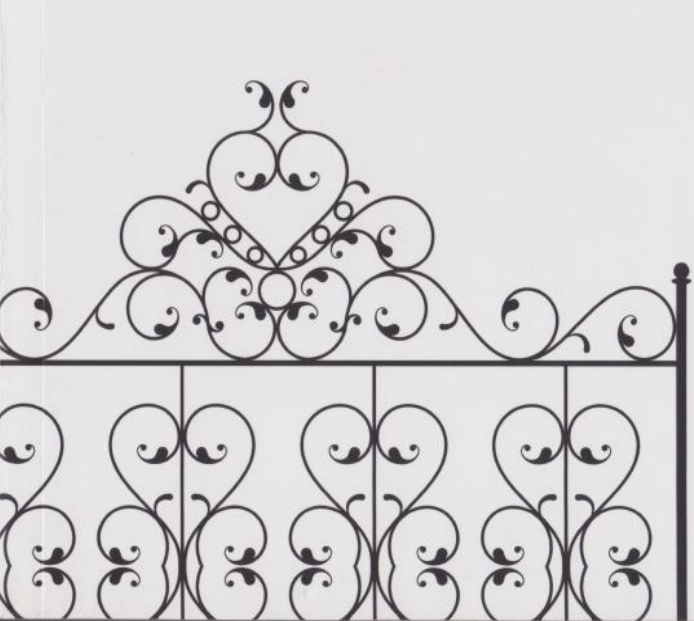
ORHAN KEMAL

Dünya Evi

9. BASKI

ROMAN

ORHAN KEMAL

Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü olan Orhan Kemal, 15 Eylül 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu. Babası ilk TBMM'de milletvekilliği ve Adalet Bakanlığı yapmış olan Abdülkadir Kemali Bey'dir. Adana'da *Ahali Cumhuriyet Fırkası*'nın kurucusu olan Abdülkadir Kemali Bey daha sonra partisinin kapatılması üzerine ailesiyle birlikte Beyrut'a yerleşti ve Orhan Kemal bu dönemde orta son sınıftaki eğitimini yarıda bıraktı. 1932'de Türkiye'ye geri döndükten sonra, çırçır fabrikalarında işçilik, dokumacılık ve ambar memurluğu yapan Orhan Kemal 1937 yılında evlendi. 1938 yılında, Niğde'de askerlik görevini yaparken Ceza Yasası'nın 94. maddesine muhalefetten yargılanarak beş yıl hüküm giydi. 1940 yılında Bursa Cezaevi'nde Nâzım Hikmet'le tanışması sanat yaşamının önemli dönüm noktalarından biri oldu. 26 Eylül 1943'te serbest kalan Orhan Kemal 1951 yılında İstanbul'a yerleşti. Bu dönemden itibaren geçimini yazarlıkla sağlayan Orhan Kemal, 1966 yılında bir ihbar nedeniyle yeniden tutuklanarak Sultanahmet Cezaevi'ne gönderildi. Otuz beş gün sonra salıverildi. 1968 yılında bu davadan beraat ettikten iki yıl sonra 2 Haziran 1970'te davetli olarak gittiği Sofya'da öldü. İlk şiirlerini Raşit Kemali adıyla *Yedigün*, *Yeni Mecmua* gibi dergilerde yayımlayan Orhan Kemal, Nâzım Hikmet'in etkisiyle düzyazıya yöneldi. İlk düzyazısı *Balık* adıyla 1940 yılında *Yeni Edebiyat* gazetesinde yayımlandı. İlk öykülerini ise 1942 ve 43 yıllarında *İkdam* ile *Yurt ve Dünya* dergilerinde yayımlayan Orhan Kemal daha sonra *Varlık*, *Gün*, *Yığın*, *Seçilmiş Hikâyeler*, *Yaprak*, *Yeni Başdan*, *Yeditepe*, *Beraber* gibi dergilerde de yer alırken birçok romanı da *Vatan*, *Dünya*, *Ulus*, *Son Havadis* ve *Cumhuriyet* gazeteleri tarafından tefrika edildi. *Kardeş Payı* ile 1958 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan Orhan Kemal, *Önce Ekmek* ile de 1968 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'nı ve 1969'da TDK Öykü Ödülü'nü kazandı. *72. Koğuş*, *Murtaza*, *Eskici Dükkânı*, *Kardeş Payı* ve *İspinozlar* (Yalova Kaymakamı) adlı yapıtlarını oyunlaştırdı. *72. Koğuş* ile 1967 yılında Ankara Sanatseverler Derneği tarafından en iyi oyun yazarı seçildi. Orhan Kemal'in ailesi tarafından 1972 yılından beri yazarın ölüm yıldönümünde verilmek üzere Orhan Kemal Roman Armağanı düzenlenmektedir. Yapıtları: *Murtaza*, *El Kızı*, *Yalancı Dünya*, *Sokakların Çocuğu*, *Müfettişler Müfettişi*, *Üçkâğıtçı*, *Ekmek Kavgası*, *72. Koğuş*, *Eskici ve Oğulları*, *Cemile*, *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl*, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, *Sokaklardan Bir Kız*, *Vukuat Var*, *Hanımın Çiftliği*, *Suçlu*, *Dünya Evi*, *Kötü Yol*, *Yağmur Yüklü Bulutlar*, *Kırmızı Küpeler / Babil Kulesi*, *Oyuncu Kadın / Gavurun Kızı*, *Grev*, *Serseri Milyoner / İki Damla Gözyaşı*, *Gurbet Kuşları*, *Evlerden Biri*, *Kaçak*, *Kanlı Topraklar*, *Arkadaş Islıkları*, *Devlet Kuşu*, *Bir Filiz Vardı*, *Avare Yıllar*, *Sarhoşlar*, *Baba Evi*, *Çamaşırcının Kızı / Küçücük*, *Kardeş Payı*, *Önce Ekmek*, *Tersine Dünya*, *İstanbul'dan Çizgiler*, *Oyunlar 1-2*, *Yazmak Doludizgin* (Günlükler-Şiirler), *Senaryo Tekniği ve Senaryolar*, *Önemli Not!* (Düzyazılar).

DÜNYA EVİ

Orhan Kemal

§

Türkçe Edebiyat **256**

Dünya Evi
Orhan Kemal

Yayına hazırlayan: Çiğdem Su
Kapak tasarım: Utku Lomlu
Arka kapak fotoğrafı: Ara Güler
Mizanpaj: Bahar Kuru

© 1958, Orhan Kemal
© 2008; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: 1958, Dost Yayınevi
2. Basım: 1972, Altın Kitaplar
3-6. Basım: 1979-1999, Tekin Yayınevi
7-8. Basım: 2005-2006, Epsilon Yayınevi
9. Basım: Nisan 2010, Everest Yayınları
ISBN: 978 - 975 - 289 - 717 - 5

Orhan Kemal Müzesi
Akarsu Caddesi No: 30 Cihangir/İSTANBUL
Tel: (0212) 292 92 45 Fax: (0212) 243 67 82
E-mail: info@orhankemal.org
www.orhankemal.org

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Tel: (0212) 674 97 23 Fax: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 513 34 20-21 Fax: (0212) 512 33 76
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: (0212) 511 53 03 Fax: (0212) 519 33 00
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

DÜNYA EVİ

1

Pamuk kozalarının beyaz beyaz patladığı, aydınlık bir eylül gecesiydi. Yıldızlar iri iriydiler, ay vardı. Vardı ama genç adamın gördüğü yoktu. Bir haftadan beri yirmi dört lira doksan beş kuruş ve genç karısıyla kalakalmıştı: Fırtınaların çalkaladığı korkunç okyanuslarda, parçalanmış yelkeni, kırılmış dümeniyle küçücük bir tekne gibi.

Ne yapacaktı?

Anlıyordu ki babaannesi içinde, içini sapasağlam tutan bir direkti. Bu direk yıkılmıştı şimdi. Baba, anne, babaanne, hala, teyze, dayı, ağabey, kardeş... Herhangi candan bir insan yokluğu. Yoktu. Hiç kimsesi yoktu artık karısından başka. Bir zamanlar kalın kaşlı, koca bıyıklı, iri gövdeli korku olarak düşündüğü ba-

bası, ürkek bakışlarıyla annesi, Beyrut'taki lokantada birlikte bulaşık yıkayıp işkembe temizlediği erkek kardeşi, kız kardeşleri uzaklarda, çok uzaklardaydılar, İzzet Usta bile. En sıkıntılı zamanlarında teselli eden, dertlerine ortak olan mavi tulumlu İzzet Usta bile ortalıktan silinivermişti. Gazi'yle Hasan Hüseyin de... Gazi bir demirhanede çalışıyor, işten baş kaldırabildikçe stadyuma koşuyor, kulübün futbol çalışmalarına katılıyordu. Hasan Hüseyin'in ise ne kulübe uğradığı vardı, ne de egzersizlere. Muhasebeci olup bol bol pirzola yiyebilmek için okuluna dört elle sarılmıştı.

Genç adam bir sigara yaktı.

Babaannesinden sık sık işittiği gibi, dalları budanmış ağaca dönmüştü. Evlenmek buydu demek? Evlenip genç bir kadına sahip olmak, sanıldığı kadar kolay değildi. Eşi, dostu, servis arkadaşları, "Çalıştır!" diyorlardı. "Başka çaren yok. Sırt verdiniz mi dağları bile devirebilirsiniz. Yoksa seninki hayat değil!"

Biliyordu, hayat olmadığını gayet iyi biliyordu ama çalıştıramazdı. Kabil değildi. Eş, dost, bildik, gördük, hısım, akraba... "Çalıştır. Başka çaren yok!" diyenler o zaman da, "Tuh. Babasının şerefini olsun düşünmedi. Çok bayağı ruhluymuş..." demeyecekler miydi?

Genç kadınsa, yanı başında yürüdüğü kocasını gözucuyla kolluyordu. Sigara yakışı, dumanı havaya üfleyişi, sık sık iç çekişi... Bir haftadır, babaannesi kızının yanına gitti gideli bu hâlin arttığının farkındaydı. Ne düşünüyordu? Canı niçin sıkılıyordu? Ne vardı sıkılacak? Evlenmişlerdi işte. Balayılarını sürüyorlardı. Kendisinin dünyaya metelik verdiği var mıydı? Kocası fabrikada, işinin başındayken, eve döneceği zamana kadar ortalığı siler süpürür, sonra da kocasının çok sevdiği, kızlık günlerinden kalma bal renkli, dekolte margizet entarisi ve çıplak ayaklarında nalın, beklerdi. Onu eğlendirmek, sıkıntısını dağıtmak, neşelendirmek için elinden geleni yapmıyor muydu? Peki, neydi bu sıkıntı?

Yoksa babaannesini çok seviyor da, bırakıp gitmesine mi içerliyordu?

Belki. Ama evlenmişler, yeni bir yuva kurmuşlardı. Sevmeye kalırsa, o da babasını, ağabeyini seviyordu. Hem de canı gibi. Babası Karagöl'deydi, kardeşlerinin yanında, ağabeyi askerde. Anyor muydu? Arasa, gizli gizli ağlasa bile, kocasına belli ediyor muydu?

Hayır hayır. Tekmil sevgilerini birbirlerine vermeliydiler. Ne olmuştu daha evleneli? Kocasının koluna asıldı.

"Ne düşünüyorsun?"

Genç adam cevap yerine, sinirli sinirli duman aldığı sigarasının izmaritini bir fiskeyle fırlatmadan önce, yenisini ateşledi.

"Bir tane de bana ver!"

"Sana mı?"

"Bana ya. Ne var?"

"Bir şey yok ama, içer miydin sen?"

"Eh işte. Güllü dert ortağı der. Sahiden de. Alışmak isterdim..."

Genç adam, "İsabet," diye geçirdi. "Yirmi dört doksan beşe bir de seninki binerdi..."

Sigarasını uzattı. Genç kadın kocasının ateşinden yaktı. Havaya ağız dolusu bir duman üflerken, yıldızlara dikkat etti.

"Oooh, yıldızlar! İri iri. Ne güzel değil mi?"

"Çok."

"Ay da..."

"Ay da..."

Hafifçe iç geçirdi. Çabuk çabuk:

"Gece, ateşböcekleri, her şey güzel!"

"Her şey güzel!"

İncecik kaşlarını sinirli sinirli çatarak sordu:

"Peki, sen niye düşüncelisin?"

"?.."

"Seni düşünceli görmek istemiyorum!"

O da kendini böyle görmek istemiyor ama...

"Peki, ne düşünüyorsun?"

"?.."

"Bilmiyor muyum sanki ne düşündüğünü?"

"Ne düşünüyorum?"

"Babaanneni düşünüyorsun!"

Böyle sanması daha iyi. Geceleri uykularını haram eden şeyleri öğrenip de ne olacak? Üzmek, uykularını kaçırmak için almamıştı ya onu!

"Düşünme, canını sıkma kocacığım. Her şey geçer. Yeter ki sağlık olsun. Bak bana. Ne babam, ne annem, ne de ağabeyim. Ağabeyimi, canım, ağabeyimi nasıl severdim, şimdi nasıl arıyorum bilemezsin. Halbuki hiç kıymetini bilmezdim. Öyle üzerdim ki. Hele çocukken... İşten yorgun argın çıkar, yallah top peşine. Ölürdü top için. Tek eğlencesi, rüyalarına giren tek düşüncesi. Ama ben? Koşardım babama. Hiç sevmezdi topu babam. Deli olurdu. Hasta olmasından, sakatlanmasından korkardı. Canım ağabeyciğim..."

Gözleri daldı. O günleri hayalledi. Günde on iki, bazen on üç, on beş saat dokuma tezgâhı başında çalıştığı olurdu delikanlının. Top lafını duyunca, tüm yorgunluğu siliniverir, gözleri parlar, yalvarırcasına bakar: "Kardeşim kardeşim. N'olursun söyleme babama!"

Ama o, gene de söylerdi.

"Ben çok vicdansızlık ettim ona..." diye mırıldandı.

"Niye?"

Genç kadın cevap vermedi. Ağabeyinin dolu gözlerle, top sahasından ayrılışını hatırlamıştı.

"Canım ağabeyciğim. Ama o da bana yapardı yapacağını. Bir gün iki sigara aşırmış babamın tabakasından. Beni çağırdı. Kimse görmesin diye girdik helaya, başladık duman etmeye. Gözlerini yum, ağzını burnunu kapa, dumanı yut dedi. N'olur dedim. Kulaklarından çıkar, dedi. Dediğini yaptım. Sen misin? Bir öksürük, bir bulantı... Ama sen beni dinlemiyorsun ki!"

Dinlemiyordu gerçekten de. Yirmi dört doksan beşi, bu kadarcık parayla dünya evini nasıl çevireceğini, bu deveyi nasıl güdeceğini düşünüyordu.

Beyrut'ta, yurdunu babasına değiştiği gün babası, "Gitme oğlum!" demişti. "Benim yerime seni hırpalarlar, hapsederler. Gitme. Maksadın okumaksa, burda da var o. Ne yapar yapar okuturum seni. Nasıl olsa bu düzen değişecek. O zaman şanla, şerefle, hep birlikte döneriz. Dinle beni, sabırlı ol!"

Dinlememişti.

"Madem bu kadar seviyordun babaanneni, gitmesine niçin razı oldun?"

Bir işçi kızla evlenmek gibi dünyanın en büyük ayıbını işlediği farz olunan bir torunun fikri sorulmamıştı. Hem kim bilir, belki de bildik, gördük, tanıdık, hısım akraba laf çakmış, iğnelemişlerdi ihtiyarı.

"Düşünme, her şey geçer. Yeter ki Allah ölüm kederi vermesin!"

Laf olsun diye, "Niçin verir?" dedi.

Genç kadın hayretle baktı. Sonra, Allah sanki yıldız dolu göklerdeymiş gibi, gözlerini havaya kaldırdı.

"Niçin verir sahi?"

"Bilmem."

"İnsanlar hiç ölmese."

"Fena olmazdı."

"Bir gün biz de ölecek miyiz?"

"Zannederim."

"İlkin ihtiyarlayacağız..."

Genç adam, "Sanki genç miyiz? İnsan gibi yaşıyor muyuz?" diye geçirdi.

"Sikovna Nine, yahut Tetka Bielka gibi kuruyacağız..."

Ellerine baktı.

"Ellerim buruş buruş olacak. Yüzüm? Yüzüm de. Kırış kırış. Ne fena değil mi?"

"Çok."

Karşıda şehir. Uzakların alacakaranlığına minareleri, çatıları, damlarıyla enginli yüksekli, kapkaranlık yaslanmış. Bir yerlerde birisi eli kulağa atmış, bir gazel tutturmuştu: Gurbete, garipliğe dair.

"Ne güzel söylüyor!"

"Çok."

Tozlu yolda yan yana, ağır ağır yürüyorlardı. İki yanlarında beyaz beyaz patlamış pamuklar, yukarıda yıldız dolu gök, yusyuvarlak ay. Uzaklarda yanık gazel. Karşıda fabrikanın upuzun bacası. İşçi mahallesinin ortasından, karanlığa dimdik uzanmış, geceye beyaz dumanlar salıyordu.

Sonra mahalleye girdiler. Yıkıldı yıkılacak evler, dar, eğri sokaklar, şif denilen kurumuş koza kabuğu ateşinin genzi yakan dumanı. Pencereler, aydınlık karanlık pencereler. İhtiyar öksürükleri, çocuk viyaklaması...

Yaz, kış, gece, gündüz hiçbir zaman kapanmayan avlu kapısından girdiler. Yıllardır açılıp kapanmamak yüzünden kapı kapılığını unutmuş, rezeler paslanmış, tahtalar çürümüştü.

Genç kadın, kocasının sıkıntısı dağılır diye, "İstersen Güllülere gidelim!" dedi.

İsteksizce baktı.

"Mutlaka bir yere gitmek lazım mı?"

"Mutlaka değil, istersen."

"İstemiyorum. Kafamı dinlemek istiyorum evimde."

Canına minnetti.

"Peki kocacığım."

Önden koştu. Her zaman, her şeyde böyle, canı tezdi. Kocasını memnun etmek için arzusunu gözlerinden keşfe çalışırdı.

Oda kapısını açıp girdi. Üç basamaklık merdiveni gene koşarak çıkarken ayağı kaydı. Dizi fena çarpıldı. Kemik belki de ezilmiş, derisi soyulmuştu. Aldırmadı. Değil ezilmek, kırılsaydı bile gene aldırmayacaktı. Hiç olmazsa o an. Nasıl aldırırdı? Kocası

evinde, karısıyla baş başa oturmak istiyordu. O, içeri girmeden lamba yanmalı, iskemlesi masanın önüne çekilmeliydi!

Lambayı yaktı, iskemleyi çekti.

Genç adam bütün bu hamaratlığın farkında bile değildi. Hep o sıkıntılı hâliyle içeri girdi. Merdiveni ağır ağır çıktı. Geçti iskemlesine oturdu.

Bu gece her zamandan daha çok sıkılıyordu. Öğleyin eski arkadaşı Hasan Hüseyin'e rastlamış, ayaküstü konuşmuşlardı. Keşke rastlamasaydı, keşke konuşmasaydılar. Dereden tepeden derken, söz karısına gelmiş, Hasan Hüseyin, işçi mahallesi ve işçilerden başka eşin dostun, ahbabın söylediği yahut da bakışlarıyla söylemek istedikleri şeyi tekrarlamıştı:

"Kız mı yoktu sana? Kız mı yoktu ulan!"

Ne demek istediğini sormuştu. Hasan Hüseyin onu da açıklayıvermişti:

"Senin olmasa bile, babanın ismi, şerefi var. Memleket dışında bulunması mühim değil. Bütün mesele namda, şanda. Halbuki sen, alelade bir işçi kızı, nikâhlamakla..."

Hasan Hüseyin bir parça daha silinmişti kafasından. Oysa Gazi, onun gibi hayvan değildi.

İçini çekti. Döndü. Karısı bir kenarda, sıyrılan dizine tentürdiyot sürmekteydi.

"Ne oldu?"

"Hiç."

Kalktı, yanına gitti.

"Fena sıyrılmış!.."

Cevap vermedi. Canının yandığı belliydi. Tentürdiyotlu pamuğu, hâlâ kan sızan yaraya bastırdı, sonra da kendini kocasının kollarına bıraktı.

Genç adam kuvvetle sıktı, gözyaşıyla ıslanmış yanaklarını öptü. Dudakları ıslak, tuzlu tuzlu.

"Nereye çarptın?"

"Demin. Merdiveni çabucak çıkayım derken."

"Acelen neydi? Yavaş çıksan olmaz mıydı?"

Karısını mindere oturtup yaralı bacağı önüne çekti. Yarayı sildi, temizledi, merhem sürdü, sonra itinayla bağladı.

"Haydi bakalım."

Genç kadın ayağa kalktı.

"Aç mısın?"

"Eh işte. Ne var yiyecek?"

"Öğlenki. Mercimekli pilav."

"İyi ya."

İskemlesine geçip oturdu. Kitaplarına göz attı. Küçücük masanın üzerinde karmakarışık duruyorlardı. Bir kısmını mavi tulumlu makinist dostu hediye etmişti, bir kısmını işportacılardan ucuz ucuz düşürmüştü, bir kısmı da babasından kalma:

Serseriler, *Stepte*, *İstrasti Mordasti*, *La dam o Kamelya*, *Madam Bovari*, *Jerminal*, *Benim Üniversitelerim*, *Kroyçer Sonat*, *Umumi Tarih*, *Fransız İnkılabı Kebiri*, *İstibdat* ve daha başkaları. Kroyçer Sonat'ı aldı, dün bıraktığı yerden başladı.

Genç kadın gazocağını yakıp yemeği üstüne oturttuktan sonra, sofra beziyle yukarı çıktı, yere serdi. Ekmeği dilimledi, çinko tasla su getirdi. Sonra da ayaklarının uçlarına basarak kocasının omuzu üzerinden kitaba baktı: "... İlk günlerden başlayan geçimsizliğimiz durmadan artıyor, şiddetleniyordu. İçimden ilk haftalardan beri mahvolduğumu anlamıştım. Umduğum gibi olmadığı, evlilik hayatının saadet değil, felaket getirdiği meydandaydı."

Evliliğin saadet değil, felaket getirdiğini yazan bir kitabı kocası ne diye okuyordu? Yoksa sıkıntısı bundan mıydı? Dün sabahleyin, evvelki, daha evvelki gün de okumuştu. Kocasını bu kitabın sıktığından şüphesi yoktu. Uzandı, kitabı kaptı, arkasına sakladı. Genç adam hayretle döndü:

"Ne o?"

"Okuma onu!"

"Niçin?"

"Evliliğin felaket getirdiğini yazıyor!"

Gözleri büyük büyük açılmıştı. Korku içindeydi. Kitabı arkasına saklayarak yaklaştı. Kocasının saçlarını okşamaya başladı.

"Okuma bunu kocacığım, ne olursun okuma. Hep bu kitap sıkıyor canını. Okuma. Evliliğin felaket getirdiğini yazıyor. Niçin felaket getirsin? Mutlu değil miyiz?"

Boynuna sarıldı.

"Söyle, söyle mesut muyuz, değil miyiz?"

Genç adam zorla güldü. Mesuttu mesut olmasına. Karısı gözlerinin içine bakıyor, üstüne titriyordu. Çok daha mesut olmamaları için sebep yoktu. Tek sebep değilse bile, sebeplerden en büyüğü yirmi dört lira doksan beş kuruşun yetersizliği. Kıtı kıtına, santimi santimine yaşamak! Geceleri kırlarda, iri yıldızların altında, meçhul dertlerin göklere haykırdıkları yanık gazelleri ara sıra dinlemek hoştu belki. Ama bıkılıyordu. Neden, nişanlıyken olduğu gibi, nehir kenarındaki çalgılı bahçelere, sinemalara gidemiyorlar, niçin daha iyi bir evde, çok daha insanca yaşamıyorlardı? "Kendinden yukardakini değil, aşağıdakini gör, hâline şükret!" sözünü benimseyemiyordu.

Genç kadın kitabı masanın üstüne bırakmıştı. Baba evinden getirdiği yüzü yamalı minderi kocasının ayakları dibine çekti oturdu.

"Gene düşünüyorsun. Kitabını aldım diye mi? Canın mı sıkıldı? At şu sıkıntıyı, n'olursun at. Kara kara düşünmek hasta eder insanı. Evlilik niçin felaket getirsin? Yalan söylüyor o kitap!"

Güldü.

"Tamamını okumadan hüküm verme. Bu kitabı Tolstoy yazmış. Koca Tolstoy. Bir dev. Dünyanın en büyük yazarlarından..." (Mırıldandı.) "Bir Tolstoy olabilmek!"

Dünya evine gireli beri kocasından işittiği yabancı kelimeler arasında bu da vardı. Aşinaydı. Hatta odacı Şaban dün akşam gene deli deli konuşurken, elindeki tebeşir parçasıyla pencere tahtasına birtakım isimler yazmıştı, hâlâ duruyordu. Gözleriyle

arandı: Beethoven, Şalyapin, Benjamino Gigli, Tolstoy ve başkaları.

Tolstoy'un üstünde durdu.

"Söylediğin o değil mi?"

Gösterdiği yere baktı.

"Evet."

Kaşları çatıldı:

"Sana bir şey söyleyeyim mi?"

"Sözün varsa, birçok şey söyle."

"O odacı Şaban'a çok kızıyorum ben!"

Hissetmişti zaten.

"Niçin?"

"Güllü diyor ki, söyle kocana, o serseri oğlanla arkadaşlık etmesin diyor!"

"Güllü mü diyor?"

"Güllü de, Aliş de, karısı da. Doğru. Sen kim, o kim? Sen memursun. O?"

Genç adam sinirlendi önce, sonra yumuşadı. İçini bir hüzün kapladı. Hasan Hüseyin'i hatırlamıştı: "Kız mı yoktu sana? Alelade bir işçi kızı nikâhlamakla babanın ismini kirlettin!"

Hasan Hüseyin, babaannesini iğneleyenler, muhasebe servisindeki memur arkadaşları, eş dost ahbaptan ona neydi? İstedikleri gibi düşünebilirlerdi. Ama karısı? Karısının da onlar gibi düşünmesi?

"Sen ne Güllü ne de başkaları gibi düşünmelisin!"

"Niçin?"

"Çok ayıp da..."

Anlattı, uzun uzun anlattı. Genç kadın hayretler içindeydi. Demek okumak, adam olmak için büyük büyük okulları bitirmek, İstanbul'lara gitmek şart değildi? Bir odacı da meram ederse, kendi kendini yetiştirebilirdi.

"Odacı Şaban'ın da maksadı bu mu?"

"Ne?"

"Okuyup, kitaplar mı yazacak?"

"O müzisyen olmak istiyor."

"Ne demek o?"

"Keman yahut piyano çalacak!"

Dudak büktü. O da bir şey miydi? Kahveci Aliş de armonik çalıyordu, gusli çalıyordu, keman bile çalabilirdi.

"Niçin dudak büktün?"

"Kitap yazsa hadi neyse..."

Genç adam, kitaplarının arasından *Beethoven'ın Hayatı* cildini çekti, üstadın kuşe kâğıda basılı fotoğrafını gösterdi.

"Rasgele bir çalgıcı değil, bunun gibi olmak istiyor."

"Kim bu?"

"Beethoven!"

Gözleri yumuk, yuvarlak çeneli resme uzun uzun bakarken, kocasının parlayan gözlerini hayalledi. Odacı Şaban'ı savunurken amma da canlanmış, parlamıştı! Hele kitabı arayıp bulduktan sonra, fotoğrafi gösterirken, "Bunun gibi olmak istiyor!" deyişi... Niçin heyecanlanmıştı?

Kocasına baktı. Genç adamın gözleri hâlâ pırıl pırıldı.

"Yoksa sen de mi onun gibi olmak istiyorsun?"

Acı acı gülümserken, başını salladı:

"Kabil olsa..."

"Kabil olsa mı?"

Niçin? Niçin başkalarına benzemek istiyorlardı? Kendi kendileri olmaktan bıkmışlar mıydı? İncecik bıyığı, koyu kestane, dalga dalga saçları, nefti gözleri için, o olduğu için sevmişti onu. Oysa kendisi olmaktan bıkmış görünüyordu!

Gene canını sıkmamak için, sustu. İstemiyordu, başkası olmamalıydı kocası. Sevemezdi o zaman, soğurdu belki de.

Soğumak mı?

Gözlerini kocasına çevirdi. Göz göze geldiler. Genç adam yere, mindere kaydı. Karısını kolları arasına çekti. Yirmi üç yaşın müthiş kudretiyle sıktı, sıktı... Sonra dudak dudağa geldiler. Ne

can sıkıntısı yapan yirmi dört doksan beş, ne babaannenin gidişi, ne babalar, anneler, kardeşler, dedikodu, ne de dünya.

Birden bir yanık kokusu.

Genç adam, "Bir şey yanıyor," dedi.

Genç kadın havayı ufacık burnuyla kokladı.

"Yemek. Gazocağının üstünde unuttum!"

Kocasının kollarından sıyrılıp fırladı. Dibini almış mercimekli pilav gazocağının üstünde cızırdayıp duruyordu. İndirdi. Ocağın üstüne sırları dökük çinko bir kapla bulaşık suyunu oturtup, pilavla yukarı çıktı.

Sofra hazırdı. Yemeye başlayabilirlerdi. Genç kadın kocasının sofraya gelmesini, önce onun başlamasını bekliyordu. Annesinden böyle görmüştü. Ninesi de böyleydi, ninesinin ninesi de ihtimal. Yemeğe erkek başlardı ilkin. Erkek, kadının küçük tanrısı!

Genç adam sofraya indi, kaşığı aldı. Sonra kadın. Gözleri kocasındaydı. Demin ne güzel de sıyrılmıştı sıkıntıdan. Şimdi gene sıkıntılı görünüyordu. Niçin böyleydi? Şurda gülüyor, söylüyor, gözleri parlıyor, sonra kısılan bir lamba gibi, kararıyordu. Mümkün olsa içine girer, sıkıntısının asıl sebebini öğrenmeye çalışırdı. Sebep tek değildi ihtimal. Babaannesinin gitmesi, kitapta okuduğu şeyler, şu, bu...

Göz göze geldiler. Genç adam, "Ne o?" dedi.

Boynunu büktü:

"Hiç."

Hiç değil, boşuna göz hapsine almadığını, bir şeyler sezdiğini biliyordu. Sıkıldığını fark etmiş olacaktı. Kitaplardan geldiğini sanıyordu. Böyle sanması iyi bir şey değildi, kitaplara, bütün kitaplara düşman olabilirdi.

"Hani şu kitaplar da olmasa..." dedi.

Genç kadın ilgiyle baktı.

"N'olurdu?"

"Sıkıntıdan patlardım!"

"Ben de mi sıkıyorum yoksa?"

"Yok canım, hemen mana çıkarma. Onu demek istemedim. Asıl canımı sıkan..."

Az kalsın, "Aldığım para. Elime geçen yirmi dört doksan beş!" diyecekti, kendini tuttu. Dese, "O hâlde ben de çalışayım. Sırt sırta verdik mi dağları bile devirebiliriz!" cevabını alacağını biliyordu. Buysa imkânsız değilse bile... Çünkü eşin, dostun, hısım akrabanın, "Tuh. Babasının şerefini olsun düşünmedi. Karısını işe soktu utanmadan!" demelerinden başka, asıl birilerinden korkuyordu.

Kimdi bu birileri? Ara sıra imzasız, ölümle tehdit mektupları yollayanlar mı? Herhalde. Bu mektuplar, karısıyla ilk tanıştığının haftasında başlayıp, nişan, nikâhla şiddetini artıran, aradan bu kadar zaman geçtiği hâlde arkası kesilmeyen, arada, "O kız nasıl olsa bizim. Askere de beraber götüremezsin ya!" gibilerden, sinirlerini bozan, uykularını kaçıran şeylerdi. Sıkıntısının belki de asıl sebebi buydu. Bu ve yirmi dört doksan beş!

"... Askere de beraber götüremezsin ya!" diyorlardı. Kimlerdi bunlar? Karısının bir zamanlar iplikhanede kâğıttan kuyruk takıp, alay ettiği oğlanlar mı? Belki de... Demek ki hâlâ onu düşünen, onun için yanıp tutuşan, geceleri gözlerine uyku girmeyenler vardı?

Kimlerdi bunlar? Ağzı süt kokan, kız yüzlü oğlanlar mı? Yoksa, akları kanlı gözleri, kocaman kocaman bıyıklarıyla canavar yapılı şeyler miydi? Aynı fabrikanın çatısı altında, hemen hemen aynı pamuk tozu yüklü havayı mı kokluyorlardı? Onu görünce sinirlenip, arkasından ana avrat mı sövüyorlardı?

Pusuya sinmiş bekliyorlardı demek? Askere gitmesini bekliyorlardı. Meydan boş kalacak, peşine rahatça düşecekler, belki de bir gece paydosunda önüne çıkıp, nasırlı avuçlarıyla ağzını kapayarak, karanlığa sinmiş, lambaları sönük bir taksiye sürükleyerek, sigara dumanları yüklü, rakı kokan havasında açık saçık türkülerin söylendiği, hayasızca küfredilen metruk bir bağ çardağında zorla anadan doğma soyup...

Genç kadın aniden bir sevinç çığlığı attı:

"Hah, gene oynadı!"

Ne kocasını sıkan kitaplar, ne kocasının can sıkıntısı... Her şey siliniverdi. Kara gözleri ışıl ışıl parlıyor, gözlerinden mutluluk akıyordu.

Kocasının elini tuttu, çekti, karnına bastırdı. Bekliyordu. Meçhullerden sesler bekliyordu. Genç adam da bekliyordu aynı şeyi.

Yirmi dört doksan beş, babaannesinin gidişi, akları kanlı gözleriyle karanlığa sinmiş bekleyen koca bıyıklılar, her şey, her şey silinmişti.

Birden elinin altında, karısının yüklü karnının derinlerinden gelen yeni bir kımıltı!

Genç kadın bir sevinç çığlığı daha attı:

"Hah, gene! Duydun değil mi? Keratayı duydun değil mi?"

Duymuştu, nasıl duymazdı? Attığı tohum tutmuş, hatta çimlenmişti. Baba olacaktı. Gelecek günlere bir torpil de o salacaktı. Mavi gözlü, sarı saçlı, şipşirin bir kız belki de. Niçin kız? Niçin kara kaş, kara göz değil de, sarı saç, mavi gözdü?

Bilmiyor, böyle geliyordu içinden. Kız istiyordu nedense, oğlan değil. Kız olacak, kara kaşlı, kara gözlü değil, sarı saçlı, mavi gözlü. Peşinden baba, baba diye koşacaktı. Elinden tutup çarşıya götürecekti onu... Hiç dövmeyecekti. Babası gibi sert, haşin bir baba olmayacak, oyununa karışmayacaktı. Ne Âmme cüzü ne de başkası. İsterse "Çöpçü" yahut "Hizmetçi olacağım!" desin. Karışmayacaktı. Canı ne isterse olsundu...

Peki ama, yirmi dört doksan beş? Tek kuruş eklenecek miydi yirmi dört doksan beşe? Tam tersi. Dünya az daha küçülecek, omuzları az daha çökecekti. Yirmi dört doksan beşe bir boğaz daha eklenecekti, yeni bir ortak!

Karısını çalıştırmak zorunda mı kalacaktı yoksa? Belki. Belki ama, koca bıyıklı, akları kanlı gözleriyle canavarlar? Karanlığa sinmiş, lambaları sönük taksi? Sigara dumanları yüklü bağ çardağı? Karısının çırılçıplak soyuluşu?

Elini çekti.

Genç kadın farkında bile olmadı. Gözleri dalmıştı. Mırıldandı:

"Ne istiyorum biliyor musun kocacığım?"

İçini çekti:

"Ne istiyorsun?"

"Bir kızım olsun diyorum... (Kulaklarına kadar kızardı.) Mavi gözlü, sarı saçları lüle lüle..."

Genç adam canlandı:

"Kulaklarında kan damlası, kırmızı küpeler..."

"Küpeler..."

"Peşinden anneciğim diye koşsun."

"Ah!"

Gözlerinden sevinç yaşları yuvarlandı.

"Der değil mi?"

"Tabii."

"Anneciğim diyecek. Yavrum diye kucaklayacağım. Öpeceğim, öpeceğim. Ağlatıncaya kadar!"

Kaşıkları bırakmışlardı.

Genç kadın gözlerini eteğiyle sildi.

"Benim de annem vardı. Şöyle bir hatırlıyorum. Beş yaşındaymışım öldüğünde. Beni kucaklar, göğsüne bastırır yavrum der miydi acaba?"

"Her anne gibi."

"Yüzünü bile hayalleyemiyorum. Sağ olsaydı şimdi. Başımı dizine kordum, saçlarımı okşardı, öperdi beni..."

"?.."

"O da benim gibi, fabrikada, pamuk tozları yuta yuta verem olmuş. Ben kurtuldum şükür. Beni sen kurtardın. Yoksa annem gibi verem olurdum, benim kızım da annesiz kalırdı..."

Genç adamın kafasından gene birtakım yüzler geçti: Karısını tekrardan çalıştırmasını tavsiye edenlerin yüzleri. Fabrikanın kötü şartları içinde çalışmaktan bu kadar yılmış bir insandan tekrar oraya dönmesini nasıl isteyebilirdi?

"Kalmayacak değil mi?"

"Ne?"

"Kızım da benim, annesiz!"

Genç adam, "Kalmayacak," dedi.

"Ama yaramazlık ederse, ellerine vururum. Tövbe der, tövbe anneciğim, bir daha yapmam, tövbe. Boynuma sarılır."

"Akşam seni bana şikâyet eder. Ben de seni döverim..."

Aklı gitti:

"Beniii?"

Fırladı, kocasının kucağına attı kendini, boynuna sarıldı.

"Dövme beni, beni hiç dövme. Senden başka kimsem yok benim. Anam, babam, ağabeyim, kocam... Her şeyim sensin. Dövme beni!"

"Yalancıktan canım, şakadan..."

"Şakadansa olur. Ben de şakadan ağlarım, yalancıktan. Koşar boynuma sarılır. Sus der, sus anneciğim..."

Genç kadın ıslak kirpikleriyle yerine geçti. Bir baş kuru soğan duruyordu sofra bezinin üstünde. Unutmuşlardı. Bir yumrukta ezdi. Yarısını bölüp kocasına uzattı Tuza banarak, iştahla başladı. Acı soğan gözlerini büsbütün yaşartıyor, acısı genzine vuruyordu ama aldırmıyordu. Aklında, kırmızı küpeli, sarı saçlı, mavi gözlü kızı, kocası... Çocukları da olursa, ellerine geçen yirmi dört lira doksan beş kuruş kabil değil yetişmeyecekti. Halbuki doğum için de masraf lazımdı. Fabrikada kadınlar doğumevinde bedava doğurulduğunu söylüyorlardı ama istemiyordu doğumevini. İplikhanedeki Zahide yedinci çocuğunu da orada doğurmuştu. Yaka silkiyordu. Hiç bakmıyorlarmış. Hele hemşireler? Azarlayı azarlayıveriyorlarmış.

Kaşları sertçe çatıldı.

Azara hiç gelemezdi. Annesini tanımıyordu ama babası üstüne titrerdi. Koca kız olduğu hâlde, dizine oturtur, beş yaşında olduğu zamanki gibi, saçlarını öper, okşardı. Onun için, azara

hiç gelemezdi. Hele azarlasınlar... Doğum sırasında bile olsa kaçardı. İsterse gece yarısı olsun. Kaçar!

En iyisi, evinde, kocasının yanı başında doğurmaktı. Bununsa çok masraflı olacağını biliyordu. Birden gözlerini kocasına kaldırdı:

"Maaşını artırmazlar mı senin?"

Genç adam gülümsedi. Resmi daireymiş gibi, her gün dilekçelerle başvuran o kadar çok kravatlı daha az maaşla çalışmaya can atarken, ne diye artırsınlardı?

Gene de, "Zamanla artırırlar herhalde..." dedi.

"On lira artırsalar, elimize otuz dört lira geçerdi!"

"?.."

"O zaman..."

"Ne olur?"

"On lira bu be. Ne olmaz?"

Nişanlıyken olduğu gibi, hafta sonlarında gezmeye çıkarlar, sinemaya bile giderlerdi. Kocasının kolunda, ona iyice sokulup, yan yana yürümenin zevki!

Ah, şapkası da olsaydı... Şapkası, mantosu, iskarpinleri... Bir pazar günü şapkası, mantosu, iskarpinleriyle kocasının koluna girse, mahalleden böyle çıksalar!

Gözleri daldı.

Bu mahallede böyle şeyler olamazdı. En yakın arkadaşı Güllü bile hemen tefe kordu. Zaten utanırdı. Hele fabrikanın paydos zamanı olur da, erkek, kadın, çoluk çocuğun önünden geçmek zorunda kalırlarsa...

Kocasına baktı. O da istemezdi zaten bunu. Fakir fukaraya fiyaka yapmayı sevmezdi. O, bu değil ya, ille doğum!

Artan on lirayı, doğumu evde yapabilmesi için bir kenara bırakmak en doğrusuydu.

"Zahide yedinci çocuğunu doğumevinde doğurdu ama, yaka silkiyor!"

Genç adam şaştı.

"Nerden nereye... Maaşımın artırılıp artırılmamasından, Zahide'nin doğumevinden yaka silkmesine atladın!"

Sahiden de... Gülmeye başladı. Katıla katıla gülerken oturduğu yerde iki kat oluyor, saç örgüleri omuzlarından sofraya sarkıyordu.

Doğruldu. Gülmekten yaşarmış gözlerini avuçlarıyla silerek, "Ben böyleyim işte..." dedi.

Yemekten sonra bir türkü tutturdu, Boşnakça bir türkü. Türkü söyleyerek sofrayı kaldırdı. Elini ağzını yıkadı. Havluyla kurularken aklında bir şey. Neydi? Çok lazım bir şey. Akıl akıl değildi ki. Ellerini sabunlarken aklındaydı halbuki.

Havluyu çiviye asıp yukarı çıktı.

"Aklımda bir şey vardı... Neydi?"

"Bana mı soruyorsun?"

"Sana soruyorum. Çünkü sana ait bir şey!" Düşündü, uzun uzun düşündü. İnce, siyah kaşları çatılıp açılıyor, sabırsızlanıyordu.

"Ooof of," dedi, "domuz kafa!"

Küskün küskün geldi, mindere, kocasının yanına bıraktı kendini. Çıldıracaktı. Düşündü, düşündü... Bulamıyor, bulamıyordu işte!

"Düşündükçe kaçar. Düşünme."

"Düşünmek istemiyorum ama olmuyor. Elimde değil..."

Tekrar daldı.

Sonra kalktı. Merdiveni düşünceli düşünceli indi. Alt eve girdi. Burasını mutfak gibi kullanıyordu. Gözüne kahve cezvesi ilişince, hatırlayarak bağırdı:

"Kahve! Kahve pişirecektim sana!"

"Yaşşa be karı."

"Sana ait bir şey demedim miydi?"

Yeşil cezveyi çivisinden aldı, su doldurdu, ispirtoluğu ateşledi, cezveyi oturttu. Karnındaki de arada oynayıp duruyordu. Şu

doğumevinde doğurmak zorunda kalmayacağını bilse, sevinçten çıldırırdı. Ama başka çaresi yoktu galiba.

Sinirlendi.

Ne diye maaşını artırmıyorlardı sanki kocasının? Yoksa pısırıklık onda mıydı? Bir zamanlar babaanne ne demişti? "Ağlamayan çocuğa meme vermezler," dememiş miydi? Doğru. Çocuk ağlamasa aç olduğunu annesi nerden bilecekti?

Babaanneyi hayalledi. "Ona bakma sen kızım. O tıpkı babası, dedesi gibi, kibirli. Dedesi de tıpkı torunum gibiydi de, onun haberi olmadan gider, amirlerini dolaşır, iltimaslar koparırdım!"

Gözleri parladı. Madem kocası da babası, dedesi gibiydi, o hâlde kendi de niçin babaanne gibi hareket etmesin? Niçin, onun haberi bile olmadan fabrika sahibini görmesin?

Karnındakinin kımıltısı.

Babaanneden eksik neresi vardı? O da kocasının iyiliği için gidermiş. Kocasını seven bir kadın, elbette erkeğinin yükselmesine çalışacaktı.

Cezveyi indirdi, şeker koydu.

Çalışmalıydı. Çalışmalıydı ama ne zaman? Kocası fabrikadayken, fabrika sahibi de orda olmaz mıydı? Peki, ne zaman gitmeliydi?

Kahve kutusunu aldı. Açtı. Boştu. Aklı gitti. Tuu... Ne diye akıl edip bakkaldan yirmi beş kuruşluk almamıştı sanki? Bakkala da borçları iyice çoğalmıştı ama verirdi, iyi adamdı.

Başının bir hareketiyle, alnına düşen kâkülünü geriye attı.

Ne olacaktı şimdi? Kahveden mahrum mu bırakacaktı kocasını? Kavanozu çalkalasa? Hayır. Çapanoğlunun aptes suyunu içiremezdi. Bu söz de babaanneden. Ne olursa olsun, kocası, kocasının maaşının artması için gitmeliydi. Gidecekti. Gidecekti ya...

Aklına Güllü geldi. Bir zamanlar birlikte işe gidip geldikleri, sır ortağı Güllü. Bu meseleyi ona açsa, hem de bir pişirimlik kahve alsa, ödünç? Alt evden çıktı.

Kocası masa başında, kitaplara dalmıştı gene.

"Güllülere kadar gidiyorum. Hemen gelirim!"

Genç adam başını salladı.

Fırlamıştı bile. Avluyu geçti, sokağa çıktı. Birtakım gölgeler, delikanlı gölgeleri, birikmiş sigara içiyor, şakalaşıyorlardı. "Şist şist!" sesleri.

Ayaklarında takunyalar, bir solukta geçti Güllülere. Güllüler sokağın altbaşında oturuyorlardı. Kapının ipini çekti. Kapı açılırken, ipe bağlı küçük çıngırak çıngırdadı. Girdi. Kapıyı kapadı.

Güllü, elinde idare lambasıyla, merdiven başında göründü.

"Kim o?"

Genç kadın cevapladı:

"Komşunun kırığı!"

"Sen miydin kız?"

Yüzü hafifçe çiçekbozuğu Güllü'nün gözleri parladı.

"Gelirsiniz diye bekledik..."

"Benimkinin canı çok sıkkın gene bacım."

"Onun sıkıntısı da hiç bitmez."

İçerden birtakım sesler geliyordu. Sordu:

"Kim var?"

"Aliş'le karısı. Gelsene!"

"Gelmeye boş ver, benimkinin canı sıkkın. Sana anlatacaklarım var. Sen bana bir pişirimlik kahve ver, ödünç..."

Güllü şöyle bir düşündü.

"Var mı ki? Varsa vereyim."

"Bir pişirimlik olsa yeter."

"Kocanı da al gel kız."

"Sen kahveyi ver hele..."

Kısa boylu, tıknaz Güllü, elinde idare lambası, mutfağa geçti. Anlatacağı neydi acaba?

Kahve kutusundan yarım fincan kahve alıp çıktı.

"Beni merakta kodun kız."

"Niye?"

"Anlatacaklarım var dedin ya!"

Genç kadın yarım fincan kahveyi aldı. Şimdi anlatıverse miydi acaba? Uygun bulmadı. En iyisi yarın. Nasıl olsa sabah sabah damlayacaktı Güllü, Allah'ın emriydi, görmeden edemezdi bacısını...

"Uzundur," dedi. "Yarın benimki gittikten sonra gel, uzun uzun konuşalım. Hadi hoşça kal. Misafirlerine selam!"

Çıplak ayaklarında takunyalar, koşarak avlu kapısından çıktı.

Elinde idare lambasıyla Güllü, hâlâ dikiliyor, kızın -artık kadın olduğu hâlde- anlatacağı çok mühim şeyin ne olabileceğini düşünüyordu. Kocasının kalın sesiyle kendine geldi!

"Güllüü!"

"Geliyorum!"

İdare lambasını kapı önüne bırakıp, girdi. Kocası, kahveci Aliş, Aliş'in karısı, iki kızı... Kocası merakla sordu:

"Kimdi o?"

Güllü anlattı. Kahveci Aliş'le karısı atıldılar:

"Niye gelmiyorlarmış oturmaya?"

"Kocasının canı sıkılıyormuş da gene..."

Beyaz çerçeveli oval gözlüğünün gerisinde her an sarhoş, her an gülümseyen kahveci Aliş, karısına döndü:

"Ne dersin? Sıkıntı ilacı götürelim mi?"

Kadın dünden hazır.

"Daha ne duruyoruz be şapşal? (Kızlarına döndü.) Koşun eve, alın gelin sıkıntı ilacını, testisiyle, haydi!"

İki kız kardeş mermer kadar beyaz ve sımsıkı bacakları, lüle lüle sarı saçlarıyla fırladılar. Evden şarap testisini alıp geldiler. Ötekiler de hazırdı, bekliyorlardı, Aliş armoniğini kaptı. Önden çıktı, ötekiler de peşinde. Yalnız Güllü kaldı. Kapıyı çekti, mutfaktan şekerle kahveyi, sekizlik cezveyi aldı, avlu kapısından çıkmakta olanlara yetişti.

Aliş'le Güllü'nün kocası en öndeydi. Aliş armonikle bir Boşnak havası tutturmuştu bile. Sesler mahalleye yayılınca, evlerin sarı ışıklı pencerelerinden başlar peydahlanmaya, sokakta

sigara içerek şakalaşan delikanlılar elleriyle tempo tutmaya başladılar:

"Yaşa Aliiiş!"

"Nereye be?"

"Baskına mı?"

"Baskına!"

"Yoksa sıkıntı ilacı mı götürüyorsun?"

"Canı sıkılan bir enayi varmış da..."

Peşinde gittikçe büyüyen bir kalabalık, avlu kapısından girdi. Avluyu geçti. Kapıya dayanmaya kalmadı, kapı açıldı.

Genç adam, "Buyurun," dedi.

Aliş çalgıyı indirdi:

"İstersen buyurmayın de!"

Genç adam, Aliş'i elinden tuttu, merdiveni çıkmasına yardım etti.

Beyaz çerçeveli gözlüğün gerisinde kıpkırmızı, adamakıllı sarhoştu. Selama sabaha lüzum görmeden, odanın ortasında dikiliyor, armoniğinin tuşları üstünde parmaklarını gezdiriyordu.

Karısına döndü:

"Haydi bakalım Apostol!"

Papatya sarısı saçları, bembeyaz, sımsıkı bacaklarıyla kızlarının otuz beşlik modeli olan kadın da aynı havadan olduğu için, kocasının ne istediğini biliyordu. Bunu oradakilerin hepsi biliyordu. Aliş çalmaya başlayınca, kadın eteklerini beline sokup başladı. Çalgı hızlandıkça o da hızlanıyor, belinden kurtulup savrulan geniş etekleriyle rüzgâr gibi dönüyordu.

Karı-koca birbirlerini tam bulmuşlardı. Aliş, Saraybosna taraflarından, halli vakitli bir ailenin nazla niyazla büyümüş çocuğu. Gak dedikçe et, guk dedikçe su. Gel zaman, git zaman kim bilir hangi bozgunda yurtlarından yuvalarından atılırlar. Babasıyla amcalarının defteri yolda, büyük büyük ağaçların altında birer balta darbesiyle dürülür. Aralarında Aliş'in de bulunduğu oğlan çocukları "bir semti meçhul"e yollanırlar. Daha sonraları

bağlık bahçelik bir yerlerde bulur kendini Aliş. Evin uzun beyaz bıyıklı erkeği berberdir. Dükkânında büyük büyük aynalar, içlerinde günün her saati şakıyan sarı sarı bülbüllerle kanaryaların bulunduğu, telleri mavi nazar boncuklu kafesler asılıdır. Aliş bu dükkânda zanaat sahibi olur. Eli makas, ustura tutar. Bu dükkânda saçlarını taramasını, ustasına testiyle şarap taşımasını, çeşitli mezeler hazırlayıp, armonik, gusli çalmasını, oyun oynamasını, sarhoş olup kız sevmesini beller.

Karısı, o yılların, bir büyük konak kızıdır. Gâvur kızı. Oynak mı oynak, yosma mı yosma. Parlak berber çırağını gözüne kestirir. Yaşının on üç, isminin Sofiya olması önemli değil. Önemli olan, parlak berber çırağının sol kaşına düşen siyah perçemiyle, içleri ışıl ışıl kara gözleri.

Birtakım kafesler gerisinde berber çırağını bekler. Berber çırağı da ikide bir kafeslerin önünden geçer, gözlerini kafeslerden ayırmaz. Kız gül atar, karanfil atar, nergis atar. Bir gün de sarılıverir boynuna, "Kaçır beni, tahammülüm kalmadı artık," der. Şaşırır berber çırağı. Yanakları pençe pençe kızarır. Korkar görülmekten.

Eski defterler açıldı mı, Aliş de, karısı da coşarlardı.

Şöhret Abla, "Sefam olsun!" derdi. "Gül de atardım, karanfil de, nergis de. Ne saklayayım Allah'ın bildiğini kuldan? Girmezdi gözlerime uyku. Sokasım gelirdi içime onu. Dayanamazdım. Sarıldım boynuna enayinin. Şaşırdı. Oldu yanakları pençe pençe."

Aliş dikkatle dinlerdi.

"Abe ne yapayım? Korkardım bizi görürler deyi!"

"Görsünler be muhallebi çocuğu! Ne çıkardı görürlerse?"

"Abe bey kızısın, voyvoda kızı!"

"Olsun be, olsun be yahu..."

"Olur mu olsun be evladım?"

"Neden olmasın? Yoktu ya sonunda ölüm? Olsundu isterse. Bilirsin nasıl şaşırdındı? Başladındı titremeye?"

"Şaşırmıştım, doğru. Ne yapabilirdim? Bir garip Çingene ben. Yoktu arkam, yoktu götürecek yerim seni!"

"Olmasaydı. Gitmez miydim? Nereye olsa gitmez miydim? Sülememiş miydim verecekler amuca çocuğuma deyi Aliş?"

"Sülemiştin Şöhret, doğru. Düşmüştü yüreğime ateşler..."

Sonraları atlamışlardı Adriyatik kıyılarından kocaman bir vapura, ver elini İzmir!

Dünya bir tarafa, Aliş bir tarafaydı.

Avlunun göz göz kiraya verilen odalarından Kürtler, Arap uşakları, Boşnaklar, Arnavutlar irili ufaklı fırlamış, Aliş'in armoniğine koşmuşlardı. Kapıda omuz omuzaydılar. El çırparak tempo tutuyor, onunla birlikte coşuyorlardı. Nasıl coşmazlardı? Aliş çalıyor, karısı oynuyordu!

Karısının yorulduğunu hisseden Aliş durdu. Çalgıyı uzattı. Kadın aldı. Başladı. Kocasından hiç de geri kalmayan bir ustalıkla çalıyordu. Aliş gözlüğünü çıkarıp bir kenara bırakmıştı. Gömleğinin kollarını dirseklerine kadar sıvadı. Tombul, beyaz kolları sert hareketler yaparken, Aliş'in kısa, kalın gövdesi, delikanlıları imrendiren, coşturan bir çeviklikle dönüyor, dönüyordu.

Testiyle şarap sağa sola ikram edildi. İçildi, içildikçe coşuldu.

Genç adam masası başında, iskemlesine ata biner gibi oturmuş, Aliş'e bakıyordu. O an gerçekten de sıyrılmıştı sıkıntıdan. Ama aklındakileri yüzde yüz atamamıştı.

Kapıda omuz omuza, tempo tutanlara baktı.

Zaman zaman aldığı tehdit mektuplarını yazanlar bunların içinde miydi acaba?

Gözlerini karısına çevirdi: Genç kadın, Güllü'nün yanında, kulakmemelerindeki uzun, mavi taşlı, alelade küpelerini sallayarak el çırpıyordu. Memnundu. Dünyasından memnundu. Hiç olmazsa şu an. Tehdit mektuplarından filan habersiz, coşmuştu. Karısının en sevdiği taraflarından birisi coşkunluğuydu zaten. O da kendi gibi bir kenara çekilip kara kara düşünse, uykularını yitirip, avurtları birbirine geçse...

Göz göze geldiler. Gözlerinin içi gülüyor, kocasının da el çırparak tempo tutanlara katılmasına seviniyordu. Onu da kendine benzetecek, kara düşüncelerinden kurtaracaktı. Hele yarın olsun, Güllü'yle durumu kararlaştırsın da...

Gözlerini Güllü'ye çevirdi.

Çalmadan oynayanın biriydi o da. Kızınca, sonradan söyleyeceğini önceden söyleyiverir çıkar, gözünü budaktan sakınmazdı. Kendini de canı gibi severdi. Severdi ama... On yıldır evliydi. Çocuk için can atıyordu. Bakınmadığı doktor, okunmadığı hoca kalmamıştı. Nafile. Bir çocuğu olsa, varını yoğunu vereceğini, hatta torba takıp dilenebileceğini söylerdi.

Tekrar göz göze geldiler.

Yüzü hafif çiçekbozuğu kadın pirelenmiş gibi göz kırptı. "Ne var? Bir şey mi var? Niye öyle üst üste baktın?" demek istedi. Genç kadın, "Yok bir şey..." gibilerden omuz silkti.

Karnındakinin oynayıp durduğunu söyledikçe, Güllü'nün nasıl renkten renge girdiğini hatırlamıştı.

Aliş'in karısı çalmaktan, millet tempo tutmaktan yorulmuştu, ama Aliş? Yorulmamıştı, sabaha kadar dönebilirdi. Yavaşladı. Alnında, göz altlarında ter, genç adamın yanına geldi.

"Hâlâ sıkılıyor musun?"

"Hayır," cevabını aldı. "Allah senden razı olsun."

"İsterse olmasın."

"Ha?"

"Olmasın isterse..."

"Günaha girdin be Aliş!"

Güldü:

"Girmesem günaha, içirmesem şarap, kurtarabilir miydim can sıkıntısından seni?"

Kahkahalarla güldüler. Zaten genç adam da, gönlü hoş olsun diye Allah'tan filan söz açmıştı. Yoksa, kökleri kurutulmayan can sıkıntılarının, şarap ve çalgıdan sonra tekrar geleceklerini biliyordu.

Aliş ter içinde oturdu. Odayı dolduran irili ufaklı avlu halkı usul usul çekildi. Genç kadın gitti kapıyı örttü.

Dereden tepeden konuşulmaya başlandı. Bir zamanlar, yerli işçilere gözdağı vermek için İstanbul'dan getirilen işçilerin sonunda nasıl üçer beşer kaçtıkları üzerinde duruldu.

Genç adam bu işin içyüzünü biliyordu.

"Ama ne olursa olsun," dedi, "İstanbullu işçilerin yerli işçiler üzerinde çok büyük faydaları oldu!"

Aliş:

"Ne gibi?"

Anlattı:

"Yerli işçiler üzerinde aşı tesiri yaptılar!"

Güllü'nün kocası sigarasını tazelerken, "Doğru," dedi.

"Yerli işçiler, işçinin de insan olduğunu onların sayesinde daha iyi öğrendiler. Üzüm üzüme bakarak kararır derler ya. Bizimkiler memurlardan müthiş korkarlardı. Muhasebeye bile gelemezlerdi. Ürkerlerdi. Şimdi?"

"Kâtip matip vız geliyor..."

Genç kadın heyecanla katıldı:

"Doğru vallaha. Onlar gelmese, başörtülerimizi bile atmayı akıl edemeyecektik..."

Kapı deli deli yumruklanmaya başladı. Genç adam anlamıştı. Karısına baktı, bakıştılar.

"Şaban!"

"İyi ya, açsana kapıyı..."

Genç kadın isteksizce kalktı. Burunladığı insanların üstüne gelmesini hiç istemiyordu. "Bir insanı kendinden küçük görme"nin çok ayıp olduğunu öğrenmiş, benimsemişti ama, Güllülerle Alişler bunun farkında değillerdi ki.

Gene de kapıyı açtı.

Elli iki kiloda güreşen acar bir güreşçiyi hatırlatan Şaban, içeri girdi. Saçlarını makineyle sıfır numara kestirmiş, yalnız tepe-

de bir miktar bırakmıştı. Sarhoştu. Şarap içmişti. Yüzü kıpkırmızıydı. Gözlerinin içi gülüyor, kabına sığamıyordu.

Şarap kokulu, sigara dumanı yüklü havayı, kalabalığı görünce coştu. Oradakilerin hepsini birden kucaklamak istercesine kollarını açtı:

"Ooooo... Hepsi burda bizimkilerin yahu! Yaşayın be!!"

Genç adamdan başka iltifat eden olmadı. Genç kadın ötekileri gözden geçiriyor, sıkılıyordu. Ne Güllü, ne kocası, ne de hatta Aliş, Şaban'ın gelişinden hoşlanmamışlardı. Hele Aliş! Az önce ortalığı birbirine katan, çılgınca dönen, şen Aliş bile başını eğmiş, sözde gözlüğünün camlarını siliyordu.

Şaban'ın kolları açık kaldı. Sonra yanlara düştü. Bozulmuştu. Ama üzerinde durmadı. Sadece, "Şu," dedi, "Beethoven'in kitabını verecektin..."

Genç adam kitaplarının arasından alıp götürdü.

"Mersi. Haydi iyi geceler!"

Kapıyı çekip çıktı.

Koyu bir sessizlikten sonra Aliş, camlarını uzun uzun sildiği gözlüğünü gözüne takarak, "Ayranı yok içmeye..." diye, gerisini de getirerek, mırıldandı.

Ötekiler de hemen katıldılar. Güllü, kocası, Aliş, karısı arasında rasgele bir konuşma başladı:

"Sen bir garip Çingenesin."

"Nene gerek gümüş zurna be postal!"

"Haline bakmadan gider Hasan Dağı'na!"

"Bir odacı..."

"Ne lazım kitap odacıya?"

"Alır keman dersi de..."

"Olacak büyük adam!"

"?.."

"?.."

Genç adam sadece dinliyordu. Aliş nihayet ona da çattı:

"İster darıl, ister gücen! Yakıştıramam senin gibi bir beyzade, hem de memura bir odacı parçasıyla konuşmayı!"

Sıkıntıyla baktı:

"Niçin?"

"Sorarsın bir de? Var mı niçini be evladım? Memursun şükür!"

Cevap vermedi. Hasan Hüseyin, babaannesi, eş, dost, hısım akraba, servisteki arkadaşları... Hele servistekiler! "Alelade bir odacı parçasını şımartıp, memurların memuriyet şerefini ayaklar altına aldığı" için ifrit oluyorlardı. Bu yüzden hemen hepsiyle arası açıktı. Aldırmıyordu. Şaban'da, onlardan çok yüksek karakter, hele yaşama gücü görüyor, öğrenmek hevesine bayılıyordu. Sonra, Şaban da onlar kadar okumuştu. Ortadan ayrılmış. Onlardan çok daha fazla kitap okuyordu. Şaban da memur olabilirdi. Olamamışsa, bu sırf tesadüflerin aykırı düşmesindendi. Kaldı ki Şaban, ötekilerin kravat, kostüm, briyantin hastalığı, kadınlar hakkında çok bayağı şeyler konuşmalarına karşılık, aylığının yarısını vererek keman dersi alıyor, kültürünü ilerletmek için de obur bir tay iştihasıyla kitapları yer, yutar gibi okuyordu. Kimseye de zararı yoktu.

Dayanamadı:

"Ben sizin gibi düşünmüyorum!"

Aniden yumruk yemiş gibi, şaştılar.

Aliş:

"Niçin?"

Genç adam, Şaban'ı uzun uzun anlattı. Delikanlının bilmedikleri taraflarını öğrendikçe, hayretten hayrete düşüyorlardı. Bir ara Aliş'in küçük kızına gözü ilişti. Heyecan, hatta minnetle dinliyor, gözleri gülüyordu. Bir şeyler sezerek, hararetli hararetli devam etti.

Sonunda Aliş, "Aşkolsun," dedi. "Aşkolsun delikanlıya!"

Genç kızın gözlerindeki pırıltı artmıştı.

Güllü, kocası, Aliş, karısı... Şaban hakkında değişik kanaatlerle çok geç gittikleri zaman, genç kadın kocasının boynuna sarıldı.

"Sen çok iyi insansın!"
"Ben mi?"
"Sen."
"Sen?"
"Bana bakma. Çok kafalısın hem de..."
"Yok canım, sana öyle geliyor."
Genç kadın kollarını kocasının boynundan çekti:
"Aliş'in küçük kızına dikkat ettin mi?"
Güldü:
"Ne var da?"
"Sen Şaban'ı methederken nasıl parlıyordu gözleri!"
"Yani seviyor mu diyorsun?"
"Bana öyle geldi. Sana?"
Genç adam başını salladı:
"Bana da..."

2

Çalar saatin sesiyle uyandılar: Altı! Akşam oracıkta, genç kadının baba evinden getirdiği, mavi yüzü siyah siyah yamalı minderin üzerinde uyuyakalmışlardı.

Şarap ve çalgıyla giden sıkıntı geri gelmiş, yirmi dört doksan beşle beraber, kendisini korkunç okyanuslarda yelkeni parçalanmış, dümeni kırılmış tekne gibi yapayalnız sanış ve "Askere de beraber götüremezsin ya!" diye tehdit mektupları yollayan, akları kanlı, koca bıyıklı canavarlarla, sigara dumanı yüklü metruk çardağın sıkıntısı genç adamı kaplamıştı.

Kocasının yeni güne sıkıntıyla başlayışı gözünden kaçmayan genç kadın, gazocağının başında çayın kaynamasını beklerken, bu sıkıntıyı kökten kurutabilmek, onu neşelendirmek için geç kalmış bir huzursuzluk duyuyordu.

Ne olursa olsun, babaanneden geri kalmayacaktı!

Kapı, akşamki gibi, gene deli deli yumruklandı. Anlamıştı, Şaban'dı. Artık içerlemiyordu.

Gitti, açtı.

Şaban, elinde kitap, uykulu gözleri, ama her zamandan çok daha coşkun, içeri girdi:

"Günaydın kardeşler!"

Genç adam masası başındaydı.

"Günaydın!"

Genç kadın da, "Günaydın Şaban!" dedi.

Şaban elindeki kitabı salladı:

"Müthiş, müthiş!"

Genç adam, "Hayrola?" dedi.

Şaban hâlâ heyecanlı:

"Artık, beş kuruşluk odacılığımdan utanmıyorum!"

"Utanıyor muydun?"

"Utanmıyordum ama şimdi iftihar ediyorum! Onun annesi de benim gibi, hizmetçiymiş!.."

Gözleri daldı.

"Ben de onun gibi bir müzisyen olacağım, dünyanın bütün odacılarıyla hizmetçileri benden cesaret alacaklar, o da bizim gibiymiş diyecekler!"

Sarhoş gibiydi, titriyordu.

"Bugün akşama kadar okur bitiririm bunu!"

Genç adam güldü:

"İş? Ağanın hizmeti?"

"Hayatımda ilk defa hizmetimde kusur edeceğim bugün. Ne çıkar? Hem canım, dünyanın en kusursuz odacısı kimin umurunda?"

Genç adam karısına baktı, bakıştılar. Sordu:

"Çay olmadı mı daha?"

Anlamıştı. Alt eve koşarken Şaban, "Ben gidiyorum," dedi.

"Dur, gitme, çay içelim..."

"Beraber gideriz be Şaban!"

Şaban kapıyı çekip savuşmuştu bile.

Çay kaynıyordu. Genç kadın çay atarken, karnındakine dikkat etti. Kımıldayıp duruyordu. Çömelmesinden rahatsız olmuş da tepiniyormuş gibi geldi. Ayağa kalktı. Yumruklarını beline dayadı. Yalnız kocası değil, karnındaki için de fabrika sahibiyle görüşmeliydi. Kim bilir, adam belki de hallerine acır, on değil, yirmi, belki de otuz lira artırırdı maaşlarını. Niye artırmasın? Hele kayınbabasını da tanıyorsa! Herhalde tanıyordu. Namlı adam, niçin tanımasın? Dinler dinler, "Yaa!" derdi belki de, "demek o adamın gelinisin?"

İçini çekti.

Maaşlarına yirmi, otuz değil de elli lira eklerse! Gözleri parladı. O zaman... O zaman yetmiş, belki de seksen lira net geçerdi ellerine.

Çayı unuttu.

"... Bakkalın borcunu temizleriz, kasabın da, ekmekçinin de. Yalnız kooperatifinki. Onun da yarısını bu, yarısını gelecek ay, tamam. Ondan sonra başlarız para biriktirmeye. Her ay en azdan yirmi beş, otuz lira koysak bir kenara, doğuma kadar yüz, yüz yirmi liramız olur!"

Gözleri parladı.

"... Perdeler iyi. Doğumdan önce güzelce yıkarım. Biraz pamuk alırım yatağa. Kim bilir, belki de bir karyola uydururum?"

Sarı demirleri pırıl pırıl, güzel bir karyola geçti kafasından. Tertemiz örtüler, mavi ipek yastıklar, yorgan. Bütün bunların içinde yatıyor. Saçlarını kırmızı bir kurdeleyle bağlamış. Yanında sarı saçlı, mavi gözlü kızının kundağı. Bir kenarda kaynar şerbeti kaynamakta. Misafirler... Güllü, misafirlere cevizli kaynar ikram ediyor. Mis gibi tarçın kokusu odayı kaplamış.

"Hani, çay olmadı mı hâlâ?"

Kendine geldi:

"Şimdi!"

Sarı demirleri pırıl pırıl karyola, yastıklar, mavi yüzlü yorgan, bembeyaz, sakız gibi örtüler...

Sofra beziyle koştu. Yere yaydı. Bayat somunu ince ince dilimledi. Kocasından öğrenmişti. Beyrut'tayken annesi bayat ekmekleri böyle dilimlermiş. Bayatlığı daha az belli olurmuş.

Raftan şekeri, kara zeytin çanağını, uzun bacaklı çay bardaklarını aldı, sofraya getirdi.

Genç adam karısına gözucuyla bakıyordu: Bir şey düşünüyor, ölçüp biçiyor gibiydi. Yoksa o da mı bir şeye sıkılmıştı?

Bardağına şeker, çay koydu. Ağır ağır karıştırırken, gözlerini karısından ayırmıyor, ne düşünebileceğini, canının niçin sıkılabileceğini kestirmeye çalışıyordu. Dayanamadı:

"Bugün sende de bir düşünce var..."

Genç kadın yakalanmış gibi, suçlu suçlu baktı:

"Bende mi?"

"Sende."

Kıpkırmızı kesilmişti. Ne düşündüğünü çakmış mıydı yoksa?

"Hiç," dedi.

"Hiç," deyişte de samimi değildi.

"Nasıl hiç?"

"Hiçin nasılı olur mu kocacığım?"

Genç kadın gözlerini indirdi, sonra kaldırdı. Kocasını şüphelendirmemesi lazımdı.

"Maaşımız artsa diye düşünüyorum!"

Genç adamın yüzünü gene bir sıkıntı yalayıp geçti. Bunun üzerinde niçin bu kadar ısrarla duruyordu?

"Farz et arttı. N'olacak?"

Gözleri parladı:

"Ne mi olacak? Yirmi lira, otuz lira, elli lira artsa... N'olacağı var mı? N'olmaz kocacığım? Para bu!"

Gözleri daldı.

"Borçlarımızı öder, bir kenara da birkaç kuruş koyardık!"

Evet, fena olmazdı şüphesiz. Ama nerde? Fabrikanın öteki sahibi, yakışıklı, kabadayı sahibi olsa belki. Yoktu. Avrupa, Amerika... Kim bilir nerde keyif sürüyordu. İtalyan mühendisten son-

ra, İstanbul'dan getirilen işçiler de tutunamayıp geldikleri yere birer, ikişer dönünce, planı fiyasko vermiş, yenilgiyi kabullenerek fabrikayı ortağının idaresine bırakmıştı. Ortak da dilediği gibi davranıyor, yakışıklı ortağının tarafını tutmuş olanları ezmek için elinden geleni yapıyordu. Genç adam öteki ortağın tuttuğu biriydi. Henüz yol vermemişti ama, fabrikayı bırakıp "defolmasını" isterdi. Yılbaşında kendi tarafını tutan kâtip, usta muavini, ustaların maaşlarını artırmış, genç adamınkini öylece bırakmıştı.

Onun için, maaşının artması hemen hemen imkânsızdı.

Kahvaltı sessizce yapılıyordu. Genç kadın gözucuyla kocasını kolluyor, maaşının artması hususunda hiç de ümitli olmadığına dikkat ediyordu. Babaannesi yerden göğe kadar haklıydı. "Bunlar soycak böyledir kızım. Yüzsuyu dökmekten kaçınırlar. Halbuki ne çıkar? El öpmeynen ağız kirlenir mi? Eteğimi belime sokar, maaşının artması için, yapar çatardım."

Yapacaktı da, çatacaktı da. İş kendine düşmüştü. El öpmeynen ağız kirlenmezdi elbette. Patronun evine gidecek, adamla konuşacaktı. Adamla mı? Karısıyla konuşsa daha iyi değil miydi?

Gözleri parladı.

Adamın karısıyla konuşup durumu anlatmak elbette daha uygun düşerdi. Kocası masası başında, bitmez tükenmez pamuk koçanlarının arasında uğraşıp dururken, patronun muhteşem konağına gider, kapıyı çalar, ne istediğini soran hizmetçilere, hanımı görmek istediğini söylerdi. Orta yaşlı kadının beş vakit namaz kılan, hayırı hasenatı seven, elinden tespihi düşmez bir kadın olduğunu duymuştu. Yardımdan kaçmaz derlerdi. Biliyordu bunu. Bankocu Dervişe'nin baldızı Ümmü, dokumacı Haydar'la bu sayede evlenmemiş miydi? Kız gitmiş hanıma, ağlamış. Hanım acımış. Kocasının kulağını bükmüş...

Kocasını her günkü gibi, avlu kapısından yolcu edip döndü. Sofrayı, fincanları alt eve götürdü. Her şeyden önce çarşıya gitmeliydi. Ne pişireceğini de bildiği yoktu ama, çarşıda aklına gelirdi herhalde.

Yukarı çıktı. Düğünde dikilen alelade kurşuni mantosunu sırtına geçirdi. Yeni sayılırdı. Acıyordu ama, başka giyeceği yoktu. Şöyle pırıl pırıl rugan iskarpinlerle giyemeden eskiyip gidecekti. Rugan ayakkabılar, yeni bir eşarp... Kocasının kolunda sinemaya gitmeyi ne kadar isterdi!..

Başını salladı.

Patronun hanımıyla konuşur da şu işi hallederse, ilk yapacağı, bir çift rugan iskarpinle, güzel bir eşarp almak olacaktı. Şapka giymek de isterdi, giyenler ondan yüksek değildi ama. Şimdilik güzel bir eşarp daha uygun düşerdi.

Kasap, bakkal, manav, bir de ekmekçinin veresiye defterlerini aldı. İlle kasaba fena borçlanmışlardı. Borçlanmışlardı ama, ne iyi adamdı! "Canın sağ olsun hanım," diyordu. "Düşünme. Allah size, siz de bana!"

Ya bakkal? O da bir başka türlüsü... "Olduğunda verirsin. Canını alacak değilim ya!"

Olduğunda vereceklerdi elbette.

Aşağı indi. Sepeti aldı, koluna taktı. Karnındaki sarı saçlı, mavi gözlü de habire oynuyordu. Acelesi neydi sanki? Dünyaya gelmenin de bir sırası vardı. Babasının maaşı artsın, sarı demirleri pırıl pırıl karyola, mavi yüzlü ipek yorgan, yastıklar, beyaz örtüler alınsın hele...

Güldü.

"Babası," diye düşündü. "Kızımın babası!"

Avuçlarını karnına bastırdı:

"Kızımın babası. Gel babası gel!"

Şu işi koparır da maaşları artarsa... Maaşları artarsa, kocası şaşardı. Şaşsın, artsın da şaşsındı. Sıkıntısından kurtulur, güler söyler, nişanlıyken olduğu gibi, saza, sinemaya giderler, konyak bile içebilirlerdi!

Öyle seviyordu ki çayla konyağı... Başı tatlı tatlı dönerken, uçuyormuş gibi oluyordu. Uçmak, şarkı söylemek, gülmek, gülmek, gülmek...

Kapı vuruldu. Açtı: Aliş'in küçük kızı.

"Günaydın!"

"Günaydın. Gel bakalım."

Tatlı mavi gözleri, yaldız sarısı saçları...

"Şana bir şey soracam abla!"

"Sor bakalım."

Gözlerinin içi gülüyordu, fıkır fıkırdı.

"Odacılar ne maaş alır?"

Genç kadının kafasında şimşek çaktı.

"Odacılara boş ver de, Şaban'ın maaşı kaç diye sor!"

Genç kız kıpkırmızı kesildi. Ufacık, yumuk yumuk elleriyle yüzünü kapadı.

"Hadi hadi... Utanacak ne var? Tam da birbirinize göresiniz... Haberi var mı?"

"Kimin?"

"Yani konuşuyor musunuz demek istedim?"

"Şaban'la mı? Hayır."

"Peki?"

"Ağabeyimin boynuna sarılacağım geldi akşam. Annemlere karşı onu korudu. Korumasaydı ağlayacaktım, elimde değil. Ne diye hor görüyorlar sanki?"

"Onu bunu bırak da, ben gelinceye kadar şu bardakları filan çalkalayıver olmaz mı?"

"Nereye gidiyorsun?"

"Elimdeki sepeti görmüyor musun, aptal?"

Kahkahalarla güldü.

"Peki peki, git hadi..."

"Baştan savma olmasın ama!"

"A... Teessüf ederim!"

Su kovasını kaptı, odadan fırladı.

Genç kadın arkasından uzun uzun baktı. Demek Şaban'da gözü vardı?

Kuvvetli güneşin altında avlu irili ufaklı, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu kaynaşıyordu. Karşıdan karşıya çamaşır ipleri ge-

riliyor, çamaşır kazanları, tenekeler kaynıyordu. Genç kadın şu kadardan beri göre göre kanıksadığı, ona pek de yeni, bir şey vermeyen bütün bunları bırakıp, kolunda sepet, avlu kapısına yürüdü.

Bu işi oldu sayıyordu. Denizden bir avuç su. Maaşlarını elli lira artırsınlar iflas etmezlerdi ya!

Avlu kapısından tam çıktı, Güllü!

"Nereye kız?"

Durdu.

"Çarşıya."

Yanına yaklaştı.

"Bütün gece düşündüm durdum. Meraktan çatlattın beni. Neydi söyleyeceğin?"

Sepeti yere bıraktı. Avlu kapısının kenarına sırtıyla dayandı.

Söylemekten korkuyor gibiydi.

"Aramızda kalacak değil mi?"

Güllü alındı:

"Aşkolsun! Şimdiye kadar hangi sırrını yaydım?"

"Doğru, yaymadın amma... Benimkinin kulağına gitmesinden korkuyorum!"

"Kocandan gizli mi?"

"Gizli ama, iyiliğine onun."

İlgisi büsbütün arttı:

"Nedir?"

Büyük büyük açılmış gözleriyle etrafı kolladıktan sonra, anlattı. Güllü dikkatle dinledi.

"İyi düşünmüşsün. Babaannenin sözü doğru: El öpmeynen ağız kirlenmez! Kocan madem çekingen, pısırığın biri, paçaları senin sıvaman lazım..."

İştahlandı:

"Sıvayacağım Güllü, ne olursa olsun sıvayacağım. El öpmeynen ağız tabii kirlenmez. (Gözleri parladı.) Biliyor musun ne düşünüyorum?"

"Ne düşünüyorsun?"

"Maaşımıza elli lira zam yapsa diyorum!"

"Yavaş gel!"

"Niye kız?"

"Elli lira bu be, kolay mı?"

"Değil ama, onlara göre ne ki? Denizden bir avuç su. Derviş'e'nin Ümmüsün'e yardım etmediler mi?"

Coştu.

"Bize de ederler. Hem kim bilir, adam kayınbabamın kim olduğunu bellerse, yaa der belki de, sen onun gelinisin ha? Evet derim. Geçinemiyoruz, çok sıkıntı çekiyoruz. Yarın çocuğumuz da olunca hiç geçinemeyeceğiz filan derim, olmazsa yalancıktan ağlarım bir iki... Asıl mühimi, kayınbabamın kim olduğunu bellemesi! Öyle tanınmış adamı kim bilmez? Peki kızım der, kayınbabanın hatırı için, maaşınıza elli lira koydum..."

"Aklımın işi değil."

"Canım bırak şimdi onu, koydu belle. Ne yaparım biliyor musun? Pırıl pırıl bir sarı karyola, mavi ipek yüzlü yorgan. Baklava baklava işli. Yastıklar, örtüler... Bir de rugan terlik alırım. Tabii o gün, gelir bana yardım edersin değil mi?"

"?.."

"Tabii edersin. Sen benim şeker Güllüm değil misin?"

"?.."

"Karyolada sırtüstü yatarım ben. Yanımda kızımın kundağı." Sen misafirlere kaynar ikram edersin. Evimin içi dolup taşar. Ah yarabbi, ne iyi olur. Paraları mı tükenir? Onların yanında elli liranın ne kıymeti var ki?"

Evet ama Güllü'nün hiçbir zaman çocuğu olmayacaktı!

İçini çekti.

"Allah utandırmasın bacım..."

"Amin."

Genç kadın yerden boş sepetini aldı, koluna taktı. Ayrıldılar.

Yan yatmış, bağdaş kurmuş, diz çökmüş harap evler kalabalığının arasındaki eğri büğrü sokaklardan çarşıya iniyordu. Demirleri pırıl pırıl karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, yastıklar, sakız gibi beyaz yatak çarşafları, loğusa şerbeti... Kocasına duyurmadan hakkından gelecekti bu işlerin.

Tren yolunu geçti, sağa saptı.

Babaanneden geri kalmayacaktı. Nesi eksikti ondan? Hiçbir şeyi. El öpmeynen de ağızın kirlenmeyeceğinden hiç kimsenin şüphesi yoktu. Güllü'nün bile.

Birden kuvvetli bir dirsek yedi. Döndü. O. Camgöz iti. Ta kızken peşine düşen it oğlu it. Gazoz bilyalarını hatırlatan duru yeşil gözleriyle durmuş bakıyor, küstahça gülümsüyordu.

"Askere de beraber gidemezsin ya!"

"Oşt, köpek!"

Üzerinde durmadı. İt ürür, kervan yürürdü. Caddeyi tuttu. Tuttu ama, ne demek istemişti? Elbette, askere de birlikte gidecek değildi kocasıyla! Görülmüş şey miydi? Kocası askere gidince, çalışır, para bile gönderirdi. Hele maaşlarına elli lira binerse...

Durakladı. Kocası askere gidince maaş vermezlerdi ki!

Tekrar yolu tuttu.

Vermezlerse vermesinler. Kocası askere giden öteki kadınlar gibi çalışırdı. Bıkmıştı fabrikanın tozundan, günde on iki saat tezgâh başında ayaküstü dikilmekten ama başka çaresi yoktu. O zamana Allah kerimdi, çok vardı. Şimdiye bakıyordu. Maaşlarına elli lira koydurdu mu, ilk önce...

Bakkala girdi. Öğleyin işbaşı yapacak kadınlar, erkeklerle doluydu. Bir kenarda beklemeye başladı. Bir ara Duglas bıyıklı bakkal başını kaldırıp baktı, gördü. Görünce de gözleri parladı. Elindeki işi bırakıp sordu:

"Emret abla!"

Homurtular yükseldi. Beklemekten ayaklarına kara sular inmişti. Gelir gelmez ne diye soruluyordu sanki? Haksızlığın âlemi var mıydı?

Bir kocakarı, "Bu zamanda genç olmak, parlak olmak varmış..." dedi.

"Bu zaman değil, her zaman."

Genç kadın kulakmemelerine kadar kızardı.

"Benim ne suçum var?"

Bakkal aldırış etmedi. Yanına gidip elinden defteri aldı:

"Emret!"

"Sıramı beklemek istiyorum..."

"Dükkân benim. Emret sen!"

Etrafına suçlu suçlu bakındı, gülümsedi.

"Borcumuz da çok oldu ama."

"Fark etmez. İstersen borç defterini yırtıp atalım?"

Kaşları çatıldı:

"Ne münasebet? Yakında kocamın maaşı artacak hepsini öderiz."

"Öyle de olabilir, böyle de. Sen şimdi emret!.."

Yüzü yumuşadı:

"Yağ."

"Ne kadar?"

"Yüz gram. Bir de, kahve. Yirmi beş kuruşluk..."

"Derhal."

Elinde borç defteri, tezgâh başına geçti. Eli işte, gözleri genç kadındaydı. Bitiyordu. Hele yüklü göğsü, kalçaları, kıçı! Bir milyon borcu olsa gözünü kırpmadan siliverirdi.

İstenenleri uzatırken birbirlerine iyice yaklaştılar. Kadının yumuşak nefesi burnunu gıcıkladı. Ham elma gibi kokuyordu. Tezgâha dayandı, arkasından uzun uzun baktı.

Genç kadının kafasında, demirleri pırıl pırıl sarı karyola, mavi yüzlü ipek yorgan, sakız gibi örtüler... Yalnız bakkalın değil, kasabın, fırıncının, manavın da farkındaydı. Kızken de böyleydi. Peşine düşen düşene. Ama aldırmazdı. Alışkındı. Kocasının maaşını artırmaktan başkasını düşünmüyordu şimdi.

Kasabın önünde durdu.

Koca göbekli, kırk beşlik kasap iskemleye oturmuş gazete okuyordu. Gözleri genç kadının ayaklarına ilişince başını kaldırdı. Fırladı.

"Buyrun!"

Defteri uzattı:

"Yüz elli gram et. Borcumuz çoğaldı ama kusura bakma. Yakında kocamın maaşı artacak, toptan öderiz!"

"Senin canın sağ olsun!"

Avucuna tükürdü, satırı aldı.

"Yüz elli gram az iki kişiye. Hiç olmazsa yarım kilo... Ha?"

Gözleri büyüdü:

"Ooo..."

"Ne oldu?"

"Yarım kilo! Borcun altından kalkamayız sonra..."

"Canın sağ olsun dedim ya!"

Kesti, biçti, parçaladı, tarttı: Yarım kilo.

"Haydi güle güle..."

"Defter? Yazmadınız?"

"Bu sefer de yazmayalım ne çıkar?"

İrkildi:

"Olmaz öyle şey. Al, yaz!.."

Kasap yazdı. Defteri mantosunun cebine sokup yürüdü. Manavdan da pırasa almak lazımdı. Alışveriş ettikleri manav, Aliş'in kahvesi yanındaydı. Kapıda durdu. Kimseler yoktu. İçeri girdi. Etrafa göz gezdirdi: Duvarlarda 93 bozgunu, Milli Mücadele zaferleri, esir Trikopis'in kılıcını Mustafa Kemal Paşa'ya teslimi, eski İngiliz Kralı Edvard'ın Atatürk'le kahve içişlerini gösteren sıra sıra taşbasma resimler.

Kahveci Aliş berberlik de yaptığı için, elinde ustura, bileğitaşı, kahvenin arkasındaki kapıdan göründü. Bu kapıdan evinin avlusuna girilip çıkılıyordu. Genç kadını görünce, "Vay," dedi. "Hayrola?"

Yanına geldi:

"Hayır."

"Neler aldın bakalım?"

"Hiç. Etle yağ, kahve... Nerde Şöhret Ablam?"

"Uyur sığırlar gibi. Sabahleyin seninki uğradı, bir kahve içti..."

"İyi etmiş."

"Lakin nedir sıkıntısı bu delikanlının be evladım?"

Az kalsın, yakında sıkıntısından kurtaracağım, diyecekti. Kendini tuttu. Söylese ne çıkardı? Aliş memnun olurdu. Meseleyi açmak, fikir danışmak geliyordu içinden.

"Öğrenmelisin. Bir kadın, çok büyük bir kuvvettir erkeği için!"

Göz göze geldiler. Doğruydu. Biliyordu. Kocasına destek olacak, yükselmesine yardım edecekti. Babaanneden geri kalmayacaktı!

"Şahsene sizde mi?"

Aliş küçük kızını soruyordu. Yere bıraktığı sepetini alırken cevapladı:

"Bizde."

Gülüverdi. Aklına odacı Şaban gelmişti.

"Ne güldün?"

"Hiç..."

"Var bir şey. Süle nedir?"

Bilsinler, ne çıkardı?

"Odacı Şaban'ın maaşı kaç diye sordu benden!"

"Şahsene mi?"

"Evet."

Aliş cevap vermedi. Yüzü asıldı ilkin, kızardı. Sonra yumuşadı, eski, tatlı hâlini aldı. Anlamamış görünerek, "Ne yapacakmış Şaban'ın maaşını?" dedi.

Genç kadın omuz silkti:

"Bilmem?"

Dükkândan çıktı.

Aliş farkında bile olmadı. Kafasında birtakım hesaplar... Gönlü mü düşmüştü yani? Konuşuyor muydu oğlanla? Akşam Şaban'ın iyiliğinden bahsedilmişti. Bütün mesele iyi insan olmaktaydı. Ne çıkardı evlenseler? Daha iyi. Atardı kahveye, kendi de istirahata çekilirdi.

Kendine geldiği zaman, genç kadının gitmiş olduğuna dikkat etti.

Kapıya yürüdü, durdu. Manavın önündeydi.

Usturasını bilemeye devam etti.

Çok iyi olurdu hani. Şaban canavar gibi çalışır, kendine iş bırakmazdı. Bırakmazdı ama büyük kızını istese daha memnun olacaktı. Ne diye küçüğü? Büyüğün gücüne gitmez, içlenmez miydi?

Usturanın yeter derecede bilenip bilenmediğini tırnağında denedi.

İncecik sesiyle duvar saati dokuzu çın çın vuruncaya kadar daldı gitti. Saatin sesiyle kendine geldi. Dünya kadar işi vardı daha. Karısı hâlâ uyuyordu, yemeği kendisi pişirecekti. Pişirecekti ama, patates, akşama. Öğleyin yiyecekleri vardı.

Kahveye Güllü girdi.

"Merhaba Aliş!"

"Merhaba Güllü. Hayrola?"

Kadın içini çekti. Düşünceli görünüyordu. Nerdeyse ağlayacak gibi bir hâli vardı. Aliş sebebini sordu. Dalgın dalgın, "Hiç," dedi. Nerde Şöhret?"

"Yatıyor."

Saate baktı:

"Bu saate kadar ha?"

"Yatsın bakalım be Güllü. Bu dünyaya rahat etmeye geldik. Belki günün birinde ben de kavuşurum rahata..." (Gözlerinin içi gülüyordu.) "Şu kızlara diyorum, çıksa iyi kötü birer kısmet de..."

"Allah verecekse insana kocanın iyisini versin!"

"Amin."

"Kocam var. Var ama ne yapayım Aliş? Ben de gencim, ben de kadınım, istemem mi olsun çocuklarım? Olmuyor. Ne yapsam nafile. Değilsin sen yabancım. Ağlamak gelir içimden. Görmüyor muyum gebe bir kadın, vurmaya başlıyor beynim zonk zonk..."

Gözlerinden süzülen iki damla yere yuvarlandı.

"Haklısın," dedi Aliş. "Bakmayacağım kızlarıma zengin koca. Olsun fakir. Ama olsun namuslu. Bir de isterim şen! Şen olmalı damatlarım. İşte kahve... Versinler kızlarımla sırt sırta, işletsinler, onlar da yesin ben de!"

"Doğru. Lakin ne olurdu olsaydı benim de seninkiler gibi kızcağızlarım da, ihtiyarlığımda erseydim rahata!"

Aklına sarı demirleri pırıl pırıl karyola, ipek mavi yüzlü yorgan, sakız gibi beyaz örtüler geldi. O da öyle bir loğusa odası isterdi. Niçin onun da çocuğu olmasın, komşulara loğusa şerbeti ikram etmesindi?

Aliş, "Az evvel buradaydı seninki!" dedi.

"Ne arıyordu?"

"Aramıyordu bir şey. Almıştı evceğizine nevale, dönüyordu... Çok severim, evladım gibi. İsterim olsun evlatlarım da öyle!"

Güllü'nün içini bir kıskançlık yalayıp geçti.

"Ben de severim kardaşımdan ziyade, lakin..."

Kendini tuttu.

Aliş şüphelenmişti.

"Ne lakini?"

"Yok bir şey."

"Saklarsın?.. Saklama. Çıkmaz sır benden!"

Bilmiyor muydu?

"Kocasından saklı işler görür..." dedi.

Aliş'in aklı gitti. Kocasından saklı işler...

"Yani ne? Fenalık mı?"

Güllü, "Değil fenalık," dedi.

Anlattı: Kocasının maaşı artsın diye fabrika sahibine çıkacaktı!

Aliş şöyle bir düşündü. Sonra, "Yoktur içinde bir kötülük onun!.." dedi.

"Demem var. Bilirim yok. Ama ne için saklamalı erkekten?"

"Korkar. Bilir ki kocası istemez böyle şeyleri. Düşünür babasının şerefini!"

"Acımdan öleceğim de düşüneceğim şeref, şan. Hani, tarlalar, çiftlik derdi oğlan? Ne oldu?"

"Var gene... Bilmezsin?"

"Bilirim ama, hani? Niçin olmuyor bir faydası?"

"Koymuş bütün mallarına el hükümet!"

Güllü kahve gerisindeki bahçe kapısına yürüdü. Durdu.

"Uyandıracağım karını!"

"Sen bilirsin."

Aliş, usturasını bilemeye koyuldu. Doğrusu aslan gibiydi şu genç kadın. Aşkolsundu. Tıpkı babası gibi. Babası da memlekette böyleydi. Cesur. Kızlarının da onun gibi olmasını isterdi. Sabahleyin, "Nedir bu delikanlının sıkıntısı? Öğrenmelisin. Bir kadın çok büyük bir kuvvettir kocası için!" dediği zamanı hatırladı. Cevap vermemiş, sadece gülümsemişti.

Biledi usturayı götürdü, küçük meşin çantaya koydu, bileneceklerden birini alıp geldi. Gene kahve kapısında durdu. Kapının önünden bir alay mahalle çocuğu, yalınayaklarıyla yıldırım gibi geçtiler.

Görmedi.

Ne olursa olsun, aşkolsundu kadına. Güllü'nün dediği gibi, şeref, şan karın doyurmazdı. Bakmalıydılar çıkarlarına. Delikanlı karışmasındı. Ne çıkardı sanki? El öpmeynen ağız kirlenmezdi ki!

Usturayla bileğitaşını kapı yanındaki iskemleye bırakıp bir sigara yaktı.

Kadına yardım etmeliydi. Kocası kahveye gelince, el öpmeynen ağızın kirlenmeyeceğini anlatmalıydı. Genç kadın da memnun olur, yaptığı iyiliğin altından kalkmak isterdi.

Usturayla bileğitaşını aldı, başladı.

Odacı Şaban'a büyüğü yapabilir miydi acaba?

Gözleri parladı.

Herhalde. Çok samimi konuşuyorlardı. Gel sana büyüğü yapalım, büyük daha iyi filan diye kandırdı mı, alnından öperdi onun. Ama karısı duymamalıydı. Karısı duysa belki de mâni olurdu. "Ben kızlarımı meymurlara, subaylara vereceğim!" diye tutturmuştu. İstemiyordu. Ne memur, ne de subay. Memur da, subay da büyük insanlardı. Kızını elinden çeker alır, kim bilir nerelere götürürlerdi. En iyisi, genç kadına yardım edip kocasını yumuşatmak, ondan sonra da onun yardımını sağlamaktı.

Islıkla bir Boşnak türküsü tutturdu.

***

Genç adam, fabrika muhasebesindeki masası başında, yeni aldığı tehdit mektubunu düşünüyordu. Sabahleyin işine geldikten az sonra, postacı yeni bir mektup daha getirmişti. Hep aynı eciş bücüş yazıyla, hep aynı sözler. Askere giderken karısını da beraber götüremeyeceğini, babaannesi de gittiğine göre, karısının yapayalnız kalacağını, çalışmak için fabrikaya tekrardan gireceğini biliyordu. Bütün bunları zaman zaman hatırlatanlar kimlerdi? Çıldıracaktı. Karısı hâlâ işçi mahallesinin belki de en güzel kadınıydı. Gelip geçerken nasıl yiyecek gibi bakılıp, göğüs geçirildiğini, laf atıldığını, peki dese, uğruna mallarını mülklerini fedadan çekinmeyeceklerin bulunduğunu da gayet iyi biliyordu. Sonra gene biliyordu ki karısı, değil mal mülk, dünyaları verseler kocasını değişmezdi!

İçini çekti.

Keşke değişseydi. Keşke değişseydi de, kahrından yataklara düşse, ondan sonra da başını alıp gitseydi!

Kulağının arkasındaki kopya kalemi aldı, pamuk koçanı defterini önüne çekti.

Askerden gelinceye kadar babaannesi gitmeseydi bari! İyi olurdu şüphesiz... Ama gitmek zorundaydı ihtiyar kadın. Yirmi

dört lira doksan beş kuruşa ortak olmanın, torununu büsbütün ezmenin günah olduğunu düşünmüştü elbette...

Yazmaya başladı. Gelmiyordu, içinden gelmiyordu. Bu sıkıntılı yürek, meşgul kafayla çalışamayacak, zorlarsa yanlışlıklar yapacaktı. Yanlışlık yapmamak zorundaydı. Koca koca pamuk balyaları, üzerlerinde garibaldi moruyla yazılmış numaralardan bulunurdu. Karmakarışık, binlerce, on binlerce balya. Bir kat yanlışlık, Ali'nin malını Veli'ye, Veli'ninkini Ali'ye verdirebilirdi. Buysa affi imkânsız, müthiş bir suç sayılır, kaç vakittir bir bahane bulup sepetlemek için fırsat kolladığını tahmin ettiği fabrika sahibinin öç almasına yarardı.

Kalemi masaya bıraktı.

İşsiz kalamazdı, kalmamalıydı. Az, çok. Yirmi dört doksan beşten de mahrum olmamalıydı...

Tekrar içini çekti.

Ne diye böyle güzel bir kızla evlenmişti?

Evlenmese... Karısını, canı gibi sevdiği, üzerine titrediği, geceleri uykularını yitirdiği karısını başkasıyla evlenmiş farz etti. Kendininki gibi yer yatağında değil, karyolada, halılar kilimler döşeli bir odada!

Önündeki koçan defterinin üstünde, alışveriş ettikleri Duglas bıyıklı bakkal canlandı.

Nasıl yiyecek gibi bakıyordu karısına!

Halı, kilimlerle döşeli güzel bir odanın geniş karyolasından, sakız gibi örtüler üzerinde karısını yarı çıplak görür gibi oldu. Yanında bakkal. Ağır ağır okşayan eli...

Sıkıntıyla doğruldu.

Kurtulamıyor, kurtulamıyordu. Kalemi filan bırakıp masadan kalktı, dışarı çıktı. Başta muhasebeci, defteri kebir ve yevmiyeyi tutan iki kâtip arkasından sinirli sinirli baktılar: Sabahtan beri bu kaçıncıydı? Vırt dışarı, zırt dışarı. Gene odacı Şaban'la buluşmaya mı gidiyordu?

Muhasebeci döndü, kâtiplere baktı. Göz göze geldiler.

"Nerde o Şaban?"

Yevmiyeyi tutan gaga burunlu kâtip, gırtlağı firlamış incecik boynunu geniş kolalı yakası içinde sağa sola çevirdi.

"İplik ambarında, bitmemiş senfoniyi tamamlıyordur!"

Defteri kebire bakan asık yüzlü başını salladı.

"Doğru."

Kısa, koyu bir sessizlik. Muhasebeci emretti:

"Git bak şu serserilere!"

Kolalı yaka firladı. Fabrika meydanlığında üst üste yığılı pamuk balyalarının solundan iplik ambarına geçti. Sağlı sollu tavana kadar yükselen iplik paketlerinin arasındaki yoldan kedi sessizliğiyle ilerledi. Tetikteydi. Her an rastlayabilirdi. İstemiyordu. Dinledi. Hiçbir şey işitmedi. Ayaklarının ucunda ilerledi. Tekrar durdu, tekrar dinledi: Bir mırıltı. Herhalde onlar olacaktı. Sinerek az daha ilerledi, tamam. Ordaydılar, iplik paketlerinin arasında. Şaban'ın alabros tıraşlı başı, yüzü. Coşmuştu gene. Beethoven'den bahsediyordu. Beethoven'ın sanatından, karakterinin sağlamlığından, annesinin hizmetçiliğinden.

Elindeki kitabı salladı:

"Şu kitabı yedi, sekiz yüz, bin, beş bin, on bin sayfa yazmazlar da, neden birkaç yüz sayfacık yazarlar sanki?"

Genç adam boş gözlerle bakıyordu. Ne Beethoven umurundaydı o anda nc de kitap. Halı, kilimlerle döşeli güzel bir odanın geniş karyolasında, sakız gibi örtüler üzerinde yarı çıplak karısı ve yabancının okşayan eli!

"Ben bu kitabı bir daha okuyacağım!"

Mektupları polise vermekte de fayda yoktu. Kimden şüphelendiğini soracaklar. Kimden şüphelenmiyordu ki? Birini söyleyecek, polis çekecek karakola, sorup soruşturacak belki. Sonra? Ya değilse? Ya haberi bile yoksa?

"Ha? Okuyim mi?"

"Neyi?"

"Amma da dalgınlaştın bugünlerde ha!"

O zaman karısını dile düşürmüş olacak. En iyisi beklemek. Beklemek ama sonunda, "Askere de birlikte götüremeyecek ya!"

Şaban'ın eli, kolunu tuttu, sarstı:

"Ne düşünüyorsun?"

"Hiç. Başım ağrıyor da..."

"Aspirin iç!"

"?.."

"Hadi gidelim de iç aspirini!"

"Faydası yok."

"Senin içini kemiren bir şey var ama, saklıyorsun benden!"

"Yok canım."

"Saklıyorsun saklıyorsun... Ben senin en iyi arkadaşın değil miyim?"

"Kim?"

"Ben."

"Kimin?"

"Senin. En iyi arkadaşın değil miyim diyorum!"

"Ha, sen mi? Tabii tabii..."

"Hasta mısın?"

"Yoo..."

"Peki?"

"Bir sıkıntı var içimde, pis bir sıkıntı. Bırak bunu da, demin ne demiştin? Kitabı bir daha okuyim mi demiştin?"

"Bir daha, beş daha..."

Genç adam ayağa kalktı:

"Ver onu bana!"

Kitabı aldı, kapağın arkasındaki sayfaya kurşunkalemiyle yazdı: En iyi arkadaşım, geleceğin Beethoven'ı odacı Şaban'a.

Şaban çıldıracaktı. Kitabı ona vermişti, geleceğin Beethoven'ı demişti!

"Sen dünyanın en iyi arkadaşısın!"

"Sen de. Ama gidelim artık. Malum ya?"

"N'olur?"

"Muhasebeci arar."

"Arasın, fabrika sahibi arasın isterse, gitmeyeceğim. Dünya vız gelir! Ekmek, yemek, su istemem. Bu kitap bana açlığımı, uykusuzluğumu duyurmuyor!"

"Ararlarsa ya?"

"Ararlarsa bulamazlar. İnsanları zayıf anlarında vurmaktan hoşlanan bir it oğlu it yerimi keşfeder, muhasebeciden madalya alır fena mı?"

Dinleyen bir karaltı görmüştü. Gaga burun bozularak tabanları kaldırdı. Arkasından baktılar ama kim olduğunu kestiremediler. Yarı karanlık, daracık yolda hızla kaybolmuştu.

Servise geldi, işittiklerini şişirerek anlattı.

Fabrikaca "dini bütün" diye anılan elli beşlik muhasebecinin esmer yüzü hırstan kıpkırmızı kesildi. Kâtibin boş masasına nefretle baktı. Elinde, çiğit denilen pamuk tohumu pusulasıyla bir yanaşma dikiliyordu. Göz göze geldiler. Adam, "Yahu," dedi, "bir saattir dikiliyoruz. Nerde bu kâtip?"

Muhasebecinin kafasında şimşek çaktı.

"Şurdan çık, koridoru geç. Sağdaki kapıdan içeri gir. Fabrika sahibi orda oturur. Söyle: Bir saattir bekliyoruz, kâtip meydanlarda yok, de. Hadi!"

Yanaşma, elinde çiğit pusulasıyla çıktı. Koridoru geçti. Sağdaki kapıyı vurup girdi. Halılarla döşeli, tül perdeleri inik, loşça bir odaydı. Kırçıl ağa pırıl pırıl masası başında oturuyordu. Başını sertçe kaldırdı:

"Ne istiyorsun?"

Adam bir çırpıda anlattı. Ağa zile bastı. Bekledi. Gelen giden olmadı. Tekrar bastı, sonra tekrar. Bu Şaban da çok oluyordu artık. Delidolu diye yüz veriyor, hoşlanıyorsa işleri sermesi mi lazımdı?

Masasından hınçla kalktı.

"Muhasebeye gel!"

Yanaşma muhasebeye giderken, ağa odasını muhasebeye bağlayan kapıdan geçmişti bile. Gaga burunluyla asık yüzlü ayağa kalktılar. Muhasebecinin arkası dönüktü, geç farkına vardı, kalktı.

Yanaşmayı işaret ederek ağa, "Bu adamın işini ne diye görmüyorsunuz da, bana yolluyorsunuz?" dedi.

Muhasebeci içini döküverdi:

"Bir değil, beş değil ağa. Yerinde durduğu, oturduğu yok. Her gün bu. Koçanlar öylece duruyor. Aylık listeleri hazırlamadı, hazırlamıyor. Sevdalı mıdır nedir, bütün gün düşünür durur!"

"Peki savın şu adamı. Sonra yanıma gel sen!"

Gaga burunlu, etekleri zil çalarak geçti yanaşmanın elindeki çiğit pusulasını aldı, kapı kâğıdını yazıp uzattı. Adam, "Madem sizin de elinizden gelirmiş, ne diye beni ağanın yanına gönderdiniz?" dedi.

Gaga burun kızdı:

"Fazla konuşma!"

"Allah size kel versin de tırnak vermesin..."

Çıktı gitti.

Muhasebeci, "Küstah!" dedi.

Masasından kalktı, bitişik kapıdan ağanın odasına geçti.

Ağanın elleri arkasında, odanın içinde sinirli sinirli dolaşıyordu.

"Peki Şaban nerde?"

"Onu da o azdırıyor!"

"Sen necisin? Eşek başı mısın? Niye mâni olmuyorsun?"

"Adam gönderdim peşlerinden. İplik ambarında çeneyi çeneye vermişler... Sonra, bir kitap hediye etmiş Şaban'a!"

"Ne kitabı?"

"Bilmem. Kitap!"

Oda kapısı vurulmadan açıldı. Elinde *Beethoven'ın Hayatı*'yla, Şaban deli deli girdi. Hiçbir şey olmamış, aranmamış gibi kö-

şedeki buzdolabına gitti, kapağı açtı, su şişesini aldı, bardağa doldurup içtikten sonra, ağaya döndü:

"İçer misin? Vereyim mi?"

Muhasebecinin yüreği ağzına geldi. Ha parladı, ha parlayacak derken, hiçbir şey olmadı. Şaban, "Canın isterse..." diye kapağı kapadı, kitapla dışarı çıktı. Kapı önündeki iskemleye oturdu, kitabı açtı, bıraktığı yerden başladı. Bir ara ağanın zili çaldı.

Hırsla kalktı:

"İnsana hiç rahatlık yok!"

İçeri girdi:

"Buyur!"

"Nerdesin sen? Niye sık sık ortadan kayboluyorsun?"

Şaban omuz silkti:

"Kitap okuyorum."

"Ne kitabı o?"

"Ne kitabı mı? Nah, oku!"

Ağa kulaklarına kadar kızardı. Cahilliğinin meydana çıkması en çekindiği tarafiydı.

"Okumam yok. Bilmiyor musun?"

"Biliyorum."

"Biliyorsun da ne diye..."

"Soruyorum değil mi? Bu da benim zevkim ağa! Sen nasıl fabrikanla, milyonlarınla bize caka satıp zevkleniyorsan, biz de..."

Ağa yumuşak kahkahalarla uzun uzun güldü.

"İt oğlu it!" dedi. "Şu nekreliğin olmasa..."

"Çoktan sepetlerdin değil mi?"

"Yok, gözünün yaşına bakacam bir de..."

Yaşaran gözlerini avuçlarıyla sildi. Ciddileşti.

"Bana bak," dedi. "Zararlı bir kitap olmasın ha!"

"Zararlı kitapları zararlı insanlar okur. Ben zararlı mıyım?"

"Değilsin amma, aklının ermediği yer var. O oğlanın babası..."

Sözünü kesti:

"Biliyorum, biliyorum..."

"Biliyorsan, ona göre. Fazla teması kes. Hakkında hayırlı olmaz!"

Şaban cevap vermedi.

Ağa, "Bana bir kahve söyle," dedi.

Yalnız kaldığı zaman geçti masasına oturdu. Bir Sipahi sigarası yaktı. Tam duman alırken, kapı vuruldu:

"Gel!"

Genç adam sivri çeneli, ince yüzüyle girdi.

"Beni istemişsiniz..."

Bir zamanlar bir işçi meselesi yüzünden aleyhine dava açan, mahkemede de işçiyi kıyasıya savunan, "öbür taraftaki adamın" oğlunu büsbütün ezmek için, "Sen kimsin?" dedi.

Genç adam şaşırdı. Tanımıyor muydu? Kabil miydi? Her fırsatta azarladığı, maaş zamlarından faydalandırmadığı, kovmak için fırsat kolladığı adamı nasıl tanımazdı?

"Çırçır masası memuruyum efendim," dedi.

"Ha... Sen misin o?"

"Evet."

Gözlerinin ta içine bakarak, "Öbür taraftaki adamın oğlu!" dedi. "Baban vaktiyle iki paralık bir ameleyi bana karşı müdafaa ettiydi. Amma ben intikam almak istemem, öylelerini Allah'a havale ederim..."

"?.."

"Yerinde hiç oturmuyormuşsun, iş sahipleri senden şikâyetçi. Demin dördü beşi birden geldi şikâyete..."

Genç adamın başı dönüyor, gözleri kararıyordu. Muhasebeci mi, yoksa ötekiler mi gammazlamışlardı? Odacı Şaban'la ahbaplık ediyor, onu adam yerine koyuyor, memurların "prestijini" kırıyor diye sevilmediğini biliyordu.

Cevap vermedi.

Ağa kısa kesti:

"Geç masana. Bir daha hakkında şikâyetçi istemem, kovarım!"

"Kovarım" sözü beynine yumruk gibi indi.

Masasına döndü. Ağlayacak kadar hırslı, iskemlesine çöktü. Başını yumrukları arasına aldı.

"Kovarım!"

Kuyruğundan tutulup, it gibi atılmak. Evet ama, ne yapmalıydı? Köpek kadar değeri olmadığı suratına çarpılan bir yerde yirmi dört lira doksan beşin hatırı için kalmaya devam mı etmeliydi? Haysiyet? Şeref? Namus?

İçini çekti, iskemlesinin arkalığına yaslandı.

"Kovarım!!"

Kovar, kovabilir, hakkı var buna. Mal onun. Mal onunsa, haysiyet de kendinin. Yirmi dört doksan beş için çiğnetmek zilletine katlanmak insanlığa sığar mı?

"Kâtip efendi bizim koçan hazır mı?"

Bir müşteri. Yanı başındaki bölmede dikiliyordu.

"Adın ne?"

"Mehmed oğlu Mehmed!"

Yazılıp hazırlanmış koçan senetlerini karıştırdı, yok. Tekrar karıştırdı, gene yok. Otuz sefer tekrarlasa yok, biliyor. Herhalde Çırçır dairesinden verilmedi. Gidip almalıydı.

Masasından fırladı:

"Bir dakika!"

Çırçır dairesi fabrikanın arkasında, işçi lokantalarına giderken, solda. Genç adam ihtiyar kâtibin pamuk tozları uçuşan ufacık odasına giriyor. İhtiyar kâtip anasının gözü bir eski İttihatçı'dır. Kalın siyah çerçeveli gözlüğü gerisinde, akları çok, püskül püskül kaşlarıyla sertçe oturuyor, ahbabıyla çene çalıyordu.

"Gel bakalım kurt oğlu kurt!" dedi.

Ahbabını tanıttı:

"Bu da babası gibi kurttur ha!"

Kâtibin ufak tefek, sivri burunlu, çekingen ahbabı, genç adama dikkat, hatta korkuyla baktı: "Bu da babası gibi kurttur ha!"

Kâtip sordu:

"Sebebi ziyaretiniz?"

Genç adam Mehmed oğlu Mehmed'in koçanını sordu. Kâtip el defterine baktı, buldu. Pamuğu çekilmiş, yani tohumundan ayrılmıştı ama henüz muhasebeye verilmemişti.

"Ver!"

"Veremem. Defter bana lazım... Gel burda yaz!"

"Öyle mi yapalım?"

"Başka çare yok..."

Genç adam koçan senedi defterini getirmek üzere çıktı.

İhtiyar kâtip, "öbür taraftaki adamın" oğlunu, memlekete ne maksatla yolladığını anlattı: İdareye karşı giriştiği mücadelede oğlunu ajan olarak kullanacaktı!

"Kül yutar mıyım ben?" dedi. "Kaçın kurasıyım?"

Yutmazdı, doğru. Adam sarrafiydı. Bütün mesele, delikanlıdan hangi kanalla babasına haber gönderip, direktif aldığının öğrenilmesindeydi.

"Peki ama," dedi beriki adam, "hükümet takip etmiyor mu bunu? Menfi bir adamın oğlu... Dilediği gibi mi dolaşıyor?"

Eski İttihatçı, eski kurt gözlüğünü düzeltirken, çok şey biliyormuş da söylemek istemiyormuş gibi, gülümsedi.

"Bu işlere akıl erdirebilmek için..."

Bu yollarda hayli mürekkep yalamak, ateş çemberinden geçmek lazımdı. Ama kısa kesti.

Ahbabın gözündeyse genç adam, birdenbire önem kazanmıştı. Demek bir zamanlar "İdare" aleyhine çektiği kuvvetli nutuklarla memleketi allak bullak eden adam, boş durmuyordu? Yoksa bu, bu da onun adamı mıydı? Olabilirdi. Hem niçin olmasın? Belki de öbür taraftaki adamdan bilhassa söz açmıştı, faaliyette bulunulduğunu, boş oturulmadığını, günün birinde harekete geçileceğini belirtmek için!

O hâlde, taraftar görünmeliydi.

"Kafalı adamdır!" diye fısıldadı.

İntiyar kâtip derhal gözlüğünün üstünden baktı:

"Bütün İttihatçılar gibi!"

"Peki, ne yapmak niyetinde?"

"Niyetinde deme, niyetindeler, de!"

Ahbap fitili almıştı:

"Sahi mi?"

"Elbette sahi. Tek başına bırakıldığını mı sanıyorsun orda?"

"?.."

"Doktor Nâzım'ların, Cavit'lerin, Canbolat'ların ahları yerde mi kalacak?"

Adam, artan bir korku içindeydi. Demek memleket içten içe kaynıyordu?

Yoksa polisti de ağzını mı arıyordu? Demin nalına vurmuştu, şimdi mıhına.

"Paşa akıllı adamdır," dedi.

Fazla ileri gittiğini idrak etmişti kâtip.

"Mustafa Kemal Paşa mı?" dedi.

"Evet."

"Akıllıdır. Bütün İttihatçılar gibi!"

Ne olursa olsun, ufak tefek adamın bu taraklarda bezi yoktu. Yaşı elliyi çoktan aşmıştı. Bütün hayatı boyunca siyasetten uzak kalmış, pamuk borsasındaki simsarlığıyla akşamcılıktan gayrisine iltifat etmemişti.

Genç adam elinde koçan defteriyle girerken, kalktı. Usulünce sıvıştı.

Kâtip bir kenardaki masayı eliyle işaret ederek, "Oraya otur, yaz!" dedi.

Hemen gidip oturmadı. İhtiyar gevezeye haddini bildirmeliydi. Ellerini beline dayadı, karşısına dikildi:

"Size kaç kere rica ettim bu, kurdun oğlu sözünü kaldırın diye, hâlâ devam ediyorsunuz. Niçin?"

İhtiyar tınmadı bile:

"Fena mı?"

"İstemiyorum amca. Hatta mümkünse, beni babamla da tanıtmayın kimseye. Ben ne dertteyim, siz ne derttesiniz..."

"Ne derttesin?"

"Kimse kimsenin hâlini bilmez!"

"Mamafih, aferin. Laf aramızda, yoğurdu bile üfleyerek yemenin lüzumunu kavramışsın. İyi bir komitacı."

"Bırak bu lafları be!"

Geçti, bir kenardaki küçük masaya oturdu.

İhtiyar kâtip gerçekten pek memnun olmuştu. Aşkolsundu. Onun yaşıtları halbuki... Ağızlarında mercimek ıslanmazdı. E, tabii... Babası kimdi? Ot kökünün üstünde göverirdi. Babasını bırakıp gelişi, fabrikada çalışan bir kızla evlenişi, fakir bir hayat sürüyor hissini vermek için işçi mahallesindeki avlulardan birinin tek gözden ibaret odasında oturuşu...

Genç adam Mehmed oğlu Mehmed'in koçanını yazarken, "Kovarım"ı düşünüyordu hâlâ. İhtiyar kâtip filan silinmişti. Hatta yirmi dört doksan beş, askere giderken karısını da götüremeyeceği... "Kovarım!" sözü bir çekiç gibi iniyordu haysiyetine!

Koçanın yazılması bitince kalktı. İhtiyar kâtibe selam bile vermeden, çıktı. Adamı savdı.

Fabrikanın öğle paydosu borusu kalın kalın öterken, saçlarını tarayıp, fabrikadan çıktı.

Ortalık günlük güneşlikti. Az sonra işçiler paydos olacak, işçi mahallelerine uzanan yollar yorgun, fakat aceleci işçilerin ayakları altında ezilecekti.

Kooperatif bakkalının önünde, bir zamanlar dokuma tezgâhlarında kendisine ustalık etmiş olan dokumacı Maho'ya rastladı.

"Merhaba!"

"Merhaba!"

"Ne haber?"

"Sağlık. Köyden geliyorum. Kayınbabanın çok selamı var."

Unutmuştu. Sahi, kayınbabası ordaydı.

"Aleykümselam. Ne yapıyor? Rahatı iyi mi?"

"Kulak asma. Kardaşları pek burunluyorlar. Bana kalırsa sen onu buraya getirt... Adamcağız bir deri, bir kemik kalmış. Bana dedi ki, gözlerinden öperim, ne yapsın yapsınlar beni buradan kurtarsınlar dedi. Ağlıyor be ihtiyar adam!"

Yirmi dört doksan beşe bir kişi daha binecekti ama, genç adam üzülmedi. Tersine, sevindi bile. Askere giderken kızıyla birlikte otururdu ihtiyar. Eskiden olduğu gibi. Eski, namlı çetecilerdendi, menkıbelerini hemşerilerinden defalarca, uzun uzun dinlemişti. Oh oh... Ne iyi olmuştu da şu Maho'ya rastlamıştı!

Ayrıldı. İçinde bir ferahlık, bir tüy hafifliği. Bunu şimdiye kadar ne diye akıl etmemişti sanki? Karısı da sevinecekti. Zaman zaman dalışı, canının sıkıntısı bundandı herhalde. Babası da yanında olursa mesele kalmazdı.

Aliş'in kahvesinin önünden geçerken bir ses:

"Merhaba kardaş!"

Durdu. Camgöz'dü. Kahvenin önüne iskemlesini atmış, oturuyordu. Kuvvetli güneşte cam yeşili gözleri duru duru parlıyordu.

"Merhaba," dedi.

"Buyur bir kayfe iç!"

"Eyvallah. Yemek zamanı şimdi. Nerde Aliş?"

Kahveden içeri girdi. Camgöz arkasından, "Askere avradını da beraber götüremezsin ya!" diye geçirdi.

Genç adam, tek tük masalarda iskambil oynayanları geçip, Alişlerin avlu kapısına gitti. Açtı. Kuvvetli güneşin altında itinayla işlenmiş bahçe, yağlıboya, renk renk bir tabloya benziyordu. Aliş, dirseklerine kadar çemirli tombul kollarıyla maltızın üzerinde dumanları tüten yemek tenceresinin başındaydı.

"Kolay gele!"

Aliş döndü, genç adamı görünce sevindi. Canı sıkkın değil gibiydi ama, olsun. Gene de karısının teşebbüsünden söz açmalıydı.

"Eyvallah, hoş geldin! Kızlaaar... İskemle getirin enişteniz!"

"İstemem, gideceğim Aliş."

"Abe içelim birer filcan kahvecik..."

"Yemekten sonra inşallah..."

"Yoksa korkarsın karıdan?"

Güldü.

"Korksam yemek pişiririm senin gibi!"

Aliş kahkahayı patlattı.

"Aşkolsun. Koydun gediğine taşı tam zamanında!"

Uzun saplı tahta kaşıkla tencereyi ağır ağır karıştırdı. Söze neresinden başlamalıydı? Damdan düşer gibi olmazdı.

"Sabahleyin seninki uğradı bir soluk..." dedi.

"E?"

"Çarşıdan dönüyormuş, elinde sepet, çiğneyip geçmedi fukara. Doğrusu severim kızlarımdan ziyade. Niçin? Çünkü çok akıllı, çok evcimen, evine kocasına çok bağlı bir kadındır. Yarın taşıyacak o senin evini omuzlarında!"

Genç adam, bu sözlere ne lüzum olduğunu düşündü.

Aliş şahadetparmağını sallayarak devam etti:

"Dikkat et sözlerime: Taşıyacak derim evini omuzlarında!"

"Nasıl?"

"Karışma nasılına. O bilir işini. Babanın şerefi, şanı doyurmaz karnını evladım. Görürüm düşünürsün çok. Bilirim neden. Yokluktan! Çıksın gözü yokluğun. Zordur. İlle, görmüş geçirmiş adam evladına koyar pek. Aliş Aliş. Evet Aliş, lakin bilir misin aslını neslini Aliş'in? Bilmezsin. Düşmez kalkmaz bir Allah! İnsan ne idim dememeli, neyim, ne olacağım demeli!"

Maltızın üzerindeki tencerenin önüne çömelmiş, ağzının kenarında sigara, hem anlatıyor hem de tencereye patates doğruyordu.

"... Eh, şükür buna da. Geri komasın Allah bundan!"

Son patatesi de doğrayıp ayağa kalktı. Gömleğinin koluyla terini sildi.

Genç adam pirelenmişti. Peki ama, ne lüzum vardı bu laflara?

Aliş tencerenin kapağını kapadıktan sonra, elini genç adamın omuzuna koydu. Gözlerinin ta içine baktı:

"Bir kadın," dedi, "erkeğini isterse rezil, isterse de vezir yapar!"

Uzun uzun bakıştılar. Demek karısına ait bir şeyler vardı da geveleyip duruyordu.

Aliş devam edecekti, karısı geldi.

"Merhaba enişte!"

"Merhaba."

Kocasına döndü:

"Ne o gene sabah sabah? Hocalığın tuttu? Vaaz edersin?"

"Ne sabah sabahı be," dedi Aliş, "oldu öğle. Bak çıkmış işten, gider evine!"

Kadın, uykulu gözlerini ovalayarak esnedi.

"Duymasaydım sesini uyuyacaktım akşama kadar..."

Aliş aldırmadı. Karısını işaret ederek devam etti:

"Bu var ya bu... Bilirsin ne kadındır? Bilmezsin... Voyvoda kızıdır be!"

Kadın, "Amaaan Aliş," dedi. "Ne açarsın eski defterleri sankim?"

"Açarım. Yoktun daha on beşinde. Edemez izan her kadın senin gibi!"

"Amaaan be Aliş..."

"Aman ya. Ederim iftihar seninle! İsterim o da etsin iftihar karısiyle. (Sözlerine devam etti.) Dedi, kaçır beni, kalmadı tahammülüm. Şaşırdım. Başladı titremeye elim hem de ayağım. Nereye götürebilirdim? Bir garip Çingene ben. Yoktu yurdum yuvam. Başladım düşünmeye kara kara. Kızdı. Dedi, ne düşünürsün be şapşal? Yok mu paran? Al sana para! Kopardı boynundan beşibiryerdelerini!"

Kadın içini çekti. Gözleri pırıl pırıl, "Lakin," dedi, "etmedi kabul! Bilirsin ne cevap verdi? Dedi el süremem karı parasına, yazdıysa bozsun Allah!"

"Bırak beni şindi Şöhret. Kopardığın vakit altınlarını boynundan, yoktun daha on dördünde!"

"Ya sen, süremem el karı parasına dediğin zaman var mıydın yirminde?"

Aliş memnun, sigarasını tazeledi.

"Onun için delikanlı, kulak ver sözlerime: Taç yap başına karını. Çok akıllı kadındır. Senden çok düşünür belkim evinin umurunu!"

Genç adam gözlerini bahçedeki çiçeklere dikti: Taç yap başına karını. Çok akıllı kadındır. Senden çok düşünür evinin umurunu...

Aliş devam etti:

"... Bu zamanda, değil bu zamanda yalnız, her zaman, yoktur meme ağlamayan çocuğa! Katmayacaksın hesaba sülaleni, demeyeceksin bey çocuğuyum. Bakacaksın kendine. Öleceğim acımdan, düşüneceğim şeref şan ha?"

Genç adam hâlâ çiçeklere bakıyordu. Karısı hakkında bir şeyler döndüğünü hissetmişti ama, ne?

Aliş'in karısı da hissetmişti bunu. Bir kocasına bakıyordu, bir genç adama. Genç adam başını birden çevirdi, sordu:

"Bütün bunlardan hiçbir şey anlamıyorum Aliş! Karımın akıllı kadın oluşu, başıma taç yapmam gerektiği, ev umurunu benden çok düşündüğü..."

Kolundan tutup çekti. Her şeyi usulünce fısıldadı.

Genç adam sarsıldı. Demek karısı, kendinden habersiz birtakım gizli işler peşindeydi?

Gözleri karardı. Dünya tepesinde dönüyordu. Gırtlağına bir şeyler takılmıştı. Fabrika sahibine gidecek, maaşlarının artmasını yalvaracaktı ha? Deli miydi bu kadın? Çıldırmış mıydı? Bir saat önce bir biçimine getirip, "Kovarım!" diyen adamdan sadaka dileneceklerdi öyle mi?

Ne Aliş'e kulak asıyordu, ne de anlattıklarına. Çok fena olmuştu. Yüzü kireç kesilmiş, elleri titriyordu. Aliş de pişman olmuştu.

"Bilmezsin sevdiğimi seni ne kadar. İsterim iyi olmanı. O da ister iyi olmanızı. Yok hiçbir kabahati. Ben duymadım ondan, söyledi Güllü. Ama yok kabahati onun da."

Cevap vermedi. Omuzları düşüvermiş, avurtları çökmüştü. Yapmamalıydı bunu. Niçin, ah niçin yapmıştı? Ne diye böyle şeyler geçiriyordu aklından? Maaşının artıp artmayacağını sorması, artacak maaşla neler yapacağını sayıp dökmesi bundandı demek?

Pantolon ceplerine sokulu elleri, düşük omuzlarıyla kahveden çıktı. İşçi mahallesinin eğri büğrü sokaklarına daldı. Eve gitmek gelmiyordu içinden. Hiç olmazsa şu sıra. Elinde olmayarak fena, çok fena şeyler yapabilir, belki de tokatlayabilirdi.

Bakkalın önünden geçiyordu. Sabahleyin karısına iltifat eden, genç yaşlı, işçileri kızdırmaktan çekinmeyen bakkalın sesiyle kendine geldi. Durdu. Camgöz de oradaydı. Buyur ettiler. İsteksizce girdi, şeker çuvallarından birinin üstüne kendini bıraktı.

Ne yapacaktı şimdi? Ne türlü hakaret edecekti? İçinde, içinin derinliklerinde bir şeyler yıkılmıştı. Babası, kalın çatık kaşlarıyla içinden bakıyor, "Bu haller karşısında ne türlü hareket edeceğini çok merak ediyorum," diyordu.

"Buyur kardaş!"

Cam yeşili gözbebekleriyle kurnazca sokulan Camgöz sigara ikram etmişti. Aldı. Kara kaş, kara gözlü bakkalın çaktığı kibritten yaktı.

Hiçbir şey sormadılar. Bir kenardan, gözucuyla kolluyorlardı. Canının niçin sıkkın olduğunu bilmeyecek ne vardı? Aylardan beri yolladıkları tehdit mektupları. O mektuplar bunun için, bu sonuca varmak için yazılmıştı. Canını sıkmak, sinirlerini berbat etmek için... Mektupları artırmalıydılar.

Genç adam şeker çuvalının üstünden kalktı. Ne oturduğu çuvalın, ne bakkal dükkânının, ne de ötekilerin farkındaydı. Dükkân kapısına yürüdü, durdu: Peki ama, iş işten geçmemişti henüz. Gitmemişti. Gitmeyi düşündüğünü söylemişti...

Bu sefer de içinde mavi tulumlu dostu, "... Senin için, senin iyiliğin için," diyordu. "Seni sıkıntıdan kurtarmak için bunu bir kurtuluş yolu sanıyor. Ne tokat, ne de acı söz. Ona bu hareketin haysiyetsizce bir şey olduğunu anlatabilirsin!"

Dükkândan çıktı.

"Bir, Allahaısmarladık da mı yok kardaş?"

Döndü. Sahi. Utandı.

"Kusura bakmayın, sıkıntıdan patlıyorum..."

Dükkân kapısına geldiler.

"Hayrola?"

"Hayır mı, şer mi bildiğim var mı?"

"Derdini söylemeyen derman bulamaz!"

"Doğru ama... Haydi hoşça kalın..."

"Güle güle..."

Evinin yolunu tuttu. Beklemeli, tam zamanında önlemeliydi. Hem de, şişi kebabı yakmadan!

Karısı sokak kapısında, sabırsızlık içindeydi.

"Nerde kaldın kocacığım? Sofra hazır, yemek soğudu..."

"İşim vardı da."

"Öyle merak ettim ki..."

Genç kadının ince, siyah kaşları, pırıl pırıl gözleri, duru bembeyaz yüzü... Hayır hayır, azarlamamalıydı. Hakkı yoktu. Tam zamanında, usulüyle anlatmalıydı, tasarladığı işin çok fena, çok çirkin olduğunu.

Her zamanki gibi önden yürüdü. Birbirlerinin peşi sıra odaya girip, kapıyı örttüler.

"Yemek soğudu. Isıtayım mı?"

"Hayır, böyle daha iyi."

Genç kadın kocasını her zamandan çok daha sıkıntılı buluyordu. Sıkıntılı değil sadece, yüzüne de bakmıyordu. Niçin?

Elinde kaşık, kocasının başlamasını bekledi. Yirmi dört lira doksan beş kuruşun dar sınırları içinde yaşamak zorunda oluşun verdiği sıkıntıdan dolayı durgundu. Haksız da değildi. Ama sı-

kıntıdan kurtaracaktı onu. Çabucak pişmesi için fasulye tenceresine birkaç çivi, bir parça ekmek içi atıp, tencereyi gazocağına oturttuktan sonra, Ümmülere gitmiş, fabrika sahibinin hanımı hakkında bilgi almıştı. Alçakgönüllü, kibirsizmiş. Ayağındaki nalınlara, üstünün başının pamuk tozları içinde oluşuna aldırmamış, oturmaya kıyılamayacak kadar güzel koltuklara buyur etmişti. Kahve bile ikram ettirmişti.

Kendisi Ümmü gibi çapaçul da değildi. Kurşuni mantosunu giyer, Güllü'den iskarpinleri alır, başına da beyaz örtüsünü örterdi. Nesinden çekinecekti? Fabrikada herkesin maaşına zamlar olup dururken, kocasını ne diye mahrum ediyorlardı? Madem aptesli, namazlı, elinden tespih düşmeyen bir Allah adamıydı, ee?

Gözlerini kocasına kaldırdı, göz göze geldiler. Güldü. Adam hazin hazin bakıyordu. Yemeğe kaşık atmamıştı henüz.

"Düşünme," dedi, "Allah kerim. Gün doğmadan neler doğar. Dur bakalım..."

Genç adam içini çekti:

"Allah kerim demek?"

"Sen böyle şeylere bel bağlamazsın ama..."

"Ama?"

"Bağlamak lazım!"

"Sahi mi?"

"Sahi tabii. Babalarımız, dedelerimiz bağladılar, Allah'a tevekkül oldular da ne oldu?"

"Ne oldu?"

Şaşaladı: Ne olmuştu sahi?

"Amaaan sen de," dedi. "Hep böylesin!"

Elindeki kaşığı bıraktı.

Genç adam aldırış etmedi. Yemeye başlamıştı bile. O da kaşığını tekrardan alıp başladı. Yemek vaktini hayli geçtiği için acıkmışlardı. Hele genç kadın, bütün gün koş oraya, koş buraya adamakıllı yorulmuştu.

Yemekten sonra kocasına kahve pişirip getirdi. Genç adam sofradan çekildi.

Hemen açmayacaktı. Tam zamanını bekleyecekti. Ne zamana kadar? Bilmiyordu. Ama bekleyecekti.

Genç kadın kocasının yanına besili, şirin bir kedi uysallığıyla geldi, oturdu. Başını kocasının omuzuna dayadı. Yan gözle yüzüne bakıyordu. Göz göze geldiler. Gene adam karısını kucağına çekti. Elini bal renkli margizet entariden içeri soktu.

Genç kadın gıdıklandı:

"Yapma!"

"..."

"Yapma diyorum. Birisi geliverir!"

"..."

"Ay, dur..."

Sıçrayıp kalktı. Merdiveni bir solukta indi, kapının tahta sürgüsünü itip geldi. Kocasının kucağına uzandı. Adam, margizet entarinin göğsünü sertçe geren yuvarlaklardan birini yakaladı. Avucu içinde sıkarak okşarken, kadının gözleri yumuluyor, eriyor, akıyordu.

Gözlerini sıkıca yumdu. Yumulu gözkapaklarının gerisinde sarı demiri pırıl pırıl karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, yastıklar, sütbeyaz, sakız gibi örtüler...

Doğruldu.

"Ne o?"

Gözleri su gibi parlıyordu.

"Maaşın artınca, bitpazarından sarı bir karyola alırız değil mi?"

Genç adamın kaşları çatıldı:

"Maaşım artamaz benim!"

Genç kadınınkiler de çatıldı:

"Artar!"

"Artamaz!"

"Artar diyorum sana!"

Fabrikanın işbaşı borusu kalın kalın ötmeye başlamıştı, genç adam telaşla kalktı.

3

Uyandı.

Pencerenin beyaz perdesi ışımıştı. Doğruldu. Yanı başında hâlâ uyuyan kocasına baktı: İdare lambasının hafif sarı ışığıyla aydınlanan ince yüzünün derisi sinirli sinirli titriyordu. Bir ara bir şeyler sayıklayarak bir yandan bir yana döndü.

Genç kadın günlerden beri inceden inceye ölçüp biçtikten sonra, karara varmıştı: Gidecekti!

Güllü'nün ayakkabılarını alacaktı. Vermemezlik etmezdi herhalde. Son günlerde, şu, demirleri pırıl pırıl karyola, mavi yüzlü yorgan, cevizli kaynar şerbetinden söz açtı açalı bir tuhaf olmuştu ama, ayakkabılarını gene de vermemezlik edeceğini sanmıyordu.

İsterse vermesin. Maaşları arttıktan sonra kendi de alırdı bir çift. Hem de onunkinden daha âlâsını.

Kafasından, çopur yüzüyle Güllü geçti.

Çocuğu olmuyorsa suç kimindi?

Kalktı. Ayakkabıları alamazsa kendininkilerle gidecek, ama mutlaka gidecekti. Ümmü kadar da olamayacak mıydı?

Kocasının masası üzerinde çatırtıyla işleyen çalar saat beşi gösteriyordu. Erkendi, her günden çok erkendi ama, olsun. Gazocağını yakar, bulaşık suyunu oturtur, bulaşık suyu kaynayıncaya kadar bulgur pilavının soğanını doğrar, bulgurunu savurur, taşını çöpünü ayıklar... Kocası uyandığı zaman her işi bitmiş olurdu.

Alt eve indi. Gazocağını yaktı. Bulaşık suyu tenceresini oturttu.

Eğer Güllü ayakkabıları vermezse, biliyordu yapacağını!

El yüz yıkamaya gitmeden önce merdiveni birkaç basamak çıktı, kocasına baktı: Hâlâ uyuyordu. Halbuki gazocağının hışıltısı sabahın sessizliğine kuvvetle yayılmıştı.

"İyi iyi..." dedi, "uyanmadı. İşlerim bitene kadar uyusun."

Genç adam, çeşitli düşüncelerin verdiği sıkıntıyla yorgun yorgun, uykunun derinliklerinde yüzerken, gazocağının birden peydahlanan hışıltısı yağmur etkisi yapmış, şakırtılı bir yağmur rüyası görmeye başlamıştı.

Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Saçak altına çekildi. Gök mosmordu. Fena soğumuştu hava. Parkelerde büyüyen seller başlamıştı ki, birden karısı! Şaştı. Bu pis, bu belalı havada nereye gidiyordu? Yoksa... Yoksa fabrika sahibinin evine mi?

Düştü peşine.

Gerçekten de, fabrika sahibinin, demir parmaklıklarla çevrili evinin kapısına geldi. Etrafı kolladı. Zile bastı. İkinci basılışta kapı kanatları artlarına kadar açıldı. Girdi. Kendi de girdi. Taş merdivenleri yan yana çıktılar. Kadın fena ıslanmıştı.

Bir ara, "Tut şunu!" diye, ıslak mantosunu çıkarıp uzattı. Aldı. Peki ama, nasıl oluyordu bu? Karısı niçin korkmuyordu?

Bir salona girdiler. Zarif kanepe, koltuklar... Balzak'ın bir romanında uzun uzun anlattığı bir salondu bu. Yoksa Balzak bu salonu mu anlatmıştı?

Duvarlarda sıra sıra, büyük büyük yağlıboya tablolar. Bir kenarda kocaman bir büst. Volter'e benziyordu. İnce, uzun burnuyla Volter'di öyle ya.

Volter!

Cahil fabrika sahibinin evinde ne işi vardı Volter'in?

Genç kadın, "Çık. Dışarda bekle!" emrini verdi.

Çıktı. Niçin? Bu kadar düşmüş müydü? Karı elinde oyuncak mı olmuştu? "Şu kocalar" hâline mi gelmişti? Kapıyı çekti. Anahtar deliğinden gözetlemeye başladı:

Fabrika sahibi onun çıkmasını beklermiş gibi, zarif ipek pijamalarıyla salona geldi. Kollarını açtı. Kucaklaştılar...

Aman yarabbi! Demek çoktan beri tanışıyorlardı? Peki ama, nasıl dayanabiliyor, hiç olmazsa niçin basıp gitmiyordu?

Anahtar deliğine tekrar eğildi.

Yoklardı. Kapıyı itip girdi. Salonu geçti. Yatak odasının önünde durdu. Anahtar deliğine eğildi: Karısı anadan doğmaydı, çırılçıplak. Kollarını ihtiyarın boynuna dolamış, yalvarıyordu:

"Maaşını artır kocamın, n'olursun artır!"

Genç adam bir yandan bir yana sıkıntıyla dönerken, dişlerini gıcırdattı.

Şimdi de metruk bağ çardağında oluyorlardı. Gene yağmur yağıyordu, çinkolara, şakırtıyla. Fabrika sahibi gene oradaydı. Fazla olarak, kocaman bıyıkları, akları kanlı gözleriyle birileri. Karısı da gene çırılçıplak, rakı dağıtıyordu kadeh kadeh.

Uyandı. Ter içindeydi. Yüreği sökülürcesine çarpıyordu. Bir zaman rüyanın karanlık etkisinden kurtulamadı. Hâlâ yağmur hışıltısı. Dışarda gerçekten de yağmur yağdığını sandıysa da, dikkat etti, gazocağının hışıltısıydı.

Ne pis, ne berbat bir rüyaydı!

Bir sigara yakmak, kahve istemek geçti içinden. Karısına tam seslenecekti, gözü pencerenin perdesine ilişti. Henüz çok erkendi.

Karısı ne diye bu kadar erkenden uyanmıştı, bugün?

Saate baktı: Beşi çeyrek geçiyordu.

Çok erkendi. Her zaman erken uyanırdı ama, bugünkü kadar değil. Kulak verdi. Alt evde bir şeyler yapıyordu. İşini erkenden bitirmek isteyişinin sebebi ne olabilirdi?

Birden hatırladı: Yoksa şu mesele mi?

İçinin derinliklerinde bir şey küt etti. Kafası dank demişti. Tamamdı, o iş için. İşini erken bitirecek, fabrika sahibine gidecekti!

Omuzları düştü.

Ne pis, ne berbat, ne haysiyetsizce bir şeydi bu yarabbi! Daha "Kovarım!"ın acısını bile unutamamıştı. "Kovarım!" diye suratına bağıran adama gidecek, yalvarıp yakaracak, eline ayağına düşecekti!

Ne sanacaktı adam? Kendisinin yolladığını mı? Elbette. "Gözüme girmek için bana karısını gönderdi!" diye düşünecekti.

"Al! Karımı gönderiyorum sana. Ne yaparsan yap. Tek beni ekmeğimden etme, mümkünse maaşımı artır!"

Ağlayacak kadar hırslandı.

Tam bu sırada babasının koca bıyıklı, erkek yüzü, kafasında canlandı: "Yazık, yazıklar olsun! Sen, benim oğlum ha? Demek bu kadar düştün?"

Boğulacak gibi oldu.

Hayır. Düşmemişti. Düşmeyecekti. Böyle bir halt ederse, hiç acımadan...

Mavi tulumlu dostunun gülümseyen tatlı yüzü bu sefer:

"Ne oluyorsun? Fol yok yumurta yok henüz ortada! Benim çok iyi bildiğim karın, dünyaları verseler teslim olmaz!"

Ferahladı. O da öyle sanıyordu. Sanıyordu ama, rüya? Az evvel gördüğü rüya?

Gevşeyen sinirleri tekrar gerildi.

Nasıl da anadan doğma, çırılçıplak soyunmuştu. Boynuna nasıl dolamıştı kollarını adamın! Nasıl yalvarıyordu!

Yastığına yüzükoyun kapandı.

Bütün rüyalara lanet olsundu. Düşünmek istemiyordu. Çırılçıplak karısını hiç kimsenin kollarında düşünmek istemiyordu!

Kulak verdi. Aşağıda birtakım tıkırtılar... Bulaşık yıkıyordu herhalde. Niçin? Bu kadar erken kalkıp bulaşık yıkamaya ne lüzum vardı? Neden işini erken bitirmek istiyordu? Maksadı neydi? Başka türlü izaha imkân var mıydı?

Yastıkta doğruldu.

Sabahın taze güneşi beyaz perdeye vuruncaya kadar yatakta ıstıraplar içinde kıvrandı. Bir "Deyyus" olmuştu ha?

Birden karısı:

"Günaydın kocacığım!"

Ne olursa olsun belli etmemeliydi.

"Günaydın!"

"İyi uyudun mu?"

"Uyudum."

"Ben hiç uyuyamadım."

"Niçin?"

"Babamla uğraştım bütün gece. (Merdiven başına ilişti.) Zavallı. Avurdu avurduna geçmiş. Açım kızım diyordu. Burda beni öldürecekler, diyordu!"

Genç adam cevap vermedi. İhtiyarın gelmesini o da istiyordu, ama yol parası?

"Sigaramla kibritimi ver!"

"Kahvaltı etmeden sigara içmeyecektin hani?"

"Evdeki pazar çarşıya uymuyor!"

Genç kadın merdiveni çıktı. Masanın üstünden yedi buçukluk sigara paketiyle kibriti verdi. Sonra gitti pencerenin beyaz perdesini kaldırdı, camı açtı. Sabahın is kokusu yüklü serin havası odaya doldu.

"Çayı hemen içelim mi?"

"Acelen ne?" diyecekti, vazgeçti.

"Önce bir kahve yap."

"Peki."

Tavşan çevikliğiyle aşağı indi. Gazocağının üzerindeki pilav tenceresinin yerine kahve cezvesini oturttu. Gece rüyasında yalnız babasını görmemişti ki.

Bir solukta kocasının yanını buldu.

"Bu gece ne rüyalar gördüm ne rüyalar!"

Genç adam dalgın dalgın:

"Ne rüyalar gördün?"

"Hayırdır inşallah derler kocacığım."

"Ben demem."

"Desen fena olmaz ama, demiyorsun."

"Demeem!"

"Deme, canın sağ olsun. (Gözleri parladı.) Maaşımız elli lira birden artmış. Avans almışız. Tekmil borçlarımızdan kurtulmuşuz. Başlamışız para biriktirmeye..."

Kocası hiç de memnun görünmüyordu. Göz göze geldiler.

"Kahve ne âlemde kahve?"

Koştu. Tam da zamanındaydı. Cezvede su fokur fokur kaynıyordu. Şeker, kahve koydu, karıştırdı.

Kocası niçin memnun olmuyordu maaşının artacağına?

Kahveyi kabartıp pilav tenceresini oturttu.

İnanmıyordu, inanmıyordu ama artacaktı işte! Ümmü kadar olamazsa öldürürdü kendini. Ne sanıyordu karısını o? Çirkin, pis, kaba Ümmü işi kopardıktan sonra...

Cezve, fincanla, merdiveni bir solukta çıktı. Fincana kahveyi boşalttı. Taze kahve kokusu odaya yayılıvermişti. Genç adam bir an her şeyi unutarak, karanlık sıkıntılarından yüze çıkar gibi oldu. Yeni bir sigara yaktı.

Genç kadın kahve fincanını kocasının önüne sürdü. Yatağın kenarına ilişti. Cezvede kalan kahveyi yudumlamaya başladı.

"Niyetin beni zengin etmek galiba?"

Genç kadın hayretle:

"Nasıl?"

"Öyle demezler mi? Kocasının artığını cezveden içen kadın kocasını zengin eder, demezler mi?"

"Hiç duymadım. Zengin mi olunurmuş?"

"Yok canım. Rüyanın gerisini anlat!"

"Nerde kalmıştık?"

"Maaşımıza elli lira zam oluyor. Avans alıp borçlarımızı temizliyoruz. Sonra?"

"Sonra para biriktiriyoruz. Sarı demirleri pırıl pırıl bir karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, beyaz örtüler alıyoruz."

Karnındaki boyuna oynayıp duruyordu.

"Daha sonra?"

"Daha sonra... Evimde doğuruyorum. Sarı saçlı, mavi gözlü bir kızım oluyor. Güllü, cevizli kaynar şerbeti dağıtıyor misafirlere..."

Gözleri daldı.

Genç adam gözucuyla bakıyordu. Bütün bunları o da isterdi. Karısını karyolada, mavi ipek yüzlü yorganlar arasında, sarı saçlı, mavi gözlü kızının kundağıyla görmek!

İsterdi ama suratına karşı, "Kovarım!" diye bağıran birinin eline ayağına düşmek, karısını göndermek pahasına değil.

Kahvesini yudumladı.

Genç kadın kocasının kısılan bir lamba gibi karardığına dikkat ederek, kısa kesti. Sonra elinde boş cezve, aşağı indi. Babasından kalma, kenarı oymalı bakır tepsiye çay bardaklarını, kara zeytin çanağını, ekmeği, ekmek bıçağını, şeker kutusunu koydu, tepsiyle yukarı çıktı.

Kocası bir yandan sigara içiyor, bir yandan da kahvesini düşünceli düşünceli yudumluyordu.

"Hele şükür. Kocam, niçin erken kalktığımın farkına varmadı!" diye geçirdi.

Tepsiyi önüne koydu.

Kuvvetli sabah güneşi odanın nemli loşluğuna bir sütun gibi vururken kahvaltıyı sessizce ettiler. Genç adam karısının diken üstündeki hâline dikkat ederek, vakit geçirmeden giyindi, evden çıktı.

İşte nihayet savmıştı kocasını. Şimdi ne yapacaktı? Gerçekten, gidecek miydi? Doğru olur muydu? Ya biri görürse? Ya kocasına söylerse. Hanım? Hanım nasıl karşılayacaktı? Ya terslerse? Ya, "Aman sizlerden, illallah!" derse? Yahut hiçbiri olmaz da, akşam kocasına söylerse? Kocası da sabahleyin kendi kocasına açarsa meseleyi? "Dün karın bize gelmiş. Benim hanımdan bazı ricalarda bulunmuş. Kendin niye söylemedin de karını yolladın?" derse?

İçindeki korku gittikçe ağırlaşıyordu.

Merdivenin en alt basamağına ilişti. Kapı açıktı. Avlu görünüyordu. Sabahın çiğ güneşi altında avlu halkı günlük savaşa koyulmuştu. Avlunun nabzı gibi atan tulumbanın paslı sesi dur-

mamacasına geliyordu. Kadın, erkek, çoluk çocuk ve paslı tulumba seslerinin gerisinde de fabrikanın gece gündüz, dinmeyen iniltili sesi.

Ama o hiçbir şeyin farkında değildi. Bakıyor, görmüyordu. Ağlamayan çocuğa meme verilip verilmeyeceğini düşünüyordu. Akıl var, yakın vardı. Çocuk ağlamasa elbette meme verilmezdi. Biliyordu. Bildiği hâlde korkuyordu gene de. Yoksa, sevgili kocasının sıkıntılarını dağıtmak için, değil fabrika sahibinin karısına, cehenneme bile giderdi.

Kapıda biri.

"Ne yapıyorsun kız?"

Aliş'in karısıydı.

"Buyur," dedi.

"Ne düşünüyorsun?"

"Hiç. Hayrola?"

Kadın içeri girdi:

"Bizimki aklına fena taktı şu odacıyı..."

"Hangi?"

"Şaban mı ne karın ağrısı..."

Genç kadın kendi derdini unuttu.

"Peki?"

"Bütün gece bu meseleyi indirip kaldırdı. Ben razı değilim ama kafasına takmış bir kere. Diyor ki, bana da öyle açıkgöz bir yardımcı lazım diyor. Ama küçüğü değil, büyüğü yapalım!"

Genç kadın hemen cevap vermedi.

Aliş'in karısı cevap bekliyordu.

"Ha?"

"Bilmem ki..."

"Nasıl bilmezsin? Bu icadı çıkaran sen değil misin?"

"Yoo. Kızın, Şaban'ı seviyor. O da kızı seviyor mu? Bilemem ki?"

"Sen kocana söyle. İsterse büyüğü yapar o!"

Kapıya gitti. Bir zaman avluyu seyretti.

Genç kadın hâlâ diken üstünde gibiydi. Hazırlanıp gitse mi? Gitse iyi mi olur, kötü mü?

Niçin kötü olsun? Fenalığa gitmiyor ya!

Aliş'in karısı düşünceli düşünceli savuştuktan sonra, kapıyı çekti, Güllülere gitti. Yüzü hafif çiçekbozuğu kadın çamaşır yıkıyordu.

"Gel bakalım..."

Leğenin yanına çömeldi.

"Hayrola?"

İçini çekti.

"Şaşırdım kaldım vallaha Güllü..."

"Niye?"

"Bugün erkenden kalktım. Bulaşıkları mulaşıkları yıkadım. Benimki de Allah'tan, hiç şüphelenmedi. Halbuki- gözünden tövbe kaçmaz böyle şeyler... Çekiniyorum bacım."

"Niye?"

"Bilmem. Bir korku var içimde!"

"Ne gibi korku yani?"

"Bilmem. Korkuyorum. İyisi derken kötüsü oluverecek gibi geliyor."

Güllü, sabunlu ellerinin suyunu sıkarak, "Niye kötüsü olsun?" dedi. "Gidip avradıynan konuşacan. Fenalığına gitmiyorsun ya!"

"Doğru ama..."

"Aması, maması yok. Oku, üfle, tevekkül ol Allah'a, git!"

Genç kadın çömeldiği yerde yüzünü avuçları içine almış, gözlerini çamaşır leğeninin sabunlu suyuna dikmişti: Güllü doğru söylüyordu. Kötülük için gitmiyordu ya. Pek pek hanıma gittiği, yalvardığı meydana çıkacaktı.

Ya çıkmaz da kocasının maaşı artarsa?

O zaman? O zaman yaşadılar? Sarı demirleri pırıl pırıl karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, sakız gibi bembeyaz örtüler... Son-

ra, evinde doğurmak, cevizli kaynar şerbeti ikram etmek misafirlere.

"Loğusalığımda bana yardım edeceksin değil mi?"

Güllü'nün içinde gene bir damar sızladı.

"Allah izin verirse."

"Aptal Ümmü'nün becerdiği işi ben niye becermiyeyim değil mi?"

"Tabii."

"Şu iskarpinlerini ver!"

"Hangi?"

"Ruganları."

"Ne olacak?"

Hanımın yanına gideceğim ya!"

"Deli. Hanımın yanına saltanatla mı gidilir?"

"Hırpani mi gidilir ya?"

"Hırpani gidilir tabii. Yoksa hanıma fort mu atmak niyetindesin?"

Düşündü, uzun uzun düşündü. Yok canım, fort atmak niyetinde filan değildi. Kendine acındırmak için gidecekti.

"Doğru bacım," dedi. "Aklınla bin yaşa..."

"Sen de."

"Hadi ben gidiyorum."

"Tevekkül ol Allah'a. Korkma. Korkup çekinecek bir şey yok. Ümmü'nün kafese koyduğunu sen dünden korsun!"

Çıplak ayaklarında nalın, sokak kapısını bulmuştu bile. Güllü seslendi:

"Ne olduğunu gel de haber ver e mi?"

"Eh eh..."

Eve geldi. Yatağı filan topladı. Çabucak süpürge yaptı. Sonra ten rengi iplik çoraplarını ayağına çekti, kurşuni mantosunu giydi.

Ne olursa olsun, gittikçe artan bir heyecan içindeydi. Derinlerden kabarıp gelen bir korku...

Evden çıktı, kapıyı çekti.

Hiç kimseye görünmek istemiyordu. Çarşı yolundan değil de arkalardan dolaşarak caddeye çıktı. Tozlu geniş cadde bağlara uzanıyordu. Arada hızla geçen pamuk balyaları yüklü kamyonların kaldırdığı toz bulutları havada dakikalarca asılı kalıyor, etraf siliniyordu.

Ne, hızla geçen kamyonların farkındaydı ne de havada dakikalarca asılı kalan tozun. Derinlerden kabararak göğsünün içini dolduran, doldurmakla da kalmayıp orayı sıkıştıran, nefesini kesen, bulantı veren korku olmasa...

Sağa saptı. Solda istasyon evleri... Kırmızı kiremitli, bembeyaz, küçük küçük evler. Adımlarını yavaşlattı. Bu evlerden biri kendilerinin olmalıydı!

İçini çekti.

Kendi malları. İki oda bir mutfak. Odalardan birini yatak odası, ötekini yemek odası yapardı. Biri yatak, öteki yemek... Misafir odası ya?

En iyisi üç oda, mutfak. Yatak odasına demirleri sarı, pırıl pırıl karyolayı kurardı. Belki bir de çocuk karyolası uydururlardı. Niçin uydurmasınlar? Ev kirası verecek değillerdi ki.

Bir ara, niçin yola çıktığını, nereye gittiğini unutarak kırmızı kiremitli beyaz evlerden birinin bahçesini çevreleyen kahverengi boyalı tahta parmaklığa sokuldu. Sarı saçlı, taş bebek kadar renkli ve güzel bir kadın gözüne ilişmişti. Çömelmiş, leğende çocuğunun kirli bezlerini yıkıyordu. Kendi kadardı. Çocuğu olunca kendi de onun gibi, leğen başına oturarak, çişli bezler yıkayacaktı ha?

Göz göze geldiler.

"Kolay gelsin!" dedi.

Bir istasyon memurunun karısı olan genç kadın tatlı mavi gözleriyle güldü:

"Hoş geldin..."

"Çocuğunun bezleri mi?"

"Evet."

Birden karnında bir kımıltı, sonra kuvvetli bir tekme. Eliyle karnını bastırdı. İstasyoncununki işi anlamıştı:

"Oynuyor mu?"

Utandı:

"Oynamadığı zaman var mı ki?"

"İlkin mi?"

"İlkim. Seninki?"

"Benimki de."

"Kız mı, oğlan mı?"

"Oğlan."

"Kaç aylık?"

"İki."

"Evde mi doğurdun, doğumevinde mi?"

"Evde."

"Ben de evde doğuracağım Allah izin verirse. Ama ben oğlan değil, kız istiyorum. Sarı, kıvır kıvır saçları, mavi mavi gözlü."

Genç anne de aynı şeyleri isterdi ama, "Allah insanın arzusuna göre vermiyor," dedi.

"Doğru. Yoksa neler geçiyor insanın içinden neler!"

"Neler geçiyor bakalım?"

İçini çekti. Gözleri hasretle kısıldı.

"Senin evin gibi bir evim olsun isterdim."

"Bu ev bizim mülkümüz değil ki."

"Ya?"

"İşletmenin. Kirayla oturuyoruz. Bizim olsa... Kocan ne iş yapıyor? "

Döndü. Köpük kadar hafif, bembeyaz bulutların kaydığı mavi göğe yaslanmış, uzun bacasından simsiyah bir duman bırakan fabrikaya baktı.

"Orda. Memur! Seninki de istasyoncu galiba?"

"Kondüktör ama, hiç memnun değilim. Günlerce gider. Halbuki gece gündüz yanımdan ayrılmamasını isterdim..."

Genç kadın gururla cevapladı:

"Benimki her gece evde, yanımda!"

Az kalsın, şimdi nereye gittiğini, niçin gittiği, kocasının maaşı arttıktan sonra neler yapacağını anlatacaktı. Kendini tuttu. Yalnız, "Doğumevinde doğurmadığına iyi etmişsin," dedi.

"Tabii, doğurur muyum hiç? Sana benden tavsiye: Sen sen ol, ne yap yap, çocuğunu evinde doğur!"

Genç kadının içinden hafif bir sıkıntı geçti! Kabil olursa.

"Neden dersen, bir yatakta iki loğusayı yatırıyorlarmış!"

"O gene haydi neyse. Hastabakıcılar azarlayı azarlayıveriyormuş! Ben hiç azara gelemem. Beni birisi hele azarlasın?"

"Azarlamadan geçtim, yeni doğan çocuklar da birbirine karışıyormuş. Bizim bir bildik var anlatıyor, yeni doğan çocukları kaldırıp kaldırıp atıyorlarmış. Benim çocuğum sana, seninki bana."

Genç kadının gözleri daldı: Ya kendi kızı, sarı saçları kıvır kıvır, gözleri mavi mavi kızı da başkasına giderse?

"Evimde doğuracağım!" diye imanla söylendi.

"Evde doğurmak tabii masraflı olur."

"Olsun. Kocamın maaşını artıracak fabrika sahibi!"

"Sen doğuracaksın diye mi?"

Şaşırdı:

"Yoo... Ama ben işimi bilirim. Kocam iyidir, hastır ama, girgin değil, kulak asma. Haminne derdi ki, ben derdi, kocamdan habersiz gider, kocamın amirlerini görür, kocamın maaşının artmasına çalışırdım da onun hiç haberi bile olmazdı derdi. Ben de onun gibi düşünüyorum. Aliş bile doğru buldu. Bir kadın isterse kocasını vezir, isterse rezil yapar diyor. En biri Ümmü. Evlenecek, evlenemiyordu. Gitti fabrika sahibinin hanımına, ağladı, yalvardı, para kopardı. Ümmü kadar da olamayacak değilim ya!"

"Sen de mi para koparmak niyetindesin?"

"Yok canım. Ben kocamın maaşının artması için. El öpmeynen ağız kirlenir mi?"

"El kirli değilse, kirlenmez!"

Tam bu sırada siyah çarşaflı bir kocakarı belirdi. Genç kadına dik dik baktı. Sordu:

"Kim bu kadın?"

Gelin omuz silkti:

"Bilmem?"

"Bilmediğin insanlarla ne diye çene yarıştırıyorsun?"

Genç kadın alındı:

"Sana ne?"

Kocakarı hınçla, "Kaynanasıyım ben onun!" dedi.

"Olursan ol. Ben senin bildiğin adi mahalle karılarından değilim! Konuştuksa ne oldu? Gelinini yemedim ya! Benim kayınbabamı bütün dünya bilir!"

"Kim? Mustafa Kemal Paşa olmasın?"

"Değil."

"Kim ya?"

Söyledi.

Kocakarı birçokları gibi duymuştu bu ismi. Hatta bir zamanlar oğlu gazetelerde okumuş, ele geçerse hükümet asar demişti. Biliyordu, gayet iyi biliyordu ama, nesine gerekti? İşi yoktu da böyleleriyle ahbaplık mı edecekti? Sonra. Memurdu da oğlu. Hükümetin kulağına filan gidebilirdi.

Kısa kesti:

"Hiç işitmedim."

Sırtını döndü.

Genç kadın boğulacak kadar hırslanmıştı. "Kokmuş," diye geçirdi. "Sen benim kaynanam olsan gösterirdim sana dünyanın kaç bucak olduğunu!"

Yolu tuttu.

Ne olursa olsun, sevmişti genç kadını. Ne güzel saçları vardı! Ya gözleri? Kızı da büyüyünce onun gibi olurdu herhalde. Ne onun gibisi? Ondan çok güzel, çok alımlı. Sonra, okuturdu kızını. Doktor yahut avukat... Kızının avukat değil, doktor olmasını isterdi. Doktorların daha çok para kazandığını duymuş-

tu. Memlekete gelen her yeni doktorun iki seneye kalmadan apartman diktiğini söylüyorlardı.

Önünden yemyeşil bir kertenkele aktı.

Doktor anası olmaya can atardı doğrusu. Mahalleli, konu komşu, "doktorun annesi" diye kul köle olurlardı.

Yanından zarif bir spor araba hızla geçti.

Belki onların da böyle bir arabası olurdu. Kim bilir? Hem niçin olmasın? İnsan ne görecekse bu dünyada görmeliydi. Öteki dünyaya gidip de gelen mi vardı?

Yoksa. O da bu dünyada görmek isterdi ama ya kızı evlenirse? Evlenip elin oğluna bağlanırsa? O zaman? Oğlan belki de çeker alırdı kızı! Kızı çekip alınca...

Asfalta çıktı. Fabrika sahibinin beş katlı apartmanı birden olanca heybetiyle beliriverdi. Kafasındakiler silindi. Korkusu birinci plana çıktı.

Gidecek miydi? Gerçekten gidecek, kapıyı çalacak, kapıyı açacak olan hizmetçi yahut uşağa, "Hanımefendiyle görüşmek istiyorum!" mu diyecekti?

İçinden soğuk bir şeyler aktı.

Aksi hâlde, eve elleri boş dönmesi gerekecekti. Elleri boş dönünce de, Güllü'nün dilinden kurtulamayacaktı. Daha fenası, kocasının maaşı artmayacak, maaş artmayınca da doğumevinde doğurmaktan başka çaresi kalmayacaktı.

Kaşları hırsla çatıldı: Hayır. Doğumevinde doğurmayacaktı! İradeli adımlarla eve doğru yürüdü. Tam kapının önünde durdu. Kalbi de öyle atıyordu ki. Ya bir kötüsü olursa? Ya kocasının kulağına giderse? Ya kızarsa kocası? Döver, evden kovarsa? Döver, evden kovarsa nereye gidecekti? Babası uzaklarda, çok uzaklardaydı. Ağabeyi askerde. Güllüler'e mi sığınırdı? Yoksa Alişler'e mi?

Kapıya az daha sokuldu.

Hiçbir yere. İnşallah tuttuğunu koparır, arzuladığı şeylere kavuşurdu. Hem o zaman, babasını getirtirdi. Son yaşında kızı-

nın rahat ekmeğine kavuşurdu ihtiyarcık. Dokumacı Maho'ya nasıl yalvarmış köyde?

Elini zile uzattı, çekti. Tekrar uzatırken:

"Ne geziyorsun burda?"

Döndü: Kocası! Bir çığlıkla ellerini yüzüne kapadı. Genç adam fabrikaya gitmemiş, bahçe duvarının dibindeki böğürtlenlerin koyu yeşil gerisinde sabahtan beri bekliyordu.

"Derhal eve dön!" emrini verdi.

Genç kadın birbirine dolaşan bacaklarıyla koşarcasına uzaklaştı. Genç adam karısının perişan hâlini uzun uzun seyretti.

Sonra fabrikaya geldi.

Şaban, elinde bir mektup, kapıda karşıladı:

"Nerdesin yahu, nerdesin?"

"Ne var?"

"Bak!"

"Nedir o?"

"Mektup. Aşk mektubu!"

"Kimden?"

"Bettina'dan!"

Genç adamın kafası hâlâ karısıyla meşguldü. Anlamadı birden.

"Kim o Bettina?" Şaban bir kahkaha attı:

"Beethoven'ın sevgilisi!"

Mektubun kimden geldiğini tahmin ettiği hâlde, üzerinde durmadı. Saat dokuz buçuğa geliyordu. İş yedide başladığına göre, iki buçuk saat gecikmişti. Muhasebeci kim bilir nasıl surat edecekti gene.

Servise girdi. Bütün yüzler sertçe çevrildi.

Muhasebeci, "Saat dokuz buçuk!" dedi.

Masasına geçti, oturmadı.

"Biliyorum."

"Mesainin yedide başladığını da biliyorsun tabii?"

"Evet, biliyorum."

"Peki?"

Sert bir zemberek gibi boşandı:

"İki buçuk saat geç kaldım. Yirmi dört doksan beşten kesintinizi yapın!"

Muhasebeci kulaklarına kadar kızardı.

"Ya... Demek böyle?"

"Evet."

"Bana bak! Sen artık terbiye hudutlarını aştın. Senin gibi asi memur istemiyorum ben."

Kulakları vınlıyordu. Masanın kenarına sımsıkı tutundu.

"Benden kurtulmak elinizde!"

"Senden akıl almaya ihtiyacım yok!"

"Ben aksi kanaatteyim de..."

Muhasebeci elindeki kopya kalemini masasına çarparak öfkeyle kalktı:

"Küstah! Ben şimdi sana gösteririm!"

Fabrika sahibinin odasına geçti. Her tarafi titriyordu. Dini bütün diye sevdiği, saydığı muhasebecisini, ağa hiç böyle görmemişti. Şaşırdı.

"Ne var? Ne oluyor?"

Muhasebeci ağlayacak kadar hırslı:

"Ben bu serseriynen çalışamayacağım. Ya ben, ya o!"

"Kim?"

"Şu... Öbür taraftaki adamın oğlu!"

Bir çırpıda, bire bin katarak anlattı.

Fabrika sahibi ilkin çağırıp kovmayı aklından geçirdiyse de, ortağının tuttuğu bir memuru atmak işine gelmediğinden, "İplik-bez ambarına ver, muhasebeden sav gitsin!" dedi.

Hiç de fena fikir değildi. Muhasebecinin aklına yatmıştı.

"İyi ya. Çağır kendin yap tebligatını," dedi. Ağa zile basarken, muhasebeci masasına döndü. Odacı Şaban, isimsiz aşk mektubunu kim bilir kaçıncı defa okuyordu ki, zil ötmeye başlayınca koştu:

"Buyur!"

"Bana çırçır kâtibini çağır. Nedir o elindeki?"

"Bu mu? Mektup."

"Ne mektubu?"

"Aşk!"

"Kimden?"

"Bettina'dan!"

"Zırrıkı. Gâvurluğa mı heves ediyon?"

"Bettina gibi sevgilim olsun, derhal din değiştirirdim!"

Odadan çıktı. Arkadaşına, ağanın çağırdığını haber verdi. Genç adam niçin çağrıldığını tahmin ederek, kalktı. Ağanın yanına geçti.

Ağa, kırçıl kaşlarını lüzumundan çok çatmıştı.

"Bundan sonra iplik-bez ambarına bakacaksın," dedi.

Genç adam umursamadı:

"İyi ya..."

Çıktı. Bir an içinden vurmak, kırmak, yakmak, yıkmak geçti. Bütün bunlar olmazsa bile, servise geçip muhasebeciyi adamakıllı dövebilirdi. Ondan sonra ne olursa olsun. Çok çok işinden atar, yirmi dört doksan beşi de elinden alırlardı.

Öyle kuvvetli hissediyordu ki kendini o anda korkunç okyanuslarda yelkeni parçalanmış, dümeni kırılmış zavallı bir tekne değildi. Ekmeğini kaybetmek de vız gelirdi. Ölümden öteye köy yoktu. Hatta karısı bile. Onu bile, gözünün yaşına bakmadan çiğner geçebilirdi.

Şaban, "Haydi birer sigara içelim," dedi.

Memur helalarının aralığına geldiler.

Şaban yedi buçukluk paketini çıkarıp ikram ettikten sonra, "Meziyet, oturmak için lüks yerleri seçmez!" dedi.

Genç adam şöyle bir baktı:

"Ne?"

"Meziyet, diyorum... Oturmak için lüks yerleri seçmez!"

"Gene mi Beethoven Şaban?

"Gene ve her zaman. Bütün hayatım boyunca!"

"İyi ama şu anda hiç olmazsa zırvalamasan..."

"Emsalsiz senfoniler üstadının viran bir evde hayata gözlerini açtığını söylemek istiyorum. Evet, Büyük Beethoven 16 Aralık 1770'te, Bonn şehrinde, Ren Sokağı'nın 384 numaralı evinde doğdu!"

"Allah aşkına kısa kes Şaban. Sıkıntıdan patlayacağım!"

"Bense, bense uçmak istiyorum, içim içime sığmıyor. Bu mektup bana kimden gelmiş olabilir?"

"Aliş'in küçük kızından!"

Şaban'ın gözleri parladı:

"Sahi mi söylüyorsun?"

"Sahi söylüyorum. İçin rahatlasın ve lütfen sus!"

Şaban birdenbire durgunlaşmıştı. Sigarasından üst üste, sinirli dumanlar aldı.

Genç adam sigarasını içerken Şaban'ı unutmuştu bile. Hatta karısını bile unutmuştu. Muhasebeciyle takıştığına memnundu. Kaç vakittir kırılıp duran haysiyetini korumuştu.

Karısına gelince...

Baba evinden getirdiği, mavi yüzlü siyah yamalı mindere yüzükoyun kapanmış, ağlıyordu. Korktuğu başına gelmişti işte. Ne diye, ne diye başından büyük işlere girişmişti sanki? Hep Güllü'nün yüzünden. Eğer o önlese, sonunun kötü olması ihtimalinden söz açsaydı, gitmezdi.

Doğruldu.

Peki ama, kocasının nerden haberi olmuştu da... Yoksa Güllü mü söylemişti? Herhalde. Ondan başka kimseye açmamıştı ki.

Mindere bağdaş kurdu.

Güllü, kocasına niçin söylemişti? Maksadı neydi? Ne geçecekti eline? Yoksa sarı demirleri pırıl pırıl karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, cevizli kaynar şerbetini mi kıskanmıştı? Yahut da evde doğuracağını! Ay sakın doğuracağını kıskanmış olmasın?

"Tamam," diye mırıldandı. "Onun çocuğu olmuyor. Benim çocuğumun olmasını kıskandı!"

Gözleri hınçla parladı:

"Kıskansa da, kıskanmasa da çocuğum olacak! Dünya dünyaya geçse olacak? Senin olmayacak. Bana imreneceksin. Hırsından kendi kendini yiyeceksin kötü kalpli kadın!"

Ayağa kalktı. Duvarda asılı aynaya gitti. Baktı. Ama kendini göremedi.

Kaç vakittir anlıyordu nasıl kıskandığını. Geçen gün, avlu kapısının önünde, sarı demirleri pırıl pırıl karyolayla ötekilerden söz açtığı zaman yüzü kıskançlıkla nasıl eğilmişti!

Aynanın önünden çekildi. Pencereye gitti.

Nasıl da sapsarı olmuştu! Demek, bir taraftan, "Git. Oku üfle, tevekkül ol Allah'a!" derken, öbür taraftan da kocasına... "Vay kötü kalpli kadın vay. Vay namussuz vay! Demek yuvamı dağıtmak istiyor? Kocam kızacak, dövüp kovacak beni. Sonra?"

Merdiven başına geldi.

"Sonra da. Yoksa kocamda gözü mü var?"

Telaşlandı. Niçin olmasın? Kendi kendine göz kırptı.

"Kocamda gözü var bu karının. Kim ne derse desin, var!"

Olduğu yerde döndü.

"Varsa ne olacak? Beni boşayıp onu mu alacak? Hayır. Almaz. Beni boşasa bile almaz onu! O benden güzel değil. Genç de değil!"

Tekrar aynaya koştu, aldı. Pencereden vuran bol ışıkta yüzünü uzun uzun tetkik etti.

"Onun yüzü çiçekbozuğu. Gözleri ufacık ufacık. Benim yüzüm kar gibi. Onun boyu kısa, benimki uzun."

Birden gene babaanneyi hatırladı!

"Erkeklere hiç güven olmaz kızım! Onlarda mide yoktur. Şurda gül gibi karısı dururken, gider de bir Çingene maşasına kul olur."

İçini çekti.

Doğru muydu? Kocası kendini bırakıp, Güllü'ye gider miydi?

İçinde, içinin ta derinlerinde babaannenin kırış kırış yüzü:

"Kocana mukayyet ol kızım!"

"Sahi mi babaanne? Güllü'yü bana değişebilir mi?"

"Hiç belli olmaz evladım. Erkekleri bilirim. Onlarda mide yoktur!"

"Bunun için mi kocama haber verdi."

"Herhalde."

"Peki ben ne yapayım şimdi babaanne? Sen demiştin ki, kocamın terfii için ondan habersiz gider amirlerinin hanımını görürüm demiştin. Bunlar soycak çekingendir, aklını başına al demiştin. Ben de..."

"Sen de eline yüzüne bulaştırdın. Ben çok tedbirliyim kızım, yapacağım bir işi hiç kimseye söylemezdim!"

"Ümmü kadar da olamadım değil mi babaanne?"

"Olamadın, yavrum."

"Ya beni boşarsa?"

Haminne içinde kayboldu, cevap alamadı.

Merdiven başına çöktü. Başını merdivenin kenar tahtasına dayadı. Gözlerini masa üzerindeki çalar saate dikti.

"Ya beni boşarsa? Zaten herkes şaşıyor. Zengin akrabaları dururken, beni ne diye aldı? Akrabalarında benim kadar güzel kız yok muydu? Niçin olmasın?"

Genç adam eve geldiği zaman karısını merdiven başında uyur buldu. Tatlı çocuk yüzü, kaşları... Kaşları sertçe çatılmıştı. Belki de rüya görüyordu. Şimdiye kadar asla rastlamadığı şekilde sertleşip yumuşuyor, arada yalvarır gibi oluyordu.

Bir kenardan uzun uzun seyrettikten sonra, merdiveni çıktı. Masasına geçip oturdu. Kaç vakittir ihmal ettiği kitaplarını, onlardan af diler gibi, çocuğunu okşar gibi okşamaya başladı.

Karısını bir parça üzmeye karar vermişti. Hemen barışmayacaktı. Hemen barışmamalıydı ki, bir daha kendi kendine karar-

lar vermeye kalkmasın! Yalnız, patrona niçin, hangi akla hizmet ederek gitmek istediğini usulüyle öğrenmeliydi. Öğrenmeli, bunun ne demek olduğunu da öğretmeliydi.

Beethoven'ın bir başka kitabı gözüne ilişti. Şaban'ı hatırladı. Gülmeye başladı. "... Bettina'dan mektup, diyor. Kendini Beethoven sanıyor. Fena bir şey değil. Keşke herkes kendini Beethoven yahut Tolstoy yahut da Gorki filan sansa. Sansa değil, onlar gibi olmaya çalışsa!"

Aklına başka bir şey geldi: Yemeğini yiyip gitse. Karısı uyandığı zaman kocasının hâlâ gelmemiş olduğunu sansa! Bunu, dargınlığına verse...

Aklına yattı. Çıktığı gibi usullacık indi. Raftan bir tabak aldı, gazocağının üzerinde duran pilav tenceresinden yemek koydu. Soğumuştu ama zarar yoktu. Çabucak kaşıklayıp, tabağı soğuk suyla yıkadı, kuruladı. Tabağın donmuş yağı paçavraya sıvaştı.

"Aldırma," dedi kendi kendine. "Benim temizliğim bu kadar işte..."

Evden çıktı.

Çekilen kapının gürültüsüne uyanan genç kadın, hiçbir şeyin farkına varmadı. Saate baktı: Öğleyi geçiyordu. Kocası nerdeyse gelecekti. Sofrayı hazırlamalıydı.

Merdiveni indi. Elini yüzünü çabucak yıkayıp kurulandı. Kocası farkına varmamalıydı ağladığının.

Gazocağını yaktı. Pilav ısınana kadar sofra bezini sermeli, kaşıkları dizmeli, ekmeği... Ekmek? Ekmek var mıydı?

Sepete baktı: Birkaç parçadan başka yoktu. Aklı gitti. Ne diye bunu akıl edememişti de uykuya dalmıştı sanki? Tuuu... Ya o ekmek almaya gittiğinde kocası geliverirse?

Gelirse... Başka çaresi yoktu ki.

Mantosunu çivisinden alıp giyindi. Çoraplarını çekti. Merdiveni yıldırım gibi indi. Bu sefer de bakkalın veresiye defterini unuttuğunu hatırladı. Tekrardan çıktı aldı.

Bitişik komşu, odasının kapısı önünde çocuk bezi yıkıyordu.

"Fato, bacım," dedi. "Ekmek almayı unutmuşum. Benimki gelirse ekmek almaya gitti de, e mi?"

Gözleri içeri içeri, çarpık bakışlı Fato, kocasının eve gelip gittiği sıra içerde çocuğunu emzirdiği için görmemişti.

"Eh canım. Gelirse derim," dedi.

Avludan hızlı adımlarla çıktı.

Gördüğü rüyayı da hiç beğenmemişti. Ne ağlamış, ne ağlamıştı. Rüyasında kocası şu meseleden dolayı ayrılmaya karar vermişti, eve gelmiyordu, çıldıracaktı. Rezil olmuştu Boşnaklara. "Nasıl," diyorlardı. "Kendi milletin dururken, gider de Türk'le evlenir misin?"

Üzerinde sivrisineklerin adeta oğul verdikleri suyu atladı. Çarşıya giden sokağı saptı. Parke döşeli yol, öğle paydosunda işten çıkmış mavi iş elbiseli dokumacılar, siyah önlük, beyaz başörtülü kızlar, kadınlar, çocuklarla doluydu. Kızlarla kadınlardan birçoğunu tanıyordu. Hiçbirine görünmek, hele çeneye dalmak istemiyordu. Ekmeği alıp eve dönecekti. Kocası belki de öteki yoldan gidiyordu. Allah vere de Fato unutmasaydı.

Alışveriş ettiği bakkal gene ağız ağıza doluydu. Camgöz de ordaydı. Şu oğlanı da günahı kadar sevmiyordu. Kızken az mı düşmüştü peşine?

Dükkâna girerken, Camgöz gördü. Her zamanki gibi, "Emmoğlu!" diye bakkala seslendi. "Bak kim geldi!"

Terazisinin başında millete öteberi tartan bakkal, "Kim?" diye sordu.

"Kafanı kaldır da bak bre herif!"

Bakkal başını kaldırdı, gördü. Gözleri parlamaya başladı.

Genç kadın fena hâlde içerlemişti.

"Terbiyesizliğin lüzumu yok," dedi. "Bak vallahi karışmam ha!"

Camgöz karşısına dikildi:

"Ne yaparsın?"

Araya derhal bakkal girdi, Camgöz'ü kenara itti. Genç kadına, "Ne istiyorsun?" dedi.

"İki somun."

"Derhal!"

Camekândan pişkin iki somun alıp verdi. Deftere yazdı.

"Haydi güle güle!"

Genç kadın sinirli sinirli dükkândan çıkarken, Camgöz gene de göğsünü yumruklayarak, "Kocan askere gidince, eninde de bizimsin, sonunda da!" dedi.

Bu sırada hiç beklenmedik bir şey oldu: Kalın kemikli, iriyarı bir dokumacı adeta gürledi:

"Utanmaz herif!"

Bütün başlar kalın kemikli dokumacıya çevrildi:

"İnsanları zayıf zamanlarında vurmaktan utanmıyor musun? Erkeklik bu mu be?"

Camgöz'e yaklaştı. Elleri arkasındaydı. Çatık kaşlarıyla dehşetliydi.

"Erkeksen, kocası burdayken yap! Hem ne demek oluyor? Kocası askere giden kadınların sahipsiz mi kalacağını sanıyorsun? Senin karın yok mu? Karın yoksa kız kardeşin, kız kardeşin yoksa erkek kardeşin yok mu? Sen askere gitmeyecek misin?"

Camgöz buz kesilmişti. Kalın kemikli dokumacının sözleri dükkândakileri coşturmuştu. Homurtular başladı. Sıvışmasaydı, Camgöz'ü pataklayabilirlerdi.

Dokumacı, "Kimin karısı bu genç kadın?" diye sordu. Söylediler. Genç adamı tanımıyordu ama ilk fırsatta görüp her şeyi anlatmaya karar verdi.

Bakkalı bir telaştır almıştı. Genç kadının kocasına, "Askere de beraber götüremezsin ya!" diyen mektupları Camgöz'le birlikte yazmışlardı. Şayet gider de, "... Camgöz iti, böyle böyle dedi karına!" derse. Genç adam imzasız tehdit mektuplarının kimden geldiğini anlayacak, mektupları polise verecek, kalın kemikli dokumacıyı da şahit gösterecekti.

Dokumacıyı bir kenara çekti:

"Sen," dedi, "işin enini boyunu bilmiyorsun!"

"Ne gibi?"

"O kadın, kâtiple evlenmezden önce Camgöz'le sevişirdi!"

Dokumacı omuz silkti:

"Ne çıkar bundan? Sen şimdiye bak. Şimdi evli mi?"

"Evli."

"Kocası yarın askere gidebilir. Ne çıkar? Bu itin hemen meydanı boş mu sanması lazım?"

Bakkal tatlıya bağladı:

"Sen ona bakma. Onun ağzında. Kâtibe bir şey söylersen araya kan, kin girer. Kadıncağızın rahatı bozulur. Ben Camgöz'ün terbiyesini veririm!"

Genç kadın eve koşarak gelmişti. Fato, "Gelmedi!" deyince, elinde somunlar, kapıda dikilekaldı. Saat yarımdı. Her zaman on ikiyi on geçe evde olan adam, bugün ne diye gelmemişti? Yoksa gelmeyecek miydi?

İçeri girdi. Ekmekleri merdiven başına bıraktı.

Gidip fabrikadan arasa mıydı acaba?

Vazgeçti. Akşama kadar beklemeliydi. Akşam da gelmezse... Gözüne Güllü ilişti. Avlu kapısından girmiş, geliyordu. Cinleri tepesine toplandı. Utanmadan gelebiliyordu demek? Bütün bunlara sebep kendisi olduğu hâlde...

Güllü, çamaşır suyundan beyaz beyaz ağarmış ellerini ovalayarak geldi.

"Ne oldu?"

Genç kadın sertçe, "Elime yüzüme bulaştırdım, sayende," dedi.

Güllü hiçbir şey anlamadı:

"Sayemde mi?"

"Soruyorsun bir de değil mi? Hiçbir şeyden haberin yok öyle mi? Yazıklar olsun sana! Güllü Güllü diye yere yurda komazdım seni. Meğer sen..."

Uzun uzun bakıştılar. Sonra Güllü, "Meğer ben?" dedi.

"Hadi hadi, numara yapıp durma. Kocama ne diye haber verdin?"

"Neyi?"

"Fabrika sahibinin evine gideceğimi?"

Güllü'nün kafasından Aliş geçti. Yoksa Aliş mi bir gevezelik etmişti?

"Eğer ben kocana iyiden kötüden bir şey dedimse, Allah şu iki gözümü su gibi akıtsın!"

Genç kadın şaşaladı.

"Peki kocam ne bildi de patronun kapısından geri çevirdi beni?"

"Bilmiyorum. Eğer kocana ben söylediysem..."

Yemin üzerine yemin ediyordu ama, genç kadının işittiği bile yoktu. Yalnız Güllü'nün haberi vardı bu meseleden!

Güllü inandırdığına emin, avludan çıktı. Kaynatmaya attığı çamaşırları filan unutarak Alişlere koştu. Kahveyi geçerken genç adamın odacı Şaban'la bir kenarda oturduklarını gördü.

Alişler yemek yiyorlardı. Aliş buyur ettiyse de, Güllü yanaşmadı. Sordu:

"Şu meseleyi kocasına sen mi söyledin?"

Aliş'in elinden kaşık düştü.

"Ne olmuş?"

"Çevirmiş."

"Çevirmiş ha?"

"Sonra?"

"Bilmem. Çok üzgün. Başka bir şey soramadım..."

Aliş ölçtü, biçti. Başını salladı, cık cık cık yaptı.

"Halbuki kötülüğüne söylememiştim ben..."

"Söylemesen iyi olurdu. Kocasına ben söyledim zannediyor. Öyle bir azarladı ki beni!"

"Azarladı ha?"

"Kocası Şaban'la birlikte senin kahvedeler. Git de birazdan yatıştır oğlanı bari."

Aliş'in küçük kızı Şaban lafını duyunca, bir şey bahane ederek sofradan kalktı. Tam dışarı çıkarken, annesi işin farkına vararak, "Nereye?" dedi.

"Hiç."

"Otur bakayım yerine!"

Büyük kızına gözucuyla baktı:

"Uyuşuk! Asıl biz seni vermek istiyoruz Şaban'a. Kımıldasana biraz!" demek istedi.

Güllü geldiği gibi çıkarken, kahvede ağız ağıza vermiş konuşmakta olan genç adamla Şaban'ın yanlarına sokuldu:

"Karının fabrika sahibine gideceğini Aliş'ten mi işittin?"

Şaban hayretler içinde, genç adama baktı:

"Ne? Karısını fabrika sahibine mi yollamıştı? Hani nefret ediyordu ondan? Yoksa o da şöyle konuşup böyle yapanlardan mıydı? Hani el etek öpmekten iğrenirdi?"

Güllü gittikten sonra, "Seninkini fabrika sahibine mi yolladın?" dedi.

Genç adam boğulacak kadar hırslandı.

"Hayır!"

Anlatmalıydı. Anlatmazsa Şaban'ın başka şey sanacağını tahmin ediyordu. Ya, "Hani? Böyle şeylerden iğrenirdi? Demek bu da şöyle söyleyip böyle yapanlardanmış," diye düşünürse?

Her şeyi uzun uzun anlattı.

"Peki, ne türlü hareket ettin sen?"

"Henüz hiç. Tam kapıyı çalacaktı, elini uzatırken, dikildim karşısına. Eve dön dedim. Şaşırdı. Eve döndü."

"Sonra?"

"Hiç dedim ya."

"Ne yapmak niyetindesin?"

"Bilmiyorum."

"Beethoven ne yapardı bu vaziyet karşısında?"

"Bilmem. Ayrılırdı herhalde."

Şaban akıllıca bir laf etti:

"Hayır. Ayrılmak işi halletmez. Yeniden evleneceğin kızın da günün birinde aynı şekilde hareket etmeyeceğini iddia edebilir misin?"

"Edemem."

"O hâlde, ona bu hareketin çok haysiyetsizce bir şey olduğu..."

"Anlatmalı değil mi?"

"Evet."

"Ben de buna karar verdim zaten!"

4

Artık "İmalat Ambarı" memuruydu. Günlerden beri top top bezlerle paket paket ipliğin çuvallanıp sevkiyle uğraşıyordu. İplikler de, bezler de cins cins, numara numaraydı. Her ikisi de incelip kalınlaştıkça pahalılaşıp ucuzluyordu. Muhasebece verilen fişlerdeki "Kalite" ve "Kantite"ye göre hareket esastı, ama ambarcı isterse, daha doğrusu müşteriyle anlaşırsa, hırsızlık yapıp kese doldurmak mümkündü. Bunu ilk işe başladığı gün anlamış, korkmuştu. Yoksa buraya mahsustan, lekelenmek için mi getirilmişti?

Yoksa bir kenarda, muhasebedekilerden filan uzak, kafasını dinleyebilmesi, kendi derdini düşünebilmesi bakımından burası bulunmaz bir yerdi. Sık sık Şaban'ın uğramasından başka, ambarın iki hamalı çok tatlı, çok candan insanlardı. Ne yapacaklarını gayet iyi bildikleri için ona adeta iş bırakmıyorlardı. O da çoğu sefer masası başında gizliden gizliye kitap okuyarak yahut yirmi dört doksan beşin yarattığı sıkıcı hava içinde kara kara düşünüyor, bir çıkış, bir kurtuluş yolu arıyordu.

O gün Şaban deli gibi geldi. Gözlerinin içi gülüyordu.

"Uçuyorum," dedi, "uçuyorum kardeş!"

Genç adam bütün isteksizliğine rağmen sebebini sordu. Sebep gayet basit: Kızla bir sokakta karşılaşmışlar. Bakışmış, gülüşmüşler. İlle bir kucak kıvır kıvır sarı saçı, mavi gözleri...

"Bu kızda bambaşka bir şeyler var," dedi. "Ne bileyim, yahut nasıl tarif edeyim... Dünyanın en güzel kızı be!"

Genç adam gülümsedi.

"Herkese sevgilisi öyle gelir. İstersen seni onlara götürüp tanıştırayım?"

"Hayır."

"Niçin?"

"Sevgilimin sihri bozulur. Evlenip her gün burun buruna yaşamak hoş değil. Bunu sen daha iyi bilirsin!"

Doğru söylüyordu. Genç adam içini çekti. Karısını patronun evi önünde yakalayıp tersyüz ettiği günden beri dargındı. İstese, hemen barışmamaları için sebep yoktu ama istemiyordu. Dişini sıkacak, kendiliğinden yapmaya kalktığı işin büyük bir suç olduğu kanısını verecekti. Yoksa içi gidiyordu.

Genç kadınsa, kocasından habersiz giriştiği işin büyük bir suç olduğunu anlamış, suçunu bağışlatmak için etrafında pervane kesiliyordu. O, evde yokken tahtaları siliyor, camları parlatıyor, kapları defalarca yıkıyordu. Güllü'yle de barışmıştı. Suçu yoktu bir bakıma. Bir bakıma da bal gibi suçluydu: Gevezelik etmişti! Etmese, Aliş'in nerden haberi olacak da kocasına yetiştirecekti? Hoooş, onun da suçu yoktu. Kocasına yetiştirişi kötülük için değil, adamı yumuşatmak içindi.

Güllü'yü, sevgili Güllüsü'nü tekrardan kazandığına dünyalar kadar memnundu. Biraz içerleyince neler, ne kötü şeyler düşünmemişti! Kadınla ne zaman karşılaşsa, o düşündüğü kötü şeyleri hatırlıyor, kadın sanki haberliymiş gibi yerlere geçiyordu.

Kocası, o akşam da her akşamki gibi paydos borusundan çeyrek saat sonra geldi. Genç kadın leğeni merdivenin yanına hazırlamıştı. Ne olursa olsun artık barışmak niyetindeydi. İbrikle su getirdi. Dökmeye hazırlandı. Bütün bunların hemencik far-

kına varan genç adam, bu işe pek öyle kolay yanaşmak istemiyordu. Üzecekti. Tek kelime söylemeden ibriğe uzandı.

Genç kadın vermedi:

"Bırak. Ben dökeceğim!"

Ayaklarını leğenden çekti.

Genç kadın üsteledi:

"Getir ayaklarını, ben dökeceğim!"

Dargın dargın, "Hayır," dedi. "İstemiyorum!"

"İstemiyor musun?"

"İstemiyorum!"

"Niçin?"

"Niçini sen daha iyi bilirsin!"

"Bilmiyorum ben. Getir ayaklarını, getir diyorum, getirsene be!"

Göz göze geldiler. Genç adam çatık kaşlarıyla hâlâ dargındı ama gülmemek için kendini zor tutuyordu.

Genç kadın leğeni kocasının ayaklarına itti, ibriği kulpundan yakaladı. Bir çekişmedir başladı.

"Bırak dökeceğim!"

"Hayır, istemiyorum."

"Bırak diyorum sana!"

"Sen bırak!"

"..."

"?.."

Çekişme uzayıp gidiyordu. Birden bir boşanma, genç kadın yere arkaüstü yuvarlandı. İbriğin sapı lehiminden kopmuş, elinde kalmıştı. Ağlayacak kadar hırslı, ayağa fırladı. Elindeki sapı havaya kaldırdı:

"Çok oluyorsun ama artık!"

Yanakları al aldı. Gözleri hınçla parlıyordu. Böyle zamanlarda onu büsbütün güzelleştiren bir tutam saçı yüzüne düşmüştü.

Genç adam balmumu gibi yumuşadığı hâlde, "Demek," dedi, "bana el kaldırıyorsun?"

"Kaldırıyorum, evet!"

"?.."

"Kafanı bile parçalayabilirim!"

"?.."

"Ne bu? Ne yaptım ben de bana zulmediyorsun? Anlıyorum, bunlar hep bahane. Benimle evlendiğine pişman oldun, beni boşamak istiyorsun. Boşa. Git zengin bir kız al!"

Oracığa çöküp hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Genç adamın tahammülü kalmamıştı. Ayak yıkamayı filan bırakıp merdivenden kalktı, çıplak ayaklarıyla karısının yanına gitti.

Sıra ona gelmişti.

"Bırak," diye silkindi. "Bırak beni, istemiyorum. Zengin kızlara git sen. Fakirim, kimsesizim diye bana zulmediyorsun. Bırak beni, bırak, elleme. Beni madem sevmiyorsun, ben de..."

Geriledi:

"Evet?" Pişman olmuştu.

"Demek beni sevmiyorsun?"

Üstelemedi, yerine dönüp basamağa oturdu, başladı ayaklarını yıkamaya. Bayağı kahırlanmıştı. Demek kafasını parçalayabilirdi? Sonra, sevmediğini de yüzüne karşı söylemişti. Hemen hemen!

Söylemişti ama, samimi değildi. Ağzından nasılsa çıkıvermişti. Pişmandı. Düzeltmek için de ne türlü davranması gerektiğini kestiremiyordu.

Sözde hırsla, kalktı, alt eve girdi. Alt evin alacakaranlığından seyretmeye başladı kocasını. Nasıl, nasıl sevmezdi onu? Kabil miydi? Ama o da çok yapmıştı. Kolay kolay bağışlanamayacak bir suç mu işlemişti sanki? Hiç de bile. Kocasının iyiliği, onun can sıkıntısından kurtulması için... Gözlerini sildi. Ne yapsa da tekrar gitse, suçunu bağışlatsa. Boynuna mı sarılıverse? Yoksa elinden ibriği mi kapsa?

Genç adamsa, işi tadında bırakmadığına pişman olmuştu. Ne diye bırakmamıştı sanki suyu dökmesine? Zorla isyan ettirmek-

te ne vardı? Birden, kocaman bir kedi uysallığıyla alt evden çıktığı gözüne ilişti. Aldırmadı. Hatta gene kaşlarını çattı. Yanına kadar gelip, elinden sert bir hareketle ibriği çekinceye kadar bakmadı bile. Sonra döndü. Tek kelime söylemeden, razı, ayaklarını yıkamaya devam etti.

Her şey sessizce olup bitti. Yukarı çıkıldı. Ayakların kurulanmasına yardım etti.

Genç kadın usullacık sordu:

"Lambayı yakayım mı?"

Sertçe cevapladı:

"Yak!"

Ne olursa olsun, içi içine sığmıyordu. Barışmışlardı. İsterse bundan sonra dövsün, vurup bir yanını kırsın, öldürsün hatta. Onu nasıl sevmezdi? Sevmemek elinden gelebilir miydi? Bundan böyle gene koyun koyuna yatacaklar, eskisi gibi konuşacaklardı. Ya karnındaki? Barıştıklarından haberliymiş gibi, boyuna oynuyor, tekmeliyordu.

Lambayı yaktı.

"Yemek yiyecek miyiz?"

Gene adam masasına geçmişti:

"Hayır," dedi. "Sen ye istersen."

"Sen?"

"Benim canım istemiyor."

Hâlâ bakmıyor, hâlâ kaşları çatıktı. Peki ama barışmamışlar mıydı? Ne oluyordu?

Yanına gitti. Tam önünde durdu, sonra diz çöktü. Yüzünü dizlerine koydu. Genç adam hâlâ gözlerini kaçırıyordu.

"Niçin?" dedi. "Barışmadık mı?"

Hâlâ dargın:

"Bilmem?"

"Nasıl bilmezsin? Yüzüme bile bakmıyorsun. Sebep ne?"

"İçimden gelmiyor!"

"İçinden mi gelmiyor? Ne yaptım ben? O.....luk mu?"

"Yapmadın ama..."

"Yapacaktım ha? Bana bak! Sen beni anlayamamışsın! Hem de senin kalbin çok fesat!"

"Peki, niye gittindi patronun kapısına?"

"Niye mi gittim? Bak niye: Yirmi dört lira maaşla geçinemiyoruz, bütün gün kara kara düşünüyorsun. Acıdım. Maaşını artırmaları için fabrika sahibinin hanımını görecektim!"

Genç adam birden ferahladı:

"Hanımını mı?"

"Hanımını tabii. Ne var?"

"Demek hanımını görmeye gitmiştin?"

"Niçin şaşıyorsun?"

"Aliş bana fabrika sahibi demişti de..."

"Öyle bile olsa, ne korkuyorsun? Senin öyle bir karın var ki, kocasından başka hiç kimseye yanaşmaz anladın mı sen? Değil patron, milyon dökseler önüne dönüp bakmaz! Namusumu senin için taşımıyorum ben!"

Hayretle, "Ya?" dedi.

"Kendim için!"

Yırtıcı bir kuş gibi bakıyordu. Emniyet vericiydi bakışı. Halbuki ne sanmıştı o. Geceleri kötü kötü rüyalar görmüş, onu kaybettiğini sanmıştı.

Göz göze geldiler. İkisi de güldü. Sonra kucaklaştılar. Her ikisi de kaç vakittir buna hasret çekiyorlardı. Dudakları birleşti. Titriyorlardı. Gözlerinden sanki alev çıkıyordu. Daha şimdiden kan tere batmışlardı.

Genç kadın, "Dur da lambayı kısayım," dedi.

"İstemez."

"Perdeyi de iyice bastırmak lazım, dur!"

"İstemez dedim ya..."

"Sen bilirsin..."

Başı geriye devrildi. Soluyordu. Gözlerini yumdu. Açtı, tekrar yumdu. Boynundaki mavi damar kabarmış, hızlı hızlı atıyor-

du. Bir ara tekrar gözlerini açtı. Lambanın sarı ışığından rahatsız olmuştu. İnledi:

"Ne olursun kıs şu lambayı..."

"Eeeh, kıs kıs..."

Elini uzattı, kıstı. Oda yavaşça kardı. Böyle daha iyiydi. Eskiden olduğu gibi utanmıyordu ama büsbütün de utanmayı atamamıştı.

Sonra kalktı. Lambayı açtı. Kıpkırmızı yanaklarıyla merdiveni indi. Gazocağını yakıp tenekeyle suyu oturtacaktı ki, aklına su ısıtacağı teneke geldi. Gündüz içine kirli çamaşırları ıslatmıştı! Şu hâlde, bir koşu Güllü'ye kadar gidip onun tenekesini almaktan başka çare yoktu. Ocağı söndürdü. İçi içine sığmıyordu. Neyse, barışmışlardı. Barışmışlardı ya, hiçbir şeyin zerrece önemi yoktu artık. Ne yirmi dört doksan beş, ne de hatta evde değil, doğumevinde doğurmasının.

Alt evden çıktı.

"Ben Güllü'ye gidiyorum!"

Genç adam masasından sordu:

"Gene ne var?"

"Su tenekesini alacağım!"

Çıplak ayaklarında nalın, fırladı. Ortalık hayli kararmıştı. Avluyu koşarak geçti. Ne hâlâ yırtınırcasına koşup oynayan çocukların, ne de avludaki kadınlı erkekli kalabalığın farkındaydı. Avlu kapısından çıktı. Güllülere uzanan dar sokağı bir solukta geçti. Kapıyı deli deli çalmaya başladı.

Az sonra Güllü'nün sinirli sesi:

"Kim o be, kim o? Kapıyı yıkacaksın?"

"Benim!"

"Sen kimsin?"

Ağzını anahtar deliğine uydurdu:

"Ananın dini, aç işte!"

Kapı açıldı. Güllü, elinde lamba.

"Deli soyka. Ne var gene?"

İçi içine sığmıyordu:

"Barıştık," dedi. "Canım Güllücüğüm, ne iyi değil mi?" Kadının boynuna sarıldı, çopur yanaklarını öpmeye başladı.

Güllü de sevinmişti:

"Oh oh... Bak çok memnun oldum. Bir daha kendi kendine iş yapıp da adamı kızdırma!"

"Yok canım, kızdırır mıyım hiç? O, bir sefer oldu. Ama gene de onun iyiliği için. Değil mi?"

"Doğru. Ne istiyorsun şimdi benden?"

Güldü:

"Kâfir, ne bildin senden bir şey istemeye geldiğimi?"

"Söyle hadi söyle!"

"Benim su tenekesine çamaşır ısladıydım."

"Benimkini istiyorsun ha."

"Yavaş söyle, kocan duyar!"

"Duysun, ne var? Ayıp mı?"

"Ver hadi de gideyim!"

Tenekeyi aldı, geldiği gibi deli deli koşarak çıktı gitti.

Odaya dönünce kocası kimin geldiğini sordu. Söyledi.

"Niçin geldi?"

"Su ısıtacakmış."

"Yıkanma suyu mu?"

"Hı."

"Barışmışlar demek?"

"Barışmışlar."

Bütün gün yapılarda kupkuru olmuş güneş yanığı yüzüyle kurnaz kurnaz güldü.

"Öyleyse Aliş'e haber verelim de..."

"Sahi ha, baskına gidelim. Aliş ne diyordu? Barışmazlarsa evlerine uğramam dediydi..."

"Git haber ver öyleyse."

Çeyrek saat sonra, iş önlüğünü sırtına geçirip Alişlere koştu. Yemek yiyorlardı. Odacı Şaban da ordaydı. Şaştı. Ne çabuk?

Gerçi kızın gönlünün oğlana düştüğünü biliyordu ama işlerin bu kadar ilerleyivermesine gene de akıl erdirememişti.

Barışma haberini verince, Aliş coştu.

"Yaşşasın be, yaşşasın be delikanlılar! Alalım sıkıntı ilacını, gidelim baskına! Var mısınız?"

Elbette vardılar.

Sofraya Güllü'yü de oturtup zorla yedirdiler. Şaban'la sevgilisi yan yana oturmuşlardı. Memnundular. Arada bir birbirlerine şöyle bir bakıp gülümsüyorlardı.

Aliş, genç adamın yeni işini sordu. Söylendiğine göre, iplik bez işine bakıyormuş. Bütün mahalle bilirdi o işin avantalı bir iş olduğunu. Eğer gözünü açarsa, ne maaşının artmasına lüzum kalırdı ne de ömrünün sonuna kadar el kapısında çalışmasına. Şaban, "Tenezzül etmez," dedi.

Oradakilerin hemen hepsi itirazı bastı: Niçin? Niçin tenezzül etmeyecekti? Aptallığın âlemi var mıydı? Kendinden evvelkiler nasıl bal tuttukları parmağı yaladılarsa, o da yalamalıydı. Dünyanın en doğru insanı olduğunu mu ispat etmek isteyecekti yani?

Şaban tekrar "tenezzül"den bahsedince, yüzler eğildi. Yalnız Şaban'ın sevgilisi hak vermişti.

Yarım saat içinde yenildi, içildi. Sıkıntı ilacı, armonikle çıkıldı. Yukarda yarım bir ay vardı. Hava serin serin esiyordu. Serin hava Aliş'in armonik sesini uzaklara götürüyordu.

Alt evde, banyodan henüz çıkmış genç adamın sesini duydu:

"Ne o? Alişler mi geliyor?"

Genç kadın da dinledi, duydu.

"Geliyorlar," dedi. "Çabuk giyin, vallahi bizi tefe korlar!"

"Bakalım bize mi geliyorlar?"

"Bize bize, herhalde bize..."

"Barışmazsanız evinize sittin sene uğramam diyordu Aliş. Barıştığımızı nereden işitti acaba?"

Karısına şüpheyle baktı. Genç kadın cevap vermedi, sadece gülümsüyordu.

"Senden işitmiş olmasınlar?"

"Amaan sen de..."

Kocasının yırtık havluyla kurulanmasına yardım ediyordu.

Uzattı. Sonra gazocağını söndürdü. Sesler gittikçe yaklaşıyordu, yıkanamayacaktı.

Alt evden çıktı.

Kocası çabucak giyinmiş, saçlarını tarıyordu. Az sonra çalgı sesi ve kalabalığın gürültüsü kapı önüne geldi. Genç adam koştu, kapıyı açtı.

"Burda birbirine dargın iki enayi varmış..."

Genç adam güldü:

"Vardı ama, barıştılar!"

"Desene ki kurtuldular enayilikten?"

Hep birlikte girildi, yukarı çıkılıp rasgele oturuldu. Genç adam Şaban'a şaşmıştı. Ne çabuk işleri böylesine ilerletmiş, kızın babası, anasıyla ahbap olmuştu? Bu, ahbaplıktan da ileri bir şeydi. Kızla yan yana oturmuşlardı. Konuşulanlara aldırış etmiyorlardı. Yalnız Aliş'in karısı arada her ikisine de yan yan bakıyordu. Memnun değil gibiydi. Ama onlar bunun da farkında değillerdi.

Aliş'in birlikte getirdiği şarap, beyazpeynir, kara zeytin, pastırmayla yenildi, içildi. Her zamanki gibi geç vakte kadar çalındı, oynandı. Geç vakit gittikleri zaman, koyu bir sigara dumanıyla meze kırıntılarından başka, genç adamın işine yarayacak, onu kara düşüncelerinden kurtaracak hiçbir şey kalmamıştı. Halbuki... Barışmışlardı işte. Ne olmuştu? Yirmi dört doksan beşe tek kuruş mu eklenmişti? Tam tersi, karısının maaş hususunda gidip görüşmesini engellemekle, bütün sorumluluğu üzerine almış oluyordu. Bundan böyle kadına tek lakırdı söyleyemez, kadın, "Erkek değil misin? Evinin nafakasını bul," dese, haksız olmazdı.

Soyunup yatağa girdi. Uyku tutmak ne mümkün! Bakkala, kasaba, manava, kooperatife olan borçlara gelince...

Düşüncesinin şeridi koptu. Karısı da girmişti yatağa. Sıkı sıkı sarılmıştı.

"Demek senin yeni işte avanta..."

"Bol. Bol ama..."

Genç kadın dikkatle dinliyordu. Fikrini hemen söylemedi. Yoksa, "Bal tutan parmağını yalar kocacığım. Herkes gibi, sen de gözünü aç. Bizim de birkaç kuruşumuz olsun. Doğumumu evimde, sarı demirli karyolamda yapayım!" diyebilirdi.

Genç adam, "Yapamam," dedi. "Elimden gelmez!"

Hak verdi:

"Doğru. Senin baban..."

Sözünü kesti:

"Babama boş ver. Hırsızlığı, hangi şekilde olursa olsun, yapamam. Yakalanacağımdan korktuğum için değil. Babamın isminden dolayı da. Sırf kendimden utandığım için."

Genç kadın pek bir şey anlamadığı hâlde, laf olsun diye, "Doğru," dedi. "Kendini bilen insan yapmaz!"

"Yoksa... Benim ayda elime geçeni, hatta üç, beş mislini bir seferde kazanmak mümkün!"

Aklına ambardaki hamal Sadık geldi. Dilinin altında bir şey var gibiydi. Duru mavi gözlerinin içi gülüyordu. Hemencecik laubalileşmiş, arkadaşlık kapıları açmıştı. Hayli ilerlemişti de arkadaşlıkları. Sormadan, hiç lüzum yokken Tercanlı olduğunu, bir yaşındayken anasını babasını kaybettiğini söylemiş, o sıra ambara gelen bir müşteriyle ambarın karanlık bir köşesinde esrarlı bir şekilde fısıldaşmıştı. Bütün bunların manasını henüz bilmiyordu ama seziyordu. Bu sezgi, içine tuhaf bir ürperti veriyor, günün birinde lekelenip işinden atılacağını sanıyordu. Eğer böyle bir şey olursa, nerede iş bulurdu? Devlet kapıları kapalıydı. "Öbür taraftaki adamın oğlu" olmaktan başka, diploması da yoktu. Oysa memurin kanunu açıktı: En az ortaokulu bitirmeyenler memur olamazlardı. Özel şirket, yahut fabrikalarda arasa... Orada da hiç olmazsa askerlik terhis tezkeresi isterlerdi.

İçini çekti. Genç kadın telaşlandı:

"Ne o? Niçin içini çektin gene?"

"Hiç."

"Bu can sıkıntısından ne zaman kurtulacaksın? Ne yapılsa, ne türlü hareket edilse olmuyor. Adam senin için şarap getirdi, armonik çaldı. Gene de..."

Duymadı. İşsiz kalıverip yirmi dört doksan beşten de olursa, borç sahiplerinin yüzüne nasıl bakacaktı? Acaba bir hamle yapıp, askere sevkini temin ettirse miydi? Mümkündü. Mümkündü ama, sonra? Karısı? Kime bırakacaktı? Koca bıyıklı, canavar yapılı birilerine mi?

Birden bambaşka bir şeye dikkat etti: Hemen her gün, pek pek gün aşırı gelen ve, "Askere de beraber götürecek değilsin ya!" diyen mektupların da arkası kesilmişti. İhtimal sevinmesi, ferahlaması gereken bir şeydi ama niçin kesilmişti? Usanıp vaz mı geçmişlerdi? Yoksa pusuya mı yatmışlardı?

Herhalde pusuya. Zamanını bekliyorlardı. Kadının yalnız, sahipsiz kalacağı zamanı.

Bir yandan bir yana döndü, olmadı. Tekrar döndü, gene olmadı.

Yorganı atıp yatakta oturdu. Göğsü sıkılıyor gibiydi, nefes alamıyordu.

Genç kadın da kalktı:

"Ne var? Ne oldu gene? Niçin göğsünü bastırıyorsun? Göğsün mü ağrıyor?"

Kısa, "Hayır," dedi.

"Niçin bastırıyorsun göğsünü?"

Attı:

"Cigaradan, geçer." Ferahladı.

"Hele öyle söyle. Sen de çok içiyorsun bu cenabeti... Az içsen olmaz mıydı?"

Adam dalmış gitmişti. Yandan görünen yüzü inceydi. Hafif bir sakal. Sivri bir burun... Ne düşündüğünü bilse... Bilse bile ne olacak? Çare bulmaya bırakmıyordu ki!

İçini çekti.

Hem maaşının artmasına çalışmaz, hem de, Aliş'in dediği gibi, elindeki işten faydalanmazdı. O yok, bu yok, Bu gidişle açlarından öleceklerdi. Babası, zavallı babası da orada, kızının yollayacağı yol parasını beklesin. Maho'nun anlattığına göre, çok sıkıntıdaymış. Kim bilir nasıl canına tak demişti de, Maho'ya ağlamış, "Kızıma, damadıma söyle, ne yapıp yapıp beni oraya aldırsınlar!" demişti. İhtiyar babasının ağladığını hiç görmemişti. Demek zaruret insanları ağlatıyordu? Keşke buna değil de zengin birine varsaydı! İsteyen mi yoktu? Sonları ne olacaktı? Babası oralarda mı kalacaktı? Annesini pek az hatırlıyordu. Gitmiş, bir daha dönmemişti. Babası da belki orada kalırdı.

Islak kirpikleriyle başını kocasına çevirdi. Göz göze geldiler. "Neye sinirlendin?" diye sordu genç adam. Utandı. Buna değil de zengin birine varmayı aklından geçirmiş oluşuna pişmanlık duydu.

"Hiç," dedi.

Her zaman genç kadın ısrar ederken bu sefer beriki asıldı:

"Nasıl hiç? Kirpiklerin yaş yaş..."

Cevap vermedi.

Genç adam karısını kucağına çekti. Başını göğsüne dayadı. Elini geceliğinin yakasından içeri soktu.

"Söyle, niçin? Yoksa benimle evlendiğine pişman mısın?"

Etine iğne dürtülmüş gibi irkildi:

"Ne münasebet!"

"Zaman zaman ne düşünüyorum biliyor musun? Diyorum ki, şu bizim karı keşke zengin biriyle evlenip mutlu olsaydı diyorum!"

"Ben de aynısını senin için düşünüyorum. Hâli vakti yerinde bir kızla evlenseydin, böyle kara kara düşünmezdin!"

"Ben hayatımdan memnunum!"

"Ben de."

"Peki, niye ağladın?"

Söylese miydi acaba? Yol parası tedarik edip getirtemeyeceği için, büsbütün üzülmeyecek miydi? Genç adam üsteleyince söyledi.

"Babamı düşünüyorum!"

"Maho'yla konuştun mu?"

"Geçende... Bakkala giderken gördüydüm. Amcalarım hiç el uzatmıyorlarmış. Harman yerinde yaba sapı tutmaktan avuçlarının içi patlamış. Öyle zayıflamış ki..."

"Ya benim babam? O kim bilir nasıl? Seninki kardeşlerinin yanında. Benimki ya? Gurbette, hem de dillerinin yabancısı olduğu, mesleğinin sökmeyeceği gurbette. Kardeşimin işportacılığıyla geçinmeye çalışıyorlarmış."

Onun da kirpikleri yaşarmıştı.

Genç kadın başını sertçe kaldırdı. Tekrar göz göze geldiler.

"Ne var gene?"

"Ne mi var? Bak ne düşünüyorum: İzin ver bana, ben gene de gideyim şu kadına!"

"Hangi kadına?"

"Maaşının artması için..."

Kızmadı bu sefer. Yalnız aklından, elleri dilekçeli işsizler alayı geçti. O kadar çoktular ki, yirmi dört doksan beşin yarısıyla bile çalışmaya yanaşırlardı. Hem de içlerinde orta değil, lise, lise değil üniversiteden ayrılmışlar...

Uzun uzun anlattı.

Genç kadın dikkatle dinliyordu. Bir ara, ümitsizliğin boğucu havası içine düştü. Sonra kurtuldu: Gerekirse kocasını filan dinlemez, tekrardan fabrikaya girerdi. Ne sanki, bu kadar yıl çalışmıştı, ne olacaktı? Peşine mi takılacaklar? Baştan mı çıkaracaklardı? Kim çıkarabilirdi? Adamın gözünü patlatırdı!

"Bana bak kocacığım," dedi. "Böyle kara kara düşünmekle olmaz. Genciz, sırt sırta verip çalışalım, hem senin babanlara para yollayalım hem de benimkini buraya getirtelim. Ne dersin?"

"Nasıl?"

"Ya, bırak gidip patronun karısıyla konuşayım ya da hiç kimseye minnet etmeden, fabrikaya girip çalışayım. Beni niçin çalıştırmıyorsun? Neden korkuyorsun? Baştan çıkarım diye mi? Beni hiç kimse baştan çıkaramaz. Kızken bile kimseye dönüp bakmadım. Şimdi evliyim, sahibim var. Sırt sırta verdik mi dağları bile devirirız!"

Karnındaki birden oynamaya başlayınca, sözünü yarıda kesti. Kafasından sarı saçlı, mavi gözlü kızı geçti. Yüzüne yumuşak bir şeyler gelmişti. Öyle tatlılaşmıştı ki.

Kocasının elini yakaladı, karnına bastırdı.

"Hah! Bak! Gene!"

Gözleri parlamaya başladı. Artık ne olursa olsun, kaç vakittir içinde birikenleri saydı döktü:

"... Evimde, kocamın yanında doğurmak istiyorum. Demirleri sarı sarı, pırıl pırıl bir karyolam olmalı. Mavi ipek yüzlü yorganım, bembeyaz, sakız gibi çarşaflarım... Güllü loğusa şerbeti kaynatmalı misafirlere. Ben karyolamda yatmalıyım, saçlarımı kırmızı kurdeleyle bağlamalıyım. Ah yarabbi bütün bunlar olmayacak şeyler mi? Niçin hiçbir şeyimiz yok. Onların kanı bizden kırmızı mı?"

Genç adamın yüzü gerilmiş, alnı hafifçe kırışmıştı. Doğru söylüyordu karısı. Onların kanı kendilerininkinden hiç de kırmızı değildi. Yalnız... Ambarı, ambardaki hamal Sadık'ı hatırladı. Kendinden önceki kâtiplerden söz açıyordu boyuna. Her birinin şimdi düzende işleri varmış, el kapısından kurtulmuşlar... Doğruydu. Bal tutan parmaklarını yalamışlardı. İstese aynı şeyi kendi de yapar, onlar gibi düzenli iş sahibi olabilirdi. Karısının sözünü ettiği sarı demirli karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, sakız gibi çarşaflar...

Bütün bunları düşünmek bile namussuzlukmuş gibi, yüzü buruştu. Yatağa devrilip, yorganı tepesine çekti.

5

Evet, namussuzlukmuş gibi geliyordu, düşünmesi bile. Çalmayacaktı. Ne Allah korkusu, ne de kul. Elinden gelmiyordu. Hamal Sadık'ın deyip durduğu gibi, kendinden öncekilerin hiçbir zaman ele geçmeden gemilerini yürütmüş olduklarını biliyordu. Defterler, fişler, şu, bu her şey önündeydi. İstese hiç kimsenin ruhu bile duymadan binlerce lira vurabilirdi. İstemiyordu, istemeyecekti. İçinden gelmiyordu. Böyle bir şey yapacak olsa kendi içinde kendini kaybedeceğini sanıyordu. Sarı demirleri pırıl pırıl karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, misafirlere dağıtılacak loğusa şerbeti.. Öyle küçük, öyle değersiz şeylerdi ki. Bütün bunlarla karısının etrafa caka satmak değilse bile, hoş görünmek istemesini anlıyor, hak veriyor, ama anladığı, hak verdiği şeyleri satın almak için kendi içinde kaybolmaya yanaşamıyordu. Ne olursa olsun, koskoca bir hükümete karşı koymuş bir adamın oğluydu. Kendinin olmasa bile, babasının haysiyetini düşünmek zorundaydı. Kaldı ki, kendi de insandı. Belirmiş, yahut belirmeye başlamış bir kişiliği vardı.

Zaten ne zaman sıkışsa, başı dara düşse ya babası ya da mavi tulumlu dostu içinde beliriyor, "doğru yol"u gösteriyorlardı. Arada ikisinin takıştığı da oluyordu. Takışıyorlar, biri bir tarafa, öbürü öbür tarafa çekiyor, sonunda mavi tulumlu dostu ağır basıyordu.

Böyle bir evlenmeye karşı koyan mavi tulumlu dostu ne de çabuk haklı çıkmıştı! Ona ne kadar ihtiyacı vardı! Şimdi olsa, trahomlu gözlerini ellerinin tersiyle ovalayarak teselli etse...

Ay başında yirmi dört doksan beşin beş lirasını kooperatif borcuna kestiler. On dokuz doksan beşle ne yapacağını, borçlarını dağıtsa bile elinde hiçbir şey kalmayacağını düşünürken, babasından mektup geldi. Zarfı yırttı. Hemen her zamanki garibaldi moruyla ince ince yazılmış, sayfalar dolusu mektuplarından biri. Ambarın bir köşesinde, bir solukta okuyuverdi: Niçin

sık sık mektup yazmıyordu? Durumu nasıldı? Karısını çalıştırıyor muydu? Kendilerine gelince... Kardeşinin işportacılıktan kazandığı cüzi paracıkla geçinmeye çalışıyorlardı. Şayet kardeşlerine birkaç kuruş yollayacak olursa -ki buna da bir dereceye kadar mecburdu- çok makbule geçecekti.

Kafasından kardeşleri geçti. İşportacılık yapan dört yaş küçüğünü pek umursamıyordu. Ne de olsa büyüktü. Erkekti. Ama kızlar! Hele en küçük. Yarım yarım konuşmasıyla ne şirindi. Ne de çok severdi. Şimdi ne yapmalıydı? Cebindeki on dokuz liranın beş lirasını bir mektupla yollasa mıydı? Kim bilir ne makbule geçerdi! Eğer son derece ihtiyaçta olmasalar, babası böyle açık açık yazmazdı.

Masasına geçti. Çabucak birkaç satır yazdı, zarfın içine beş liralık bir banknot koyup zarfı yapıştırdı. Hemen postaya vermezse, sonra belki de cayabileceğini düşünerek pullayıp fabrika kapısındaki mektup kutusuna attı.

Bir tarafı ferahlamıştı ama öbür tarafı büsbütün kararmıştı. Kardeşlerine para yollamanın, babasına anasına karşı evlatlık ödevini yerine getirmenin hazzıyla, borçluların sıkıntısı yan yanaydı. Geceyle gündüz gibi.

Yanına hamal Sadık sokuldu. Günlerden beri onu bir tilki gibi gözetleyen, boyuna evvelki ambar kâtiplerinden söz açan, dilinin altında bir şeyler geveleyen Sadık.

Ne düşündüğünü sordu.

"Hiç," dedi.

"Hiç olur mu bre bey? Var bir sıkıntın. Kara kara düşünüyorsun. Sorunca da hiçi basıyorsun. Bir sıkıntın var işte, belli!"

"Var farz et. Ne olacak?"

"Derdini söylemeyen derman bulamaz adamım!"

"Sen de haklısın."

"Sıkıntıların altını kaz, parasızlık çıkar!"

"O da doğru."

"Sorması ayıp olmasın amma, ne maaş alıyorsun sen?"

İlkin söylememek, saklamak istedi. Sonra düşündü ki, niçin saklayacak? Az para kazanışı kendi suçu mu? Yeni evli, genç bir insana cehennem hayatı yaşatan şartlar sorumlu değil mi bunda?

"Yirmi dört doksan beş geçiyor elime!"

Hamal şaştı:

"Nasıl olur? Koskoca bir kâtip. Benden bile az, benim yarım kadar maaş alsın?"

Cevap vermedi.

Hamal az daha sokuldu:

"Senden evvelkiler senin aldığının iki mislini aldıkları hâlde gene de işlerini uydururlardı!"

Kâtibin, "Nasıl?" diye sormasını bekledi. Bu soruyu zaten çoktan beri bekliyor, kâtip sormuyordu. Sorsa, anlatacak, iştahını kamçılamak içinse bire bin katacaktı.

Şaban deli deli gelince, çekildi.

Genç adam dalgın, bakıyor, Şaban'ı fark etmiyordu. Kafasında, on dört doksan beşe inen maaşı, nerelere kaçar lira dağıtması mümkün olabileceği. Şaban'a biraz geç dikkat etti. Delikanlı sinirli sinirli anlatıyordu. Sevgilisinden bahsediyordu galiba. Öyle ya, sevgilisinden, sevgilisinin babasından: Küçük değil de büyüğü alırsa, kahveyi onlara bırakacak, evinde de bir oda verecekmiş!

"Şartı yalnız bu değil. Kitap okumaya da boş verecekmişim!"

"Peki. Sonra?"

"Sonra, bastım çıktım evden. Ben küçüğü seviyorum. Daha doğrusu sevmeyi seviyorum, aşkı seviyorum, dünya evini değil! İşte sen, meydandasın. Bütün gün nasıl kara kara düşündüğünü görüyorum, ürküyorum bu türlü dünya evinden!"

Genç adam acı acı güldü:

"Haklısın, haklısın ama, her dünya evi benimki gibi olmaz!"

"Haysiyetini bilen herkes senin gibi sıkıntı çeker. O da çekmemiş mi?"

"Kim?"

"Beethoven!" (Yumruğunu havaya kaldırdı.) "Kulaklarımın onun gibi sağır olmasını, onun gibi ıstırap çekmeyi istiyorum!"

Koşarak ambardan çıktı.

Genç adam, Şaban'ı hemen unutmuştu. Cebindeki on dört doksan beşi borçlulara kaçar lira bölüştürürse cebinde ne kadar kalabileceğini hesaplıyordu. Beşer lira verse, kendisine üç lira kalacaktı ki bu üç lirayla koca bir ay idare etmesi gerekiyordu.

Öğleyin yarım saat erken çıktı. Önce kasaba uğradı. Dükkân kalabalıktı. Sıra beklese vakit geçecekti, bakkala gidip sonra dönebilirdi.

Bakkal da kasap gibi, kalabalıktı. Memurlar, işçiler itişip duruyor, borçlarını bir an önce kapamak, basıp gitmek istiyorlardı. Tam çıkacaktı, gözüne Camgöz ilişti. Bir kenardan şüpheli şüpheli bakıyor, daha çok gizleniyora benziyordu. Keşfedildiğini anlayınca, hep o şüpheli hâliyle yanına geldi, hoşbeşe başladı. O gün karısından bir şey işitip işitmediğini merak ediyordu. Şişman dokumacı yahut karısı kulağını bükseler, böyle dostça davranmaz, hiç olmazsa, "Ulan, sen bizim karıya takılmışsın, doğru mu?" diye sorardı. Sormadığına göre, çekinecek bir şey yoktu. Hoş, iş kötülüğe binse korkacak değildi ya. Nesinden korkacaktı? Yumruğundan mı? Bıçağından mı? Yoksa dayandığı, güvendiği yerlerden mi? Kime dayanır, kime güvenebilirdi? Babası memleketten kaçmamış olsa, o zaman iş değişirdi. Ama memleketten kaçmış, hükümetçe menfi bir insandı. Oğlunun peşindeyse siviller geziyordu. Nesinden korkacaktı?

Zaten hiçbir aksilik de olmayacaktı. Çok dertli görünüyordu. Sebebini söylemiyor, her zamanki gibi saklıyordu. Ama dertli olduğu sıkıntılı hâlinden belliydi.

"Borcunu mu yatıracan?" diye sordu.

Genç adam başını salladı.

"Bizim emmioğlunun başı çok kalabalık. Akşama doğru uğra istersen."

"İyi ya."

Tam çıkacaktı, bakkal, tezgâhı gerisinden gördü. Yanlarına geldi. Borcunu ödemek için beklediğini öğrenince, "İlahi kardaş," dedi. "Düşündüğün şeye bak. Acelen ne? Bugün olmazsa yarın olsun, öbür gün olsun, hiç olmasın!"

Genç adam şaştı:

"Hiç olmasın mı? Ne demek o?"

Camgöz'ün de, bakkalın da içinden, "Karının hatırı var!" geçti. Ama bunu açıklayamazlardı. Bakkal, "Aramızda teklif var mı?" dedi.

Genç adam sinirlendi. Niçin yoktu? Dost muydular? Teklifsizlik nereden geliyordu? Hırsla sordu:

"Borcum ne kadarsa hepsini kes!"

Camgöz'le bakışan bakkal, memnun olmadı. Ne diye ödüyordu borcunun tümünü? Yoksa Camgöz'ün geçen günkü gevezeliğini iriyarı dokumacıdan işitmiş miydi?

"Paran yoksa hepsini verme," dedi.

"Sen hepsini kes de, icap ederse gene borçlanırız!"

"Dükkân senin hısım. Hiç teklif yok. Ne zaman emredersen..."

Şu, teklif olmayışına öyle içerliyordu ki. Bakkal sarı defterle geldi. Borcu on lira doksan beş kuruştu. Ödedi, dükkândan çıktı. Arkasından uzun uzun baktılar. Camgöz, "Borcunun hepsini ödemesi tuhaf," dedi.

"Tuhaf ki tuhaf."

"Ambara bakıyor. Yoksa bu da kendinden evvelkiler gibi işi kitabına uyduruyor mu?"

"Uyduruyorsa tadı yok."

"Niye?"

"Niyesi var mı? Mangırlanır, veresiyeye boş verir. Hatta şehirden toptan alır erzakı, avradını da bize yollamaz!"

Olur mu olurdu. Camgöz, "Ben işi tahkik ederim," dedi.

Genç adam kasaba olan borcunun pek azını verip eve dönerken, Aliş'e uğradı. Gözünde gözlük, ustura biliyordu.

"Gel yahu," dedi, "ben de seni görecektim..."

"Hayrola?"

"Şaban bir şey anlatmadı mı sana?"

"Yook..."

"Ne tuhaf çocuk be, dik kafalı. Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası. Ara ağzını sen onun. Dedim vereyim sana büyüğü, hem de kahveyi. Dedi, ben, giremem tahakküm altına! Doğru, girme. Lakin kokar nefesin açlıktan! Varsa paran, varsa malın mülkün amenna. Demem zaten gel çalış yanımda. Ama yok. Alt tarafi bir odacı!"

Genç adam alındı ama belli etmedi. Parası, malı mülkü olmayanların haysiyetlerini feda mı etmeleri lazımdı? Odacı, kapıcı, dokumacı, küçük kâtip... Bütün küçük insanlar meteliğe kurşun atıyorlarsa şahsiyetsiz, silik mi yaşamalıydılar?

Kahveden çıktı. Aliş'e, "Haydi hoşça kal!" deyip demediğini hatırlamıyordu. Irzına sövülmüş de cevap bile verememiş kadar üzgün, evin yolunu tuttu.

Ortalık günlük güneşlikti. İşçi mahallesinin daracık, eğri büğrü sokaklarında ağır ağır yürüyor, pis pis kokan su birikintilerinden atlıyordu. Donsuz, pis çocukların duvar diplerine pislediği sokaklar göz alıcı pırıl pırıl güneşe rağmen bir türlü kurumak bilmiyor, çirkefsi çirkefsi kokuyordu.

Hiçbir şeyin farkında değildi. Cebinde üç lira, dalgın dalgın yürüyordu. Bu üç liranın da farkında değildi. Unutmuştu. Ne, yirmi dört doksanın peşin erimesi, ne bir ay ne halt edeceği, ne çırçır kâtibinin "Kurt'un oğlu" diye gevezelik etmesi, ne askere giderse karısını kimin yanına bırakacağı, ne de imzasız tehdit mektuplarının birdenbire niçin kesildiği. Sadece küçük adamlığı, küçük adamlığın güçlüğünü düşünüyordu. Ne tuhaftı şu küçük insanlar! Kendileri de çoğu sefer küçük, küçücük oldukları hâlde, gene de kendileri gibi küçük, küçücük insanları burunluyorlardı. Aliş mesela. Bir kahvesi, kahvesinin gerisinde küçücük bir evi var diye kendini küçük insanlardan ayrı görüyordu. Mal,

mülk, para... Kafa zenginliği olmadıktan sonra neye yarardı? Hiçbir zaman sadece mal, mülk düşünmemişti. Kitapları vardı. Kitaplarının dünyasına kendini kaptırmıştı. Onlar, o kitapları yazanlar gibi olabilmek istiyordu. Olamazmış, önemli değildi. Günün birinde olabilmek ümidini yaşatıyordu ya. Yetiyordu.

Karısını avluda, avludaki kadınla çene çalar buldu. Güllü'yle Aliş'in karısı da aralarındaydı. Genç kadın koştu. Heyecanlıydı. Bir şey söylemek, daha doğrusu yalvarmak ister gibi bir hâli vardı. Böyle zamanlarda kedi gibi uysallaşır, sokulur, etrafında döner durur, ama söylemek istediğini de bir türlü söyleyemezdi. Bunu sezen genç adam sordu:

"Ne o?"

Kocasını içeri sokup kapıyı örttü, sırtıyla dayandı.

"Bir şey söyleyeceğim ama, kızma!"

"Nedir?"

"Kızmayacaksın değil mi?"

"Kızmayacağım."

"Maaşı aldın mı?"

"Aldım."

"Demin Maho'nun karısı gelmişti, babamdan konuştuk. Çok çekiyormuş kardeşlerinin elinden. Buraya gelmek istiyormuş. Biliyorum, paramız yok. Elimize geçen bize bile yetmiyor, biliyorum ama ne yapayım? Herkes söz ediyor. Diyorlar ki, Türk'e vardın da başın göğe mi değdi. O kadar isteyen zenginler oldu. Onlara varsan, baban bu sefaleti çekmezdi diyorlar. Ağızlarının payını verdim ben. Yalnız, bir ricada bulunmak istiyorum!"

Genç adam, haklı karısına darılmayı aklından bile geçirmedi.

"Bulun," dedi.

"Babama iki buçuk lira gönderemez miyiz?"

Cebinde topu topu üç lira kalmıştı. İki buçuğunu da kayınpederine gönderse ne çıkardı? "Battı balık yan gider!" diye düşündü. "Binin yarısı beş yüz, o da bizde yok. Borç bini aştı mı

her gün tavuk yemeliymiş..." Hemen hemen neşeyle, "Doğru," dedi. "Benim de aklımdan geçiyordu zaten."

"Sahi mi? Sahi mi kocacığım? Canım kocacığım benim. Zavallı babam kim bilir ne kadar sevinir. Bu parayı harcamaz ha! Kızım, damadım göndermiş diye öper, koklar, koynunda saklar. Beni ne kadar memnun ettiğini bilemezsin, iki buçuk liradan ne çıkar değil mi? Bakkalın parasını iki buçuk lira eksik verirsin biter gider!"

Aklına bakkal geldi. "Teklif yok..." sözünü hatırladı.

"Bakkalın hesabını gördüm!"

Şaştı:

"Gördün mü? Nasıl gördün?"

"On lira doksan kuruş borcumuz varmış, hepsini temizledim."

Gözleri büyüdü, yüzündeki neşe uçtu:

"Ne yaptın kocacığım? Ne lüzum vardı sanki... Şimdi neyle idare edeceğiz ay başına kadar?"

Cebindeki üç lirayı çıkardı. İki buçuğunu uzatıp, geriye kalan elli kuruşu avucunda şıkırdatarak, "Bununla!" dedi.

"Elli kuruşla mı?"

"Evet!"

Yüzü birdenbire değişmiş, öfkeden mosmor kesilmişti. Genç kadın omuzunu tuttu, eğilip yüzüne baktı:

"Sahi mi söylüyorsun?"

"Sahi söylüyorum."

Cebinden babasının mektubunu çıkardı:

"Babamdan!"

"Gözün aydın. Ne yazıyor?"

"Ne yazacak, sefalet içindeymişler. O da para istiyor!"

Genç kadın sarsıldı. Elinde tuttuğu iki buçukluğa baktı. Yanakları al al, parayı uzattı.

"Al bunu!"

"Niçin?"

"Babanlara gönder."

"Onu senin babana yollayacağız!"

"Hayır hayır... Senin baban yabancı memlekette. Annen, kardeşlerin var. Asıl onlara göndermemiz lazım!"

Parayı almadı.

"Bu, senin babanın payı, dediğime bak!"

"Mümkün değil, istemem."

"Canım ben onlara yolladım!"

"Ne kadar?"

"Beş lira!"

Genç kadının iki buçuk lirayı tutan eli düştü. Canı sıkılmıştı ama belli etmemesi lazımdı.

"İyi ettin," dedi. "Çok iyi ettin kocacığım. Allah bize daha fazlasını verir..."

"Benim pek ümidim yok."

"Başladın mı gene?"

Cevap vermedi. Karısının ağzından yazdığı bir mektubun arasına iki buçukluğu yerleştirip zarfladı. Fabrikaya döndüğü zaman kutuya atacaktı.

İri bir baş soğan bir yumrukta kırılmış, haftanın en az beş günü sofradan eksik olmayan emektar bulgur pilavına bağdaş kurulmuştu. Her zaman gülüp söyleyen, canı sıkkın olsa bile kendini neşeli görünmeye zorlayan genç kadın bile sıkıntılı görünüyordu. Bir ara başını kaldırdı:

"Bakkalın hesabını niçin temizledin?" diye sordu.

Genç adam düşünceli düşünceli, "Kızıyorum ite!" dedi.

"Niye?"

"İstersen hiç verme diyor. Teklif mi varmış. Ne demek istiyor yani?"

Genç kadın da bir şeyler sezmiyor değildi ama, yangına körükle gitmek istemedi. Zaten canı sıkılıyordu adamın. Bir de kendisi tuz biber ekmemeliydi.

"Sonra, o it Camgöz'le tuhaf tuhaf bakıştılar..."

Genç kadın boş bulunarak heyecanla sordu:

"O da orda mıydı?"

"Ordaydı. Niçin sordun?"

"Hiç."

Saklayamamıştı. Bu sorusunun altındaki gizliyi öğrenmek için üsteledi:

"Hiç değil, soruşundan anladığıma göre."

Göz göze geldiler. Genç kadın adeta suçlu suçlu başını eğdi.

"Söyle söyle..."

"Gidip kavga etmeyeceksin ama?"

Büsbütün şüphelendi:

"Etmem, korkma!"

"Geçen gün çarşıya gidiyordum, tren hattının orda rastladım. Dirsek vurup geçti, hem de..."

Kendini tutmak istediyse de, ok yaydan çıkmıştı.

"Hem de?"

"Dedi ki, kocan askere giderken seni de beraber götüremez ya dedi!"

Kocasının birden kulaklarına kadar kıpkırmızı kesildiğini, sonra sarardığını gördü. Niçin? Ne vardı?

Genç adamın gözleri kararıyordu. Demek o mektupları yazan it oydu? Demek dost yüzü gösterip, ahbaplık kurmak istediği hâlde, saman altından su yürütmeye kalkıyordu?

Karısının bütün ısrarlarına kulak asmadı, evden çıktı. Önce bakkala uğradı. Yoktu. Sonra fabrikaya geldi. Masasının çekmecesini çekti. Kaç vakittir saklayıp durduğu tehdit mektuplarının tomarını aldı, hamal Sadık'ın hayret dolu bakışları önünde, mosmor, ambarı geçti. Ambarından iplikhaneye açılan kapısından girdi. Sıra iplik tezgâhlarının arasındaki daracık yoldan işçi kızlara, güzel güzel kızlara dikkat bile etmeden, dokumahanenin önüne çıktı. Öfkeden her tarafı titriyor, gözleri yanıyordu. Ne yapacaktı? Kavga mı edecekti? Nasıl? Yumruk yumruğa mı? Bilmiyordu. Üzerinde çakı bile yoktu. Oysa Camgöz'ün her za-

man koca bir sustalı taşıdığını bilirdi. Değil sustalı, isterse tabanca taşısın. Korkmuyor, korkmayı düşünmüyordu bile.

Dokumalardan içeri hızla girdi.

Dört yüze yakın koca koca tezgâhın kulakları sağır eden bir şakırtıyla çalıştığı koca bina toz içindeydi. Havada pamuk tozları uçuşuyor, tozlar kola kokuyordu.

Islak betonu hızla geçti. Karısının uzaktan akrabası olan İso'nun tezgâhı yanında durdu.

"Camgöz'ün tezgâhı hangisi?"

Bağıra bağıra konuşuyorlardı. İso eliyle sağ yanı göstererek sordu:

"Ne yapacaksın?"

"Lazım."

"Yerinde yok. Demin geldiler çağırdılar, gitti."

"Nereye?"

"Bilmem. Belki de idareye gitmiştir. Sahi, ne yapacaksın?"

"Hiç, lazım."

"İşletme servisine bak. Belki kâtip çağırtmıştır."

Geldiği yollardan geri döndü. Ambarda hamal Sadık yolunu kesti. Ambar kapısında dikilen ellilik, irikıyım birini işaret ederek, "Seninle konuşmak istiyor," dedi.

Baktı. Tanıyordu. Her gün iplik, bez alan tüccarlardan biri. Yanına gitti, ne istediğini sordu. Adam, bir sıra altın dişini göstererek güldükten sonra, "Sen bizim beyin oğluymuşsun öyle mi?" diye sordu.

"Evet."

"Babanın firkasındanım ben de. Çok severdim kendini. Allah selamet versin, çok iyi insandı ama, biz adam değiliz. Kadrini, kıymetini bilemedik. Öyle bir adamın oğlu, burda, beş kuruşluk bir adamın fabrikasında kâtip mi olmalıydı? Senin şimdi okuyup, büyük bir memur olman lazımdı. Ne diyelim, kader. Düşmez kalkmaz bir Allah. (Genç adamı bir kenara çekti.) "Ben yabancı değilim yavrum, babanın en aziz dostuyum. Hamal Sa-

dık da yabancımız değil. Bir gün seni bizim mağazaya getirsin de konuşalım!"

Cevap vermedi ama hoşuna gitmişti adamın yakınlığı. Çoktandır unuttuğu baba, amca, dayı şefkati.

"Peki," dedi.

"Sadık birçok şeyler anlattı, çok üzüldüm. Baban burda yoksa, biz varız evladım. Onun bu millet için nasıl çalıştığını unutmadık. Kendini niye feda etti? Malum. Onun için, sana karşı üstümüze düşen vazifeler var!"

Ayrıldılar. Cebinde tehdit mektupları, Camgöz'ü bulacaktı. Bulmalıydı. Ama hiç ummadığı anda, çok az tanıdığı bir insanın sözleriyle de hayli yumuşamıştı.

İşletme servisinde, dokuma kâtibinden Camgöz'ü sordu. Bilmiyordu. Camgöz'le ne alışverişi vardı da arıyordu?

"Hiç," dedi. "Bir şey görüşecektim!"

"Karı, kız dalgası mı?"

"Yok canım."

Çıktı. Fabrika kapısından, Camgöz'ün, dokuma ustasının izin kâğıdıyla çıktığını, eve gittiğini öğrendi. Tam çıkacaktı, karısı. Endişe içindeydi.

"Nereye gidiyorsun?"

Genç adam, "Sen burada ne geziyorsun?" dedi.

"Hiç. Seni merak ettim."

"Neyimi merak ettin?"

"Yüzün öyle korkunçtu ki..."

"Eve dön!"

"Sen nereye gidiyorsun?"

"Şurada bir yere."

"Nereye?"

Attı:

"İstasyona kadar. İplik çuvallarına yanlış marka vurulmuş da onu düzelteceğim. Eve dön. Sana anlatacaklarım var!"

"Bana? Ne? Sevinçli mi?"

"Çok sevinçli. Akşama gelince anlatırım."

Genç kadın inanmıştı. Çocuk sevinci içinde uzaklaştı.

Karısı köşeyi dönünceye kadar bekledi. Sonra hızlı adımlarla Camgöz'ün evine yollandı. Oturduğu saz örtülü, kerpiç huğu biliyordu. İşçi mahallesinin de kenarında, şekerkamışı bahçesine gidilirken solda. Sırtını su dolu geniş hendeklere çevirmiş, harap bir baraka.

Kapı önü mahalleli kadın, erkek, çocuklarla doluydu. Yaklaştı. Kalabalığın sebebini sordu. Yalınayaklı çocuklar, "Annesini kayış çarpmış," dediler.

Yetmişlik, kırış kadını tanıyordu. Yakın dokuma fabrikalarından birinde işçiydi. Kış, yaz, yağmur, çamur demez, iki kat, işine gelir giderdi. Camgöz'e de bu yüzden içerliyordu. Yetmişlik kadını çalıştırmaktan utanmıyor, kadıncağızın elinden bütün paralarını çekip alıyordu.

Peki, ne yapacaktı şimdi? Buraya niçin gelmişti? İçerde derinden derine feryatlar... Camgöz birden dışarı fırladı. Yuvalarında yeşil yeşil dönen gözleri kıpkırmızıydı. Ağlıyordu. Kirpikleri yaş yaştı. Genç adamı görünce şaştı. Kazayı işitmiş de geçmiş olsuna gelmiş sanarak, bir pişmanlık geçti içinden. Ne diye, ne diye yollamıştı sanki o mektupları?

Genç adam, gelişinin asıl sebebini sakladı:

"Geçmiş olsun yahu, ne olmuş annene?"

"Sağ ol kardeş. Kayış çarpmış, hastaneye kaldırmışlar. Ona gidiyordum. Hiç kendimde değilim. Anam benim, evimin direği. Ölürse evimin direği yıkılır, ben de ölürüm!

Çocuklaşmış, zavallılaşmıştı.

O meseleye dair tek kelime söylemedi, yan yana yürümeye başladılar. Bir başka, daha uygun bir zamana bırakmalıydı. Fabrikanın önünde ayrıldılar.

Ama ne olursa olsun, şu "baba dostu"na sevinmişti. Adam büyük tüccar olduğuna göre, belki de bir iş verirdi. Fabrikadan aldığı paradan daha çok maaşlı bir iş!

Fabrika sahibinin odası önünden geçerken Şaban'a rastladı.

"Ne haber Beethoven?"

Pek düşünceli görünüyordu. Cevap vermedi. Birlikte ambara geldiler. Genç adam tekrar sordu. Şaban adeta gürledi:

"Istırap çekmek istiyorum!"

Gözleri parlıyordu. İçlerinden alev almışlardı sanki.

"Demek ıstırap çekmek istiyorsun?"

"Evet, ıstırap! Tavan arasındaki odamda, kör bir idare lambasının sarı ışığında ıstırap çekmek istiyorum!"

"Niçin?"

"Çünkü... Sevgilim, teller duvaklar içinde gelin olmakta, bense onun aşkından kıvranmaktayım. O, bir yabancının, paralı bir hayvanın kolları arasında kıvranacak, bense onun acı yalnızlığı içinde..."

Genç adam sözünü kesti:

"Bunları hangi romanda okudun?"

"Dalgama taş atma şimdi. Görmüyor musun? Heyecanlarımın zirvesindeyim. Nerde olursam olayım, günün birinde bu kızın yüzünden ıstırap çekeceğimi biliyorum. Hayvan babası benimle pazarlığa girdi be! Büyüğü alırsaymışım... Kahven başında parçalansın, deyyus!"

Genç adam dinliyor, anlamıyordu. O, "baba dostu"nu düşünüyordu sadece. Demek böyle insanlar da vardı? Şayet sözünde durur da bol maaşlı, iyi bir iş denkleştirirse... Mesela elli, yahut altmış lira maaşlı, hafif bir iş. O zaman karısının babasını da getirtirdi. Ne yüklüğü olacaktı ihtiyarın? Hiç. Askere giderken karısını emanet edecek candan bir yakınının varlığı, gözlerini arkada bırakmazdı.

Ooooh, ne güzel dünya, insanlar ne iyiydi!

Aklına bakkal geldi. Paydosta gitse, bir beşlik uçlansa. "Baba dostu" ve bolca maaşın şerefine felekten bir gece çalsalar mıydı? Aylardan beri ilk defa sınırsız bir heyecan, pırıl pırıl bir sevinç duydu. Yerinde duramıyordu. Ambar, fabrika, fabrika sa-

hibi, şu, bu her şey silinmiş, gözünden düşmüştü. Bol maaşlı, yeni bir işe kavuşacak, feleğe minnet etmeyecekti. İşini sağlamladı mı, fabrikaya çalımla gelecek, muhasebeciye, "İşimden ayrılıyorum. Hesabımı görün!" diye caka satacak, basıp gidecekti. Ne kolalı yaka, ne ötekiler. Hiç kimseye, "Hoşça kalın!" bile demeyecekti.

Paydosta bakkala koştu. Kalbi sevinçten çatlayacak gibi, "Beş lira versene yanından!" dedi. Bakkal neden, niçin diye sormadı:

"Emret hısım. Fazla lazımsa fazla vereyim?"

"Hayır, beş lira yeter..."

Parayla dükkândan fırladı. Camgöz'ün suratına atmak için yanına aldığı tehdit mektupları pantolon cebindeydi. Unutmuştu.

Hiç kimseden, hiçbir şeyden korkmuyordu. Yeni maaşı, yeni maaşla değişecek yeni hayatı kafasında, ciğerlerinde ışıl ışıl bir rüzgâr gibi esiyordu. Karısına, sevgili karısına sarı demirleri pırıl pırıl karyolayı, mavi ipek yüzlü yorganı, rugan iskarpinleri alacaktı. Hem de taksitle filan değil, peşin parayla!

Avludan içeri keyifli bir nara gibi girdi. Genç adamı hiç böyle neşeli görmeyen avlu halkının tuhafına gitmişti. Her zaman canı sıkkın, her zaman asık yüzlü oğlanda ne vardı bugün?

Karısı pencerenin önüne oturmuş eski çorapları yamıyordu.

"Müjde!" diye bağırdı.

Genç kadın da şaştı. Onu tanıdı tanıyalı hiç böyle görmemişti. Elindeki işi bırakıp heyecanla kalktı, merdiven başına geldi:

"Hayrola?"

Kapıyı kapayıp yukarı çıktı:

"Yeni bir iş buldum!"

Karısının sormasını bekledi.

Genç kadın sevinmek mi, yoksa yerinmek mi gerektiğini pek anlayamamıştı. Hemen sordu:

"Maaş kaç?"

Attı:

"Altmış!"

"Elimize sağlam ne geçecek?"

"Kırk beş geçer..."

Bir anlık şaşkınlıktan sonra, kocasının boynuna çılgın gibi sarıldı:

"Demek elimize sağlam kırk beş lira geçecek?"

"Geçecek."

"Şimdi aldığımızın iki misli?"

"İki misli, belki daha çok!"

"Peki, nerden buldun bu işi?"

Her şeyi bire beş katarak, bir çırpıda anlattı: Babasının fırkasından, yakın bir dostu. Nerden haber almışsa almış, arkadaşının oğlunu bulmuş, yardım etmek istediğini söylemişti. Bugünlerde ziyaretine de gidecekti.

Genç kadın etrafa korkuyla baktı. Sanki konuştuklarını usullacık dinleyen biri olabilirdi de, işlerini bozarlar, adamı caydırırlardı.

"Bundan sakın hiç kimseye söz açma kocacığım olmaz mı?"

"Deli misin? Açar mıyım?"

"Dost var, düşman var. Pişmiş aşımıza soğuk su katarlar da..."

"Doğru. Lakin şu iş olursa..."

"Şimdiden kararlaştıralım, elimize geçecek parayı çarçur etmeyelim. Hiç olmazsa on lira atalım bir kenara her ay!"

"Ne on lirası? Yirmi!"

"Yirmi dört doksan beş kazanıyormuşsun gibi, yaşayışımızı hiç değiştirmeyelim..."

"Ben razıyım. Askere gidinceye kadar elimizde birkaç kuruşumuz olsun."

"Sonra, doğum. Doğumu unutuyor musun?"

"Senin karyolayı alırız canım."

"Yorganı?"

"Yorganı da!"

Nerdeyse çıldıracaktı:

"Bir şey daha kaldı..."

"Loğusa şerbeti mi? Ne kıymeti var loğusa şerbetinin be! Feda olsun senin gibi karıya!"

"Sahi mi, sahi mi kocacığım? Demek bütün bunlar olacak? Demek evimde, kocamın yanı başında doğuracağım ha? Sen dünyanın en iyi kocasısın!"

"Sen de en iyi karısı!"

Birbirlerinin kemiklerini kıracakmış gibi sarıldılar. Demek maaşları artacak, yokluktan kurtulacaklardı? Demek gece uykularını eskiden, çok eskiden olduğu gibi rahat rahat uyuyacaklar, demek borç sıkıntısını silkip atacaklardı?

"Ara sıra konyaklı çay da içer miyiz?"

"Soruyor musun? (Birden aklına geldi.) Kalk hazırlan!"

Genç kadın hayretle:

"Nereye?"

"Nehir kenarındaki saza!"

Bu, öyle inanılmayacak bir şeydi ki.

"Benimle dalga mı geçiyorsun?"

"Ne dalgası?"

"Paramız nerde ki saza gidelim?"

Bakkaldan aldığı beşliği çıkarıp bayrak gibi salladı:

"Buna para derler para!"

"Nerden aldın?"

"Çaldım!"

"Sahi nerden aldın?"

"Bakkaldan. Ne çıkar? Nasıl olsa bol maaşlı işe konuyorum. Felekten bir gece çalalım anasını satayım!"

Saza gideceklerdi ha? Genç kadın bir türlü inanamıyordu. Çoraplarını heyecanla arayıp buldu, çabucak ayaklarına geçirdi. Sonra ayna karşısına geçti. Kaç vakittir böyle bir gün için saklayıp durduğu bir parçacık gaz bezini tükürükleyip kocasına çaktırmadan dudaklarını boyadı. Saçlarını taradı. Sürme çekmek de isterdi ama, yoktu. Güllü'ye kadar gitmekse uzun sürer, hem de

nereye gideceklerini sorabilirlerdi. En iyisi, dudaklarının boyasıyla yetinmekti.

Genç adam da hazırlığını bitirmiş, saçlarını suyla ıslatıp taramıştı. Hâlâ içi içine sığmıyor, umduğu dağlara kar yağması ihtimalini aklına bile getirmiyordu.

Genç adam bu gece karısını adım başında şaşırtmak istiyordu. İşçi mahallesinin acı acı çirkef kokan eğri sokaklarından caddeye çıktıkları zaman az evvel geçmiş hantal bir kamyonun kaldırdığı toz bulutu içinde buldular kendilerini. Toz öyle yoğundu ki, pırıl pırıl ay, yıldızlar silinmişti.

Yanlarından geçen faytona seslendi:

"Şist, arabacı!"

Arabacı dizginleri çekip durdu.

"Bizi nehir kenarı sazına götürür müsün?"

"Emredersiniz beyim!"

Genç kadın şaştı. Arabaya kurulup gideceklerdi ha? Deli mi olmuştu bu adam? Yayan gidemiyorlar mıydı da, yirmi beş kuruş verecekti boşu boşuna?

Fısıldadı:

"Ne lüzumu vardı sanki?"

Genç adam sertçe baktı.

"Bin haydi!"

Bindi. Bindi ama gene de "Ne lüzumu var"dı?

"Kırk yılda biz de bir hovardalık yapalım! Hem ne korkuyorsun? Maaşım bir misli artacak nasıl olsa!"

"Artacak ama bin türlü eksiğimiz gediğimiz var."

Arabayı çeken beygirlerin nalları parkeleri dövüyor, kerusa denen fayton lastik tekerlekleriyle yumuşacık, kayıp gidiyordu. Konuşmuyorlardı. İkisi de kendi âlemine dalmıştı. Genç adam bu işi gerçekten olup bitmiş sayıyor, kurtarıcısının, belki de yetmiş, hatta seksen liralık bir iş uyduracağını düşünüyordu. Madem babasının hayranı, firkasının adamıydı, ne çıkardı sanki hayran olduğu adamın oğluna böyle bir iyilik yapmaktan?

Genç kadının aklı fikri karyoladaydı. Karyola, yorgan, çarşaflar eve hayırlısıyla girseydi de ondan sonrasına Allah kerimdi. Demek kurtuluyorlardı sıkıntıdan? Allah yüzlerine mi bakmıştı? Yoksa karnındakinin talihi miydi? Herhalde karnındakinin talihi. Ne olursa olsun, yeter ki kurtulsunlardı şu sıkıntıdan! Babasının evinde bu, şimdi de kocasının evinde hemen hemen aynı hayat. Gözlerini yokluk içinde açmış, yokluk içinde göçüp gidiyorlardı. Ama herhalde Allah acımıştı. Kocası ağzını sıkı tutar da şurda burda gevezelik etmezse işlerinin bozulmasına sebep yoktu. Yook, herkesi kendi gibi saf beller de gevezelik ederse, işleri bozulabilirdi.

Arabacı beygirlerin gemlerini çekip arabayı durdurduğu zaman şaştılar: Ne de çabuk gelmişlerdi!

İndiler. Genç adam at nalı gibi, bembeyaz yirmi beşliği arabacıya uzattı. Sazdan içeri girdiler. Sahnede allı, yeşilli, mavili, sarılı kadınlar, dekolte kadınlar oturmuştu. Hemen hemen bütün seyirci iskemleleri dolmuş, yer kalmamıştı. Genç kadın herkesin kendine baktığını sanarak utanıyor, kocasının arkasına saklanıyordu. İki iskemle uydurulup getirildi, nehrin şırıltısı gelen kıyıya oturdular. Burası elektrik ışıklarının yetişemediği karanlık bir yerdi. İkisi de memnundu. Bakılmak, yiyecek gibi bakılmaktan kurtulmuşlardı.

Çalgı başladı, sonra da teker teker çıkan kadınların şarkıları. Genç kadının kafasından hatta sarı demirleri pırıl pırıl karyola bile silinmişti. Memelerine kadar açık göğüsleri, omuzdan kolsuz esbapları içinde utanmıyorlar mıydı? Görünüşe göre utanmıyorlardı. Hatta sağa sola bakıp gülüyor, arada başlarıyla selam veriyorlardı.

Genç adam, "O zaman haftada birkaç gece geliriz," dedi.

Birkaç gece çoktu. Böyle para tuzaklarına para vermektense, haftada bir gelmek, birkaç gecenin parasını da bir kenara saklamak en iyisiydi. Ellerine birkaç kuruş fazla geçti diye çarçura ne hakları vardı? Sinema, saz, tiyatro birer hayaldi. Çok paraları ol-

sa, o zaman başkaydı. İsterse her gün gelsinler. Ama böyle, sayılı parayla. Yazık günahtı. En biri karnındaki. Yarın Allah izin verirse çırılçıplak gelecekti. Üst isterdi, baş isterdi. Sonra büyüyecekti. O zaman masrafı daha da ağırlaşacak, avuç dolusu para yiyecekti. Hem bakalım bir taneyle yetinecekler miydi? Niçin yetinsinler? İki, üç, beş, sekiz çocuğu olmalıydı. Ne kadar çoğalırlarsa arkası o kadar sağlamlaşacak, kendini emniyette hissedecekti. Hem seviyordu küçük çocuğu. Her birinin tadı ayrıydı. Etrafında bıcır bıcır dolaşıp, "Anneciğim, anneciğim," demeleri dünya malına değerdi. İstiyordu, çok çocuk istiyordu!

Kocasına baktı. Dirseğini masaya dayamış, yüzünü avucu içine almış, düşünüyordu.

"Ne düşünüyorsun?"

Uykudan uyanır gibi cevapladı:

"Şu iş olursa, namussuzum, değme keyfime... Ne düşünüyorum biliyor musun? O, dini bütün denilen hergelenin karşısına çıkıp, gör ulan hesabımı inek demeliyim. Amma da şaşırır ha! Şaşırsın enayi. Ne sanıyor? Dünya kendi fabrikalarından mı ibaret?"

Genç kadının işine gelmedi:

"Hayır," dedi. "Beni dinlersen arayı bozma!"

"Niye? Onlara bir daha ne ihtiyacım olur ki?"

"Kim bilir? İnsan hâli, belki bir gün gene işimiz düşer!"

Hak vermiyor değildi. Zaten yapamazdı böyle şey ama, düşünmesi hiç olmazsa güzeldi.

"Hiçbir işime yaramaz," dedi. "Dikileceğim karşısına, gör ulan hesabımı diyeceğim. Çene mi etti? Bir, bir daha!"

"İhtiyar adama ha?"

"İhtiyar ama, bilmezsin sen. Elinden gelse beni bir kaşık suda boğar!"

Tekrar daldılar. Genç kadın içini çekti. Ne lüzum vardı yani? Bir bir daha, bir daha ama, kesesine bırakırlar mıydı? Arkasında polis, karakol, mahkeme vardı, belki de hapislik... Durup durur-

ken hapse girerse, yeni maaşını alamaz, yeni maaşını alamayınca da ne karyola, ne de yorgan, sakız gibi çarşaflar, loğusa şerbeti!

Yalvarırcasına, "Beni seviyorsan kimseyle takışma," dedi.

Genç adam bunu çoktan unutmuştu.

"Neyi?"

"El âlemle takışmayı!"

"Ona boş ver de, mahalleyi de değiştirir miyiz?"

Genç kadın bunu düşünmemişti. Gözlerini açtığı, içinde çocukluğunun, genç kızlığının geçtiği bu mahalleyi değiştirmek tuhafına gitti. Yadırgamıştı. Bu mahalle, bu karmakarışık, eğri büğrü sokaklara öyle alışmıştı ki. Gözlerini bağlasalar bile bütün yolları bilir, köşeleri dönebilirdi. Hatta ne su birikintilerine basar ne de gideceği yeri şaşırırdı. Bu kadar alışmıştı. Yeni mahallenin insanları yabancısı olacak, girdisini çıktısını bilemeyecekti. Sonra burada Güllü vardı, Aliş vardı, Aliş'in karısı, kızları vardı. Yalnız o kadar mı? Bütün bir mahalleli ve koskocaman fabrika vardı. Başı sıkışsa kendini fabrikaya atıp iş isteyebilirdi. Ama gideceği mahalle? O mahallelerde oturanların fabrika insanlarını yadırgadıklarını, küçük gördüklerini, fırsatını düşürürlerse de alay ettiklerini biliyordu. Kocasının evinde, babaanneyle az mı kalmışlardı? O Âşarcı'nınki arkasından az mı atıp tutmuştu? Onun için, yerlerinden kıpırdamaya lüzum yoktu.

İlkin çay içtiler, sonra gazoz. Genç adam birer de kahve içmelerini teklif edince, gene kadının gözleri büyüdü:

"Ne lüzumu var kocacığım? Masrafa boğulmayalım!"

"Beni her zaman böyle hovarda yakalayamazsın karıcığım. İçimden geliyor. Dünyayı bana vermişler gibiyim. Vay anasını... İki kadeh atsam, fitil gibi olabilirim, yolun ortasında göbek atabilirim! Vay anasını. Ne kadar, ne kadar azla coşabiliyoruz!"

"Kahveye boş ver. Çok masrafa boğulmayalım. Ortada fol yok yumurta yok daha. İşimiz olsun, yeni maaşa geçelim, sonra..."

"Anasını satacağız değil mi dünyanın?"

"Anasını satmaya da boş ver!"

"Niye?"

"Para biriktirelim. Dünyanın bin bir hâli var. Çocuğumuz olacak, büyüyecek, okula gidecek. Sonra daha büyük okula. Kim bilir, belki de doktor olmak ister... Değil mi?"

Genç adam oralarda değildi.

"Yahut da yüz lira olur maaşım. O zaman?"

"Kızımız diyorum, belki de doktor olmak ister..."

"Maaşım yüz lira oldu mu, kendime birtakım fiyakalı lacivert ısmarlayacağım. Ama ne olursa olsun, o mahalleden çıkmalıyız!"

"Beni dinle, çıkmayalım!"

"Niye çıkmayacağız?"

"El kapısıdır, belli olmaz!"

"İşsiz mi kalırız diye düşünüyorsun?"

"Belli olmaz dedim ya!"

"Bana bak, kırk yılda bir hiç işsiz kalmayacakmışız gibi davranmak istiyorum. Allah belasını versin işsizliğin!"

Yanlarından geçen garsonun koşturduğu kahvelere gözü ilişince artık dayanamadı:

"Şist garson!"

Genç kadının kaşları çatıldı:

"Ne yapacaksın?"

"Kendimize kahve ısmarlayacağım!"

Karısının, sevgili karısının sözlerini duymak istemiyordu. İyi kaynamış bir orta şekerli şu anda karısından da, dünyadan da önemliydi.

"Buyrun beyim?"

"Bize iki orta şekerli ama, iyi kaynasın!"

"Derhal!"

Karısının çatılan kaşları umurunda değildi. Maaşı yüz olunca, ne yapıp yapıp mahalleyi değiştirecek, hiç olmazsa iki odalı bir ev tutacak, kitaplarını yerleştirmek için güzel bir kitaplık satın alacak, bir masa, altı iskemle. O zaman sabahlara kadar oku-

yacaktı. Dışarda yağmur, fırtına, yer yerinden oynarken o, sıcacık odasında, Tolstoy'ların filan dünyasına dalacaktı.

Kahveler gelince sigara paketini çıkardı. Önce karısına ikram etmek istedi. Almadı. Canı sıkkın görünüyordu. Sebebini sordu. Genç kadın:

"Maaşın artarsa değişeceksin gibi geliyor bana!"

"Nasıl?"

"Bilmem? Eline üç kuruş geçti, bana kulak asmamaya başladın!"

Güldü:

"Kırk yılda bir karıcığım. Suratlıyım, kara kara düşünüyorum diye üzülmüyor muydun?"

Paketten isteksizce bir sigara aldı:

"Sendeki sıkıntının bana geçmesinden korkuyorum!"

"Korkma. Sarı demirleri pırıl pırıl karyolayı, ipek yüzlü yorganı, sarı saçlı mavi gözlü kızımızı unuttum mu? Boynuna sarılıp anneciğim diyecekti hani?"

Genç kadını sarmaya başlayan sıkıntı sisi yırtıldı. Gözleri her zamanki gibi parlamaya başlamıştı. Kocasının çaktığı kibritten sigarasını yaktı.

"Yarın şu adamı görecek misin?"

6

Gördü ama, hiçbir şey açamadı. Hatta kaçtı adamdan. Dünden beri değişen iç âleminin münasebetsiz bir buz dağına toslamasından korkuyordu. Adam belki de herhangi bir iş vermeye hevesli değil de, sırf babasından dolayı o türlü konuşmuş olabilirdi. Zaten ne açacaktı elin yabancısına? Babasının firkasından, hatta canciğer dostu bile olsa, kendisi için bir yabancıdan başka neydi? Merhaba dediğine pişman mı etmeliydi. "Amma da yüzsüzmüş. Selam verdik borçlu çıktık!" mı demeliydi illa.

O gün de her günkü gibi, muhasebeden gelen fişler gereğince, sevkıyatı yaptırdı. Ne türlü düşünürse düşünsün, yüreğindeki ümit kaybolmamıştı. Bir gün elbette gene görüşüp konuşacaklar, adam belki de soracaktı ne maaş aldığını.

Öğleyin ve akşam, kapıda her zaman çok heyecanla bekleyen karısına neşesi kırık gitti ama belli etmedi.

"Ne oldu kocacığım? Gördün mü adamı?"

"Görmedim. Gelmedi ki."

Karısının gözlerinde sönen pırıltı gözünden kaçmadı.

"Bundan sonra gelmezse ya?"

"Gelmez olur mu? Tüccar adam. İplik, bez üzerine iş yapıyor. Mutlaka gelir!"

Adam geliyor, genç adamı yerinde bulamıyordu. Durmuyordu ki. Yüz lira maaşa yükselme ümidinin kırılmaması, hiç olmazsa bu ümitle mümkün olduğu kadar uzun zaman yaşamak için, adamla burun buruna gelmekten kaçınıyordu.

Bakkala daha şimdiden on liraya yaklaşmıştı borçları. Karısı gene eskiden olduğu gibi, sabahları koluna sepeti takıp çarşıya iniyor, kocasının nasıl olsa geçeceği yeni işin sevinciyle alışveriş ediyordu. Maaşları artacak, sarı demirli pırıl pırıl karyola, ipek yüzlü mavi yorgan, misafirlere dağıtılacak loğusa şerbeti hayalleriyle dopdolu, bakkala, kasaba, manava uğruyor, pek öyle ince eleyip sık dokumaya lüzum görmeden, veresiye alışveriş ediyordu. Nesini düşünecekti? Maaşları yüz lira olmayacak mıydı?

Henüz ne Güllü'ye ne de Alişlere açmıştı. Açmamıştı ama, sevinç içini bir kurt gibi kemiriyordu. O gün kocası her zamandan başka, bambaşka eve gelip de müjdeyi verince, artık kendini tutamadı. Alı al, moru mor Güllü'ye koştu.

"Haberin var mı Güllü?"

Yüzü hafif çiçekbozuğu kadın evinin avlusunu süpürüyordu.

"Neden?"

"Benimkinden. Adam yemeğe davet etmiş. Babasının ahbabıymış, bize yüz lira maaşlı bir iş verecek. Ama n'olursun kim-

seye söyleme. Benimki sıkı sıkı tembih etti. Geçenki meseleyi bilirsin ya!"

Güllü hiçbir şey anlamamıştı. Neden bahsediyordu? Adam kimdi? Boş gözlerle genç kadına bakıyor, sormaya fırsat bekliyordu. Öyle patırtıyla, öyle heyecanlı konuşuyordu ki!

"Dur hele dur," demeye mecbur oldu. "Yavaş yavaş anlat. Arkandan atlı mı geliyor?"

Durdu. Yeni baştan ağır ağır anlattı.

"Demek yumurtadan çıkıp kabuğunu beğenmeyen gibi, siz de elinize biraz para geçince bu mahalleyi tepeceksiniz?"

Genç kadın hakarete uğramış gibi irkildi:

"Ben değil, o!" dedi.

Sonra da, suçu kocasına yüklediğine üzülerek düzeltmeye çalıştı:

"Çıktığımız nerde bre Güllü. Laf ola beri gele işte."

"Demek böyle? Yeni işi nerde kocanın?"

"Daha belli değil."

"Bu akşam mı gidecek?"

"Bu akşam!"

Gene başlamıştı. Maaşları artınca yarısını bir kenara atacaklardı. Kocası söz vermişti, sarı demirli karyolayla ipek yüzlü mavi yorgan alacaktı. Öyle seviniyordu ki evinde doğuracağına!

"Babamı da getirteceğiz o zaman. Öyle göreceğim geldi ki babamı! Kızı, damadı varken ne diye ortalarda sürünsün değil mi?"

Hiçbirine değil, ille şu çocuğunun olmamasına içerliyordu. Ne diye herkes gibi gebe kalmıyordu? Hani bir gebe kalsa, değil fukaralara sadaka, köpeklere bile ekmek adamıştı.

Genç kadın geldiği gibi neşe dolu, deli deli gittikten sonra bile uzun uzun düşündü. İçini gene doğuramamanın hüznü kaplamıştı. Madem doğuramıyordu, o hâlde yanında gebelikten, çocuktan söz açılmamalıydı! Mahsustan mı açıyorlardı yani? İlle şu, en yakın arkadaşı!

Avluyu sinirli sinirli süpürmeye devam etti.

Evet evet, mahsustan açıyordu, hiçbir zaman doğurmayacağını bildiği için. Yani, "Ben senin gibi kısır değilim. Bak, nasıl gebeyim! Beni gör, çatla, patla istersen!" demek istiyordu herhalde!

Ağlamak geçti içinden.

Süpürgeyi bir tarafa fırlattı. Ne diye süpürecekti sanki. Tertemiz avluda koşup oynayacak çocukları olmadıktan sonra... Kocası için mi? Canı çıksındı öyle kocanın. Herkesin kocası nasıl gebe bırakıyordu karısını!

Merdiveni çıktı, odasına girdi. Duvardan aynayı aldı, yüzüne bakacaktı, vazgeçti. Canı sıkkınken çok çirkinleştiğini sanıyordu. Tekrardan astı.

Demek maaşları artınca bu mahalleden çıkmayı kurmuşlardı?

Başına beyaz örtüsünü alıp avluya indi.

Çıkarsa çıksınlardı, ölmüyordu kimse onlar için ya!

Kapıyı açtı, dışarı çıktı. Yolda rast geldiklerine "meseleyi" açtı. Kocası çok maaşlı yeni bir iş bulmuş, diye kadın kabına sığmıyordu. Yakında mahalleyi de değiştireceklerdi.

En son Alişlere uğradı. Aliş'in karısı Şaban'la illaki konuşmak istiyor diye küçük kızını azarlıyordu. Güllü'yü görünce bir can yoldaşı bulmuş gibi sevindi.

"Gel bacım, gel Allah aşkına! Şu kaltağın elinden bıktım usandım. Oğlan tepti yürüdü, bu hâlâ peşinden koşmak ister. Kime çekti bu bilmem ki?"

Başka zaman olsa, Güllü, "Sana, kime çekecek?" der geçerdi. Ama şu sıra bir dert ortağı lazımdı, diyemezdi. O da yıllarca önce, Voyvoda babasını bırakıp çulsuz Aliş'in peşine takılmamış mıydı?

"Seninkilerden haberin var mı?" dedi.

"Kimden? Cemile mi? Ne olmuş?"

Anlattı, bire beş katarak uzun uzun anlattı. Üstlerine Aliş gelmeseydi daha da anlatacaktı. Ne olduğunu, gene başlarına

şeytanları niçin topladıklarını soran Aliş'e de yeni baştan anlattıktan sonra, "Ne halleri varsa görsünler," dedi.

Aliş'in kafasında şimşek çaktı:

"Ulan desene ki bu da avantanın yolunu buldu?"

Güllü'ye döndü:

"İnandın mı bu martavala?" diye sordu.

"Hangi martavala?"

"Kocasının maaşının artacağı martavalına?"

"Kocasının maaşı bu fabrikada artmayacak. Babasının bir ahbabı yeni iş verecekmiş, çok maaşlı bir iş!"

"Yalan! Dinime imanıma yalan! Bilir misin o ambar nedir? O ambara giren olur zengin be! Geçen gün saza gitmişler, aldım haberini ben. Var mı sizin haberiniz?"

Aliş'in karısıyla Güllü bakıştılar. Tuhaf, demek saza gitmişlerdi? İlle Güllü'nün canı müthiş sıkıldı. Demek kendisinden gizliyordu?

Aliş devam etti:

"Hem de faytonla!"

Kadınlar büsbütün şaştılar:

"Faytonla ha?"

"Elbet, ne sandınız? Azıttı işi o. Ama kim ne derse desin, çıkacak bir gün kokusu, patlayacak başına kabak!"

Güllü adamakıllı fitili almıştı. Demek böyleydi? Demek artık kendinden saklıyorlardı? Kendinden sakladıkları bir tarafa, karşısına geçip karnındaki çocuğuyla övünüyor, çatlatmaya kalkıyordu ha?

Evinin yolunu tuttuğu sıra fabrikanın ikindi paydos borusu kalın kalın ötüyordu. Bakkalın önünde genç adama rastladı. Gözlerinin içi gülüyordu. Ayaküstü konuştular. Güllü'nün aklına genç adamın karısı geldi: Kadını gebe bırakmıştı. Utandı. Bir an kendini onunla yalnız hissetti. Derinlerden, çok derinlerden, kendisini de gebe bırakabilip bırakamayacağı geçti. Büsbütün utandı.

Genç adam onu hiç bu kadar "suçlu" görmemişti. Ne vardı? Niçin kızarıyordu? Gözlerine bakamıyor, bakışlarını boyuna kaçırıyordu. Üstünde durmadı. "Baba dostu"na gidecekti. Sadık dükkânını tarif etmişti, biliyordu. Gidecekti ama, hiç olmazsa birkaç bardak şarap atmalıydı ki, serbest konuşabilsin. Kadından ayrılıp Arap kebapçıya daldı. Camgöz ordaydı, dip masalardan birinde. Tek başına oturuyor, içiyordu. Sakalı filan uzamıştı. Genç adamı görünce yerinden fırladı, masasında yer ikram etti.

Dükkân kalabalıktı. İkindi paydosunda çıkan bir kısım işçiler pamuk bulaşıklı üst başlarıyla oturmuş içiyorlardı.

Niyeti uzun boylu oturup içmek olmadığı için, kebapsız filan sadece şarap istedi.

Camgöz hayli sarhoştu. Bir ara, "Başın sağ olsun demiyorsun ya?" dedi.

Genç adam kendi işinin heyecanından bunu akıl edememişti.

"Başın sağ olsun. Hayrola?"

"Anam... Sen sağ ol!"

"Yapma!"

Camgöz, it, hergele, ırz düşmanı Camgöz kollarının üstüne kapanmış ağlıyordu:

"Anam benim evimin direği, onun ölümüyle evim çöktü!"

"Tazminat alacaksın tabii?"

Başını kaldırdı, içini çekti, yaşlı gözlerini elinin tersiyle sildi:

"Dikkatsizlik diyorlar. Tabii mahkemelik olacağız. Eğer mahkemeyi kazanamazsam."

Duru yeşil gözbebeklerinden sanki yeşil bir alev geçti.

Genç adam, ne yapacağını sormadı. Hiçbir şey yapamayacağını biliyordu. Annesinin kardeşi genç adamın çalıştığı fabrikada dokuma şefi olduğu için çalışmasa bile parası işliyordu. Onun için, asıl dayısı önemliydi. Dayısı, "Şunu şöyle yap!" yahut, "Şunu şöyle yaptır!" demezse o hiçbir şey yapamaz, yaptıramazdı.

Annesinin çarpan kayışla ezilip, bir müddet sonra da ölmesine acımakla beraber, üzerinde fazla durmadı. Başsağlığı dileyip

kalktı. İki bardak şarap yetmezdi şüphesiz. İki bardak daha içmeliydi. Yol üstündeki şarapçılardan iki bardak daha yuvarlayınca, kendine geldi. Artık utangaçlık filan yırtılmıştı. Konuşmak istediklerini aklından geçtiği şekilde konuşabilirdi.

"Baba dostu"nun dükkânı çarşı içinde, toptancı bakkaliyelerin arasındaydı. İlk bakışta derli toplu herhangi bir perakendeci bakkaldan farkı yoktu. Temiz çinko sandıklar içinde cins cins pirinçler, nohutlar, fasulyelerden şişe şişe zeytinyağlarına, teneke teneke gaz, kınaya kadar her türlü mutfak nevalesi göze çarpıyordu da, iplik yahut bezler görünürlerde yoktu.

Adamın asıl işi iplik, bez üzerine kurulmuştu. İç içe dükkânlarda terziler çalışıyor, fabrikadan alınan top top bezler eline, ayağına çabuk terziler marifetiyle kesilip biçilerek bekâr çamaşırı, don gömlek hâline getirilip İç Anadolu'ya sevk ediliyordu. Memlekette bu işi yapan yalnız kendisi değildi. Onun için, koca fabrikanın bilhassa ince bezleri aynı işi yapan tüccarlar arasında adeta kapışılıyordu.

"Baba dostu" tüccar Hilmi Efendi, mesleğinin çekirdekten yetişme erbabı olduğu için, fabrika ambar kâtiplerini avucunun içine alıvermekte son derece usta, ellilik, ayıbalığı gibi biriydi. Altı yıllık bir "iptidai" tahsilinden sonrasını getirmemiş, buna hiçbir zaman lüzum da görmemişti. Yirmiye yakın çeşitli işyerinin hesaplarını bizzat kendisi tutar, her türlü girdi çıktısıyla kendi uğraşır, iş anlaşmazlıklarını tatlılıkla yine kendisi hallederdi. İşçileri avucunun içine almakta da ustaydı.

Fabrikadaki başarısının belki de tek etkeni olan hamal Sadık'ı fabrikaya bir suretle yerleştirmişti. Sadık'ın tek rolü, kâtiple çabucak, ama çaktırmadan, içli dışlı olup, adamın "Cemaziyelevvelini," zaaflarını öğrenip Hilmi Efendi'ye bildirmekti. Ondan sonrası kolaydı.

Aynı taktik genç adama da tatbik edilmişti. Yeni kâtibin macerası kendisine anlatıldığı zaman, sevinçten ağzı kulaklarına varmış, bu işi de kıvıracağına aklı yatmıştı. Çünkü delikanlının

"Fırka macerası"na kurban giden babasını gayet iyi tanıyordu. Hatta "Fırka"sına da devam etmiş, liderin hararetli konuşmalarına alkış tutanlara da katılmıştı.

"Baba dostluğu" buradan geliyordu.

Asıl maksadına gelince...

Dükkândan içeri giren genç adamı, gururunu okşayacak şekilde, aşırı iltifatlarla karşıladı:

"Buyrun efendim, buyrun. Ne saadet, ne mazhariyet, ne şeref bizim için!"

Merdiven başında durdu, misafirine yol verdi.

Genç adam, müessesenin irili ufaklı müstahdemleri önünde karşılanış tarzından pek memnun olmuştu. Dört bardak şarap attığı için çakırkeyifti. Sıkılıp utanmıyordu. Aynı tumturaklı, cafcaflı sözlerle karşılık verdikten sonra, merdiveni önden çıkmaya başladı. Dolgun maaşlı yeni bir iş ihtimali yüreğinde kuvvetlenmişti. Böyle kadir kıymet bilen biri, yüz lirayı bile az, daha doğrusu layık bulmayabilirdi.

Yukarıdaki camekânlı odanın masası zarif bir içki sofrası hâlinde donatılmıştı. Genç adam hiç de şaşırmadı. Saydığı, sevdiği "Liderinin" oğlunu başka türlü ağırlayamazdı ya!

"Size göre değil amma. Aceleye geldi. Bir daha inşallah acısını çıkarırız. Bu seferlik bir tanışma yemeği olsun. İçki ne emredersiniz? Rakı mı? Şarap mı?"

Genç adam, "Hangisi olursa olsun ama çok zahmet ediyorsunuz," dedi.

"Zahmet mi? Ne münasebet evladım? Senin baban yabancı memleketlerde yıllardır niçin bekliyor? Bizim için, bu millet, bu memleket için değil mi? Söyle, rakı mı? Şarap mı?"

"Şarap olsun..."

Adamlarına emretti:

"Bize şarap getirin, en iyisinden. (Genç adama döndü.) Kavaklıdere mi emredersiniz?"

"Rica ederim, mahcup ediyorsunuz!"

"Kavaklıdere getirin, kebaplarımızı da söyleyin!"

Adamlar birbiri peşinden silindi. Yalnız kaldıkları zaman, Hilmi Efendi ilkin "İdare" aleyhinde verdi veriştirdi: İnkılaplar da ne demek oluyordu? Memlekette ne ırz bırakmışlardı, ne namus. Hele "teşebbüsü şahsi" yerine devlet teşebbüslerinin saltanatına açıktan açığa sövdü. Sonra sözü gene "lider"e getirdi:

"Mücadelesinde muvaffak olsaydı. Yanlış anlamayın, bu, partiyi kaybetti demek değil, fakat o zamanki mücadele, o zaman muvaffak olsaydı, inkılaplar da, onları başımıza bela edenler de belalarını bulacaklar, hepimiz rahat bir nefes alacaktık. Olmadı ama, tekrar ediyorum, bu, hiçbir zaman muvaffak olamayacak manasına alınmamalı!"

Genç adam sadece dinliyordu. Ne babası, ne babasının firkası ne de "teşebbüsü şahsi" umurundaydı. İnkılaplara gelince: İnkılaplar içinde yetişmiş bir genç için "Devrimler" olağandı. Başka türlüsünü düşünmek aklından bile geçmiyordu. Onun için adamı dinliyor, sözlerinden hiçbir şey anlamıyordu. Aklı fikri yeni iş ve yeni maaşındaydı. Söz dönüp dolaşıp şu meseleye gelse de.

Şaraplar, kebaplar geldi, içilmeye başlandı.

Genç adam hâlâ dinliyordu. Bir ara söz sırasının kendisine geldiğini anlayarak, iskemlesinde doğruldu. Gördüğü yakınlıktan dolayı teşekkür etti.

Hilmi Efendi birden sordu:

"Ne maaş alıyorsun?"

Bunu gayet iyi biliyordu halbuki, Sadık'tan öğrenmişti.

Genç adam içini çekti.

"Gülünç," dedi.

Hilmi Efendi acımış görünerek ısrarla sordu:

"Elli altmış var mı?"

"Elli altmış mı?"

"Daha mı çok?"

"Daha az efendim, daha az. Gülünç dedim ya. O kadar gülünç ki... Otuz lira!"

Hilmi Efendi yerinde kalkıp oturdu:

"Otuz lira mı? Koca bir gün, sabahtan akşama kadar ambarda çalışmak karşılığı otuz liracık mı?"

"Vergiler çıktıktan sonra, yirmi dört lira doksan beş kuruş!"

"Vay anasını. Bu heriflerde hiç mi insaf yok? Deli mi bunlar? Genç bir insan otuz liraya çalıştırılır mı? Herhalde bekârsınız?"

Evli olduğunu da biliyordu. Genç adam içini çekti:

"Maalesef evli," dedi.

Hilmi Efendi başını avuçları arasına aldı, çok acımış gibi uzun uzun düşündükten sonra, "Sana fabrikada zulmediliyor," dedi. "Öyle muhterem bir babanın evladına karşı."

Tekrar başını eğdi, düşünceye daldı.

Genç adam taşı zamanında gediğine koyduğu kanısındaydı. Bu kadar yakın ilgi gösterdiğine göre, elbette bol maaşlı bir iş uydurup babasına karşı duyduğu hayranlığın boş olmadığını ispat edecekti. Kim bilir, belki de yüz elli yahut iki yüz lira aylık teklif ederdi!

Bardağına tekrar şarap doldurup yarı yarıya içti.

Hilmi Efendi uzun uzun düşündükten sonra, "Senin baban," diye başladı, "bu millet, bu memleket için kanını vakfetmiş büyük bir vatanperverdir delikanlı! Bunu herkes bilmez. Hele fabrikasında çalıştığın hödük hiç bilmez. Onun için, bu hayvan herife müşterek bir kazık atıp, sana layık görmediği paranın beş mislini, on mislini, yüz mislini çıkarmalıyız. Gençsin. Tam para sarf edecek, gülüp eğlenecek zamanın, başkaları nasıl bol bol harcıyorlarsa, sen de aynı şekilde hareket etmelisin. Onlardan neyin eksik? Gençliğin mi? Aklın fikrin mi? Yoksa eline geçecek bol parayı harcamasını mı bilmezsin?"

Genç adam güldü. Harcamasını bilmemek de ne demekti? Hele eline bol para geçsin de gösterirdi ona para nasıl harcanır!

Adam, akları kızarmaya başlayan gözlerini genç adama dikmişti.

"Beni dinle," dedi. "Cebinde kaç paran varsa çıkar, koy şu masanın üstüne!"

Şaşırdı:

"Niçin?"

"Niçinini bırak. Bak benimkilere!"

Ceketinin iç, yan ceplerinden, pantolon ceplerinden çıkardığı deste deste paraları masanın üzerine küçük bir tepe gibi yığdı. Genç adam büyümüş gözlerle bakıyordu. Küçücük tepeyi yapan ellilik, yüzlük, hatta binliklerden başı dönüyordu. Bu kadar parayı nerden, nasıl kazanmıştı? Ne yapacaktı? Bir insana çok değil miydi?

"Haydi, çıkarsana!"

Küçük bir tereddütten sonra üç yüz yirmi beş kuruşunu çıkarıp masaya koydu. Zavallı bir tümsek.

"Aramızdaki farkı görüyor musun?"

"?.."

"İnsan, yani adam sırasına girmek, bol bol para kazanmak ister misin?"

İş teklif edecekti galiba.

"İsterdim elbette," dedi.

"O hâlde. Sana şimdi yapacağım teklife kulak ver, gözünü aç, sözlerimi sır olarak sakla. Söz mü?"

"Söz."

"Namus, şeref, mukaddesat, babanın şerefi üzerine mi?"

Korkmaya başlamıştı. Etrafına bakındı, kekeledi:

"Evet, namusum, şerefim mukaddesatım ve babamın şerefi üzerine söz veriyorum ki, konuştuklarımız aramızda kalacak!"

Adam bardağına şarap koydu, bir nefeste dikti. Yayınbalığınınkine benzeyen ağzına iri bir kebap parçası attı, uzun uzun çiğnedikten sonra, "Seninle müşterek iş yapacağız!" dedi.

"Nasıl?"

"Gayet basit. Ben muhasebeye kalın bezle kalın iplik yazdıracağım, sen ambardan çuvallara ince bez ve ince iplik doldur-

tacaksın. Üst yanına karışma her hafta gel bana, temiz, tertemiz bir yüzlüğünü al!"

Genç adam işi anlamış, sarsılmıştı: Hırsızlık teklif ediyordu! Elindeki çatalı masaya atıp ayağa fırladı:

"Hayır, yapamam!"

Beriki de kalkmış, şaşırmıştı. Nasıl oluyordu? İnsan değil miydi bu? Bunun ağzı yok muydu? Yirmi dört lira parayla yetinmek mi istiyordu? Yoksa haftada yüz lirayı az mı buluyordu?"

"Dur," dedi. "Acele etme, konuşup anlaşalım!"

"İstemiyorum!"

"Yüz elli olsun, iki yüz olsun."

Genç adam:

"Bu bahiste bir tek kelime daha söylersen, seni yarın fabrika sahibine şikâyet ederim. Çekil yolumdan!"

Adam önüne bir duvar gibi gerilmişti.

"Öfkeyle kalkan zararla oturur!"

"Seni alakadar etmez!"

"Peki ama, niçin?"

"Orası benim bileceğim şey. Çekil kenara, haydi!"

Merdivenleri hızla inip, çıktı gitti.

Hilmi Efendi donmuş kalmıştı. Nasıl oluyor, nasıl olabiliyordu da ayda dört yüz, beş yüz, sekiz yüz, hatta bin liralık bir "Avantaya sırt dönebiliyordu? Halbuki bundan evvelkiler. Haftada yüz lira teklifini duyunca üstelik ellerine sarılmış, şapur şupur öpmüşlerdi.

"Aptal," diye düşündü. Sonra içini bir korku bürüdü: Ya sahiden gider de fabrika sahibine gevezelik ederse? Gerçi şahit şuhut yoktu, inkâr ederdi ama ne de olsa iz bırakabilirdi. Asıl kötüsü, bundan böyle ambardan da faydalanması mümkün olamayacaktı. Sonra, ihtiyatsızlık etmiş, Sadık'tan söz açmıştı.

Bilek saatine baktı: On bire geliyordu. Bu saatte patrona gitmezdi herhalde. Gitse bile.

Ellerini pantolon cebine soktu, sinirli sinirli dolaşmaya başladı.

***

Genç adam yıkılan ümitleriyle, bomboş caddenin kaldırımında ağır ağır ilerliyordu. Omuzları düşmüştü. Niçin niçin böyle pis bir teklifte bulunmuştu sanki? Böyle bir teklife yanaşacağını mı sanmıştı? Başkalarına böyle mi görünüyor, ilk teklifte hemen yanaşacağı hissini mi veriyordu?

Sarhoş yüklü bir fayton bomboş caddenin parkelerinden şakırtıyla geçti.

Dikkat bile etmedi. Demek "baba dostu" da olsa, insanlar onda hırsızlığa yatkınlık görüyorlardı? Öyle miydi gerçekte? Değil birkaç yüz, birkaç bine bile tenezzül eder miydi?

Kafasında karısı, sonra birbiri peşine yuvarlanan sarı demirleri pırıl pırıl karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, sakız gibi beyaz örtüler filan geçti. Ağlayacak kadar hırslandı. Şimdi evde, kim bilir nasıl tatlı hayaller içinde, kocasının dönmesini bekliyordu. Uyumasına imkân mı vardı? Kapıdan girerken ümitle parlayan gözleri bir bakışta her şeyi anlayarak, sönükleşiverecekti. Keşke bugün de gelmeseydi, bu geceyi de rahat rahat uyuyarak, tatlı rüyalarla geçirseydi!

Caz gümbürtüleri taşan büyük barlardan birinin önünden geçti. Fayton gibi, bunun da farkına varmadı.

Karısının ümidini kırmamak için, durumu saklasa mıydı acaba? "Söz verdi, bugün, yarın," diye oyalasa mıydı? Bundan ne çıkacaktı? Günün birinde öğrenmeyecek miydi?

Ana caddenin sonuna gelip de işçi mahallesine kıvrılırken, fabrika borusu kalın kalın ötmeye başladı. Hayatının en büyük rakamı yirmi dört doksan beşi hatırladı. Bu ay, bundan önceki aylardan çok fazla ihanet edecekti yirmi dört doksan beş. Daha şimdiden bakkala on liraya yakın borçlanmışlardı. Yeni ayın haftası bile değildi henüz. Üç hafta vardı önlerinde. Ama bunu dü-

şünmenin sırası mıydı şimdi? Karısına ne cevap vermeliydi? Kadıncağızın hayallerini bir vuruşta tuzla buz etmeli miydi, yoksa oyalamalı mı?

Sümerbank dokuma fabrikasının önünden geçiyordu. Durakladı. Kadınlı erkekli işçi kalabalığını doymak bilmeyen obur bir iştahla yutan fabrika kapısından içeri baktı. Devletin malı olan bu fabrika hakkında hiçbir fikri yoktu. Şurdan burdan işittiğine göre, çalıştığı fabrikadan çok daha derli tertipliydi. Memurlar, devlet dairelerinde olduğu gibi, fabrika umum müdürü, muhasebe müdürü yahut herhangi bir amirin keyfine göre, istenildiği zaman kuyruklarından tutulup atılamıyordu. Sicilleri vardı. Suçsuz bir memurun işinden çıkarılmasını daha üst makam tayin ediyor, o üst makam, istediği kadar küçük olsun, memuru da dinledikten sonra kararını veriyordu.

Buraya mı başvursaydı acaba?

İçinde gene tatlı bir ümit belirip söndü.

En azından ortaokul diploması isteniyordu. Elindeki vesika, orta sondan ayrıldığını gösteriyordu. Bundan önce başvurduğu birçok resmi yerlerde bu pürüz en büyük engel olmuştu. Belki sadece bu değil. "Öbür taraftaki adamın oğlu!" oluşunda şüphesiz çok büyük payı vardı.

Dehşetli bir sıkıntı içini kazıyıp geçti.

Peki, ne olacaktı bunun sonu? Hayatı boyunca hor görülüp gagalanacak mıydı? Babasından ona neydi? Babasının kafasında olsa, babasına kafa tutup yurduna dönmezdi. Yoksa herkes, ihtiyar çırçır kâtibi gibi, babası tarafından maksatlı olarak buraya yollandığını mı sanıyordu?

Bir su birikintisini atladı.

Elektrik direkleri burdan öteye geçmiyordu. Yukarda ay olmadığı için, alt alta, üst üste harap evler kalabalığından ibaret mahalle gece yarısının koyu karanlığına gömülmüştü. Arada yanıveren bir kibritin alevinde sigara yakan bir işçinin kuru yüzü belirip kayboluyordu. Sokakları ağır ağır geçerken, paydos et-

miş işçi kalabalıklarına rastlıyor, ama görmüyordu. Uzun zaman aynı yerlerde yaşamanın verdiği alışkanlık içindeydi. Ne mahalle, ne evler, ne iş başına koşan işçiler ne de paydos edenler umurundaydı. Onu şimdi yalnız karısı ilgilendiriyordu: Ne cevap vermeliydi? Bir vuruşta hayallerini yıkmalı mı? Yoksa oyalamalı mıydı?

***

Genç kadın, bu gece her zamandan çok kudurup karnını boyuna tekmeleyen sarı saçlı, mavi gözlünün hayaline dalmıştı.

Saate baktı: On bir buçuğu geçiyordu.

Esnedi. Yaşaran gözlerini ellerinin tersiyle sildi.

Sabaha kadar bekleyecekti. Adam madem bu kadar yakınlık göstermişti, mesele yoktu. Elli, altmış, yetmiş, belki de yüz liralık bir işle gelirse kocası, dünya onların olacaktı. Belki de babasını hemen getirirlerdi. O zaman bir göz odada nasıl barınırlardı? En iyisi evi değiştirmek, bir buçuk yahut iki odalı bir başka yer bulmaktı. Ne iyi olurdu! Büyük odada kendileri yatarak kalkar, küçük odada babası, kızkenki gibi, başta ihtiyar Muy, babasının ahbapları gelir, kahveler pişer, gusliler çalınırdı. Hele çocuğu da olunca. Babası kim bilir nasıl severdi torununu! Hele bir, iki yaşına girip de "ayaklı canavar" olduğu zaman. Dedesi elinden tutar kıra götürür, yanından ayırmazdı.

On ikiye doğru oda kapısı vuruldu. Yıldırım gibi fırlayıp kapıyı açtı: Kocasıydı!

"Ne haber kocacığım?"

Genç adam neşeli görünmeye çalışarak, "Oldu," dedi.

"Sahi mi? İş verecek mi? Maaş kaç?"

"Verecek ama, ay başından sonra!"

"Maaş kaç?"

"Konuşmadık. Aldığım parayı sordu. Söyledim. Şaştı. Herhalde seksen liradan aşağı teklif yapmaz."

Genç kadının gözbebeklerinden şimşek çaktı:

"Seksen derse sakın hemen kabul etme. Yüz de. Yüz yirmi, yüz elli de. Hemen kabul etme olmaz mı kocacığım?"

Genç adam isteksizce masasına geçip iskemleye oturdu.

Genç kadın bu isteksizliğe dikkat etti. Niçin neşesizdi? Adamı görmüş, söz almıştı ya, daha ne?

Yanına sokuldu. Elini omuzuna koydu.

"Niçin sıkıntılısın?"

Genç adam silkinerek, "Yoo," dedi. "Sıkıntılı değilim. Başım ağrıyor sadece."

"Niçin?"

"Şarap içtik biraz da..."

"Yatakları sereyim mi?"

"Sen bilirsin."

İçki içtiği zamanlar kocasının mutlaka başı ağrıdığını, canının sıkıldığını bildiği için üstünde durmadı. Yarına bir şey kalmazdı. Şu işi koparmıştı ya. Demek Allah, kulunu bunaltmıyordu. Sıkıyor, sıkıyor.

Koca yatağı kucaklayıp yere attı.

... Sonra da bir sebep halk ediyordu. Bu söz de babaannenindi. Sahi, babaanne ne âlemdeydi acaba? Kocası yeni işe geçer de bol bol kazanmaya başlarsa, onu da getirtseler miydi?

Sordu:

"Maaşımız artarsa babaanneyi de getirtelim olur mu?"

Genç adam duymadı bile.

7

Yakın camide sabah ezanı okunurken, karısı "baba dostu"nu uyandırdı. Adam bütün gece şu meseleyi düşündüğü için, uyuyamamış, bir saat önce gözleri şöyle bir kirlenmişti.

"Hıh!" diye gözlerini açtı.

Artık yaşlı sayılan şişman karısı kalkmasına yardım etti. Kalktı, aptes aldı, namaza durdu. Dört rekât boyunca, geceki kararını tekrar düşündü. Başka çaresi yoktu. Ticari şerefi bahis konusuydu. Oğlanın fabrika sahibine gevezelik etmesini önlemeliydi. Cenab-ı Allah içini dışını biliyordu. Maksadı ona yardım etmek. Kendinden öncekiler gibi müstakil bir iş sahibi olabilmesini sağlamaktı. Ama işi yokuşa sürmüş, doğruluk taslamıştı. Onun bildiğine göre, her küçük memur, her az kazanan, çalardı. Kaideydi bu. Bu kaideye aykırı hareket edeceğini nereden bilecekti.

Kahvaltı filan etmeden sokağa çıktı. Hiç böyle erken çıkmaz, sabahları da tereyağı, reçel, kaymak, sucuk üzerine sahanda yumurta ve sütle karnını sıkı sıkı doyururdu. Can boğazdan geldiğine inanıyordu.

Bir faytona atlayıp fabrikanın yolunu tuttu.

Bu saatte fabrika sahibinin gelmeyeceğini biliyordu. Hamal Sadık'ı görmekti niyeti. Fabrika karşısındaki işçi kahvesine girdi, bir iskemle çekip pencere önüne oturdu, çay söyledi. Çayını yarılamıştı ki, hamal Sadık, mavi tulumuyla belirince, seslendi. Sadık gözlerine inanamadı ilkin. Ne işi vardı bu kadar erken?

Meseleyi ayaküstü öğrenince, sarsıldı. Gerçekten de, "oğlan" mal sahibine gider bir gevezelik ederse, kendinin de işi bozulabilirdi.

"Peki, ne yapacaksın?"

"Bir çaresine bakacağım. Halbuki aksilik etmese."

"Bütün gün kara kara düşünüyor. Cahillik işte."

"Ticari şerefim lekelenir, yoksa."

"Yoksası var mı ağa? Kendini değil, bizi de düşün!"

"Patron kaçta gelir?"

"Hiç belli olmaz. Bir bakarsın, beşte gelmiş. Bir de bakarsın onu, on biri bulmuş."

"Bugün erken gelse Allah vere. Patronla arası nasıl kâtibin?"

"İyi değil, öteki patronun adamı bu."

"İyi öyleyse."

Fabrika sahibi pırıl pırıl hususisiyle geldikten çeyrek saat sonra yanına girdi. Adamın başı kalabalıktı. İrili ufaklı ustalar, boyunlarına ince birer kayışla asılı yuvarlak kontrol saatleri bulunan gece bekçileri, kontroller.

Fabrikanın gece durumu ve o günkü imalat üzerinde konuşuluyordu.

"Baba dostu" maroken koltuklardan birine oturdu. Çok sürmedi, yalnız kaldılar. Dereden tepeden, hoşbeşten sonra söz ambara, ambar kâtibine geldi. Fabrika sahibi hiç memnun değildi. Ne amirleriyle ne de arkadaşlarıyla geçiniyordu. Dik kafaydı. Gözü görmesin diye ambara atmıştı. Ambar bir kenardaydı. Birden ahbabına dikkat etti: Gülümsüyordu. Sordu.

"Baba dostu", "Kimsenin ekmeğiyle oynamak istemem amma," diye başladı, durumu uzun uzun anlattı.

Fabrika sahibi hayretler içindeydi:

"Demek sana ambardan mal çıkarmak için teklif etti?"

"Baba dostu", "Vebalin boynuma," dedi. "Bak, şurada yıllar yılı birbirimizden sebepleniyoruz. Daha doğrusu sayende kazanıp gidiyorum. Menfaatini korumak vazifem. Ambardan başka yere al, ekmeğiyle oynama, günahtır!"

Fabrika sahibinin nevri dönmüş, kalın kırçıl kaşları hırsla çatılmıştı.

"Sen ne söylüyorsun Hilmi Efendi," dedi. "Hangi ekmek? Yediği çanağa sıçan, sebeplendiği kapıya eğrilik düşünen bir adama ben değil Allah bile acımaz!"

Zile bastı. İçeri giren Şaban'a, muhasebeciyi çağırmasını söyledi. Az sonra "dini bütün" geldi. Ağasının köpürerek anlattıklarını hemen hemen keyifle dinledikten sonra, "Size birçok defalar söylemiştim," dedi. "Dik kafalı, ukala. Dinlemediniz. Onun gördüğü işi, yarı maaşına görecekler varken."

"Bilmiyor muyum? Benim eşşek ortağın hatırından geçemiyordum!"

"Artık hatır, gönül yok. Demek böyle ha?"

"Baba dostu", "Şuradan sağ çıkmayayım ki," dedi.

Genç adamın "ambardan hırsızlık teklifi" az zamanda değişe değişe "doğrudan doğruya kendisi yapıyormuş"a dönmüş, bu da önce fabrikaya, sonra da işçi mahallesine yayılmıştı. "Öyle bir babanın oğlu"na böyle bir şey yakıştırılmıyor, ama kendine de en küçük bir imada bulunulmuyordu. Havadisi işiten Aliş, "Gördünüz mü," diyordu. "Nasılmış? Demedim miydi? O, arabayla saza gitmeler boşuna mıydı?"

Güllü hak veriyordu:

"Öyle ya, sarı demirli karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, sakız gibi çarşaflar, loğusa şerbeti kuruyor karı. Bütün bunlar parayla olur. Demek çıkan söylenti doğru!"

Genç adam bütün bunlardan habersiz, sadece karısını, günün birinde pırıl pırıl hayallerinin yıkılacağı günü düşünüyor, üzülüyordu. Geceleri uykularını kaybetmişti. Avurtları çökmüş, rengi sararmıştı. İçini yiyip duran huzursuzluktan kurtulabilmenin yolunu arıyor, bulamıyordu. Sarı demirleri pırıl pırıl karyola, mavi yüzlü yorgan, beyaz örtülerden başka babasını getirtmek, iki odalı bir eve taşınmak, hatta babaanneye de gelmesini teklif şeklinde genişleyen hayallerini nasıl, nasıl yıkacaktı?

Kocası hakkında dolaşan söylentiden habersiz genç kadın, en yakın dostu Güllü'yü, "Sakın kimseye söyleme olmaz mı?" diye sıkılayarak bazen saatlerce hayallerinden bahsediyor, kocası hakkında dolaşanlara kadını bilmeden, büsbütün inandırıyordu.

Kocasının ay başında bol maaşlı yeni bir işe geçeceğini bakkala da söylemişti. Hovarda bakkal, "Canın sağ olsun," diyordu. "Kocana boş ver. İsterse boş gezsin. Sen emret, bütün borçlarınıza bir sünger çekeyim. Dükkân benim değil sizin!"

Genç kadın kafasındaki dünyada yaşadığı için bakkalın sözlerini duymuyor, duysa bile anlamıyordu.

Adam bir gün Camgöz'e, "Karı yavaş yavaş avucuma giriyor," dedi.

Camgöz sinirlendi:

"Benden kesik arkadaş!"

"Niye?"

"Niyesi var mı yahu? Anama kayış çarptığı gün evimize kadar geldi geçmiş olsuna! Hanginiz geldiniz? Sen bile. En yakın arkadaşımsın güya. Geldin mi?"

"Haberim olmadı ki."

"Neyse... Bana yazdırdığın mektuplar aklıma geliyor da..."

"N'oluyorsun?"

"Kahroluyorum be!"

Ay başında vezneden maaşını alırken, veznedar, fabrika sahibinin altında imzası bulunan bir de yazıyı tebliğ etti. Genç adam hayretler içinde, işine son verildiğini öğrendi. Şaşaladı. Neden? Niçin? Sebep?

Veznedar, "Bilmiyorum," dedi.

"Nasıl bilmezsin?"

"Nasıl mı? Bilmemenin nasılı olur mu?"

Muhasebeciye koştu. Beyaz saçlı adam yüzüne bakmadan, "Bilmiyorum," cevabını verdi.

"Kim biliyor? Kimden öğrenebilirim?"

Tekrar aynı cevabı aldı:

"Bilmiyorum."

Koca servis tepesinde dönüyordu. Yirmi dört doksan beşi de kaybetmenin siniri, perişanlığı içinde fabrika sahibinin odasına geldi. Şaban oradaydı.

"Ağanın yanına girmek istiyorum."

"Yasak!"

"Niçin?"

"Niçin mi? Bilmiyor musun?"

"Bilmiyorum."

"Benden duymuş olma."

Her şeyi bir çırpıda anlatıverdi. Genç adam düşmemek için duvara dayandı. Yüzü birden mosmor kesilmişti. Tek kelime

söylemeden kapıyı açıp rüzgâr gibi daldı. Tıkacını atmıştı sanki, köpüre köpüre öyle şeyler söyledi ki fabrika sahibi ürktü.

Genç adam, bu iftirayı yapana, buna inanana korkunç küfürler savurduktan sonra, odadan çıktı. "Baba dostu"ndan hesap sormak üzere, doludizgin koşmaya başladı.

Şaban şaşırmıştı. Genç adamın tepkisinden anlamıştı ki, bütün söylenenler yalan, korkunç bir iftiradan başka bir şey değildi. Onu avucunun içi gibi biliyordu. Böyle şeylere tenezzül edecek insan mıydı? Evini, yaşayışını yakından biliyordu.

Patronun zil sesiyle kendine gelerek koştu. Adam öfke içindeydi. Kalın, kırçıl kaşları kötü kötü çatılmıştı:

"Ulan," diye başladı, "ben sana onu içeri sokma demedim miydi?"

Şaban bir anlık şaşkınlıktan sonra, "Ben ulan değilim," cevabını verdi.

"Ulansın, hem de ulanın kösnüğüsün!"

Üstüne yürüdü, odacıya tokat attı ama attığı tokattan daha kuvvetlisini yiyerek, sendeledi. Şaşırmıştı. Masasına kaçtı. Telefona sarıldı, sonra kapıcıya bağlı imdat ziline bastı. Şaban'ın gözleri dönmüştü. Boşalan bir zemberek gibiydi. Başta fabrika kapıcısı, odaya dolan iriyarı, güçlü kuvvetli bekçiler Şaban'ı kıskıvrak zapt ettiler. Ama iş olacağına varacaktı. Ağzını açmış gözünü yumuyor, kaça patlarsa patlasın, umursamıyordu.

"Seni yaşatırsam, fabrikanı başına geçirmezsem, anamı da, avradımı da."

Fabrika sahibi masası gerisinde ufacık, korkuyla bakıyordu.

"Çıkarın," diye kekeledi, "atın dışarı şunu!"

Sürükleyerek çıkardılar.

Aklına genç adam gelmişti. Gidip hesap sormaktan bahsetmişti. Kim bilir, belki de gider, elinden bir kaza çıkardı. Dikili fidanı olmayan, düştükleri yeri tayin etmeyen yıldırımlardı bunlar. Korunmak lazımdı.

Telefonu açtı, durumu acele acele anlattı.

***

"Baba dostu" fitili almıştı, kulaklığı yerine bıraktı. Ne yapacaktı şimdi? Ne yapmalıydı? Polise mi telefon etseydi?

Bir an hiçbir şeye karar veremedi. Sonra şapkasını alıp dükkândan telaşla çıktı. Yakın karakola koşmuş, dükkânının basılacağından, hayatının tehlikede oluşundan bahsederek tedbir alınmasını yalvarmıştı.

Dükkân polisler tarafından muhafaza altına alındıktan yirmi dakika sonra perişan hâliyle kapıya dayanan genç adam, polislerle karşılaşıp geriledi. Kolu kanadı kırılmıştı. Hırsını alamamanın öfkesiyle başladı hüngür hüngür ağlamaya. Hırsızlık, hırsızlık teklif etmişti ha?

Karakolda her şeyi heyecanla anlattı. "Baba dostu" kireç kesilmiş titriyor, boyuna inkârdan geliyordu. Ne fabrika sahibine ne de bir başkasına böyle şeylerden söz etmemişti. Evet, öbür taraftaki babasını, herkes gibi, o da biliyordu ama ne firkası? Ne ahbaplığı? Ne arkadaşlığı? Öyle menfi bir insanla ahbaplık edilir miydi? Onu bütün bir piyasa tanırdı. Siyasetin "S"sinden haberi var mıydı? Kendi hâlinde, abdestli namazlı bir tüccarcıktı. Çocuklarının nafakasından başkasını düşünmüyordu ki.

Komiser, gün görmüş, umur sürmüş bir "insan sarrafı," işin içinde bir bityeniği olduğunu anlıyordu ama duruma göre genç adam zararlı çıkabilirdi. Barıştırmak teklifinde bulundu.

Genç adam çökmüş omuzlarıyla dalgın dalgın oturuyordu.

"Baba dostu", "Benim hiçbir şikâyetim yok komiser bey," dedi. "Bu ölümlü dünyada, ayıp değil mi? Davacı filan değilim ben!"

Genç adam taş kesilmişti sanki. Elinden alınan yirmi dört doksan beş, karısının kırılacak hayalleri, alnına sürülen leke, gırtlağa kadar girilen borç.

Ağlamaya başladı. Elinde olmadan yuvarlanan damlalar gittikçe artıyor, omuzları sarsılıyordu. Fırtınaların çalkaladığı karanlık okyanuslarda asıl şimdi yelkeni parçalanmış, dümeni kırılmıştı.

Komiser, "Bir yanlışlık olmuş evladım," dedi. "Zarar yok. Öp elini de barışın. Büyüğündür. Baban yerinde!"

İskemlesinden kalktı, elini uzattı, içi yana yana adamın elini sıktı, ama öpmedi.

8

Peşin avludan, sonra evinin kapısından mosmor girdi. Karısının şaşkın bakışları önünde merdivene kapandı, hıçkırmaya başladı.

Genç kadın şaşırmıştı. Onu hiç bu kadar yenik görmemişti. Göreceğine ise, öldürseler inanmazdı.

Kapıyı kapayıp kocasının yanına koştu.

"Ne var? Ne oluyorsun?"

Cevap alamadı. Çocuk gibi, oyuncağı elinden alınıp kırılmış afacan bir çocuk gibi hıçkırıyordu. Birden başını kaldırdı. Çökmüş avurtları, derinlere batmış yaşlı gözleriyle, "Ben," dedi, "ben hiçbir boka yaramayan, beş para etmez bir kocayım!"

"Sen mi? Niçin?"

"Ben, evet. Bana hırsızlık teklif edilebilir, iftira atılabilir, karısına sulanılabilir! Ben hiçbirine karşı koyamam. Elimden iş gelmez benim. Ciğerim iki para etmez. Niçin beni bırakıp gitmiyorsun hâlâ?"

Hiçbir şey anlamamıştı.

"Ne demek istiyorsun, açık söylesene!"

Boş, bomboş gözlerle baktı baktı. Söylese miydi? Her şeyi söyleyip genç kadının tatlı hayallerini filan yıksa mıydı?

"İşimden kovuldum," dedi. "Yirmi dört doksan beşi de kaybettim. Her şey bitti artık!"

"Baba dostun, hani baba dostun vardı?"

İçini çekti.

"Yok artık, hiç kimsem yok, yapayalnızım. Hayal bile kuramam. Bu dünyada o bile kabil değil benim için!"

Genç kadın sadece bakıyordu. Kafasına aniden bir odun yemiş gibiydi.

"Demek ay başını boşuna bekledik?"

"Evet. Boktan kocan seni aldattı. Hiç olmazsa bir zaman daha hayaller içinde, rahat yaşaman için aldattı seni!"

Gırtlağına bir şey sokulmuş gibi, gerisini getiremedi, gözleri tekrar doldu.

Genç kadın göklerden yere düşmüş, gerçekle toslamıştı. İğneyle delinmiş kocaman bir balon gibi fissadak inivermişti. Sarı demirleri pırıl pırıl karyola, mavi ipek yüzlü yorgan, bembeyaz örtüler, loğusa şerbeti, evinde kocasının yanı başında doğurabilmek saadeti filan, karanlık sulara ağır ağır gömülen ışıklı bir gemi gibi, yüreğinin derinlerine batıp gitti. Bir an yokluğun, çaresizliğin, ümitsizliğin karanlık, kapkaranlık gerçeğiyle sarsıldı. Karnındakini doğumevinde doğurmaktan başka çaresi kalmıyordu. Hastabakıcıların azarlayacağı, belki de sarı saçlı, mavi gözlü çocuğunun kara bir oğlanla değiştirileceği doğumevinde!

Başı dönüyordu.

Babasını, babacığını da getirtemeyecekti. Kim bilir, belki de hiç göremeyecekti onu. Orda, sıkıntı içinde, "Yavrum, yavrucuğum..." diye inleye inleye ölüp gidecekti!

Kapı birden deli deli vurulmaya başladı. Kendini toplayarak kapıya uzandı. Hemen açmadı. Biliyordu, deli Şaban'dı gene. Bu sıkıntı arasında gevezelik dinlemeye güçleri yoktu.

Kocasına baktı. Genç adam yaşlı gözlerini kurulayarak ayağa kalkmıştı.

"Aç," dedi.

Kapı açıldı. Şaban, hep o elli iki kiloda güreşen ufacık güreşçi hâliyle, ama köpük kadar neşeli, "Bugün kendimi en azdan Beethoven kadar güçlü hissediyorum kardeşler, beni tebrik edin!" diye bağırdı.

Genç adamın birden canı fena hâlde sıkıldı. Sırası mıydı? Beethoven'ın filan sırası mıydı yani?

"Kendinden kuvvetli, çok kuvvetli birini tokatlamanın gurunu gözlerimden okumuyor musunuz?"

Genç adam hırsla sordu:

"Ne demek istiyorsun?"

Anlattı.

"Sahi mi? Sahi mi söylüyorsun? Demek kavga ettin? Sonra?"

"Sonra, beni adamlarıyla dışarı attırdı ama karakola teslim edemedi. Ulan ne iş be, şu kadar cesaret yokmuş herifte. Ben bağırdıkça, susturun diyor, bana da oğlum Şaban, yavrum diye yalvarıyordu. Sonra, araya aracı koymak, tekrardan işimi vermek istedi."

"Peki?"

"Reddettim tabii!"

Genç adamın da, genç kadının da içlerindeki mor, mosmor sıkıntı bir anda yok olmuştu. Hele genç kadın. Kocasının boynuna sarıldı:

"Üzülme kocacığım, hiç üzülme. Sırt sırta verdik mi dağları dümdüz ederiz. Anamızdan çırılçıplak doğduk nasıl olsa."

"Haydi gidip ikişer kadeh atalım!"

Hani tam da sırasıydı. Karısına döndü:

"Biz biraz dolaşacağız!"

Genç kadın endişeyle sordu:

"Sakın kavga filan etmeyin!"

Şaban, "Korkma bacı," dedi. "Atacağım yeni tokat, bundan önce attığımdan çok daha değerli olmazsa, elimi kirletmem, korkma!"

Çıktılar.

"Attığım bu tokat tarihi miydi?"

Genç adam ne olursa olsun, güldü:

"İnsan isterse şu köpeğin pisleyişini de tarihi sayabilir!"

Önünden geçmekte oldukları duvarın dibine ıkına ıkına pislemeye çalışan uyuz bir köpeği işaret etti. Şaban durdu:

"Benim şahane tokatla, uyuz köpeğin pislemesi arasında fark yok mu?"

"Vallahi Şaban bu biraz da telakkiye bağlı."

"Sence?"

"Bence, olmaz olur mu?"

"Kesin cevap ver: Benim tokat şahane miydi, değil miydi?"

"Elbette şahaneydi."

"Uşaklar tarihinde böylesi duyulmuş mudur?"

"Uşaklar tarihini okumadım henüz..."

"Yahu coş biraz, coş be kardeşim. Coş da, beni de coştur!"

"Nasıl?"

"Büyük adamsın de bana, bu tokat tarihidir de, böylesine dünya tarihinde bile rastlanmaz de, bir şeyler söyle. Yalan söyle istersen. Sen Beethoven kadar yücesin de. İnanmak istiyorum. Büyüklüğüme inanmak istiyorum, yalan olduğunu bile bile inanmak istiyorum!"

Genç adam, "Hele birkaç bardak şarap yuvarlayalım da," dedi.

İşçi mahallesindeki irili ufaklı içki yerlerinden birine girdiler. Ufacık, yarı karanlık, rutubetli bir "Şipşakçı" meyhaneydi. Sahibi için çeşitli söylentiler döner, işçiler çokluk girip çıkmazlardı. Ellilik, uzun boylu, kupkuru bir adam. Kara gözleri burun köklerine akmış gibi. Genç adamdan çok babasının macerasını biliyor, her zaman, herhangi bir işte olduğu gibi, bugün de kendine yontacak "bir şeyler" bulmak için gözlerini, bilhassa kulaklarını dört açıyordu.

İki kafadar hakkında yeterli bilgisi vardı. Her ikisinin de işlerinden atıldıklarını, hele Şaban'ın fabrika sahibine sövüp saydığını duymuştu.

Masalarını lahzada çeşitli mezelerle donatırken, sordu:

"İşittiklerim doğru mu?"

Şaban pırıl pırıl baktı:

"Attığım tokat mı?

Bunu bilmiyordu.

"Tokat mı? Ne tokadı?"

"Haberin yok mu?"

"Yook."

"Demek attığım tarihi tokattan haberin yok?"

Kupkuru adam, özel idare tahsildarlığı yaptığı günlerin neşeli gülüşlerinden biriyle güldü:

"Yok be!"

Şaban uzun uzun anlattı. Genç adam sadece dinliyordu. Ne olursa olsun lafa karışmak, konuşmak gelmiyordu içinden. Meyhaneciden korktuğu için değil, bir ara kaybolup, şimdi tekrar is gibi, morarmaya başlayan, can sıkıntısından.

Şaban'ı dinlemiyordu. Şarabını ağır ağır yudumluyor, bundan böyle ne yapması gerektiğini kestirmeye çalışıyordu. Gittikçe kabaran borç daha şimdiden gırtlağa kadar yükselmişti. Ödenemeyecek borçların denizinde boğulmayacak mıydı bir gün?

Şarabını dikti.

Şaban üçüncü bardağı doldurmuştu. Bir ara, "Ağır gidiyorsun," dedi. "Korkma. Bendensin. Benim şahane tokadı kutlamak için içiyoruz!"

"Mersi."

"Doldur arkadaşın bardağını!"

Meyhaneci boş bardakla masadan ayrılınca, genç adama usullacık, "Deyyusun fabrikasını bile yakabilirim," diye fısıldadı.

Genç adamın kafasında fabrika canlandı: Bulutlara uzanan bacaları, dört yüz tezgâhı, iplik makineleri, pamuk, iplik, bez, gaz, benzin, ıskarta pamuk depolarıyla alev alev yanıyordu. Alevler öyle kuvvetli, öylesine parlaktı ki, işçi mahallesinin dar, eğri sokakları gündüz gibi aydınlanıyor, yan yatmış, bağdaş kurmuş, öne kaykılmış evlerden fırlayan işçilerin sevince benzeyen telaşları bile fark olunuyordu.

Bardağını yudumladı.

Şaban fabrikayı yaksa, kendi de... "Baba dostu"nu hayalledi. Evet evet, kendi de, orayı, "Hırsızlık teklif edilen koca dükkâ-

nı" yaksa! Sonra? Tevkif mi edilirler, hapse mi atılırlar? İpe mi çekilirlerdi? Ne çıkardı. Ne çıkardı sanki? Ot gibi, zararsız bir ot gibi ayaklar altında ezilmekten çok daha değerli olmaz mıydı? Şaban'ın tokatından çok daha tarihi bir iş yapmış sayılmazlar mıydı?

Şarabını tekrar yudumladı.

Hayatlarının son noktasını, "bir iş yaparak" koymuş olurlardı. Bu öyle bir öç alış olurdu ki, tüm gazeteler yazar, resimlerini basar, feci şekilde kırılan haysiyetlerinin diyetini almış olurlardı.

"Öbür tarafta babası" duyunca, "İşte, tam bana layık bir evlat!" derdi. Annesi baygınlıklar geçirir, hüngür hüngür ağlardı şüphesiz ama, önemli değildi. Elli sene sonra ne annesi, ne de bugün yaşayanlardan mesela Aliş, Güllü, kocası, yakın akrabaları, hatta kardeşleri filan kalmaz, ama bu hareket, değil elli, yüz, iki yüz, üç yüz sene yaşar, haysiyet kıracak mevkide olanlar, haysiyet kırmadan önce dikkatli davranmak gerekliliğini öğrenirlerdi.

Şarabını dikti, boş bardağı masaya biraz sert, bıraktı.

Yapmalıydılar bu işi! Otuz, kırk sene ot gibi yaşamaktansa, ot olmadığını ispat için muhteşem şekilde ölmeliydi!

Sarhoş olmuştu. Artık, korkunç okyanuslarda yelkeni parçalanmış, dümeni kırılmış basit bir tekne değildi. Ot da değildi. Yakacak, yıkacak, vuracak, devirecek, kıracaktı. Hatta çok daha esaslı işler yapabilirlerdi. Birer tabanca uydursalar ne fiyakalı kaçardı ya! Ellerinde tabanca dalarlardı fabrikaya, önce fabrika sahibini, yalvarta yalvarta, ayaklarına kapandıra kapandıra temizler, sonra silah sesine koşup gelen "dini bütün"le hesaplaşırlardı. Bu sırada Şaban fabrikayı yakmaya koşar, kendi de atladığı bir faytonla "baba dostu"na gider, "kelime-i şahadete" fırsat vermeden Şaban, "Ne o?" diye dürttü. "Yumruklarını niye sıktın?"

Akları kıpkırmızı gözleriyle baktı:

"Ot gibi yaşamaktan bıktım," dedi.

Ot gibi yaşamak! Şaban'ın hoşuna gitti:

"Ben de bıktım. Ne yapalım?"

"Ot olmadığımızı herkese ispat edebiliriz!"

Şaban'ın işine gelirdi. Dikkatle dinleyen meyhaneciye, "Doldur şu boşları," dedi.

Adam, konuşulanların zerresini kaçırmamak istercesine, tezgâha koştu, bardakları doldurup geldi.

"Nasıl ispat edeceğiz?"

"Gayet basit: Sen fabrikayı, ben de bana hırsızlık teklif ettiği hâlde suçu üstüme yıkan hergelenin dükkânını! Demin tarihi marihi lafi etmiştin. Bir tokat nihayet bir tokattır. Ama fabrika yakmak? Mağaza yakmak? Asıl o zaman tarihe geçeriz!" Ve coştu:

"Elli sene, bilemedin yüz sene sonra, bugün yaşayanlardan hiç kimse kalmayacak. Ama biz? Biz kalacağız. Hem de dünyanın bütün kalleşlerine dünyanın en büyük dersini vermiş iki fedai sıfatıyla! Nasıl, var mısın?"

Şaban, "Biraz daha içmem lazım," dedi.

Dolu bardağı son damlasına kadar dikti. Boşu masaya hırsla koydu:

"Varım!"

"Ben de varım. Ver şu elini!"

Masanın üzerinde el sıkıştılar. Aradaki masayı dizleriyle sarsıyorlardı. Şaban, boşların doldurulması için meyhane sahibini aradıysa da bulamadı. Sinirlendi. Bağırmaya başladı:

"Nerdesin ulan moruk?"

Kalktı. Yalpalayarak tezgâha gitti. Boşları doldurup yerine döndü. Genç adam masanın kenarına mengene gibi yapışmıştı. Gözlerini Şaban'a dikmiş, çatık kaşlarıyla sertçe bakıyordu.

Şaban, "Adımız tarihe geçer değil mi?" dedi.

"Hiç şüphen olmasın. Mustafa Kemal Paşa'yı düşün: Koskoca bir saltanata kafa tuttu. Padişah ölüme mahkûm etti. Yıldı mı? Yılsa, bugün Mustafa Kemal Paşa olur muydu?"

Şaban, "Doğru," dedi. "O da insan, biz de. O, kendi sahasında, koskoca bir imparatorluğa kafa tutup adını tarihe geçirmiş. Biz de kendi sahamızda, hiç olmazsa iki kılkuyruğu haklayıp... Peki ama bu moruk nereye gitti?"

Üzerinde durmadılar. Yapacakları işin sarhoşu olmuşlardı. Şaban, "Ot gibi yaşayan insan çok dünyada," dedi.

"Çok. Asıl mesele, ot olmadığımızı ispat etmekte(!)"

"Edeceğiz."

"Etmeliyiz. (Gözlerini kıstı.) Daha önce bütün bunları, nasıl, niçin tasarladığımızı bir deftere yazıp 'Otlar'a miras bırakmalıyız!"

"Niçin?"

"Her şey tarihe doğru, dosdoğru geçmeli!"

"Yanlış da geçtiği olur mu?"

"Elbette. Herkes birçok şeyleri kendine nasıl yontarsa, yaşadığımız devir de bizim atağımızı kendi çıkarına yontabilir!"

"Sen de büyük, çok büyük bir insan kafası görüyorum!"

"Miyop olmadığından dolayı seni tebrik ederim!"

"Mersi ama, sen? Bende bir şeyler görmüyor musun?"

"Ne gibi?"

"Büyük adamlara mahsus bir şeyler canım?"

"Ha, şu mesele. Görmez olur muyum?"

"Beethoven'ın müzisyen tarafını al."

"Gene de büyük bir iç kalır!"

"Benim müzik tarafım onunla kıyaslanamaz ama, iç? İçim nasıl? Heyecanım?"

"İşte orada birleşiyorsunuz!"

"Beethoven'le ha? Bunu bütün dünyaya ilan etmeliyiz! İçlerimizin, heyecanlarımızın şerefine!"

Ayağa fırladılar, bardaklar havaya kalktı, tokuşup içildi.

Meyhaneci, yanında şüpheli biriyle içeri girerken bu hâli gördü. Gülerek yanlarına sokuldu. Sordular:

"Neredeydin yahu?"

Yüznumaraya gitmiş. Dükkân onlarınmış, teklif mi varmış?

Birlikte getirdiği şüpheli adama dikkat bile etmediler. Kim olursa olsun, ne çıkardı? Kendileriyle kıyaslanacak biri değil, olsa olsa bir ot, zavallı bir ot. Yeryüzünde milyonlarcası dolaşan zavallı otlardan biri.

Şaban hesabı görüp çıktıkları zaman işçi mahallesine günün alacakaranlığı çöküyordu. Fabrikanın akşam saat yedi buçuk borusu kalın kalın ötmeye başladı. Şaban ayakta durmaya çalışarak bacaya baktı:

"Öt," dedi, "öt! Sen, tokatladığım adamın borusu! Yakında yerinde yeller esecek ve artık o namussuzun arzusunu mavi göklere haykıramayacaksın!"

Arkadaşına sordu:

"Yanında kâğıt kalem var mı?"

"Ne olacak?"

"Neler söyledim duymadın mı? Kafayı çektim mi Allah gibi konuşurum!"

"Allah konuşmaz ki..."

Şaban durakladı:

"Sahi ha. Allah konuşmaz, sokaklarda gezip dolaşmaz, küfretsen karşılık vermez."

"Veremez de ondan."

İşçi mahallesinin dar sokaklarından kırlara vurdular. Uzak, çok uzaklardaki bir fabrikanın gerisine devrilen güneş kaybolmuştu. Sadece hafif pembelik vardı. Yıldızlar daha şimdiden kırpışmaya başlamışlardı.

"Niçin karşılık veremez?"

Şaban bir sigara yaktı:

"Allah olduğu için!"

"?.."

"Babam işi dine, Allah'a döktü ama beni bir türlü inandıramadıydı. Bu yüzden beni hiç sevmezdi. Hiç sevmezdi demek

haksızlık olur. Severdi, baba gibi sevmesi gerektiği için severdi ama müthiş de kızardı."

"İnanmaz mıydın?"

"Neye?"

"Allah'a?"

"İnanamazdım ya."

Meyhanede konuştuklarını unutmuşlardı. Ne fabrika, ne baba dostunun dükkânını yakmak. Genç adam yıllar yılı bir türlü çözemediği, çözmeye çok çalıştığı hâlde çözemediği "Allah problemi"ne kafasını tekrardan kaptırmıştı. Madem bir Allah vardı, her şeyi yaratmıştı, niçin kendi yarattıklarına sözünü geçiremiyordu? Şeytan. Evet ama, şeytan da onun yaratığı değil miydi? İstese şeytanı "Kahhar" ismiyle kahredemez miydi? Niçin etmiyordu? Niçin etmiyordu da...

Şaban heyecanlanmıştı:

"Niçin etmiyor?"

"Bana sorarsan, ne edecek var, ne de edilecek!"

"Yani ne Allah, ne şeytan ha?"

Genç adam cevap verecekti ki, arkalarında ayak sesi duyarak döndü. Durdular. Adam yaklaştı. Çok yakına geldiği zaman, meyhaneciyle birlikte gelen kalın siyah kaşlı, iriyarı adam olduğunu anladılar.

"Ateşiniz var mıydı?"

Şaban çıkarıp çaktı.

Sigarasını yaktıktan sonra gülümseyerek, "Mersi," dedi. "Havalar soğumaya başladı artık değil mi?"

Farkında değillerdi. Gene de, "Evet," dedi genç adam.

Yabancı devam etti:

"Kışın gelmesinden korkuyorum. İnsan zengin olsa hadi neyse. İş yok, güç yok, para yok, yakacak yok. Halbuki o hergeleler."

Şaban heyecanla sordu:

"Hangi hergeleler?"

"Anlamamış gibi sorma delikanlı! İçim yanıyor içim. Benim başımdan geçenler hiçbirinizin başından geçmemiştir!"

Anlatmaya başladı.

Yan yana yürüyorlardı. Adamın sesi titriyordu. Beş çocuk babasıydı, altıncı da yolda. Çalıştığı şirketteki işine birdenbire son verilmiş, kapı dışarı edilmişti. Bunlarda vicdan mı vardı? Şaban, genç adamı usullacık dürttü:

"Bu da bizim gibi!"

Genç adamın içinden de hiçbir şüphe geçmiyordu. Neden, niçin şüphelenecekti? Altı çocuk babası, işinden kovulmuş olamaz mıydı? Dünyada onun gibi yığınla insanın oluşu elbette gerçekti. İçinde bulundukları bu gerçek onu ilgilendirirdi şüphesiz.

Sordu:

"Ne yapacaksın?"

Adam, genç adama baktı:

"Bilmem, şaşırdım kaldım kardeş. Doluya koyuyorum almıyor, boşa koyuyorum dolmuyor. Çoluk çocuk olmasa..."

Şaban bir nara attı:

"Eeeyt! Allah. İçinizde en kuvvetli benim!"

Yabancı, sebebini sordu.

Söyledi:

"Bekârım da..."

"Desene ki sultansın! Ne mutlu sana... Peki siz ne düşünüyorsunuz?"

Şaban, genç adamın cevap vermesine meydan bırakmadı:

"Biz, ot olmadığımızı ispata karar verdik!"

Yabancı durdu:

"Nasıl?"

Genç adam:

"İşimize son veren, bize kalleşlik eden işyerlerini yakacağız!"

Şaban gururla devam etti:

"İnsan, ottan ayrı olduğunu ispat etmelidir! Mustafa Kemal Paşa koskoca bir saltanatı devirerek tarihe geçti. Biz de..."

Yabancı, heyecanla elini uzattı:

"Harikulade çocuklar. Beni de aranıza almak ister misiniz?"

Şaban:

"Elbette!"

"O hâlde. Bir şişe şarap alıp devam etsek."

"Bol bol konuşsak değil mi?"

"Tamam. Benim tavan arasına gider..."

"Sen tavan arasında mı oturuyorsun?"

"Evet. Paran var mı şarap için?"

"Var. Karımın hâli vakti yerinde bereket."

"İyi ya, al şarabı."

Tekrardan işçi mahallesine saptılar. Daracık sokakları sarı sarı aydınlatan ışıklı beyaz pencerelerin önünden ağır ağır yürürlerken konuşmuyorlardı. Yabancı, yolları üzerindeki bakkala girince, Şaban, "Bir kişi daha kazandık!" dedi.

Genç adam da bunu düşünüyordu. Büyük ihtilalcilerin hayatlarına dair çok şeyler okumuş, babasından da çok dinlemişti. Ne zaman kafayı bulsa, kendini onlardan biri sanmaya başlardı. Gene öyle, kafasında saçı sakalına karışmış, azgın bakışlı ihtilalci yüzler kaynaşıyordu.

"Bütün ihtilaller birle başlar, sonra iki, sonra üç, sonra da yüzleri, binleri, on binleri bulur!" dedi. "Bu şaşmaz bir kuraldır. Bizde de böyle başladı. Bak, yarım saat içinde üç olduk!"

"Şimdi benim tavan arasında kafaları çekeriz, size kemanımla Beethoven'den parçalar çalarım!"

Genç adam, "Çok egzotik," dedi. "Tıpkı Fransız büyük ihtilalindeki gibi!"

"Kim bilir, belki biz de bir gün..."

"Niçin olmasın! Müthiş nutuklarla kalabalıkları istediğimiz hedefe sevk edebiliriz!"

"O zaman?"

"Her şey, herkes irademize boyun eğer!"

"Fabrika sahibi?"

"O da kim? Sen onu daha şimdiden tokatlamadın mı?"

Şaban gene coştu.

"Evet, haklısın. Tokatladım!"

"Bütün otlar ayaklarımıza kapanacak, postallarımıza yüzlerini gözlerini sürecekler!"

Yabancı, iki şişe siyah şarap, birtakım mezelerle geldi. Birlikte Şaban'ın tavan arasına gidildi. Vaktiyle zengin bir Ermeni'nin yaptırdığı harap konağın en üst katındaki çatı arasıydı. Eski bir masa, parça parça bir kilim, duvarlarda da Beethoven'ın boy boy resimleri. Yabancı, duvardan tozlu kemanı aldı.

"Senin mi bu?"

"Benim."

"Çalabiliyor musun?"

"Eh işte..."

"Bu resimler ne?"

Şaban şaştı:

"Bilmiyor musun?"

"Yoo..."

"Beethoven!"

"Kim o?"

"Dünyanın en büyük müzisyeni!"

Yabancı uzun uzun, dikkatli baktı.

Şaban:

"Dünyanın en haysiyetli insanlarından biri. Alman şairi Göte'yle birlikte giderlerken, karşıdan imparator görünmüş. Riyakâr Göte yerlere kadar eğilerek imparatoru selamladığı hâlde..."

"Bu?"

"Yere tükürmüş ve Göte'yi bırakıp basmış gitmiş!"

Genç adam şarap şişelerinden birinin tıpasını çıkarmaya uğraşıyordu, onları duymuyordu. Uluorta fabrika yahut işyeri yakmaktansa, memlekette "İhtilal" çıkarmak daha doğru değil miydi? Babası bu işi becerememiş, kaçıp memleketten gitmişti. Ken-

disi becermeliydi. Ot gibi, ayaklar altında ezilen ot gibi haysiyetsizce yaşamaktansa, ortaya atılmalıydı. Ölse bile ne çıkardı? Hiç olmazsa, "Aferin. Teşebbüs etti ama muvaffak olamadı. Demek o bizim gibi değil, bizden çok üstünmüş," derlerdi.

Tıpayı çekip çıkardı.

Ya bir de muvaffak olursa? O zaman. Babasını bile, "Aferin oğlum, sen yalnız benden değil, hepimizden, herkesten üstünmüşsün!" deyip aczini kabullenmez miydi?

İçi gururla genişledi.

Babasından bile üstün olmak! Hani şu bir zamanlar insafsızca döven, evden içeri sahici bir gülle gibi girip etrafi allak bullak eden, kalın kaşlı, iri gövdeli korkudan da üstün olmak! Hırsla titredi.

Kollarını masaya dayamış, gözlerini şarap şişesine dikmişti. Şu işi kıvırır da babasını karşısına getirirse... Bir zamanlar düşündüğü gibi, büyük bir komutan değil de, çok büyük bir ihtilalci, bir devlet reisi sıfatıyla ondan hesap sormak! "Beni döverdi, insafsızca döverdi beni. Niçin? Adam olmayacağım diye. Babaannem de öyle derdi: Sen adam olursan sokaktaki köpekler de adam olur. Görecekler, göstereceğim onlara!"

Geç vakte kadar iki şişe şarabı ağır ağır içerek konuştular.

Bütün konuşmalar, genç adamın "dikte"si altında geçti. Daha şimdiden kendini "lider" yahut "ihtilal komitesi şefi" sanmaya başlamıştı. Kitap yahut gazetelerde zaman zaman gördüğü, hayranlıkla uzun uzun seyrettiği, saçı sakalına karışmış şeflerden biri! Belinde çifte tabanca, elinde bomba. Ortalığa dehşet salan biri. Adamlarına hırslı emirler veriyor, trenleri basıyor, bankaları soyuyor. Durmak, yorulmak bilmez, kan ter içinde bir "ihtilalci!"

Şarapları bitmişti. Gözlerinin akları adamakıllı kızarmış, yirmi dört doksan beş, karısından dolayı aldığı tehdit mektupları, bakkala biriken borç her şey, her şey silinmişti.

Ayağa kalktı. Yumruğunu masaya bütün gücüyle vurdu:

"İhtilal yapacağız arkadaşlar!"

Gerçek bir ihtilalci heyecanıyla uzun uzun konuştu. Bu işin oluvereceğine öyle inanmıştı ki.

Şaban da inanıyordu ama, kafasını kemiren bir kurt vardı: İhtilal lafla olmazdı. Karşılarında koskoca bir ordu, ordudan önce geniş polis teşkilatı, bütün bunlara neyle karşı koyacaklardı?

Genç adam düşünmek bile istemiyordu bunu.

"Ordu mu dedin? Polis teşkilatı mı? Pöh. Bu, en sonra düşünülecek şey. Mustafa Kemal Paşa'nın karşısında da polis, zaptiye ve bir ordu değil, ordular vardı!"

Şaban'ın tereddüdü silinmişti. Yerinden fırladı, duvardan kemanını alıp başladı: Bozuk düzen, ama heyecanlı, iman dolu baso gıygıylar. Genç adam belki de hayatının en zevkli anlarını yaşıyordu. Peşinde iki kişi de olsa, bir ihtilal nüvesinin başıydı. Bu iki dört olur, dört sekiz, sekiz on altı, on altı da...

Kapı dışardan hırslı hırslı yumruklanınca kendine geldi. Bir tavan arasındaydılar, henüz iktidarı almamışlardı.

Şaban gitti, derme çatma kapıyı açtı: Ev sahibi kocakarı!

"Bu gece vakti nedir bu gıygıylar? Utanmıyor musun? Bir daha çalarsan seni kovarım demedim miydi? Çalmayacağına söz vermedin miydi? Nedir bu rezalet? Derhal, derhal yataklarını topla defol evimden!"

Şaban parladı:

"Kes çeneni kocakarı! Benimle konuşurken sözlerini iyice tart!"

"Ne? Sözlerimi tartayım mı? Sen kim oluyorsun?"

"Ben mi? Benim kim olduğumu bugün değil, yarın öğrenecek ve bugünkü hatanın affi için ayaklarıma kapanacaksın!"

Kapıyı hırsla itti:

"Beni tehdit mi ediyorsun? İki aylık ev kiranı ödemedin daha zibidi. Seni burda tutuyorsam acıdığımdan. Hemen, hemen eşyalarını topla, ne cehenneme gidersen git!"

Şaban elindeki tozlu kemanı hırsla kaldırdı.

Genç adam bileğinden tuttu. İhtiyar kadına, "Siz haklısınız," dedi. "Kozunuzu lütfen yarın paylaşın!"

İhtiyar kadının çenesi açılmıştı. Bu keman yüzünden mahallelinin nasıl taciz olduğunu, mahalleliye rağmen, ona acıdığı için nasıl himaye ettiğini uzun uzun anlattı.

Genç adam sabırla dinledi. Dünyanın bütün ihtilalcilerinin, zamanlarında anlaşılamayan bütün büyük adamların başından geçmiş şeylerdi. Otlar, yaşadıkları devrin küçük hesapları içinde bocalamaya, devirlerini aşamamaya mahkûmdular.

Olgun bir ihtilalci hesaplığıyla kadının sırtını okşadı:

"Yerden göğe kadar haklısınız anne. Şaban size karşı kabalık etti. Kusuruna bakmayın. Halbuki, ne tuhaf, bana her zaman sizin iyi kalpliliğinizden, sizin gibisine kolay kolay rastlanmayacağından bahsederdi!"

Kadın yumuşayıvermişti:

"Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır evladım. Bana sert muamele etmesin, canımı alsın!"

Gittikten sonra Şaban, "Aşkolsun," dedi. "Palavrayla karıyı kızdırdımdı. Sahiden de. İki aylık borcum var. Nasıl da unuttum bunu!"

"Aldırma. Dünyanın bütün otlarını tatlı dille avlamak mümkün. Zaten tarih, bu macerayla dolu. Mesele, köprüyü geçene kadar."

Deminden beri söze karışmayan şüpheli, "Ayıya dayı demek," diye tamamladı.

Hemen unuttular. Unutmaya mecburdular çünkü. Büyük, çok büyük bir "İş" peşindeydiler. Ot olmadıklarını ispatlayacaklardı. Geniş adımlarla çok yürümek zorundaydılar.

Genç adam, "Bugün üçüz, ama yarın..." dedi.

Şaban ekledi:

"Altı olacağız!"

Şüpheli:

"Altı, on iki..."

"On iki, yirmi dört!"

"Yirmi dört kırk sekiz, kırk sekiz, doksan altı. Ve..." Şaban'la şüpheli, "Yüz doksan altı, bin doksan altı, milyon..." diye tamamladılar.

Genç adam ayrılmadan önce, "Faaliyetimiz üç koldan olacak," dedi. "Herkes kendine iki arkadaş kazanacak. O ikiler de ikişer arkadaş kazanacaklar. Bakın, şöyle."

Cebinden kurşunkalemiyle cep defterini çıkarıp defterden kâğıt kopardı, masanın üzerine koydu. Önce kendini yazdı. Kendinden çıkan iki koldan biri Şaban, ötekine de...

"Sizin isminiz ne ağabey?"

Pek öyle söze karışmayan, sadece başını sallayıp dinleyen "Şüpheli" attı:

"Rıza."

Genç adam. Rıza yazdı. Şaban ve Rıza da ikişer kola ayrıldılar. Ayrılan ikişer kollar da tekrar ikişer kola... Birkaç dakika içinde defter kâğıdı yapraksız, kuru bir ağacı hatırlatıyordu.

"Yurdun içine böyle dal budak salacağız. Ve günün birinde..."

Şaban işi anlamıştı. Boş bardağına sarılıp kaldırdı:

"Yarınımızın şerefine!"

Genç adam da Şaban'ı taklit etti. Şüpheli bu işte en sona kalmıştı ama kimse farkına varmadı.

***

Genç adam eve geç vakit döndü. Karısı, babasının evinden getirdiği, mavi yüzü yamalı minderin üzerine kedi gibi kıvrılmıştı. Aldırmadı. "Şu işe" kendini öyle kaptırmıştı ki. Öyle ya, iş aramaya, yirmi dört doksan beşlerle ömrünü tüketmeye ne lüzum vardı? En iyisi "İktidar"ı almak, başkalarına iş verecek duruma gelmekti.

Ceketini çıkarıp karısının tahta sandığı üzerine fırlattı.

"... Ciğeri iki para etmez hergelelerden iş istemektense, iş isteyeceklerimi benden iş istemeye mecbur ederim, biter gider!

Bu iş için diplomaya filan da ihtiyaç yok. İşte Muhammet! Muhammet hangi üniversiteden mezundu? Elinde benimki gibi orta üçten belgesi bile yoktu!"

Öksürdü. Karısı telaşla uyandı. Kocasını karşısında soyunur görünce şaştı:

"Ne zaman geldin?"

Güldü:

"Az evvel."

"Niçin haberim olmadı?"

Şef gibi konuşmak hoşuna gidiyordu:

"Ben öyle istemiştim de ondan."

Ne olursa olsun, kocasının canı sıkkın değildi. Sevindi. Acaba yeni bir iş mi bulmuştu? Yoksa gene vaat filan mı almıştı? Her ikisi de hoşuna giderdi. Hiç olmazsa birkaç saat, sabaha kadar şen olsun da!

Kocasının yanına kedi gibi sokuldu. Kollarını boynuna doladı:

"Öp beni!"

Genç adam hayretle baktı. Öpmek, öpüşmek mi? Sırası mıydı? Çok daha önemli işler dururken bunu düşünmek, "Ot'luktan başka bir şey miydi? Bir "İhtilalci"nin karısı "Ot" mu olmalıydı?

İtti.

Genç kadın kocasından ilk defa şüphelendi:

"Niçin? Beni sevmiyor musun yoksa artık?"

Bir sigara yaktı:

"Sırası değil!"

Saate baktı:

"On ikiyi geçiyor, bire yakın!"

"Sırası değil dedim ya!"

Kadın bir salyangoz gibi kabuğuna büzüldü. Kocası bıkmıştı artık, anlıyordu. Demek eskimiş, çirkinleşmiş, bıkkınlık verecek kadar bayatlamıştı? Demek sevgi bağları gevşemişti?

Hep o kedi hâliyle, dargın, babasının evinden getirdiği mindere gidip, adeta kıvrıldı. Gaz lambasının sarı ışığı kirpiklerini

yaş yaş parlatıyordu. Ne yapmalıydı? Kocasına kendini sevdirmesi, eskiden olduğu gibi, yalnız kaldıkları zaman her fırsatta üzerine azgın boğa gibi atlamasını nasıl sağlamalıydı?

Kafasından gene Güllü geçti. Yarın ona açmalıydı. O, tecrübeli kadındı. Bilirdi herhalde. On senedir evli olduğu hâlde, kocasının nasıl atladığını, parçalayacakmış gibi canını nasıl tatlı tatlı acıttığını anlatmıştı. O da öyle istiyordu. Kocası hiç soğumasın, onu yalnız bulduğu her yerde, bulaşık yıkar, süpürge süpürürken saldırsın, işe filan boş verip kollarının arasına canavarca alsın, hatta iç çamaşırlarını yırtıp parçalasın!

Işıltılı, hırçın bir bakış fırlattı: Masası başına geçmiş, kitaplarını karıştırıyordu gene. Ne vardı o kitaplarda sanki? Karısından daha mı kıymetliydi? Yoksa bir karıdan çok daha fazla mı zevk veriyordu?

Hınçla baktı, kocasının elinden Tolstoy'un cildini kaptı, fırlattı:

"Bırak şunu!"

Gözleri vahşi vahşi parlıyordu. Yumruklarını beline dayamış, meydan okurcasına bakıyordu.

Genç adam anlamıştı. Anlamıştı ama "Kadın" kaprisleriyle geçirecek vakti yoktu ki.

"Haklısın," dedi. "Bütün otlar gibi haklısın ama senin onlardan biri, yani bir ot olmanı istemiyorum!"

Genç kadının öfkesi uçtu.

"Ot mu? Ne otu?"

İçini çekti. Bunu anlatmak ne kadar zordu. Otlara, ağaçlara, öküzlere, köpeklere ot, ağaç, öküz, köpek olduklarını anlatmak!.."

Bambaşka bir şey sordu:

"Mustafa Kemal Paşa hakkında ne biliyorsun?"

Genç kadın büsbütün şaşaladı.

"Hangi Mustafa Kemal Paşa?"

"Mustafa Kemal Paşa kaç tane?"

"Bir tane, biliyorum."

"O bildiğin Mustafa Kemal Paşa hakkında neler biliyorsun?"

Genç kadın tekmil bilgisini yokladı: Onu daha çok, Aliş'in kahve duvarlarındaki taşbasma resimlerden, bir de merasimlerde Halkevi'nin önüne çıkarılan küçük "heykel"inden tanıyordu.

Hayatında iki sefer gittiği "Atatürk Parkı"ndaki kocaman heykeli hatırladığı zamansa, genç adam, "Çok az şey biliyorsun," dedi. "Mesela, onun fasulye tarlasında kargaları beklediğinden haberin var mı?"

Genç kadın yadırgadı. Koskoca Mustafa Kemal Paşa... Fasulyeleri mi beklemişti? Niçin? Ne ihtiyacı vardı? O, bakla yahut fasulyeleri beklemek zorunda olanlardan mıydı?

"Sonra askeri mektebe girdi. Bitirdi. Harbiye. Zabit oldu. Paşa oldu. Ama bir gün, memleket düşmanların işgaline uğrayınca, paşa üniformalarını padişahın suratına atıp, bizlerden, daha doğrusu halktan birisi, bir ot gibi işe başladı. Önce yalnız o vardı. Sonra iki oldu, sonra üç, daha sonra da dört, beş, sekiz, on, yirmi, otuz..."

Genç kadın esnedi. Bütün bunlardan ona neydi. Vakit gece yarısını geçiyordu. Yatsalar, sıkı sıkı sarılıp yatsalar daha iyi olmaz mıydı? Mustafa Kemal Paşa'nın sırası mıydı? Mustafa Kemal Paşa, merasimlerde kalmalı, gece yarısından sonra yatak odalarına girip, genç evlilerin çenesini yormamalıydı.

Birden gene kafasından her şey silindi. Genç adam, "Bir gün benim de bir Mustafa Kemal Paşa olduğumu görsen..." demişti.

Yanlış anlayıp anlamadığını kontrol etmek için, "Ne?" dedi.

"Bir gün diyorum, benim de bir Mustafa Kemal Paşa olduğumu farz et!"

Genç kadın ürktü:

"Tövbe estağfurullah..."

"Niçin?"

Genç kadın şaşırmıştı, adamakıllı şaşırmıştı.

"Niçin tövbe estağfurullah dedin?"

Canını dişine takarak, "O, Mustafa Kemal Paşa!" dedi.

"Senden, benden farkı ne?"

"?.."

"Bakla tarlasını beklermiş, yer içer, elini ağzını da yıkarmış. Tamam mı?"

"Tamam."

"Tıpkı bizim gibi. Yani benim gibi."

Genç kadın patlayacak kadar sıkılmıştı:

"Üüff..."

"Niçin üf?"

"O Mustafa Kemal Paşa!"

Anlıyordu. Bir şey olmadan önce kendini kabullendirmesi mümkün değildi. Bunu en yakınına, gece gündüz kolları arasındaki kadına bile kabul ettiremeyecekti.

Ne zordu demek bu işler? Mustafa Kemal Paşa yahut ötekiler de bu sıkıntıyla karşılaşmışlar mıydı? Herhalde. Yoksa onların zamanındaki "Ot"lar daha mı anlayışlıydı?

Birden tepesi attı:

"Gün gelecek, sen, Mustafa Kemal Paşa'dan daha büyük bir insanın karısı olacaksın!"

Genç kadın sıçradı.

"Benden ayrılacak mısın? Boşayacak mısın beni?"

"Yook..."

"Beni boşamazsan..."

Anlamıştı:

"Çünkü kocan, yani ben, Mustafa Kemal Paşa'dan daha büyük olacağım!"

Güldü. Şaka yapıyordu. Yapsındı varsın. Somurtup oturacağına, şaka yapması daha iyiydi. Sarhoştu da üstelik...

Kalktı. Kocasının yanına geldi. Boynuna sarıldı:

"Çok mu içtin?"

Genç adam, hâlâ ciddiye alınmayışa kızıyordu.

"İçmesem de böyleyim ben!"

Geri çekildi:

"Değilsin."

"Böyleyim!"

"Değilsin kocacığım. Ben seni bilmem mi? Hiç böyle hallerin yoktu. Bu gece başkasın. Ama zarar yok. Mustafa Kemal Paşa'dan da büyük olsan, ben gene severim seni!"

Yatakları serip kocasını yatırmaktan başka çare yoktu. Oysa, konuşmak istiyordu onunla bu gece. Madem işinden kovulmuş, yirmi dört doksan beşten de olmuştu, şu hâlde... Kendisinin çalışması gerekmez miydi? Güllü, Aliş, karısı, uzak yakın akrabaları Boşnaklar bugün koşup gelmiş, kocasının işten kovulmasına üzüldüklerini, bundan sonra ne yapacaklarını sormuşlardı. O kadar güzel, o kadar zengin talibi olduğu hâlde, bu adamın ne diye peşine takılıp süründüğünü sormuşlardı. İnsan hayata bir sefer gelirdi. Böyle olduğu hâlde, ne diye rahatı değil de yokluğu istiyor, yoklukta ayak diriyordu?

Hepsine, gereken cevabı vermiş, bir daha böyle şeyden söz açarlarsa evine gelmemelerini söylemiş, eşekten düşmüşe döndürmüştü. İsterse beş konağı, tarlası, hatta fabrikası olsun. Kocasının üstüne gül koklamayacaktı. Karnındakinin babasını bırakıp yabancıya gitmeyecekti!

Yatağı alıp yere attı.

Genç adam döndü, baktı. Evet, iyi, bilhassa vefalı kadındı ama... Ot olmaktan kurtulamadıktan sonra neye yarardı? "Mustafa Kemal Paşa'dan da büyük olacağım!" dediği hâlde, aldırış etmemişti. Hatta, Mustafa Kemal Paşa'dan büyük olmayı bile anlamamış, "... Ben gene de seni severim!" demişti.

Yatağa sıkıntıyla girdi. İki kol, iki bacak, iki göğüs, saç, gözler... Ne çıkardı? Ot olmaktan kurtulmak bakımından en küçük kabiliyet gösterememişti!

Karısına sırtını döndü.

Genç kadın alındı. Niçin, niçin dönmüştü sırtını? Evleneli ne olmuştu ki daha?

Sarstı:

"Dön bana!"

Genç adam ilk defa, "Beni rahat bırak!" dedi.

Rahat bırakmak mı? Rahatına o kadar düşkünse, ne diye evlenmişti? Madem evlenmişti, o hâlde boynuna düşeni yerine getirmeliydi.

Tekrar sarstı:

"Dön diyorum sana!"

"Beni rahat bırak be!"

"Rahatını o kadar seviyorsan..."

Genç adam telaşla döndü. Yoksa karısı yanlış mı anlamıştı?

"E?"

"Dünya evine girmeyeydin!"

Bir an kafasında her şey silindi. Karısının başka, bambaşka kanılara varmasını, hatta düşünmesini bile istemezdi. Sımsıkı kucakladı. Kemiklerini çatırdatarak sıktı, sıktı... Genç kadın kocasının hep o, ilk günlerdeki adam olduğunu anlamıştı. Kemiklerini çatırdatıyor, canını yakıyordu ama varsın yaksındı. Birden kuvvetle havaya kaldırıp, sonra yere çalındığını hissetti. Öyle değişik, öyle telaşlı durumlara giriyordu ki.

İnledi:

"Üfff... Canımı acıtıyorsun!"

Cevap yerine leş gibi alkol kokulu bir homurtu, kulağının dibinde homurdandı. Cevap verecekti, olmadı. Ağzını açmasına vakit bırakmayan bambaşka bir değişmeyle gözlerini yumdu.

İsterse öldürsündü artık!

9

Gece karmakarışık bir rüya görmüştü: Atatürk'ün şehre geldiği gün bindiği lacivert kocaman otomobil gibi bir otomobildeydi. Yanında karısı. Alkış tutan iki sıra kalabalığın ara-

sından ağır ağır geçmişlerdi. Sonra Alişlere gelmişler, şarap içmişlerdi.

Genç kadın, "Hayırdır inşallah," dedi. "Bol maaşlı bir iş bulacaksın herhalde!"

Sırtüstü yatıyordu. Yorgundu. Kalkmak istemiyordu canı. Akşama dair bir şeyler hatırlıyordu ama ciddiye alamıyordu. Bir ara Şaban'ın tavan arasındaki odasına da gitmişlerdi galiba? Kimdi o "şüpheli" tavırlarıyla sadece dinleyen adam? İsmi Rıza mıydı? Şarabın heyecanıyla amma da atıp tutmuşlardı! Bir sigara yaktı.

"Karı be!"

Aşağıya inmiş, alt evde bir şeyler yapıyordu. Cevapladı:

"Hı?.."

"Canımın ne istediğini bil bakalım!"

Alt evden çıktı. Entarisinin kolları dirseklerine kadar çemirliydi:

"Kahve mi?"

"Yaşşa be. Ulan bayağı zekisin ha!"

"Zekiyim ama... Para etmiyor kocacığım. Kahvemiz yok."

"Ne yapalım," dedi, "sağlık olsun..."

Sağlık mı olsun? Sağlık, canın istediğine kavuşmasıyla olurdu. Kocası kahve istemiş, yani canı kahve çekmişti. Kocasının canının çektiği şeyi nasıl olur da bulmazdı? Bulacaktı, kabil değil.

Çıplak ayaklarına nalınları geçirip evden fırladı. Ne Güllü ne de bakkal. Bu sefer de Alişlerden alacaktı.

Berber Aliş'i kahve kapısında buldu. Her zamanki gibi, usturayı biliyordu. Beyaz çerçeveli gözlüğünün üstünden baktı:

"Hayrola sabah sabah?"

Niçin geldiğini hemen söyleyemedi. Ne zordu birisinden bir şey istemek!

"Sağlık," dedi. "Geçerken uğradım da..."

Birden dünü, dünkü konuşmalarını hatırladı: "... Böyle meteliksiz adamın peşine ne diye düşüyorsun? Bırak şunu, ayrıl!"

gibi aflar etmişlerdi. Bu lafları edenlerin arasında Aliş de vardı. Şimdi ayağına kadar gidip kahve istemekle onlara hak vermiş olmayacak mıydı?

"Nereye gidiyorsun?"

Hiç hesapta olmadığı hâlde attı:

"Bakkala."

"Ne yapacaksın?"

Ok yaydan çıkmıştı bir sefer.

"Tereyağı alacağım!"

Aliş şaştı:

"Tereyağı? Kocan iş bulmuş öyleyse?"

Sıkışmış, fena sıkışmıştı. Bir şeyler söylemeli, şu sıkışık durumdan kurtulmalıydı.

"Benim kocam Mustafa Kemal Paşa'dan daha büyük olacak!" dedi.

Kahveci Aliş katıla katıla gülmeye başladı. Genç kadın sinirlenmişti. Ne vardı gülecek? Maymun mu oynatıyordu?

Aliş hâlâ durup durup gülüyor, ellerinin tersiyle gözlerinin yaşını siliyordu.

"Demek Mustafa Kemal Paşa'dan daha büyük olacak?"

"Olacak ya, ne belledin?"

"Reisicumhurdan daha büyük var mı kız?"

Farkında değildi. Değildi ama kocası öyle dememiş miydi?

"Yoksa Allah mı? Belki de Allah'tan da büyük değil mi?"

Hırstan her yanı titriyordu. Basıp gitmeli, bir daha da konuşmamalıydı bunlarla ama gidemiyordu. Arkasından gülecek, alay edecek, önüne gelene yayacaktı.

Aliş nihayet duruldu.

"Çok şakacısın," dedi. "Ne yapıyor o?"

"Kim?"

"Kocan."

Göğsünü gere gere, "Sabah kahvesini içiyor," dedi. "Tereyağını götüreceğim. Kahvaltısını yapıp, dışarı çıkacak!"

Her zamandan başka, çok daha gururlu, Aliş'ten ayrıldı.

Şimdi ne yapacaktı? Kocasını sabah kahvesinden mahrum mu edecekti?

Birden aklına bakkal geldi: Sahi... Ne çıkardı? Gözlerinin içine yiyecek gibi bakıp, pek pek iç çekmekten öte ne gelebilirdi elinden? Hiçbir şey. Buna karşılık kahveyi alır, kocasını memnun ederdi ya!

Adımlarını açtı.

Sabahçı işçiler dükkânı gene her zamanki gibi doldurmuşlardı. Bir kenarda durup sırasını bekleyecekti ki, gözüne birden Camgöz ilişti. İçinde tuhaf bir sarsıntı oldu. Korku değil, iğrenmekten gelen bir sarsıntı. Başını nefretle çevirdi. O yana bakmak istemiyordu. Tezgâhı başında kurşunkalemiyle hesap yapan bakkala yaklaştı. Bakkal başını kaldırıp genç kadını görünce, hesabı filan bıraktı, yanına geldi. Müşteriler gene homurdandılar. Bakkal oralı olmadı. Ne istediğini sordu.

Genç kadın kulakmemelerine kadar kızararak etrafa suçlu suçlu bakındı. Bakındı ama, ne suçu vardı? Kimsenin sırasını almamıştı ki. Bakkal kendiliğinden iltimas geçmişti.

"Boş ver onlara da ne istediğini söyle!"

Sıkılarak, "Kahve," dedi.

Bakkal anında kahveyi tartıp kesekâğıdıyla getirdi.

"Başka?.."

"Başka bir şey istemem şimdilik..."

Dükkândan çıktı. Hızlı adımlarla eve dönerken, peşinde ayak sesleri işitti, durdu: Camgöz'dü! Dükkânda geçirdiği sarsıntı içini tekrar yalarken, Camgöz yanına dostça sokulmuştu:

"Bacı," dedi. "Bana kızıyorsun, beni görmek istemiyorsun biliyorum amma, ben gene de seninle konuşmak için geldim..."

Tepesi attı:

"Benimle konuşmak mı? Ne konuşacaksın?"

"Kızma. Maksadım kötü değil. Kocan hakkında kulağıma bazı şeyler çalındı da..."

Sarsıntı filan geçmiş, safi kulak kesilmişti.

"Ne çalındı?"

"Dün gece moruğun meyhanesinde kafaları çekmişler odacı Şaban'la. Bazı gevezelikler etmişler de..."

"Ne gibi?'

"Benden duymuş olma, fabrikayı yakacaklarmış!"

Genç kadın geri sıçradı:

"Ne söylüyorsun? Kocam mı? Kocam mı yakacakmış? Yalan!"

Camgöz gayet soğukkanlıydı:

"Yalan mı, doğru mu bilmem," dedi. "Şaban'la karşılıklı atıp tutmuşlar. Sonra meyhaneci moruk sivil polis çağırmış. Onun önünde de savurmuşlar. Bu işin sonu bildiğin gibi değil. Ben kocanı severim. Bundan sonra da sana takılır, kötü şeyler düşünürsem Allah belamı versin. Korkma. Başın sıkılır, takılan filan olursa çekinme, söyle. Çünkü senin kocan, benim en iyi arkadaşımdan da iyiymiş. Anamın ölümünde ondan başka hiç kimse gelip de başsağlığı dilemedi!"

Genç kadın sordu:

"Fabrika yakmanın cezası büyük mü?"

"Soruyor musun? Sallandırıverirler adamı!"

"Nerden?"

"Asarlar yani!"

İçi gitti. Geceyi hatırladı: Çok geç gelmişti, fitil gibi sarhoştu da. Demek "Moruğun meyhanesi"nde içmişti. Evden Şaban'la birlikte çıktıkları da doğruydu.

Geç kalmış gibi, telaşla adımlarını açtı.

Kocasını giyinmiş, çıkmaya hazır buldu.

"Nereye gene?"

Genç adam şöyle bir baktı:

"Nereye mi? Bir yere giderken sana haber vermek yahut senden izin almak âdetim mi?"

Değildi. Biliyordu ama konuşacakları vardı onunla. Kapıyı kapayıp, arkasından sürgüledi. Genç adam hayretle bakıyordu.

"Ne var?"

"Kahveni pişireyim de konuşacaklarım var seninle?"

Alt eve girdi, ispirtoluğu yaktı, cezveyi oturtup çıktı.

"Ne konuşacaksın?"

Aklı ispirtoluktaki cezvede:

"Fabrika yakacağın doğru mu?"

Genç adamın kafasından "Moruğun meyhanesi" geçti.

"Hayır," dedi. "Ondan vazgeçtim. İhtilal yapmak istiyorum ama şu anda ona da boş vermiş gibiyim!"

"Fabrika yakanı ne yaptıklarını biliyor musun?"

"Biliyorum, asarlar!"

Sapsarı kesildi. Demek biliyordu? Peki, deli miydi bu?

"Yaşamaktan bıktın mı?"

"Yoo."

"Peki niçin sonu asılmak olan işlere burnunu sokuyorsun?"

"Mustafa Kemal Paşa'dan daha büyük adam olduğumu ispat etmek için!"

Elleri arkasında, karısını tetkik ediyordu. Kimden duymuştu? Ne çabuk yayılmıştı? Sordu. Genç kadın her şeyi bir bir anlattı. Genç adamın kafasında birden "Şüpheli" canlanmıştı. Demek "sivil"di? Bunu öğrenmek iyi olmuştu. Gerçi şu anda "İhtilal" fikri erimişti ama kafayı çekince tekrardan gelebilirdi.

"Korkma," dedi. "Şaka benimki... Hiçbir bok olacağı yok. Kendi kendimi avutmak. İnsan bazen kendini dev aynasında görmek ihtiyacını duyuyor da... Kimden aldın bu havadisi?"

Saklamaya lüzum görmedi:

"Camgöz'den!"

Genç adamın kafasından "tehdit mektupları" geçti. Sahi, heriften hesap sormayı unutmuştu. Anasının ölümünden çok zaman geçtiğine göre, artık yakasına yapışıp mektupları suratına çarpabilirdi. Hem galiba bu iş için de en uygun zamandı.

Tek kelime sormadı. Kahvesini çabuk çabuk içti, karısının öğütlerine tek karşılık vermedi, evden uslu uslu çıktı.

Camgöz'ü fabrika karşısındaki işçi çayhanesinde buldu. Çay içiyordu. Genç adamı görünce büyük bir dostlukla koştu:

"Karına söylediklerimden haberin oldu mu?"

Sertçe, "Oldu," dedi.

"Aslı yoktur tabii amma, o moruk çok pis heriftir. Kendine mukayyet ol kardeş. Böyle şeylerin şakası bile adamın başına iş açabilir. Seni severim. Anamın başına o hâl geldiği gün senden başka hiç kimse koşup başsağlığı dilemedi. Senin de adam olduğunu anladım ama..."

Genç adam, "Ama?" diye acı acı gülümseyerek baktı.

"Geç anladım!"

"Geç, yani mektupları yazdıktan sonra değil mi?"

Camgöz'ün kolları düştü. Yüzü kireç kesildi. Demek mektupları kendinin yazdığını anlamıştı? Elindeki mektupları polise verse, fabrika yakmak kadar büyük suç sayılmasa bile, gene de içeriyi boylayabilirdi. Ellerine sarıldı:

"Bir cahilliktir ettim, affet beni kardeş. Ben senin itin, kulun, kölenim. Vur, öldür, amma affet beni! Bir cahilliktir oldu. Biliyorsun, dayımla aram açıktı. Şurda burda üç gün çalışsam beş gün geziyordum, işsizdim. Evde çoluk çocuk vardı. Birkaç kuruş için başkalarının sözüne uydum. Bu seferlik bağışla!"

Genç adam, bu "başkaları"nın kim olabileceğini kestirmekle beraber, gene de sordu:

"Kimin sözüne uydun?"

"Boş ver. Geldi geçti. Öğrenip de ne olacak? Başın belaya girecek. En iyisi bu böyle, aramızda kalsın, unutalım..."

"?.."

"O, bu değil ya, işinden çıkarılmışsın. Asıl ona üzüldüm. Peki ne yapacaksın şimdi?"

Genç adam omuzlarını kaldırdı:

"Hiç!"

"Nasıl hiç?"

"Ne yapacağımı, ne halt karıştıracağımı bilmiyorum ki..."

Camgöz şöyle bir düşündü.

"Yahu," dedi, "okumuş yazmış, bunca yıl kâtiplik yapmış bir insansın. Dünya bu fabrikadan ibaret değil ya. Sümerbank fabrikasına git. Müdür çok baba adam diyorlar. Hâlini arz et. İş iste!"

Genç adamın kafasından "Sümerbank Kombinası" geçti. Yeni gelen müdürün gerçekten de baba adam olduğunu işitmişti. Denese miydi acaba?

"Bakalım," dedi.

"Bakalıma boş ver, git, vaziyeti anlat. Bu zamanda işsiz gezilir mi?"

Mektupları yakmaya karar vermişti. Suçunu itiraf eden adamın çocuklaşıveren yüzü, gözleri kafasından silinmiyordu. En iyisi buydu: Mektupları yakmak, küllerini savurmak!

"Haydi eyvallah!"

"Güle güle kardeş..."

Demek isminin Rıza olduğunu söyleyen adam "sivil"di? Vay anasını... İlk adımda çelmeyi yemişti ha? Demek şu "İhtilal" işine gerçekten sarılıp işi ciddi tutacak olsa, yanmıştı? Bu işin çok zor, çok büyük, öyle her önüne gelenin kıvırıvereceği bir "çocuk oyuncağı" olmadığını anlıyordu. Şaban'a gidip durumu anlatmalı, "herifi" sinek etmenin yolunu bulmalıydı.

Şabanlara kıvrılan sokağın başında akşamki sivile rastladı: Üç kişiydiler. Üçten biri Şaban, yan yana geliyorlardı. "Şüpheli" ortadaydı. Yanında, sarışın, uzun boylu, geniş omuzlu biri.

Şaban koştu:

"Yeni bir arkadaş kazandık! Bak! İsmi Nihat. Bu da bizim gibi işsiz, işinden atmışlar, hemen anlaştık. Haydi gidip kafaları çekelim de konuşalım diyor arkadaşlar..."

Genç adam korkmuyor, ama pusuya düşmenin enayiliğine de yanaşmak istemiyordu.

"Şimdi çok acele işim var," dedi.

Şüpheli, "Ne işiniz var?" diye sordu. "Hangi iş, mukaddes vazifemizden daha önemlidir?"

Genç adam bozmadı:

"Orası öyle, öyle ama..."

"Şu, ayak altında ezilen otlardan biri gibi konuşuyorsunuz!"

"İstersek dâhi olalım, günümüzün beşte dördünde 'Ot'luktan kurtulamayız zaten..."

Sarışın adam lafa karıştı:

"Arkadaşın çok ateşli olduğu belli!"

Şüpheli gururla, "Ben seni cevhersiz insanlarla tanıştırır mıyım?" dedi.

Genç adam bıyıkaltından güldüğünü gizleyerek, "Mersi!" diye başını salladı. "Akşam, saat yedide, dün geceki meyhanede buluşur konuşuruz. Oldu mu?"

Bakıştılar. Ürkütmekte mana yoktu. Gözleriyle anlaşmışlardı:

"İyi ya," dedi sarışın.

Öteki:

"Demek saat tam yedide?"

"Yedide."

"O hâlde, bize müsaade..."

El sıkışıp ayrıldılar.

Şaban dut yemiş bülbül gibi susuvermişti. İşin içindeki bityeniğini sezmişti. Hızlı adımlarla oradan ayrıldılar. Ana caddeye çıktıkları zaman kendilerini emniyette hissediyorlardı. Şaban telaşla sordu:

"Ne var?"

Genç adam her şeyi bir çırpıda anlattı.

Şaban korktu:

"Demek ilk adımda tökezledik?"

"İlk adımda..."

"Ne yapacağız?"

"Hiç. Heriflere boş verip, gevezeliğe paydos diyeceğiz!"

Ne olursa olsun, tatlı hayallerdi. Bütün gece, tavan arasındaki parça parça yatağında sabaha kadar bu gururla dopdolu bir gece geçirmişti. "Ot" olmaktan kurtulmanın yahut da kurtula-

cağını sanmanın gururu. Göklerden yere düşmüşe benzemişti şimdi.

"İnsanın kendi kendine, kendi büyüklüğüne inanması ne güzel şey değil mi?"

"Çok."

"Sana bir şey söyleyeyim mi?"

"Söyle."

"Biz bize kaldık. Atalım mı birkaç bardak?"

"Şarap mı?"

"Şarap. Ancak o zaman kendimin büyüklüğüne inanabiliyorum!"

Genç adam mırıldandı:

"Ben de amma, biliyorsun, mangır yok."

"Bende var!"

Cadde üstündeki sokaklardan birinde, bardakla açık şarap satılan meyhanelerden birine daldılar. Daracık, loş, ekşi kokan pis bir meyhaneydi. Genç sahibi, akları kıpkırmızı gözleriyle karşıladı. Bu saatte de içmeye gelinir miydi ya?

Şaban, "İki bardak doldur bize," dedi.

Adam küfür eder gibi uzaklaştı.

İlk, ikinci, üçüncü bardaklardan sonra başları dönmeye, akşamki kıvama doğru gitmeye başladılar. Herkes kendi kafasındakilere dalmıştı. Şu "sivil" dalgası araya girmese ne iyi olacaktı!

Şaban bir ara, "Bu işi yalnız ikimiz yapamaz mıyız?" diye sordu. Genç adam da aynı şeyi düşündüğü için, "Neyi?" diye sormadı.

"Galiba başka türlü olmayacak!"

"Bu işin lafiyla geçinmek hoş galiba. İnsan kendini sahiden şef sanıyor. Bunun başkalarına zararı da yok. Değil mi?"

"Yok ama 'ot'luktan kurtulmuş olmayız ki..."

Birden Camgöz'ü, Camgöz'den Sümerbank fabrikasının baba müdürünü hatırladı.

"Ben kendime yeni bir iş buldum galiba," dedi.

"Ne işi?"

Anlattı. Şaban da duymuştu adamın "baba"lığını. Birlikte gitmek teklifinde bulundu. Adam sahiden babaysa, her ikisine de iş verirdi. Ne iyi olurdu ya! Arada kafayı çeker, "Şeflik"ten konuşurlardı. Eğer maaşı dolgunca olursa Aliş'in kızını da kaçırmak niyetindeydi Şaban.

"Ama," dedi, "sevgilimin harikulade sihrinin bozulmaması için, kaçırmamalıyım. Kaçırsam bile, hiç ilişmeden babasının evine tekrardan yollamalıyım! Sebebini biliyorsun, anlatmıştım. Onun aşkıyla yanıp kül olmak, ama asla ulaşamamak ona!"

Son bardaklarını da içip çıktıkları zaman saat on bire geliyordu. Kafalarına koydukları şu "baba adam"ı gidip görmeliydiler. Genç adam da aynı kanıdaydı. Bu kafayla ne koparabilirlerse koparırlardı. Koparamazlarsa bile, sonunda ölüm yoktu ya! Yolu tuttular.

Sümerbank fabrikasının büyük demir kapısının kanatları boydan boya çekilmişti. Kapının önünde irili ufaklı işçiler, işsizler kalabalığı. Koca bıyıklı iki kapıcı sertçe dikiliyor, elindeki listeden isimlerini okuduğu işçilere izin veren kravatlı, ufak tefek kâtibin izniyle içeriye adam bırakıyorlardı. Şaban, "Bu şartlar dahilinde içeri girmemiz mümkün değil," dedi.

"Bana da öyle geliyor."

"Ama girmemiz de lazım!"

"Lazım elbette..."

"Hem de sarhoşluğumuz geçmeden!"

"Tamam..."

"Bir çare... Bir çare... Bir çare düşünsene!"

"?.."

Gözleri sevinçle parladı:

"Dur, aklıma geldi. Saat kaç?"

Cadde boyunca koştu. Bir berber dükkânının camından içeri baktı. Duvarda asılı kocaman saat on biri beş geçeyi gösteriyordu. Eliyle genç adamı çağırdı.

"Aklıma kıyak bir fikir geldi."

"Ne?"

"Şimdi görürsün. Gel benimle!"

Cadde boyunca yan yana yürüdüler. Genç adam sabırsızlandı:

"Nereye gidiyoruz?"

"Hiçbir şey sorma, gel!"

Çarşı içinde durdular. Şaban, yanlarından geçmekte olan faytona seslendi:

"Şist, baksana!"

Arabacı, beygirlerinin dizginlerini kısarak arabayı durdurdu.

Genç adam hayretler içindeydi. Bindiler.

"Sümerbank fabrikasına çek!"

Araba hızla yürüdü.

Peki ama ne oluyordu? Bu meteliksiz zamanlarında ne lüzum vardı?

Şaban, "Ya devlet başa ya da kuzgun leşe," dedi. "Öyle bir numara çevireceğim ki, aferin diyeceksin!"

"Ne yapmak istediğini niçin anlatmıyorsun?"

"Vakit geçirmeye lüzum yok. Sen beni bozma, yeter!"

Fabrika kapısı önünde araba şakırtıyla durdu. Başta kapıcılar, işsizler filan kenara çekildiler. Araba sanki çok önemli kişileri getirmişti, saygıdeğer kişileri.

İndiler. Şaban arabacının parasını verdi. Çatık kaşları, kendinden emin adımlarıyla kapıcılara yürüdü. Elleri arkasındaydı, çok önemli biri gibi sordu:

"Burda mı müdür?"

Kapıcılar, ufak tefek, kravatlı adamdan sanki tokat yemişler gibi, sarsıldılar. İlk tesir umulmayacak kadar kuvvetli olmuştu.

"Burdalar efendim!"

"Haber verin, umum müdürlükten geliyoruz. Umum müdürün yeğeni derseniz kâfi. Haydi bekliyorum!"

İki kapıcı, kâtip, rüzgâra tutulmuş iskambil kâğıtları gibi telaşlandılar.

"Aman efendim, buyrun!"

"Buyrun efendim, haber vermeye lüzum yok..."

"Kerim, beylere yol göster!"

Önde Şaban, girdiler. Kapıdaki telefonla gerekenlere haber verildiği için, fabrika müdürünün odasına giden yollardan rahatça geçilip götürüldüler.

Ak saçlarıyla son derece sevimli, iriyarı bir eski albay emeklisi olan müdür, o sıra fabrika mühendisleriyle "pamuk alımı" üzerinde hararetli bir tartışmaya dalmıştı. Bıraktı. Hatta mühendislere, "Sonra görüşelim!" diyerek, işlerinin ehli gençleri başından savdı.

Masasında heyecanla değilse bile, büyük bir merak içinde bekliyordu. Kimdi bu umum müdürün yeğeni? Ne için geliyordu? Kerli ferli biri mi, yoksa herhangi bir işsiz, zibidi miydi? İkinci ihtimal daha uygun geliyordu. Kim bilir hangi lise, yahut ortaokuldan pasaportunu almış, şimdi de umum müdür dayının "torpil"iyle kapılanmaya çalışacaktı.

Doğrusu, yer yoktu. Bütün kadrolar doluydu. Değil Umum Müdür, Başvekil, hatta Cumhurbaşkanı... Ürktü. Tepesindeki Atatürk'ün zarif portresine baktı.

Onun emri başının üstündeydi. Cumhurreisi olduğundan değil, onunla silah arkadaşlığı ettiği, onu yakından tanıdığı, gerçekten sevdiği için.

Az sonra kapı vuruldu. Ne olursa olsun, ciddi bir yüzle karşılaması lazımdı. Gelenler ipten, kazıktan kurtulmuş haylazlarsa hele, bu büsbütün lazımdı.

Sesine her zamandan daha kalın bir ton vererek, "Geel!" dedi.

Kapı saygıyla açıldı. İlk karşılaşış, ikinci ihtimali kuvvetlendirmişti. Kılık kıyafetlerine göre, mektep kaçağı haylazlar olmaları lazımdı. Peki ama, mektep miydi burası? Yoksa Darülaceze mi? Zaten bir sürü "sığıntı"yı kayırmıştı. Bir de bunları göndermekte ne mana vardı?

Hep o kendini zorladığı azametle, "Efendim?" dedi.

Genç adam, Şaban'a baktı, bakıştılar. Ok yaydan çıkmıştı. Gerisini getirmeleri lazımdı. Adam belki de bu ataktan hoşlanır, birer iş verirdi.

Sözü Şaban aldı:

"Sayın generalim! Cüretimizi mazur görürseniz..."

Genç adam tamamladı:

"Yaptığımız cüreti anlatalım öncelikle!"

Emekli Albay hiçbir şey anlamamıştı:

"Ne demek istiyorsunuz?"

Anlattılar. Biri bırakıp öteki, öteki bırakıp beriki alıyordu. Genç adam çok heyecanlıydı. Alkol, tüm sıkılganlığını geriye itmiş, gerideki ataklığını, cesaretini öne çıkarmıştı. Hayatta başarılı olmak için, hatta cüretkâr, zaman zaman sırnaşık, yüzsüz olmak gerekliliğine inanan yanı şahlanmıştı.

Eski Albay kızmadı. Tam tersi, uzun uzun güldü. Kıta hizmetinde gerek subay, gerek erlerinin atak, gözlerini budaktan sakınmaz kişiler olmalarını ister, böylelerini çok severdi.

Genç adamları cesaretlerinden dolayı tebrik etti. Sonra da "sebebi ziyaretleri"ni sordu.

Onu da kısaca anlattılar. Şaban'ın istediği gayet basitti. Onu yanına alacaktı. Ötekine gelince...

"Elinden ne iş gelir?"

Genç adam, nişangâhsız atmanın söktüğü yeri bulmuştu.

"Her şey!" dedi.

"Her şey mi? Nasıl her şey?"

"Vallahi generalim, ayıp olmayacağını bilsem, kalkın yerinize oturayım derdim ama..."

Müdür ciddileşti.

"Tahsilin ne?"

Genç adam yutkundu, işte şimdi baltayı taşa vurmuş, şapa oturmuştu. "Orta üçten belgeliyim!" dese, tekmil palavralarının ipliği pazara çıkacak, adamın kafasında yarattığı "değer"i bir

darbede yıkacaktı. Demese de ateşe devam etse, "Pekâlâ. Lise diplomanı getir görelim!" cevabını alacak, getiremeyeceği için bir daha uğramaması gerekecekti.

Birden kafasında şimşek çaktı.

"Tahsilim hususi," dedi.

"Yani, ne demek istiyorsun?"

Ağzına geleni saydı döktü: Çok iyi yetişmesini isteyen babası devlet okullarına yollamamış, kendisi okutmuştu. Bilhassa felsefe ve sosyoloji üzerinde durmuşlardı. Bu arada tabii kimya, matematik, geometri.

"Beni en çok Sen Simon ilgilendirir efendim. Çünkü o, hem sosyalisttir hem de kendisine bir din izafe eder. Bendenizin kanaatine göre, biz Müslümanlar, memleketimizin terakki ve taalisi için İslami bir sosyalizmi kabul etmeliyiz. Yoksa mesela, *Maddiyyum Mezhebinin İzmihlali* isimli kitabı, bilmem tetkik buyurdunuz mu?"

Ak saçlı müdürün etli, kocaman eli "kâfi" der gibi havaya kalktı.

"Sen bizim fabrika için fazla âlimsin evladım," dedi.

Genç adam bir an ayılır gibi oldu.

"Anlamadım efendim."

"Baban kim senin?"

Şimdi büsbütün şapa oturmuştu işte. Babasının kim olduğunu başka çaresi yoktu söylemek zorundaydı. Ne kendisine ne de anasına iftiraya hakkı yoktu. Zaten balta olduğunu doğru, dosdoğru nasıl söylerdi? Taşa fena çarpmıştı. Yaradana sığınıp anlattı.

Müdürün duru beyaz yüzünden kıpkırmızı bir dalga geçti ilkönce. Sonra morardı, daha sonra eski hâlini aldı.

"Seni yanıma odacı alıyorum," dedi. (Genç adama döndü.) "Sana gelince..."

Genç adamın kalbi kötü kötü çarpıyordu. Babasına rağmen işe alınacak mıydı acaba?

"... Bana yarın bu vakit uğra, olmaz mı?"

Bir ümit, pırıl pırıl bir ümit, içinden rüzgâr gibi geçti. Yarın bu vakit demişti ha? Niçin? Niçin? "İşime yaramazsın," yahut, "Babandan dolayı alamam!" dememişti de... Demek alınma ihtimali vardı? Sonunda alınmayacak bile olsa, yarına kadar huzurla dolaşabilir, deliksiz uykusuna kavuşabilirdi ya!

Müdür zile basmıştı. İçeri giren gözlüklü memura Şaban'ı işaret etti:

"Delikanlıyı yanıma odacı alıyorum. Evrakını işleme koyun!"

Şaban, genç adama baktı. Boğazlanmaya götürüldüğünü anlayan bir koyunun acılı hâli içindeydi. Kalleşlik etmişti sanki arkadaşına...

Gözlüklü memurun peşinden çıktı.

Genç adamsa, ne olursa olsun, uçuyordu. Yarın bu vakit işi olmayabilirdi. Ne zarar? Yarın bu vakte kadar Allah kerimdi. Yeni bir ümit kapısı açılmış, karısına yeni bir müjde imkânı belirmişti ya! Daha önemlisi, akşama, akşamdan da sabaha kadar "iş bulma ihtimalinin huzuru" içinde geceyi rahat geçirecekti ya!

Müdür, ak saçlı başını önündeki evraka indirmişti.

Ne bekliyordu?

Laf olsun diye sordu:

"Yarın bu vakit geleyim değil mi efendim?"

Müdür zor işitilir, sıkıntılı bir sesle, bakmadan cevapladı:

"Evet."

***

Güneş devrilmek üzereydi. İşçi mahallesinin o saatte hayli kalabalık sokaklarından dalgın dalgın geçerken, tanıdıkların kendisine tuhaf tuhaf baktıklarını fark etmiyor, pek de ümidi olmadığı hâlde, yarını düşünüyordu. Adamın çıkarkenki soğuk "Evet"i olmasa, çok daha sevinecek, evine böyle battal battal değil, pırıl pırıl bir neşe, bir zafer narası gibi girecekti.

Evine yaklaştıkça tanıdıkları artıyordu. O hâlâ tuhaf tuhaf bakıldığının farkında değildi. Fabrikayı yakmaktan söz açmıştı. Buysa mahalleye yayılmış, hiç de hoş karşılanmamıştı. Ne demekti bu? Ekmeklerini ellerinden mi almak istiyordu? Zaten kıt kanaat geçiniyorlardı. Böyle bir halt karıştıracak olursa, çoluk çocuklarıyla açlığa yuvarlanacaklardı. Onun için, kabil değil, önleyeceklerdi.

Genç adam yolu kapayan genişçe bir çirkef çukurunu bir sıçrayışta geçti. Ne olursa olsun, ferahlamıştı. Yarın bu vakte kadar Allah kerimdi. Sonra, adama kendini iyi de satmıştı. Ne demişti? "Sen bizim fabrikaya göre fazla âlimsin!" mi? Böyle bir iddiası olmamakla beraber, gene de hoşuna gidiyordu âlim sanılış.

Ev gene yükünü adamakıllı almıştı: Aliş, karısı, kızları. Güllü, kocası, Beytullahlar, daha başkaları. Hararetli bir tartışma hâlindeydiler. Karısına dikkat etti, ağlamıştı galiba...

Selam verip girdi. Buz gibi karşılandı.

"Ne var? Ne oluyor?" diye sormak zorunda kaldı. Önce hiç kimseden tek karşılık çıkmadı. Sonra Aliş başladı:

"Biz bir şey duyduk, doğru mu?"

Genç adam şüpheli şüpheli baktı. Gülüp söyleyen her zamanki Aliş'in bu ciddiliğine bir mana veremedi.

"Ne duydunuz?"

Hep birden cevapladılar:

"Fabrikayı yakacakmışsın!"

Kadın, erkek, yaşlı, genç... Öfke içindeydiler. Gözlerinden kin akıyordu. "Evet, yakacağım!" dese, belki de sille, tokat, tekme yağmuru altında ezileceğini anlamış, fabrika insanlarının bakışlarından ürkmüştü. Bu bakışların böylesine kudretli oluşunu ilk defa görüyordu. Bir de galiba, geçen yıl, İtalyan mühendisin dövülmek, öldürülmek istendiği zaman görmüştü. Karısının babasında da görmüştü bu hıncı. Oğlunu almak için fabrikaya koştuğu sıra.

Güldü:

"Öyle saçma şey olur mu? Koskoca fabrika yakılır mı?"

"Şaban'la beraber miymişsiniz, çok hırslı konuşmuşsunuz, hatta yemin etmişsiniz!"

Ciddileşti:

"Böyle bir şey yok diyorum size!"

"Ateş olmayan yerden duman tütmez!"

"Ne demek istiyorsunuz?"

Aliş, "Gayet basit," dedi. "Size bunu yaptırmayacağız!"

"Ben buna karar verirsem nasıl mani olursunuz?"

Hep bir ağızdan, "O zaman görürsün," dediler.

Genç adam kısa kesti. İş sarpa sarabilirdi. En iyisi böyle bir şeyin olmadığına inandırmaktı. Dilinin döndüğü her şeyi söyledi. Tatlı tatlı, inandırıcı şekilde.

İnandılar. Gözlerindeki vahşi pırıltı söndü, dostluk, arkadaşlık, merhametten izler belirdi. Bu kadar milletin sebeplendiği bir işyerini yakmak, hepsini sefalete atmak demekti. Bir kişinin yüzünden koskoca bir mahalle yokluğa sürüklenebilir miydi?

Yalnız kaldıkları zaman, genç kadın kapıyı sıkıca örtüp kocasının yanına geldi, başladı hıçkırmaya.

"Nasıl geldiklerini, eve nasıl hınçla doluverdiklerini görsen aklın giderdi. Bütün avlu, tekmil mahalle kapıya dayandıydı. Sonra, gene de Allah razı olsun Aliş'ten, hepsini yatıştırdı, gönderdi de içim ferahladı. Vazgeç kocacığım, vazgeç böyle şeylerden. Ne diye içiyorsun sanki? Meyhanelerde içip saçmalamaktansa, iş araşan olmaz mı?"

Mustafa Kemal olabilmenin zorluğunu gittikçe daha iyi anlıyordu. Ot mot. İş, ekmekleriyle ilgili hâle gelince, her biri bir aslan kesiliyordu. Mustafa Kemal olmak, onları birleştirip büyük bir yangın hâline getirmek, sonra da istenilen yana sevk edip, istediğin şeyi yakmak, yakabilmekti.

Üzerinde durmadı. Müjdeyi verdi:

"Bir iş buldum galiba."

Genç kadın heyecanlandı:

"Buldun mu? Nerde? Maaş kaç? Elimize sağlam ne geçecek?"

Henüz iş oralarda değildi. Söz almış sayılabilirdi. Yarın bu vakit kesin olarak öğrenecekti. Hele şimdi yemeklerini yiyip, üstüne de kahvelerini içsinlerdi.

Genç kadının gözlerindeki sevinç pırıltısı söndü.

"Yemek mi?" dedi. "Ne yemeği?"

"Yani, yiyecek bir şey..."

"Ekmekle kara zeytinden başka bir şey yok!"

Omuz silkti:

"İyi ya, getir!"

Genç kadın aşağı indi. Karnındaki de işi azıttıkça azıtıyordu. Dışarı çıkmak için bu ne acele, bu ne telaştı? Ne vardı sanki dışarda? Babasının işleri düzelmeden, ellerine para geçmeden, borçlarını ödeyip kurtulmadan.

Kapı deli deli vuruldu: Şaban'dı. Kucağında birtakım paketler, bir şişe şarap... Genç adamın başı yumrukları arasında, masasında dalgın dalgın oturuyordu.

Şaban gözüyle işaret ederek, kocasının niye sıkıldığını genç kadından sordu.

Genç kadın omuz silkti:

"Bilmiyorum."

Merdiveni tavşan çevikliğiyle sıçrayıp yanına gitti.

"Şaban geldi!"

Genç adam uykudan uyanır gibi döndü. Sıkıntısının içinden çıkıp merdiven başına geldi.

"Ne onlar?"

Şaban:

"Şarap, pastırma, yumurta filan. Oturup yiyelim. Sonra da konuşuruz."

"İyi ya. Bilhassa şaraba sevindim!"

"Niye, ne var?"

"Kendimi kuvvetli hissetmek istiyorum!"

Genç kadın paketlerle alt eve indi.

Genç adam sordu:

"Senin iş oldu değil mi?"

Şaban hâlâ mahcup durumdaydı. Arkadaşının işi olmadıktan, olmayacağını da bildikten sonra, neye yarardı kendi işinin olması?

"Senin iş olmazsa ben de boş vereceğim!"

"Deliliğe lüzum yok. Bari birimizden birimiz çalışalım birader!"

"Doğru."

"Ben gittikten sonra müdürü tekrar gördün mü?"

"Gördüm."

"Ne dedi benim için?"

Ne dediğini açıklayamazdı. Babasından dolayı, "Tehlikeli. Merhabayı kessen fena olmaz ama gene de sen bilirsin. Burda bir iş meselesine gelince, bir defa kadrolar dolu. Sonra, kendisine de söyledim ya, bizim fabrika için fazla âlim. Burun buruna çalışılan işyerlerinde böylelerine tahammül edilmez. Daimi bir huzursuzluk vesilesi olurlar. Hem etrafları hem de kendileri için!" demişti.

Gene de, "Seni pek beğenmiş," diye uydurdu.

Sevindi:

"Beğenmiş ha?"

"Çok."

"İyi bir iş verirse... Değil mi?"

Şaban sıkılıyordu. Arkadaşını ne zamana kadar aldatmaya devam edecekti?

"İyi olur ama gene de fazla ümit bağlama!"

Şüpheyle sordu:

"Niye?"

"Muhasebe servisi kadroları dolu da."

"İsterse bir iş yaratamaz mı?"

Bir sigara yaktı.

"Saat kaç? Yediyi geçiyor... Bizi bekliyorlardır değil mi?"

"Kim? Ha, siviller mi?"

"Yahu ne iş be! Demin şu öteberileri alırken bakkaldaki işçiler etrafımı bir sardılar, korktum bayağı!"

"Niye?"

Anlattı: Fabrikayı yakmak meselesinden. Doğru olup olmadığını sormuşlar.

"Ne dedin?"

"Ne diyeceğim, yok böyle şeyin aslı dedim. Ama attığım tokattan dolayı da tebrik ettiler. Bana kalırsa, bu tokat tarihidir!"

Genç adam güldü:

"Bana kalırsa da şu pastırmalı yumurtayla şarap daha tarihi!"

"Şakayı bırak. Bana öyle geliyor ki, İsa yahut Muhammet'in doğuşu gibi, bu tokat da işçi mahallesinde yeni bir tarihin başlangıcı olacak. Tokattan önce, tokattan sonra..."

"O, bu değil ya, herife amma kestim ha değil mi? Ne dedi? Bu fabrikaya göre çok âlimsiniz mi dedi?"

Odacı Şaban az kalsın, "Evet ama o ukalalık işini bozdu!" diyecekti kendini tuttu. Genç adam devam etti:

"Kafayı buldum mu, yabancıların yanında bile pervasızlaşıyorum. Bir cesaret, bir ataklık geliyor ki sorma!"

Genç kadın sofra beziyle yukarı çıktı. Bezi çabucak yere yaydı. Ekmeği dilimledi. Ufacık kulaklarının dipleri ter içindeydi. Yiyeceklerini hazırladıktan sonra Güllü'ye gitmeyi kuruyordu. Güllü'ye giderse, kocası evi yalnız bırakıp çıkmayı düşünmez, evde kalırlar, başları belaya girmezdi.

Aşağı gazocağının üzerinde sıcak sıcak tüten pastırmalı yumurta hepsinin iştahını şahlandırmıştı.

Genç adam şarap şişesini kaptı, bardaklara döktü.

Genç kadın onları pastırmalı yumurta ve şaraplarıyla baş başa bırakıp çıkarken saat sekize çeyrek kalayı gösteriyordu.

Farkına bile varmadılar.

Kapıyı çekip çıktı. Avlu, aralık kalmış oda kapılarından dışarı vuran sarı ışıklarla alacakaranlıktı. Odalardan birinde, belki

de bir bekâr yahut çalışmak üzere gelmiş de gurbet koymuş herhangi biri eli kulağa atmış Nizip ağzı bir uzun hava tutturmuştu. Genç kadın durdu. Türkü öyle yanıktı ki, babasını, çok az hatırladığı hâlde ölmüş annesini, sonra askerdeki ağabeyini hatırladı. Avlunun ışık tutmayan koyu karanlık duvar dibine çömeldi, başını avuçları içine aldı. Güllü filan silinmişti. Annesiyle ağabeyi de silindi sonraları. Yalnız babası. Maho'nun anlattıklarını hatırladı: "Kızıma, damadıma söyle, ne yapıp yapsınlar beni oraya aldırsınlar. Bu yaştan sonra ağır söze dayanamıyorum. Cehennem azabı içindeyim. Beni buradan kurtarsınlar!"

İçini çekti.

Kocası şu Sümerbank fabrikasına girse... Kendi de oraya başvursa... Kocası mı? Gene razı olmaz mıydı? Kızdı. Hem elinden iş gelmiyor hem de bırakmıyordu. Bu kadar yıl çalışmıştı da ne olmuştu sanki? Kim takılmış yahut çok kişi takıldığı hâlde, kim elde edebilmişti kocasından başka? Ne sanıyordu onu? Her önüne gelene peki diyecek mi sanıyordu?

Birden kendine geldi, düşüncelerinden sıyrıldı: Avlu kapısından kadınlı, erkekli, çoluklu çocuklu bir kalabalık girmişti. Avluyu geçiyorlardı. Anlamıştı. Elciydi. Mevsim dolayısıyla, kütlü denilen tohumlu pamuk toplama işçilerini tarlaya götürmek için ev ev dolaşıyor, işçilere avans dağıtıyordu. Kalktı. Peşlerinden birkaç adım attı, durdu. Niçin gidecekti? Elciden avans alıp, zamanı gelince de götüreceği tarlaya gitmek için mi? Hani kocası razı olsa, hiç de fena değildi. Annesinin sağlığında, yıllarca önceden biliyordu bu işi. O zaman çocuktu. Kendisi yedi yaşındaydı, ağabeyi dokuz. Yugoslavya'dan yeni gelmişlerdi. Şimdi pek çoğu toprak olmuş kadınlı erkekli, genç ihtiyar, çoluk çocuk arabalarla götürülmüşlerdi. Göz alabildiğine tarlalar. Beyaz beyaz patlamış kozalakların tohumlu pamuklarını toplamışlardı. Çocuklar için önemli değildi. Oyun gibi gelmişti. Yoruldular mı işi bırakıp ya bir hendeğin içine ya da varsa, bir ağacın gölgesi-

ne seriliveriyorlar yahut da alaçık denilen küçük çadırların altına çekiliyor, başlıyorlardı beş taş oynamaya.

Yerlilerin çocuklarından "Tahta tahta çamaşır" diye bir oyun bellemişti. Nasıldı? Güldü. Ene mene dosi, dosi saklanbosi... gibi. Şöyleydi galiba: "Tahta tahta çamaşır – Anan baban kumaşır – Kumaşırın atları – Kişir kişir kişniyor – Neyin için kişniyor – Arpa için kişniyor – Arpayı nerden bulmalı – Arpacıdan almalı."

Gerisini hatırlayamadı.

Kızdı, amaaan, lanet kafa. Kafa değil tuz kabağı. Şimdi Kürtlere varsam. Kocamdan habersiz, elciye adımı yazdırıp avans alsam. Bir kısmıyla borcumuzu ödesem, bir kısmından da babama gönderip getirtsem. Hatta babam için de avans alsam. Babama da yazsam. Acele gel desem. Gelse. Kocam duyunca ne der?

Aklına Aliş'in karısıyla Güllü geldi:

"Seni o kadar zenginler istediydi. Varmadın. İlle bu dedin. Bu da işte, eli doğru dürüst ekmek tutmuyor. Bırak şunun yakasını. Peşinden ne sürükleniyorsun? İnsan dünyaya bir sefer gelir!"

Hak verir gibi oldu. Tam zamanında karnındaki tekmeyi yapıştırmasaydı, onlara hak vermiş gitmişti. Ama olmadı. Kız, babasından yana çıkmıştı.

"Kocamdan soğutamazlar beni. İşsiz, sıkıntıda bir erkek bırakılır mı? Babam o kadar sıkıntı çekti de annem bıraktı mı? Dedem çok zenginmiş. Annemi nazla, niyazla büyütmüş. Elini soğuktan sıcağa vurdurmamışlar. Öyle olduğu hâlde, kocası yokluğa düşünce nasıl fabrikada çalıştıydı? Ben de annem gibiyim. Kocam izin verse, tekrardan fabrikaya girer çalışırdım. Çalışırdım ama, niye izin vermiyor? Boşuna sıkıntı çekmiyor muyuz?"

Elcinin daha büyük bir kalabalıkla bir başka odaya girdiğini gördü. Güllü'ye gidip de ne yapacaktı? Hazır elci de gelmişti, Seyranlara gidip avans alanları seyrederdi.

Fabrikada "kırmacılık" yapan Battallara yürüdü.

Battal'ın genç karısı Seyran, kendi akranı, güzel bir kızdı. Fabrikada çalışıyordu hâlâ. Vaktiyle birlikte çalışmışlardı iplikhanede. Çok yaman kızdı. Sonra Battal'ı sevmiş, kaçmıştı. Babası dördüncü ordudan, aksi bir Kürt, kızı vermek istememişti. Maksadı satmaktı. Seyran'ın ablaları gibi, Seyran'ı da yüz mü olur, iki yüz mü olur ne tutturursa satıp parasını içkiye vermek isterdi. Seyran elini çabuk tutmuştu. Bu yüzden babasıyla arası açıktı.

Genç kadın kapıyı vurdu. Seyran açtı. Genç kadını görünce sevindi. Sevindi ama böyle gece vakti ne diye geldiğine akıl erdirmeye de çalışmadı değil. Çünkü gündüzleri gelirdi çokluk. Gece hiç gelmezdi.

Buyur etti.

Oda adamakıllı yükünü almıştı. Seyran'ın kocası, kocasının ihtiyar anası, babası, ninesi, yakın çırçır fabrikalarından birinde çalışan ergen kardeşi... Hep bir odada barınır, bir odada, bir tencerede yer içer, yan yana serili yataklarda yatar kalkarlardı.

Genç elci, başköşeye oturtulmuştu. Yanında sivri çeneli, on bir yaşlarında gösteren oğlu, oğlanın elinde küçük bir defter, isim yazıyorlardı.

Genç kadın, Seyran'la bir kenara ilişti.

Seyran, "Bu yıl da gideceğiz kütlüye," dedi.

Genç kadın sordu:

"Avans aldınız mı?"

"Kocam şimdi alacak!"

"Adam başına ne kadar veriyor?"

"Irgatın vaziyetine göre. Bu yıl ırgat nazlı, avanslar da tabii fazla olur. Bu ötekilerden çok veriyor. Geçen yıl biz Cemşir Ağa'yla gittikti. Bu yıl bununla gideceğiz."

Genç kadın gözlerini elciye kaldırdı. Göz göze geldiler. Kalın siyah kaşlı, geniş omuzlu, yuvarlak çeneli bir adamdı. Gözlerini kaçırdı. Huylanmıştı. Bakılmaya, laf atılmaya o kadar alışkındı ki, bunu olağan saydı. Güzeldi elbette bakacaklardı.

Tekrar göz göze geldiler.

Seyran usullacık dürttü:

"Kolay gelsin!"

Döndü, baktı, güldü.

"Ne var da?"

Kulağına eğildi:

"İstediğin kadar avans verir sana!"

Genç kadın aldırmadı. Kocasından habersiz hiçbir şey yapmamaya söz vermişti. Bir koşu gidip, konuşsa da, şundan biraz avans alsa...

Elciyle tekrar bakışları karşılaşınca, adam gülerek sordu:

"Sen de gelsene kütlü toplamaya!"

Seyran atıldı:

"Ne kadar avans verecen?"

"Gelsin, ağırlığınca veririm!"

Seyran dürttü:

"Al kız! Beraber gideriz."

Elci cevap bekliyordu. Diken üzerinde gibiydi genç kadın. Şu sıra öyle de para lazımdı ki. İlle babasını getirtmek için. Yalnız babası mı? Kocası da işsizdi. Babası için de avans verir miydi acaba?

Tekrar göz göze geldiler. Amma da ısrarla bakıyordu!

"Köydeki babam için de verir misin?"

"Öbür dünyadaki anan için bile veririm!"

Ağzından kaçırıverdi:

"Deert..."

Öyle tatlı söylemişti ki, odadakiler kahkahayı bastılar.

Elci, "Söyle," dedi, "adını söyle bakalım."

Seyran, "Cemile," dedi.

Genç kadın arkadaşının bileğini sımsıkı tutmuştu.

"Allah canını alsın kız. Kocama haber vermeden."

"Adaam sen de."

Cin bakışlı, sivri çeneli oğlan deftere kaydetmişti bile. Elci dört kırmızı onluk çıkarıp uzattı:

"Yeter mi?"

Gene Seyran, "Bir onluk daha ver de babasına yollayıp getirtsin," dedi.

Elci hemen çıkarıp uzattı.

Genç kadın elinde beş kırmızı onlukla şaşırmıştı. Bu kadar çok parayı hiçbir zaman bir arada görmemişti. Elinde paralar, başı dönüyor, sanki kulaklarında rüzgârlar esiyordu. Kocasına ne diyecekti? Ona sormadan gene niye kendi bildiğine gitmişti. Elcinin, bu hiç kimseye vermediği beş kırmızı onluğu ona niçin verdiğini herkes gayet iyi biliyordu. Ya kocasının kulağına gider de küplere binerse? Ya gene darılırsa? Ya boşamaya kalkarsa?

Parayı geri vermek geliyordu içinden ama beş tane, kocaman kocaman kıpkırmızı onluktu. Geri verilir miydi hiç?

Elciyle peşindekiler kalkıp gittikleri hâlde, hâlâ huzursuzluk içinde, paraları avucunda sıkıyordu. Avuçları terlemişti.

Seyran sordu:

"Ne düşünüyorsun kız?"

"Hiç," dedi.

"Kocandan mı korkuyorsun? Boş ver. Kötülüğüne almadın ya!"

"Doğru."

"Beş tane kırmızı onluk bu. Gördü mü, götür geri ver diyemez. Derse bana getir, götürür veririm!"

Bu sözler yüreğine serinlik verdi, öyle ya, istemezse geri verirdi.

Gözü raftaki çalar saate ilişti: Sekiz buçuğu geçiyordu. Kalkıp Güllü'ye gitmek geçti içinden. Bir de ona danışsa hiç fena olmazdı.

Kalkmadan önce, "Kocam kızarsa, parayı sana veririm, götürürsün," dedi.

"Peki peki..."

Avluya çıktı. Kapılarının önünde iki gölge. Durakladı. Kimdi, ne istiyorlardı acaba? Kocasını mı arıyorlardı yoksa. Belki. Belki kocasını arıyorlardı. Kim bilir, belki de bir iş için.

Çıplak ayaklarında nalın, koştu.

"Kimi arıyorsunuz?"

Yüzlerini görmeye çalıştı. Fark olunmuyordu. Yalnız, kravatlı, efendiden kişiler olduklarını anlamıştı.

Kibarca, kocasının ismini söyleyerek, hangi odada oturduğunu sordular. Bu kadar kibar kişilerin kocasını arayışları hoşuna gitmişti.

"Burda," dedi. "Ben hanımı olurum. Müsaade edin de haber vereyim!"

Avucunda sıkı sıkı tuttuğu beş kırmızı onluğu adeta unutmuştu. Kapıyı itip girdi. Şaban'la şişeyi yarımlamışlardı. Genç adam kapıdakileri görünce, istemeyerek, fırladı:

"Buyrun, buyursanıza!"

Girmek istemediler:

"Rahatsız etmeyelim."

"Rica ederim, buyrun!"

İki sivil, son derece kibar, girdiler. Yukarı çıkıp, birer kenara iliştiler. Genç kadın ellerini sıktı, "Hoş geldiniz," dedi. Sonra kocasının sinirli bir işaretiyle, dışarı çıktı.

Genç adam karısına fena içerlemişti. Ne diye, "Evde yok!" dememişti sanki? Başına bela mı açmak istiyordu?

Esmer sivil, "Bizi saat yediden beri beklettiniz," dedi.

Şaban somurtmuştu.

Genç adam anlamamış davrandı:

"Ne saat yedisi?"

"Hani moruğun meyhanesinde buluşacaktık?"

"Ne zaman kararlaştırmıştık?"

"Tuhaf. Şaka mı yapıyorsunuz?"

"Yook. İçtim mi, ne söylediğimi bilirim ne de söyleneni anlarım. Hele söylediklerim... Saçmalarım!"

Sarışın sivil, "Çok şakacısınız," dedi.

Şaban işi kavramıştı. Bozmadı. O da arkadaşı gibi davranarak hiçbir şeyi hatırlayamadığını, verilmiş bir sözleri var da sözlerinde durmadılarsa affedilmelerini rica etti.

Siviller işi çakmışlardı.

"Bizi de tanıyamadınız o hâlde?"

Genç adam, "Gözüm ısırıyor ama," dedi.

Şaban'a döndüler. O da arkadaşını taklit etti:

"Benim de. Hiç yabancı değilsiniz ama nerden tanışıyoruz bilmem."

İsminin Rıza olduğunu söyleyen sivil, "Yazık," dedi. "Biz de bizim gibileri kurtaracak bir kurtarıcı bulduk diye seviniyorduk!"

Arkadaşına döndü:

"Ne dersin? Gidelim mi?"

Sarışın arkadaşı pişkin davrandı:

"Arkadaşlar şaka yapıyor herhalde. Yahut da şarapça takviye edilmeleri lazım. Ne dersiniz, şurdan iki şişe alıp gelsek de devam etsek."

Genç adam, "Mümkün değil," dedi. "Dün ve evvelki geceleri hatırlamama imkân yok. Ne kadar içersem içeyim. Bir defa içip sarhoş olduktan sonra o gün adamakıllı zırvalarım. Üzerinden bir gün geçip de ayıldım mı, bir daha ne kadar içsem nafile."

"Deminki hanım kimdi?"

Genç adamın kaşları çatıldı:

"Ne yapacaksınız?"

"Hiç, sorduk."

"Karım!"

"Yaa... Allah bağışlasın. Demek içemeyeceksiniz?"

"Hayır."

"O hâlde. Gidelim biz?"

"Siz bilirsiniz."

Kalktılar. Genç adam yolcu edip, kapıyı arkalarından kapadı, tahta sürgüyü sürdü.

Ne olursa olsun, kafaları hayli bulmuşlardı. Geriye kalan şarapları da içtiler.

Genç adam:

"İster misin yarın Emniyet'e çağırıp meseleyi eşelesinler?"

Şaban çekinerek:

"Çağırtırlar mı dersin?"

"Kim bilir? Belli olmaz... Yeni işlerimize de mani olurlar."

Şaban, arkadaşı hakkında daha fazla ikiyüzlülük yapamayacağını anlamıştı.

"Sana göre hava hoş," dedi.

"Niye?"

"Çünkü, nasıl olsa seni almayacak müdür!"

Genç adam bir an her şeyi anlayarak, sanki göklerden yere düştü.

"Hani böyle böyle diyordun?"

"Bakma. Seni üzmemek içindi. Babandan dolayı seni alamayacağını, yarın gelmemeni söylememi tembih etmişti. Ama üzülme, madem sana iş vermeyecek, ben de çalışmayacağım!"

Genç adamın içinde, ümitsizlikle gelen mosmor sıkıntı gene başladı. Yanaklarındaki şarap kızılı siliniverdi. Şimdi ne yapacaktı?

10

Ertesi gün Şaban her zamandan daha erken geldi. Kocası uyuyordu. Bütün geceyi uykusuz geçirdiğini biliyordu. Soramamıştı da. O adamlar kimdi? Niçin gelmişlerdi? Kocasının canı onların yüzünden mi sıkılmıştı?

Şaban her şeyi bir çırpıda anlattı.

Genç kadın işi anlamıştı. Ne çıkardı? Şehirde boyuna işleri bozuluyorsa, kütlü toplamak üzere kıra, tarlalara giderlerdi. Hazır, paraları vardı. Babasına yol parası gönderip getirtirdi. Bu su-

retle üç kişi olurlardı. Elli liralık avansı yiyinceye kadar bir elli lira daha kazanırlar, kim bilir, belki de bir değil iki elli lira kazanabilirlerdi:

Şaban, "Ben de işe boş verdim," dedi.

Genç kadın sebebini sordu.

"Arkadaşıma iş vermeyip bana vermeleri hoşuma gitmedi de."

"Peki, şu işi ne yaptın?"

"Hangi işi?"

"Sevgilini?"

Güldü.

"Yüzüstü bıraktım bacı..."

"Peki ama kız senin için hâlâ deli divane. Senin yüzünden bütün gün dayak yiyor. Acımıyor musun? Erkekliğe yakışır mı?"

Şaban'ın bundan haberi yoktu.

"Ciddi mi söylüyorsun?"

"Ciddi söylüyorum tabii!"

"Demek benim yüzümden dayak yiyor?"

"Yiyor ya. Seni her gün sorar benden. Selamını söyleyeyim mi?"

Şaban duymadı. Bir düşüncedir almıştı. Demek onun yüzünden dayak yiyordu? Öyle ya, erkekliğe sığmazdı. Bir çaresine bakmalıydı. Bakmalıydı ama, nasıl?

İçini çekti.

"Benim ne yapmam lazım şimdi bacı?"

"Ne yapman lazım geldiğini benden mi soruyorsun? Ayıp ayıp."

Şaban şöyle bir düşündü. Sonra başını sertçe kaldırdı:

"Kaçırmam lazım değil mi?"

"Bilmem. Ne evet derim, ne hayır. Çünkü..."

Şaban eşeledi:

"Çünkü?"

"Sen de işsizsin. Bir kızı kaçırmak kolay mı? Bize bak!"

"Ne var sizde? Karımın senin gibi çıkacağını bilsem..."

Genç kadın gururla gülümsedi:

"Niçin?"

"Niçini var mı bacı? Senin gibi güzel bir kadın bu sıkıntıyı çeker mi? Görüyoruz. Başları bir parça sıkıştı mı, hemen koca değiştiriyorlar. Yahut da babaları, anaları varsa, yallaaah, tüyüyorlar!"

İçi içine sığmıyordu. Ne olurdu, ah ne olurdu kocası da şunun gibi, şu Şaban gibi konuşsa. Hiç olmazsa ara sıra!

Koynunda, memelerinin oluğuna yerleştirdiği beş onluğu hatırladı. Kocasını sıkıntısı içinde bırakıp gitmek şöyle dursun, ona en candan yardımcı olmak istiyordu ama, anlamıyordu ki.

"Kocam benim her şeyim," dedi. "Onun yoluna ölürüm. Ama o..."

Şaban eşeledi:

"Söyle bacı söyle, korkma. Benden sır çıkmaz. Bilirsin, seni de öz kardeşim gibi severim. Söyle!"

Genç kadın gene de küçük bir tereddüt geçirdi. Sonra, "Beni çalışmaya bırakmıyor," dedi. "Benden şüpheleniyor. Ben namusumu onun için mi taşıyorum? Onunla tanışıp evleneli ne oldu daha? Ondan önce sen tanırsın beni fabrikadan. Peşime düşenlerin haddi hesabı mı vardı? Mektup yazanlar, çiçek gönderenler, kebap ısmarlayanlar. Birine baktım mı?"

"Bırak bunları, malum. Ne istiyorsun yani şimdi?"

"Çalışmak istiyorum!" Ve coştu. "Çalışmaya bırakmıyor beni. Yarı aç, yarı tok, dört duvar arasında canım sıkılıyor. Dedikodudan nefret ediyorum. Çalışmak, kocama yardım etmek istiyorum. Kim bana laf atabilir? Laf atsalar bile ne çıkar? Kızlığımda attılar, attılar da ne oldu? Hem ben arkadaşlarımı arıyorum, çok arıyorum onları. Balık sudan çıkınca yaşar mı?"

Şaban'ın kafasında kendi sevgilisi. Ne olurdu, ne olurdu kendininki de böyle olsa! Çalışmak istediğini suratına haykırsa, ça-

lışsa. Hatta genç adamı da kandırsa, hep birlikte fabrikada çalışsalar.

İçini çekti:

"Ne düşünüyorum biliyor musun?"

Genç kadın merakla:

"Ne düşünüyorsun?"

"Ben de benimkini kaçırsam diyorum. O, babasına, anasına boş verse. Bir başka mahallede iki odalı bir ev tutsak. Hep birlikte çalışsak. Yahut da buradan gitsek, İzmir'e, İstanbul'a gitsek. Koca şehrin içinde kaybolsak!"

Genç kadının gözleri parladı:

"İstanbul çok büyük değil mi?"

"Soruyor musun?"

"Bizi nereden tanıyacaklar orada. Kim kime dum duma ha?"

"Dum duma ki dum duma."

"İstanbullu işçiler gibi açıkgöz yok. Bir zamanlar hani gelmişlerdi de."

"935'te değil mi?"

"Yılını unuttum ama, öyle herhalde. Onlar geldikten sonra gözümüz bir açıldıydı ki..."

"Biliyorum. Ben o zaman dokumalarda çalışıyordum. Onu bunu bırak. İstanbul'a atlayıp gitmeliyiz. Dördümüz, vermeliyiz sırt sırta, çalışmalıyız!"

"Para? Yol parası, orada yerleşecek, ev tutacak, iş buluncaya kadar geçinecek para?"

Şaban'ın kaşları çatıldı, açıldı. Para olsa, bir dakika durmalarına sebep yoktu.

Genç kadına dikkatle baktı.

"Ne yapıp yapıp paranın yolunu bulmalıyız!" dedi.

"Nasıl?"

Genç kadının bakışında, soruşunda rahatlık var. Ne yapacağını bilen, karşısındakine bunu anlatmak için en uygun ânı bekleyen, kendinden emin bir rahatlık.

Şaban, "Keşke bulduğum işe boş vermeseydim," dedi.

"Odacılık mı?"

"Öyle ya."

"Odacılıktan alacağın para ancak boğazına yeter. Öyle bir iş olmalı ki, dördümüz de çalışmalıyız. Dördümüzün kazancı bir araya gelmeli, bir tencerede pişirip bir tencereden yemeliyiz. Böyle olursa kazancımızın yarısını biriktirebiliriz!"

Şaban'ın aklına yatmış, heyecanlanmıştı.

"Peki, böyle bir iş. Biliyor musun?"

Genç kadının içinden tatlı bir huzursuzluk geçti. Eğildi, kapıdan içeriye baktı. Kocası hâlâ uyuyordu. Söylese miydi acaba? Kütlü toplamaktan söz açsa mıydı? Beş tane onluğu çıkarsa mıydı?

Ne olursa olsun, açmalıydı.

"Mesela," dedi. Kütlü toplamaya gidebiliriz!"

Şaban hiç şaşmadı. Olmayacak ne vardı? Her mevsim kamyonlar dolusu giden aileler biliyordu. Tencereleri, sahanları, çulları çuvalları, çamaşır leğenleri, kazanlarıyla tarlalara göç eden aileler! Ev halkı, yediden yetmişe kadar çalışır, dönüşte koyunlarında kışlık erzak paraları bulunurdu.

"Vallahi iyi fikir," dedi. "Peki ama..."

"Pekisine karışma. Sen yalnız benimkini razı et, üst yanı kolay!"

"Nasıl kolay?"

"Nasılına karışma. Bizim Seyranlar da gidecek. Elciyi görür, sizin için de avans isterim, verir. (Dayanamadı.) Bak!"

Koynunda, memelerinin arasında ısınmış beş kırmızı onluğu çıkarıp gösterdi.

Şaban heyecanla sordu:

"Elciden mi aldın?"

"Tabii ya."

Şaban gene coştu:

"Sen, sen bacı. Sen Allah gibi kadınsın şerefsizim!"

"Tövbe de."

"Boş ver tövbeye. Ben şimdi ne yapayım? Hayır ben değil. Sen ne yapacaksın biliyor musun? Bizim sevgiliyi görecen, ağzından girip burnundan çıkacan, bu işe razı edecen!"

"O, dünden razı. Şaban diyor bir daha demiyor. Kız sana büyülenmiş. Sen ne dersen peki der o!"

"Kaç yaşında?"

"Bilmem ama, on dört var..."

Küçük sayılırdı. Babası istemezse, kanun elinden alabilir, almakla da kalmaz, içeri atabilirdi. Ama sanmıyordu. Aliş işi uzatacak "ham"lardan değildi.

"Adaaam sen de," dedi.

"Ne var?"

"Aliş pişkin adamdır, ham değil... Kızını kaçırdım diye beni hapse attırmaz!"

"Yok canım."

"Sen şimdi ne yap biliyor musun? Kızı gör. Vaziyeti anlat. Böyle böyle de. Hazır olsun. Sonra da gör elciyi, avansı al. Yazıya giderken kıza haydi diyelim, basıp gidelim. Oldu mu?"

Genç kadın tereddüt içindeydi: Kocası gene aksilenir de, "Hayır. Yazıya yabana gidemem ben. Hem bana danışmadan niçin avans aldın? Götür geri ver!" derse?

"Bana bak," dedi.

"Emret!"

"Kütlü toplama işinden benimkinin haberi yok. Avanstan da. Sen şimdi git. Onu kahvede bekle. Gelip aradığını, onu kahvede beklediğini söyleyeyim. Gelsin. Konuşun. Onu bu işe kandır olmaz mı?"

"Olur."

"Avans aldığımı filan en sonra söylersin."

"Peki."

"Ben de senin işini yaparım."

"Peki peki."

Avludan çıktı gitti.

Genç kadın odasının kapısı önünde dikiliyordu. Şu beş onluk, kıpkırmızı, gıcır gıcır, kına renkli beş onluk kendilerine kalırsa, birini babasına yollardı. Babası gelmeliydi ki, borçlarını çabuk ödesinler. Kalırdı dört onluk. Bu dört onluktan birinin yarısını da ağabeyine yollardı. Parayı alınca kim bilir nasıl sevinir, belki de ağlardı fukara. Elbette sevindirmek isterdi zavallıyı. Geçen yıla kadar babasının evini omuzlarında taşıyan oydu. Yıllar yılı, kazancını eve vermiş, kendisi için tek kuruş ayırmamıştı. Böyle bir ağabeyi düşünmeyip de kimi düşünecekti?

Paraları usullacık çıkardı.

Yahut beş lira değil de iki buçuk lira mı gönderseydi acaba? Asker adamın neye ihtiyacı olurdu ki? Üstünü başını devlet temin ediyordu. Yiyeceğini, içeceğini de. Bir sigara parası. Onu da veriyorlardı. Elinde bir miktar harçlık bulunması içinse, iki buçuk lira yeterdi.

"... Evet evet," diye geçirdi. "İki buçuk lira yeter. Babama yollayacağım. Yazıya çıkıncaya kadar da boğazımıza yetecek. Sonra, bakkala, kasaba, manava da vermek lazım!"

Paraları katladı, tekrardan koynuna soktu.

"Karı!"

Kocasının sesi. Suçüstünde yakalanmış gibi, kıpkırmızı kesildi.

"Buyur!"

Genç adam farkına vardı:

"Ne o? Niye kızardın?"

Şaşaladı. Bu adamın da gözünden hiçbir şey kaçmıyordu.

"Kızardım mı? Bilmem..." dedi. "Kahve içecek misin?"

Karısının al al yanakları, içindeki mosmor sıkıntıyı silivermişti. Kaç vakittir unuttuğu bir heyecanla, "Kapıyı kapa da gel," dedi.

Genç kadın hâlâ kendinde değil:

"Ne olacak?"

"Ne mi olacak? Kapıyı kapa da gel be!"

Emre uydu. Kapıyı kapayıp tahta sürgüsünü sürdü. Merdiveni ağır ağır çıktı. Kocasının yatağı yanına oturdu. Mahzun bir hâli vardı. Genç adamın bu da gözünden kaçmadı. Karısını okşarken canının niçin sıkkın olabileceğini kestirmeye çalışıyordu.

"Pek düşüncelisin," dedi.

İri gözleriyle baktı:

"Ben mi?"

"Sen."

"Bilmem?"

Elini entarinin göğsünden içeri tam sokmuştu, genç kadın irkilerek kaçınmak istedi ama genç adamın eli onlukların küçük tomarına dokunmuştu. İşin rengi hemen değişti.

"Nedir onlar?"

Kocasının bileğini sımsıkı tutmuştu:

"Hiç."

"Nasıl hiç?"

"Hiç işte."

"Para mı?"

Nerdeyse ağlayacaktı.

Genç adam korkunç bir şüpheyle saldırdı, memelerin oluğundan beş onluğun ılık tomarını çekip çıkardı:

"Ne bunlar?"

Genç kadın mahvolmuşçasına kocasının boynuna sarıldı, hıçkırmaya başladı. Kesik kesik hıçkırıyordu. Başını adamın göğsüne yaslamıştı. Adamsa hep o korkunç şüphe içinde, cevap bekliyordu.

"Nedir bunlar? Nerden, kimden aldın? Söyle! Kimden aldın bu elli lirayı? Bu kadar para sende ne geziyor? Cevap versene be!"

Cevap verecek hâlde değildi. Hıçkırıklar içinde, sarsılıyordu.

Genç adam şiddetle itti.

Genç kadın yere düştü. Odanın çıplak tahtalarına kapandı bu sefer. Nasıl, nasıl izah ediverecekti? Ya dinlemezse? Ya inanmaz-

sa? Yahut da, "Bana danışmadan niçin kendi kendine hareket ettin?" derse?

Kolundan tutup şiddetle sarstı:

"Kimden aldın diyorum, cevap ver!"

Cevap alamıyordu. Niçin? Aklına gelen gibi miydi yoksa? Yoksa birilerinden mi almıştı? Yani boynuz mu taktırmıştı?

Çıldıracaktı. Ağzından kaçıverdi:

"Demek," dedi. "O işlere de başladın artık?"

Genç kadın ıslak kirpikleri, yaş yaş gözleriyle yerinden fırladı. Kocasının karşısına dikildi. Elleri arkasında, meydan okurcasına sordu;

"Hangi işlere?"

Göz kırptı:

"O işlere işte..."

Genç kadın boğulurcasına!

"O.....luk mu?" diye bağırdı. "O.....luktan mı kazandığımı sanıyorsun?"

"Başka nereden alabilirsin?"

Ağlamıyordu. Onu, o dünyada belki de her şeyden çok sevdiği adamı hiç acımadan öldürebilirdi. Ağır ağır anlattı. Her şeyi anlattı. Sonra, "Benim için böyle şeyi nasıl düşünebildin?" dedi.

Genç adam bir sigara yaktı, karısına arkasını döndü. Düşünebilmişti işte. En zayıf zamanıydı. Karısını henüz yeni tanıyordu. Kızlık hayatının dürüst geçmiş olması önemli değildi.

Yeni bir ders vermek istedi.

"O parayı götür, aldığın adama geri ver!"

Kalktı elbisesini acele acele giyinmeye başladı. Genç kadın küçük bir tereddütten sonra hınçla, "Peki," dedi.

Kocası giyinip evden çıkıncaya kadar oturduğu yerden kımıldamadı. Elinde beş tane onluk, öylece oturuyordu. Verecekti. Seyran'a götürüp verecek, kocasının şüphelerinden söz açacaktı. Kocası kapıyı sertçe çekip çıktıktan sonra, elindeki onluklara baktı. Ne tatlı ne de sevimli şeylerdi!

Paraları yan yana dizdi. Karşılarına bağdaş kurdu.

"Sizi nasıl geri verebilirim, nasıl?" diye uğundu. "Sizinle babamı getirtecektim. Ağabeyime, zavallı ağabeyime harçlık yollayacaktım. Borçlarımızı ödeyecektik, İstanbul'a gitmek için para biriktirecektik. Ne yapayım ben şimdi?"

Gözlerinden süzülen iki damla yaş kınalı onluklara düştü. Ellerini yüzüne kapamış, omuzları sarsıla sarsıla ağlıyordu. Sonra ani bir kararla ellerini yüzünden çekti. Paraları topladı. Merdiveni hızla inip, odadan çıktı.

Sonbaharın yorgun güneşi avluyu kaplamıştı, irili ufaklı, gençli ihtiyarlı avlu halkı her günkü işlerine koyulmuştu. Bir kenardaki paslı tulumba gıcırtılı sesiyle boyuna işliyor, kadınlar sıra beklerlerken konuşuyorlardı.

Genç kadın takunyalarıyla avluyu hızla geçip Seyranlara geldi. Kapıyı itti. Sürmeli gözleriyle taze Seyran buyur ettiyse de, çıkmadı.

"Biraz gelsene!"

Seyran merdiveni bir solukta indi.

"Hayrola?"

Genç kadını yeniden ağıt tutmuştu. Sarsılarak, "Kocam avansa kızdı. Al. Elciye geri ver!" dedi, avucundaki kınalı onlukları uzattı.

Seyran şaşalamıştı. Paraları aldı. Geldiği gibi hızlı hızlı odasına dönen arkadaşı gözden kaybolunca kadar arkasından baktı.

Genç kadın sırtından büyük bir yükü atmıştı. Canı hiçbir iş tutmak istemiyordu. Pencerenin beyaz perdesini kaldırıp, önüne yanladı. Daracık sokağa güneş vurmuştu. Yalınayaklı, etekleri şakıldaklı çocukları seyretmeye başladı: Bir kedi ölüsünün kuyruğuna ip takmış sürütüyorlardı. Neşeli, yaygaracı bir kalabalık hâlinde sokaktan çıktılar.

Genç kadın, "Şaban'ı söylemeyi unuttum," diye pencereden doğruldu. "Bulabilecek mi acaba?"

***

Bulmuştu. Yanında da Hasan Hüseyin. Cam gözünün çapağını beyaz mendiliyle siliyordu. Çoktandır görmeyeli unutmuştu. Karısı için, "Sana göre kız mı yoktu?" dediği günden beri hiç görmemişti. Darıldıklarını, arkadaşlıklarının sona erdiğini sanıyordu.

"Hayrola?" dedi.

Hasan Hüseyin gözünü yerine takarken, "Hayır," diye mırıldandı.

Şaban'la bakışan genç adam, gözüyle, "Ne var?" demek isteyen bir işaret yaptı. Şaban, "Seni Umumi Kaptan çağırıyormuş," dedi.

"Umumi Kaptan mı? Hayrola?"

Hasan Hüseyin, hep o ağırbaşlı hâliyle tane tane anlattı:

Lig maçları yaklaşıyormuş. Kulüp idare heyeti toplanmış. Bu yıl şampiyonluğu alabilmek için ne türlü hareket edilmesi gerektiği görüşülmüş. Birtakım kararlar alınmış. Bu arada, eski oyuncular hatırlanmış. Gazi'yle kendisi de akla gelmiş. Bilhassa kendisi üzerinde durulmuş. Şaban'dan öğrendiğine göre, işine de son verildiği için, tam fırsatmış. Hemen gidip görmeliymiş.

Genç adam, her zamandan çok daha moraran sıkıntısından kurtulur gibi oldu bir an. Hiç de fena değildi ama, iş? İş meselesi ne olacaktı?

Hasan Hüseyin, "Onu düşünme," diye mırıldandı.

"Nasıl düşünmem yahu? İşsizim!"

"Onu düşünme dedim ya!"

Kendinden emin bir hâli vardı. Genç adam ısrar edince, anlattı: Parti müfettişi kulübe fahri başkan seçilmiş!

Genç adam parti müfettişini birkaç sefer görmüştü. Çarktan yeni çıkmış gibi pırıl pırıldı. Kara kaş, kara gözler, sıhhatten çatlayacak gibi kıpkırmızı yüzü, kolalı yakası, başı topuzlu zarif bastonuyla bir İngiliz asili kadar şıktı.

"Artık iş hususunda şüphen kalmadı değil mi?"

İçini çekti. Kafasından Sümerbank müdürü geçmişti. Kim bilir, belli olmazdı ki, babasından dolayı belki de gene hava alırdı. Ama gene de zayıf ihtimaldi. Sümerbank müdüründen işi gidip kendisi istemişti. Buysa, çok daha önemli bir durumdu, aranıyordu!

Kalktılar. Şaban gelmedi. Hasan Hüseyin kendinden emin adımlarla çayhaneden çıktı. Fabrika önünde duran boş faytona girdi. Genç adam da girdi. Fayton yürüdü

Hasan Hüseyin'deki "önemli" hâle hiçbir mana veremeyen genç adam, nihayet sordu:

"Bütün bunlardan hiçbir şey anlamıyorum. Yoksa sen de idare heyetinde misin?"

Hasan Hüseyin gülmüyordu.

"Elbette," dedi.

"Ne iş yapıyorsun?"

"İdare müdürü yardımcısıyım!"

"Yani ayakkabılar, formalarla filan mı uğraşıyorsun?"

"Ben uğraşmıyorum. Adamlarım var. Emrediyorum, emrimi yerine getiriyorlar!"

Genç adam, "Vay anasını," diye düşündü. "Biz görmeyeli Hasan Hüseyin amma da önem kazanmış!"

Kafasından yıllarca öncenin zavallı Hasan Hüseyin'i geçti: Yamalı ceketi, yanları patlak postalları, laciverdi ağarmış kasketiyle orta ticarete gidip gelen, muhasebeci olup bol bol pirzola yiyeceği günleri hayalleyen Hasan Hüseyin! Ya bir gün, lokantada? Kompostoları pantolonunun cebine hasıl doldurmuştu? Yemek paralarını herkes kendisi verecek denilince nasıl zavallılaşmıştı.

"Fabrikadan niçin ayrıldın?" diye sordu.

Genç adam yerini mağrur bir hayvanın aldığı eski iyi kalpli arkadaşına dair hayallerden sıyırıp, biraz da heyecanla anlattı. "Baba dostu"ndan söz açtı. Karşılığında hiç olmazsa, "En doğru hareketi yapmışsın, aşkolsun..." filan bekliyordu ki, Hasan

Hüseyin cam gözünü yuvasından tekrar çıkarıp beyaz mendiliyle usul usul silerken, "Aptallık etmişsin," dedi.

Genç adam şaşırdı:

"Nasıl yani?"

"Nasılı var mı? Adam sana tam da bir baba dostu gibi teklifte bulunmuş. Sen tutmuş reddetmişsin!"

"Kabaca ha?"

"Elbette. Kaçırılır fırsat mı o be? Çok değil, beş altı ayda sen de müstakil bir işyeri sahibi olur keyfine bakardın!"

"?.."

"Ben senin yerinde olsaydım, mesele gayet basitti. İki yıl dişimi sıkar, hiç değilse elli altmış binin yolunu bulur, sonra da hemen komisyonculuğa başlar yahut da faize para verirdim!"

Genç adam, "Peki, ahlak, namus, fazilet, Allah?" dedi.

Hasan Hüseyin bir sigara yaktıktan, kibrit çöpünü de bir fiskeyle fiyakalı bir şekilde fırlattıktan sonra, güldü:

"Bütün bunlar karın doyurur mu sanıyorsun?"

"Belki de doyurmaz ama..."

"Kendi vicdanına karşı olan sorumluluğun ha?"

"Tabii."

"Tıpkı baban gibi, kalın kafalının birisin sen de. Hani hatırlar mısın? Babaannen sana, adam olursan sokaktaki köpekler de adam olur demişti. Hatırladın mı?"

"Hatırladım."

"Ben de tekrarlayayım: Sen adam olursan, gerçekten de sokaktaki köpekler de adam olur!"

"O türlü adam olmayı hiçbir zaman istemeyeceğim!"

"Yani, düşen fırsatları sistemli şekilde reddedeceksin ha?"

"Öyle."

"Senin aklından zorun var mı?"

"Sanmıyorum. Ama bir şey sormama izin ver: Mustafa Kemal Paşa hakkında fikrin ne?"

Hasan Hüseyin şaşaladı:

"Ne demek istiyorsun?"

"İnsan olarak yani?"

"Büyük adam."

"Vahdettin'in teklif ettikleri herhalde, baba dostunun bana teklif ettiği yanında çok farklıydı, çok da namuskâraneydi değil mi?"

Hasan Hüseyin'in yüzünden sıkıntının mosmor gölgesi geçti.

"Devam et."

"Niçin kabul edip mücadelesini yarıda bırakmadı..."

"Oooo... Sen desene..."

"Kendimi onunla ölçmesem bile, insan olarak, ahlak bakımından..."

Hasan Hüseyin boğulur gibi:

"Mustafa Kemal Paşa da benim gibi orta ticarette okusaydı."

"Ne olurdu?"

"Ticaret kafasıyla işleri muhakeme eder..."

"Milli mücadeleyi tasfiye edip ticarethane mi açardı?"

Kızdı. Cam gözü çapaklanmadığı hâlde, gene de çıkarıp sildi. Yerine takarken homurdandı:

"Mustafa Kemal Paşa'dan başka herkes öyle yapardı, evet. Sen de kimsin? Ortada, yeni bir Mustafa Kemal Paşa için sebep yok. Alt tarafı beş kuruşluk bir kâtip..."

"Parçasıyım, doğru ama haysiyetim var, namusum var, şerefim var. Bilhassa vicdanım var!"

"Bütün bunlarla bankaya git bakalım. Beş kuruş alabiliyor musun?"

Kulüp binasına gelinceye kadar konuşmadılar.

Umumi Kaptan iyi karşıladı. Güler yüzle. Bu kadar zamandır niçin kulübü arayıp sormadığını sordu. Lig maçları yaklaşıyordu. Yenilerde pek iş yoktu. İdare heyeti toplanmış, eskiler içinde en işe yarayacakların bulunup antrenmanlara devamlarının sağlanmasına karar vermişti. Ne diyordu? Bu şerefli davete elbette, hayır, diyemezdi.

Genç adamın içinde işsizliğin mosmor sıkıntısı. Hasan Hüseyin, "Fabrikadan da ayrılmış," dedi.

Umumi Kaptan sevindi:

"Oh oh oh. Bak buna sevindim işte! Bundan böyle haftada iki, hatta üç gün gelebilirsin antrenmana değil mi?"

Genç adam, Hasan Hüseyin'e baktı. İşi anlayan Hasan Hüseyin, "Bir iş bulunursa," dedi. "İşin vaziyetine göre."

Umumi Kaptan bayağı sinirlendi:

"Bıktım şu futbolcuların üstü kapalı profesyonelliklerinden! Evladım spor, spor için yapılmalı, menfaat için değil. Sahalarda toplanan alkış, hakiki sporcunun gıdası olmalı! Sporcu para için değil, yükselmek, daha, daha yükselmek için çalışır, didinir, hem kendi yükselir hem de memleketini yükseltir!"

Hasan Hüseyin elini tutmuş sıkıyor, Umumi Kaptan'ın söylediklerine karşılık vermemesini sağlamaya çalışıyordu.

Umumi Kaptan nutkunu bitirince, "Mamafih," dedi, "senin için Parti müfettişi nezdinde teşebbüste bulunmak isterim. Oldu mu?"

Genç adam başını salladı:

"Oldu."

Gün kararlaştırıp ayrıldılar.

Kulüpten çıktığı zaman, Umumi Kaptan'a karşılık vermemenin alçaltıcı ağırlığı altındaydı. Amma da atıp tutmuştu herif ha! Cebinde meteliği, evinde yağı, bulguru, tuzu, ekmeği yoktu, ev kirasını bile veremiyordu da, sahalarda şanlar şerefler kazanması isteniyordu! Bu adamlar insanların gerçek hayatlarından ne kadar uzaktılar! Herkes gibi yaşamıyorlardı herhalde. Tuza, yağa, bulgura, ihtiyaçları yoktu!

İşçi mahallesinin yolunu tuttu.

Şaban hâlâ çayhanedeydi. Heyecanla sordu. Genç adam kısaca anlattı: İki gün sonra kulübe tekrar uğrayacak, bir iş hususunda Parti müfettişinin yanına götürülecekti.

Şaban, "Aklın kesiyor mu?" dedi.

"Neye?"

"İş bulunacağına?"

"Belli olmaz. İhtiyaçları var, belki de sözlerinde dururlar. Durmazlarsa bile bir şey kaybetmem. Aç karnına spor olur mu?"

Şaban "şu mesele"yi açmak için kıvranıyordu ama, cesaret edemiyordu. Ya kızarsa? Ya reddeder de yanaşmazsa? Ya böyle şeyleri konuşuyor diye karısına içerler, terslerse?

Lafa başka yerden başladı:

"Ben bir şeye karar verdim!"

"Neye?"

Anlattı: Sevgilisi, babasıyla annesinin baskısı altında bir cehennem hayatı yaşıyordu. Buna sebep kendisiydi. Erkekliğe sığmazdı. Hatasını tamir etmeliydi.

Genç adam sordu:

"Ne yapmak niyetindesin?"

"Kaçıracağım!"

"Nereye? Tavan arasına mı?"

Taşı gediğine koydu:

"Hayır, kütlü toplamaya gideceğiz birlikte!"

Genç adamın kafasında şimşek çaktı: Yoksa karısının da bundan haberi var mıydı?

"Paranız yok. Nasıl gideceksiniz?"

Şaban, "Pöh," dedi. "Düşündüğü şeye bak. Elciden avans alacağız!"

Şüphesi büsbütün arttı:

"Ne kadar?"

"Adam başına on beş, yirmi, yirmi beş lira bile veriyormuş!"

"Biliyorum. Bizimki almış."

Şaban şaştı:

"Söyledi mi? Hani söylemeyecekti de, ben usulüyle açacaktım sana?"

"O belki de söylemeyecekti, ben keşfettim. Tabii müthiş kızdım. Parayı geri vermesini söyledim. Belki de vermiştir şimdiye."

Şaban'ın omuzları düştü:

"Niçin acele ettin birader? Aceleye ne lüzum vardı? Hep beraber toplanır giderdik. Ne iyi olurdu. Dört kişi. Bir tencereden yer, para biriktirir, sonra da basar İstanbul'a atardık kapağı!"

Genç adamın gözlerinde çocukça bir sevinç parlamaya başladı. Sahi ne iyi olurdu! Yıllar yılı kafasında yaşayan İstanbul'a gitmek, İstanbul'un tamamiyle yabancısı oluukları kalabalığı içinde çalışmak!

"Ne iyi olurdu Şaban, ne iyi olurdu be!"

"Burda, tanış gözlerin ayıplayan bakışları önünde dokumacılık bile yapmak güç ama orda, koca şehrin hayhuyu içinde istersen lağımcılık yapabilirsin."

İçini çekti:

"Doğru..."

"Doğru tabii. Kadına boş yere kızmışsın!"

"Belki ama pek de boş yere değil. Benden habersiz işler çevirmeye kalkışmasına içerliyorum. Haydi bize gidelim. Bakalım geri vermiş mi paraları."

Yolda hep İstanbul'u düşündü. Yıllarca önce Gazi'yle gittikleri kocaman şehirden resimler canlandı. Şimdiki gidişleri o zamankine benzemeyecekti. O zaman bekârdılar, çalışmıyorlardı. Şimdiyse evliydiler, ne olursa olsun çalışacaklardı. Dört kişiydiler. Birlikte yaşamak, hayatın güçlüklerini hep beraber yenmek için verilmiş kararları vardı yahut olacaktı.

İçi içine sığmıyordu.

Eve geldiler. Genç kadının asık yüzüyle karşılaştılar. Göz kenarlarında yaşlar kurumuştu. Yüzlerine bakmıyordu. Dokunsalar ağlayacak yahut da patlayacağa benziyordu.

Tam kapıdan sıvışırken, genç adam bileğinden yakaladı. Genç kadın bileğini hırsla çekti.

Genç adam önüne geçti, çıkmasını önledi.

"Çekil," dedi kadın.

"Nereye gidiyorsun?"

Başı isyanla kalktı:

"Sana ne?"

"Bana mı ne?"

"Sana ne evet!"

Gözlerinde adeta şimşekler çakıyordu.

"Parayı verdin mi?"

"Verdim! (Boşandı.) Kadına bağırıp çağırmak, onu kıskanmak erkeklik değil. Evde tuz yok, şeker yok, kahve yok, ekmek yok. Hiçbir şey yok. Hem evini idare edemiyorsun, hem de kafa tutuyorsun. Ne hakkın var? Babamın evinde, çalıştığım zamanlar bundan çok daha rahattım. Açlık nedir bilmiyordum hiç olmazsa. Senin evine geldim hepsini öğrendim!"

Gözü kocasına takıldı. Kâğıt gibi ağarmıştı. Kendini tuttu. Bu kadar lafı nasıl söyleyebilmişti? Ama nafileydi. Ok yaydan çıkmıştı bir sefer.

Genç adam tek cevap vermedi. Şimdi de kulaklarına kadar kıpkırmızı kesilmişti. Bir kenarda sessizce dikilmekte olan Şaban'a gözleri kaydı. Göz göze gelince oda tepesinde dönmeye başladı.

Haklıydı, genç karısı yerden göğe kadar haklıydı. Öyle ya, dünyanın en iyi kadını bile, bu şartlar altında isyan bayrağını çekerdi. Peki, ne yapmalıydı şimdi? Evin tuzunu, ekmeğini, şekerini, kahvesini, yağını, şusunu busunu nereden, nasıl, bulmalıydı?

Bilmiyordu. Tek kelime söylemeden utanç içinde, çıktı. Sonra göz göze geldiler.

Şaban, "Acele ettin," dedi.

"Niye?"

"Balmumu gibi yumuşamıştı. Sabahleyin seninle konuştuklarımızdan bahsetmiştim. Hatta hep beraber İstanbul'a gitme teklifime çocuk gibi sevinmişti."

Genç kadının yüzündeki asıklık uçup gitti.

"Sahi mi söylüyorsun?"

"Sahi söylüyorum tabii."

"Demek kütlüye gitmeye razı oldu?"

"Oldu ya. Sen ne yaptın?"

"Neyi?"

"Bizimkiyle konuşmadın mı?"

"Konuşmadım ama kolay o. Öğleden sonra konuşurum. Demek razı oldu? Ah ne iyi! Tarlada hep beraber çalışır, kazandığımızın yarısını yer, yarısını bir kenara atarız. İstanbul çok güzel değil mi?"

Şaban içini çekti. Aslen İstanbulluydu, Sultanahmetli. Mürettiplik yapan alkolik babasıyla buraya gelmişlerdi. Adam daha çok kazanmaya başlayınca işi azıtmıştı. Zaten veremi vardı. Günün birinde hayata gözlerini kapayınca, annesiyle yapayalnız kalmışlardı. Sonraları annesi de evlenmişti. Şaban üvey babasıyla geçinemediği için ayrılmıştı.

On beş yaşına kadar top oynadığı meydanları, yazın sabahlardan akşamlara kadar yüzdüğü kıyıları tekrardan hatırlamıştı. Oraya gene kavuşacaklardı ha?

"İstanbul," diye içini çekti. "Canım İstanbul!"

Genç kadın tahta merdivenin ikinci basamağına oturmuş, Şaban'ın anlattıklarını dinliyordu. Bir ara, İstanbul'dan vaktiyle fabrikaca getirtilen İstanbullu işçileri hatırladı. Sarı bir Neriman vardı. O da tıpkı Şaban gibi anlatırdı İstanbul'u. Oranın işçileri yerli işçiler kadar zavallı değillerdi. Memurdan filan korktukları pek yoktu. Haklarını savunurlar, boş zamanlarında da beyler, hanımlar gibi giyinir gezerlerdi. Genç kadın onların fabrika pavyonlarındaki eğlencelerine gitmişti bir sefer. Pazar akşamıydı. Portakal ağaçlarının altında armonik ve ağız mızıkasıyla nasıl eğlendiklerini görmüştü. Dansı onlardan bellemişti. Sarı Neriman belletmişti ama, kocasına bundan hiç söz açmamıştı. Nasıl açabilirdi? Sonra aklına kötü kötü şeyler gelmez miydi?

Onu birden hatırlayarak sordu:

"Benimki nereye gitti acaba?"

Şaban da hatırlamıştı.

"Sigara almaya belki de."

"Sigara almaya mı? Bu kadar gecikmezdi."

"Nereye gidebilir? Beni burada bırakıp gitmedi ya?"

Genç kadın söylediği sözleri hatırlamaya çalıştı. Tam olarak hatırlayamadı ama çok ağır şeyler söylemişti galiba.

"Yoksa bana mı kızdı?"

Şaban birdenbire bunun böyle olabileceğini sanarak, "Gidip bakayım," dedi.

Evden ve avludan çıktı, işçi mahallesinin tenha sokaklarına düştü.

Çayhanede Camgöz'e rastladı. Sordu. Görmüştü. Tren yolunun orada rast gelmişti. Çok sinirliydi. Ayaküstü iki dakikalık bir hoşbeşten sonra basıp gitmiş, öfkesinin sebebini söylememişti.

Şaban fazla dinlemeden, hızla ayrıldı. Şüphesi kalmamıştı. Karısının sözlerine içerlemiş, haysiyetine dokunmuştu. Onun yerinde kendi olsa, kendi de içerler, hiç olmazsa "evinin tuzu, ekmeği, unu, bulguru"nu kazanmadan dönmezdi.

İkindiye kadar şehrin içinde başıboş dolaştı, bulamadı. Akşamüstü genç kadına döndü. Ağlamaktan gözleri kıpkırmızıydı. Güllü, Aliş, karısı, başkaları toplanmış teselli ediyor, nasıl olsa dönüp geleceğini, meraklanmamasını söylüyorlardı.

Onunsa, dinlediği yoktu.

"Gelmez," diyordu. "Gelmez artık, gitti!"

"Gelir kızım, yavrum, üzülme."

İçine ateş düşmüştü. Onu ne kadar sevdiğini, onsuz yaşayamayacağını yeni anlıyordu. Kitaplarına gidiyor, alıp kokluyor, bağrına basıyor, gözlerinden boyuna yaşlar dökülüyordu.

Şaban bir kenarda kalakalmıştı. Aliş'le karısının öfkeli bakışlarından ürkmüştü. Usullacık sıvıştı.

Güllü'yle ötekilerin tesellileri boştu. Kulağına söz girmiyordu. Birer ikişer çekildiler. Yalnız Güllü kaldı. Kapıyı kapayıp hırsla yanına geldi:

"Ne ağlıyorsun?" diye çıkıştı. "Ne var ağlayacak? Bulunmaz Hint kumaşı değil ya! Kocadan çok ne var sana göre? Elini sallasan ellisi gelir, hem de oynaya güle!"

Genç kadın öyle bir bakış baktı ki, Güllü ürktü.

"Bana," dedi, "bir daha böyle şeylerden bahsedeceksen evime gelme!"

Bu söze de Güllü alındı:

"Yaa. Demek beni kovuyorsun?"

"Kocam hakkında kim kötü bir şey söylerse kovarım. İsterse gözümün bebeği olsun!"

Güllü hırsla kalktı, merdivenleri indi gitti.

Öyle içerlemişti ki. Alacağı olsundu. Zaten onun ne hain olduğunu biliyordu. Kocasını işten boşuna atmamışlardı ya! Oh olsundu. Bundan sonra o da herkes gibi yürek soğutacak, çamurda görse bir tekme de kendi atacaktı.

Alişlere geldi. Kahveci Aliş kahvesinin küçük lüks lambasını indirmiş yakmaya çalışıyordu. Yanına sinirli sinirli yaklaştı. Aliş başını kaldırıp baktı:

"Hayrola?"

Anlattı, hepsini anlattı.

Aliş de işini bıraktı. Anlatılanları can kulağıyla dinliyor, başını sallıyordu. Bir, öleceğini bilmezdi o. Bir zamanlar arabayla saza gittiklerinden ötürü, bu işin içinde bir bityeniği olduğunu söylememiş miydi?

Güllü bunu birdenbire hatırlayarak, "Sahi," dedi. "Ben unutmuştum. Onlar zaten içinden pazarlıklı şeyler..."

"O Şaban itiyle birleşip fabrikayı yakacakları da doğrudur!"

"Doğru tabii."

"Bu kadar fakir fukaranın ekmeğiyle oynayacaklar!"

"Hele öyle bir şey yapsınlar."

"Alimallah parça parça ederiz!"

İkisi de öyle kızgındılar ki, gözleri hiçbir şey görmüyordu.

Aliş, "Kabahat bende oldu," dedi. "İşçileri iyice doldurup üstüne salmak vardı ama..."

"Ne yani, istesek şimdi bile..."

Etraflarını tanıdıkları, tanımadıkları insanlar, işe gitmek için borunun ötmesini bekleyenler almıştı. Konuşulanları merakla dinliyorlardı.

Havadis o gün akşama kadar işçi mahallesine yayıldı: Şu, fabrikanın iplik-bez ambarını soymaya kalkıp yakalanarak işinden kovulan kâtip vardı ya, hani bir ara fabrikayı yakmaya kalkmıştı? O işte, şimdi de karısını bırakıp kaçmıştı!

Nereye?

Hiç kimse, hiçbir şey bilmiyordu.

Bakkal, kasap, manav... Memnundular. Hem de çok, "Karı" onlara kalmıştı. Bundan sonra biliyorlardı yapacaklarını. Koca bıyıklı, göbekli kırklık kasap, elinde satır, pırıl pırıl gözleriyle bakkala koştu. Dükkân her zamanki gibi, alışverişe gelmiş işçilerle doluydu. Kasap hiçbirine aldırış etmeden, seslendi:

"Haberin var mı hısım?"

Herkes ona baktı. Bakkal sordu:

"Neden?"

"Avradı bırakıp kaçmış!"

Bakkal bıyık altından güldü:

"Bu bahsi bilahare konuşuruz."

"Konuşak kardaş, amanı biliyon mu?"

İşçilerden çoğu hiçbir şeyin farkında değildi. Zaten, olsalar bile onlara göre hava hoştu. Kimsenin karısında kızında gözleri yoktu ki.

Kasap, karanlıklar inmiş caddede keyifli bir nara attı. Âdetiydi. Aşırı sevinçli bir haber aldı mı, narayı basardı. Dükkânın önünde Şaban'a rastladı. Kucağında birtakım paketler.

"Seninki avradını bırakıp kaçmış mı be?"

Şaban, "Ne münasebet?" dedi.

"Bilmem. Herkesin ağzında bu laf."

Tükürür gibi, "Yok böyle şey," dedi. "Onu söyleyen halt etmiş!" Adımlarını açtı.

Kasap şüphelenmişti. Çırağına, Şaban'a sezdirmeden takip etmesini söyledi. Çocuk peşine takıldı. İşçi mahallesinin karanlık sokaklarını yirmi metre arayla geçtiler. Çocuk avlu kapısında durdu. Şaban'ın hangi odaya gireceğini kollamaya başladı.

Şaban, genç kadının odasına gelmişti. Kapıyı avucunun içiyle vurdu. Kapı açıldı. Genç kadının gaz lambasının sarı ışığıyla aydınlanan yüzü, sonra kısa kollu mavi basma entarisi içinde sımsıkı vücudu:

"Geldi mi?"

Genç kadın tekrardan ağlamaya başladı. Sonra içeri girdiler. Kapı kapandı. Çırak her şeyi ustasına anlatmak üzere, dükkâna koştu.

Genç kadın, Şaban'a pek de aldırış etmeden merdiveni çıkmış, babasının evinden getirdiği yamalı mindere kendini bırakmıştı. Şaban önce tek kelime söylemeden dikildi. Kucağındaki öteberileri bırakıp çıkmayı düşünüyordu. Ne olur ne olmazdı. Kocası evde yoktu. Bir gören olursa belki fenaya yorardı.

"Bunları al. Ben gidiyorum!" dedi.

Genç kadın oturduğu yerden yaş yaş baktı:

"Nedir onlar?"

"Bakarsan görürsün."

Kalktı, paketlerin yanına geldi, açıp baktı: Doğranmış pastırma, beyazpeynir, üzüm, ekmek.

"Senin de paran yoktur, sen de işsizsin. Ne diye aldın sanki?"

"Orasına karışma. Ben gidiyorum. Başka bir isteğin olursa."

"Peki ama?"

"Karışma dedim ya!"

Kapıyı çekip çıktı. Kemanını, sevgili kemanını yarı fiyatına satmıştı. Genç kadına para da bırakmak isterdi ama cesaret edememişti. Fenaya yorabilirdi. Şimdi bütün mesele, arkadaşını arayıp bulmaktı. Nereye gitmiş olabilirdi?

Elleri pantolon ceplerine sokulu, kasketi ensesine yıkılı işçi mahallesinden ağır ağır çıktı. Cadde kalabalıktı. Barlara yahut istasyona müşteri taşıyan faytonlar, otomobiller. Kaldırımdan dalgın dalgın yürüyor, arkadaşının nerede olabileceğini kestirmeye çalışıyordu. Genç kadının öfkeyle söylediği sözlere içerlediğine şüphesi yoktu. Kim olsa içerlerdi. İçerlemesi bir yana, kim bilir nasıl üzülüyor, kendi kendini nasıl yiyordu!

Şehrin göbeğine geldiği zaman şaştı. Ne çabuk gelmişti?

Etrafına bakındı. Ne işi vardı burada? Büyük kahveler, lokantalar, ışıklı kocaman kocaman mağazalar. Soldaki bir bardan caz müziği yayılıyordu. Kemanını hatırladı. İçi yanıyordu ama gene de memnundu. Arkadaşının evine yiyecek götürebilmişti. İhtimal cebindeki parayı bu suretle sarf edecekti ama ne çıkardı?

Kafasından genç kadın geçti. Karısının tıpkısına onun gibi olmasını isterdi! Bilhassa ağlamak ne de yakışıyordu. Sonra. Düşünmek istemiyor, böyle şeyleri kafasından atmak istiyordu. Atamıyordu. İlle bu geceki hâli! Mavi entarisini sımsıkı geren sert memeleri. İçini çekti, yere tükürdü. "Tuu sana, tuu! Lanet herif. Beethoven arkadaşının karısı karşısında böyle mi olmuştu? Ne münasebet. O Beethoven. Sense... Arkadaşının karısı hakkında. Peki ama bana ne? Ne suçum var? Allah içimi biliyor. Allah mı? Hangi Allah? Var mı? Olduğuna inanamıyorum. Ama kim bilir, belki de vardır. Şu anda, olmasını isterdim. Arkadaşımın karısı hakkında kötü şeyler düşünmek istemediğimi ancak o bilebilirdi!"

Sokak arasındaki meyhaneye girdi. Geçen gece girdikleri... Şarapçıdan sordu. Adam unutmuştu. Geçen gece geldikleri mi? O kadar çok insan gelip giderdi ki...

Şaban dışarı çıktı. Mırıldandı.

"Peki, nerde?"

11

Eski futbol arkadaşı Gazi'nin çalıştığı tamir atölyesindeydi. Atölyenin bir kenarında, ters çevrilmiş bir tahta sandığa oturmuş, gözlerini su gibi dönen, dönerken de kıvrım kıvrım demir yonga döken tornalara dikmiş, arkadaşının işi paydos etmesini bekliyordu.

Paydos çoktan gelip geçmişti. Atölyedeki işçiler gitmişlerdi ama, Gazi fazla mesai yaptığından, yarım saat kadar daha kalacaktı. Eli yüzü simsiyah makine yağıyla vıcık vıcıktı. Arkadaşını atölye kapısında görünce, dünyalar onun olmuştu. İşçilerin şaşan bakışları önünde sarılıp öpüşmüşler, kaç vakittir birbirlerini niçin arayıp bulmadıkları, daha doğrusu, bulamadıklarının sebeplerini saymış dökmüşlerdi. Yarım saat sonra çıkacaklar, belki de herhangi bir şaraphanede kafaları çekerek eski günlerden konuşacaklardı.

Genç adam karısını filan unutmuştu. Okulları asıp Giritli mahallesinde, ulu dutların altındaki arsada sabahlardan akşamlara kadar futbol oynadıkları hâlde bir türlü bitiremedikleri haftaymları düşünüyordu. Bir başları, bir peşleriydi. Ne karı ne de çoluk çocuk! Top oynarlar, sonra da nehre yüzmeye giderlerdi. Yarımşar somunla günlerini gün ettikleri çoktu. Ya sonraları Giritli'nin kahvesi? Orada bambaşka bir âlemdi. Okul kasketlerini kahvecinin kömür sandığına saklayıp, adamın henüz yatakta oluşuna boş vererek, ocağı yakarlarken, Hasan Hüseyin bakkaldan sıcak ekmekle ceviziçi alır gelirdi. Çokluk para koymazdı hergele. Açıktan geçinirdi ama iyi oğlandı. Arkadaşları için gözünü budaktan sakınmaz, en ağır şakalara dayanır, Gazi'yi kızdırmaya başlayınca da oğlanı ağlatıncaya kadar peşini bırakmazdı.

Genç adam içini çekti.

Şimdi hayvanlaşmıştı. O zamanki Hasan Hüseyin'le bunun arasında en küçük bir benzerlik kalmamıştı. İdare müdürü yar-

dımcısı oldum diye kurum kurum kurulmaktan, hele ambardan hırsızlık yapma işine taraftar olmaktan utanmıyordu.

Tornasının başında büyük bir ciddilikle dikilen Gazi'ye gözü kaydı. Hep o eski Gazi'ydi. Tatlı mı tatlı, can mı can... Yusyuvarlak güzel yüzü makine yağıyla sıvaşmış olmasına rağmen kıpkırmızıydı. O da evlenmişti bu yakınlarda. Evinden, karısından çok memnun olduğunu söylemişti. Hasan Hüseyin ona da gelmiş, kulüp idare heyetinin kararından söz açmıştı. Gazi, dayısının atölyesinde çalıştığı için, kulüpten iş filan istediği yoktu. Egzersizlere gelince haftada değil üç, bir sefer bile geleceği şüpheliydi. Malum ya, evlenmiş, dünya evine girmişti. Yeni kurulan bir yuva içinse, çok, hem de pek çok çalışması lazımdı. Evet, patronu yabancı değil, dayısıydı ama, ne olursa olsun, gene de nazını çekmeyebilirdi.

Genç adam hak vermişti. Elbette evinin ekmeğini spora tercih edecekti. Şayet verdikleri sözü tutup kendisine iş bulmazlarsa, onun da yapacağı buydu: Boş vermek! Sporun karın tokluğundan sonra geldiğine şüphe mi vardı?

Karısını hatırladı... Nasıl da öfkelenmişti!

Yerlere geçmişti karısının karşısında. Tıkacını atmış gibi alev alev, nasıl da boşanıvermişti! "Evde şeker yok, kahve yok, ekmek yok," demişti. "Hem evini idare edemiyorsun hem de kafa tutuyorsun. Ne hakkın var? Babamın evinde hiç olmazsa açlık çekmiyordum. Senin evinde onu da öğrendim!"

Bir sigara yaktı.

Kadın haksız değildi. Evinin ekmeğini olsun getiremeyen bir kocaya böyle bağırılırdı elbette. Karşılığa ne hakkı vardı? Yalan mıydı? İftira mı etmişti?

Sigarasının külünü sinirli sinirli çırptı.

Dönmeyecekti. Evinin ekmeğini temin etmeden dönmeyecekti evine. Belki bu türlü uzaklaşışa da hakkı yoktu ama olmuştu bir sefer. Ok yaydan fırlamıştı. Ya evinin ekmeğiyle ya da hiç. Şu Parti müfettişinden bir hayır çıkarsa ne âlâ, çıkmazsa...

Bilmiyordu, ne yapacağını bilmiyordu. Ama bir şeyler yapmak lazımdı. Koskocaman insandı. Herkes ekmeğini taştan nasıl çıkarıyorsa o da çıkarmalıydı.

Yarım saat sonra Gazi işi bıraktı. Kocaman siyah bir şişedeki gazyağıyla ilkin ellerini, sonra yüzünü yıkadı. Daha sonra da sabunla. Çeyrek saat içinde yağlı karalarından kurtulmuş, eski güzel hâlini almıştı.

Birlikte çıktılar.

Yolda Gazi, "Demek," dedi, "karıyı babasının yanına gönderdin?"

Attı:

"Gönderdim. Ne yapayım? Babasına çok düşkün, yalvardı."

"Kavga ettik. Bana böyle böyle dedi. Küstüm, eve boş verdim!" demeyi pek haysiyetsizce bulmuştu. Gazi, üzerinde durmadı. Onun için eski arkadaşı önemliydi. Bu gece felekten birkaç saat çalacaklardı. Ondan sonrasına Allah kerimdi.

"Geceyi de bizde geçirirsin."

Başka çaresi olmadığı hâlde gene de, "Nasıl olur?" dedi.

"Basbayağı olur. Karım, babam, analığım seni tanırlar. Hele babam, babandan dolayı sana acınıp duruyordu. Baban deyince, sahi ne haber?"

Genç adam beş lira yolladığından söz açmadı.

"Hiç. Annem ve kardeşlerimle sürünüp duruyorlar."

"Halbuki..."

"Bırak şimdi halbukiyi. Zararı bana dokunuyor. Öbür taraftaki adamın oğlu diye her yerde şüpheyle karşılanıyorum. Ortaokuldayken, biliyorsun, askeri liseye bu yüzden alınmamıştım. Şimdi de..."

Fabrikadan kovulduğunu anlatsa mıydı? Ne çıkardı? Duymadıysa bile duyacaktı bir gün. Hem de yalan yanlış duyacak.

Anlattı.

Gazi dikkatle dinlemişti. Yanakları büsbütün kızarmış, sinirlenmişti. Hasan Hüseyin gibi, "Bu fırsat kaçırılır mı? Ne aptal-

sın..." filan dememiş, tersine, "En doğru hareketi yapmışsın, bravo!" diye elini sıkmıştı.

"Karını, işsiz kaldığın için mi gönderdin yoksa?"

"Hayır."

"Ya?"

Küçük bir şaraphaneden içeri girdiler. Şaraphaneden çok, kebapçı dükkânıydı. Yakın köylerin kara şalvarlı, patırtıcı delikanlıları pervasız kahkahalarla coşuyor, arada masaya yumruk atıyorlardı.

Bir kenardaki boş bir masaya geçtiler. Muşamba örtü, yağ içindeydi. Pis bir garson elindeki kirli paçavrayla masayı şöyle siliverdi. Sonra da ne emirleri olduğunu sordu. Şarapla kebap söylediler.

Gazi dirseklerini masanın kirli muşambasına dayamış, yanaklarını avuçlarının içine almıştı.

"Senin yerinde olsam barışmazdım," dedi.

"Ne yapardın?"

"Allahını şaşırırdım deyyusun. Ekmekle oynamak, boru mu? Demek kuzu kuzu evine döndün, yuttun ha?"

Yutmuştu, çaresiz. Gazi belki yutmaz, herifi rahat bırakmaz, hatta ağzını burnunu dağıtabilirdi ama, kendisi? Kendisi için kabil değildi. Öbür taraftaki adamın oğluydu. Her hareketine siyasi bir mana verilebilir, başkalarından çok daha kolaylıkla hapse atılabilir. O zaman? Ne yapardı karısı? Ortada kalır, belki de...

Üst yanını düşünmek istemedi. Kafasında gene şu birileri belirmişti. Bu "birileri" içinde Camgöz yoktu artık ama, başkaları pekâlâ da olabilirdi!

Şarap, arkadan kebapları geldi. İlk, ikinci bardaklarla beraber genç adamın içindeki sıkıntı çoğaldı. Bu gidişin iyi bir gidiş olmadığını görüyordu. Hata üstüne hata işlediği muhakkaktı. Genç karısını ne diye bırakıp yürümüştü. Onu kime emanet etmişti?

Üçüncü bardak.

Çevresinin kurtlarla çevrili olduğunun, baştan çıkarmak için adeta elbirliği ettiklerinin farkında değil miydi?

Birden Gazi'ye dikkat etti: Ne düşündüğünü soruyordu. "Hiç..." dedi. Bakkal, kasap, manav, daha başkaları, kafasında kaynaşıp duruyorlardı. Bir zamanlar rüyalarına giren koca bıyıklı, korkunç bakışlı birileri, gene başlamışlardı. Lambaları kısık otomobil, bağ çardağı, bıçak tehdidiyle oynamaya zorlanan çıplak karısı.

Daha fazla içmemeliydi. Alkol, kötü düşüncelerini daha doğrusu, kötü ihtimalleri kırbaçlıyordu.

Evi terk edip çıkarken Şaban ordaydı. Bu işe ne demişti acaba? Ayıplamış mıydı? Yoksa karısına mı çıkışmıştı? Her ikisi de olabilirdi. Öyle yahut böyle. Acaba, karısıyla beraber miydi hâlâ?

Dehşetli bir kıskançlık geçti içinden. Gerçi şüphesi yoktu. Karısı hakkında kötü şeyler düşünmezdi, düşünse bile genç kadının kolay kolay razı olmasına imkân yoktu, biliyordu ama gene de diken üstünde gibi rahatsızlanıyordu.

Gazi dördüncü bardağı yuvarladı:

"Niye içmiyorsun sen?"

"Tamam."

"Eskiden de içemezdin. Sahiden tamam mı?"

"Tamam."

"Öyleyse çıkalım..."

Gazi hesabı gördü, çıktılar. Meyhaneye zaten geç gelmişlerdi. Vakit, gece yarısına doğruydu. Eskiden, çok eskiden olduğu gibi, gene yan yana, bomboş caddelere, kaldırımlara küfretmek ihtiyacıyla evin yolunu tuttular.

Gazi çakırkeyifti.

"İçimden ne geliyor biliyor musun?" dedi.

"Ne geliyor?"

"Nara atmak!"

"At, ne duruyorsun?" demeye kalmadı, Gazi karanlıkları sarsan müthiş bir nara patlattı. Yakınlarında kuvvetli bir bekçi düdüğü sinirli sinirli cevapladı. Gazi, "Adımlarını aç," dedi.

Açtılar. Bekçi düdükleri sanki çoğalıyor, peşlerinden geliyordu. Karanlık sokaklardan koşarak eve kapağı attılar.

Misafir vardı.

Gazi kulak verdi, sonra anahtarı sokak kapısının deliğine soktu.

"İbrahim Ağa galiba."

"Kim o?"

"Elci. Kütlü toplamaya ırgat devşiriyor da..."

Genç adam karısının elciden aldığı avansı hatırladı. Avansı geri verdirmekte acele etmeseydi, bütün bunlar olmazdı.

"Bu sizin elci ne kadar avans veriyor?"

"Adam başına on beş yirmi."

"Bizim ordaki bizimkine elli lira vermişti."

Gazi şaştı:

"Siz de mi kütlüye gideceksiniz yoksa?"

"Bizimki heves etmiş, elciden almıştı da geri verdirdim."

"Sakın ha... O hayatı bilir misin sen?"

"Hangi hayatı? Kütlü toplama dalgasını mı?"

"Kütlü toplama dalgasını ya. Alışık değilsen yandın. Sinekler arı gibi arı gibidir. Sonra, yağmur. Bir bakarsın yağmur sicim gibi iner. Alaçıkların içi su gibi olur. Ertesi gün bir güneş. Al sana dizanteri..."

Yukarı çıktılar. Gazi'nin babası, analığı, hatta karısı çok sevindiler. Nerelerdeydi? Evlilik yaramamıştı. İnsan evlenince eşi dostu unutur muydu?

Genç adam gerekli cevapları veriyordu ama, gözü elcideydi. Kulübün bulacağı iş suya düşerse, bu elciden avans alabilirdi pekâlâ...

Elci, elli beşlik biri, kuvvetli boynuyla kurda benziyordu. Genç adamı değil, babasını gayet iyi tanıyordu. "Öyle bir ada-

mın oğlu" demek işçi mahallesinde yaşıyordu? Halbuki babası ne adamdı ya!

Gazi'yle sedirin bir kenarına oturmuşlardı. Kahvelerini içiyorlardı. Gazi bir ara fısıldadı:

"Şu kahvenin şartı nedir?"

Genç adam cevapladı:

"Sigara!"

"Tabii sigara yahu. Sigara ama babamın yanında içemem ki..."

"Dur senin yerine ben içeyim öyleyse."

"Dumanını bana doğru üfle bari."

Genç adam güldü.

Gazi'nin kocaman bir balkabağını hatırlatan babası işi çakmıştı.

"Kahve sigarasız içilmez değil mi Gazi?"

Oğlunun çakırkeyif olduğunun da farkındaydı.

Gazi güldü:

"İçilmez amma..."

Elci, "Baban var değil mi?" dedi.

Beyaz başörtülü genç karısı, kırklık üvey annesi güldüler.

Babası, "İç haydi iç," dedi. "Bundan sonra benden sana müsaade."

Gazi yerinde kımıldandı. Kaşları çatılmış, ciddileşmişti.

"İçmem," dedi.

"İç ulan. Ben sana izin veriyorum!"

"İçmem baba, üstüme düşme."

"Benden gizli içtiğini biliyorum oğlum. Bir evlat evlenip de dünya evine girdi mi, babası yularını üstüne atar. İç haydi!"

Gazi sinirli sinirli kalktı, dışarı çıktı. Karısı da peşinden.

Babası, "Deli doludur ya," dedi, "bana karşı hürmette de kusur etmez. Doğrusu Allah razı olsun oğlumdan!"

Elci, bir şey anlatmaya hazırlanıyordu.

"Evladının kıymetini bil," dedi. "Babalarının ölüm döşeğinde gırtlağına para diye çöken evlatlar bilirim. Geçenlerde bizim köyde bir cinayet işlendi sorma. Gaffar Ağa diye yetmişlik biri vardı. Herif sıkı mı sıkı, tamah mı tamah. Para dersen, altın, küple. Nereye saklamışsa saklamış, ölüp gidiyor. Yerini söylemiyor. Oğlu var, torunları var, gelini bile var. Yerini söylemez altınların, oğlu herifi sıkıştırırken sıkıştırırken herif can vermesin mi?"

Gazi'nin babası, "Hilmi Efendi gibi," diye karısına baktı. "Sonra?"

Elci devam etti:

"Sonrası sağlık. Öldü gitti. Oğlu hırsından meğer babasının gırtlağını sıkarken sıkarken herifi cansız bırakmış!"

Gazi'nin analığı, "Hilmi Efendi'yle karısı da bir gün ölürlerse küple altın gömülü olduğu yerde kalıp gidecek!" dedi.

Elci sordu:

"Mirasçıları yok mu?"

"Yok, Allah'tan başka kimseleri yok. Herif geçen sene hacca gittiydi karısıyla. Koca konağı kapadılardı. Orda kalırlar belliyorduk ama, öldürmeyen Allah öldürmez işte!"

Genç adam bu Hilmi Efendi'yi tanıyordu. Bir zamanlar komşuluk etmişlerdi. Kırış kırış, tüy gibi bir ihtiyar. Ufacık. Karısını da tanıyordu. Küple altınlarını evde, mutfağın bir köşesindeki susuz sarnıçta sakladıkları söylenirdi.

Üzerinde durmadı. Tekrardan odaya gelen Gazi'yle çeneye daldı. Yarın kulübe gidecek, iş dalgasını sağlama bağlayacaktı. Bağlanmazsa...

Gazi, "Hasan Hüseyin aklımdan hiç çıkmıyor," dedi.

"Benim de."

"Amma da kasılıyordu ha! Ulan ne adam be! İnsan, cemaziyelevvelini bilenlerin yanında cart curt etmez bari. Değil mi?"

"Şart o ama..."

"Kompostoları cebine doldurduğu günü unuttu."

"Ya Umumi Kaptan'a aldığı sigaranın geri kalan parası?"

"Bize kebap ısmarlamıştı."

Gazi'nin babasıyla elcinin Hilmi Efendi'nin sarnıçtaki altınları üzerine konuştukları genç adamın kulağına kadar geliyordu:

"... Bir gün biri camiden çıkışını beklese. Peşinden gitse. Yol kapkaranlık, ıssız da. Gırtlağına çöküverse kimin neden haberi olur?"

"Adamın öldürülmesiyle iş biter mi?"

"Yok canım, biter mi? Sonra da eve gelse. Kapıyı tıpkı onun gibi çalsa. İki defa, çat çat... Karısı açar. Onu da gırtlaklasa..."

Elci, "Paralar?" dedi. "Paralar kolayda mı?"

"Mutfaktaki sarnıcın içinde derler. Böyle duyarız. Aranırsa bulunur. Yatsıdan sabaha kadar vakit çok. İnsan evi hallaç pamuğuna döndürür ama, gene de çok aramaya lüzum kalmaz. Mutfaktaki sarnıçtadır?"

"..."

"..."

Genç adam, Hilmi Efendi'yi o kadar iyi tanıyordu ki, "bir sıkımlık canı" olduğunu biliyordu. Yıllar yılı namaz kıldığı caminin orda beklense, adam kısa kısa, kaba kaba öksürerek karanlık sokakta evine ilerlerken...

Silkindi. Ona göre hava hoştu. Böyle şeyi düşünmek bile istemiyordu. Cinayete ne lüzum vardı. İsteseydi koca ambar elindeydi. Kaldı ki...

Gazi, "Kulübün bulacağı iş fosa çarparsa ne yapacaksın?" diye sordu.

"Bilmiyorum."

Küple altın kafasına fena takılmıştı. Sonra, mirasçıları da bulunmadığına göre, paralar kime kalacaktı?

İçinden kocaman bir küp dolusu altının ağırlığı geçti.

Kime kalırsa kalsındı. Devlete yahut da evin satışından sonra alacak olanlara. Parası olsa da evi kendi satın alsa. Yahut hayır. Koca küpteki altınlardan bir avuç mu onun olsa! Bir avuç altın

herhalde birkaç bin lira ederdi. Şaban'ı filan toplar, basar giderlerdi İstanbul'a!

Gözleri parlamaya başladı.

"Biz İstanbul'a gideceğiz," dedi.

Gazi güldü:

"Hani gitmiştik... Öyle mi gideceksin gene?"

"Yok canım. Ben, benim karı, Şaban, Şaban'ın karısı."

"Şaban kim?"

"İyi bir arkadaş! Benim için fabrika sahibiyle kavga etti, tokat attı. Delidolu ama, candan oğlan. Keman ve Beethoven hastası!"

"Beethoven de kim?"

Genç adam kısaca anlattı. Ama aklı hâlâ küple altındaydı... Koskoca küp değil de bir avuç olsa.

Bu bir avuç, gece yatağında da kafasından çıkmadı. Gece rüyasında Hilmi Efendi'yle karısını gördü. Güler yüzle karşıladılar. Kadın bir avuç altın uzattı: "Biz nasıl olsa yaşımızı yaşadık. Günlerimiz sayılı. Siz daha gençsiniz. Hayata yeni atıldınız. Biliyorum işsizsin. Sana bizden çok daha lazım. Al bunu. Bozdur. İstanbul'a gidin!" diyordu

Sevinçle uyandığı zaman, vakit sabaha yakındı.

Bir sigara yaktı.

Ne çıkardı? Bir avuç altınla koskoca küp tükenmezdi ya!

Kalktı, pencereye gitti. Yakınlarda bir horoz öttü. Uzaklarda bir başkası cevaplandırdı sanki...

Hayır hayır, düşünmemeli idi. Şu iş olursa ne âlâ. Olmazsa, hiç vakit geçirmeden şu İbrahim Ağa'yı görüp dört kişilik avans aldıktan sonra... Kafasında gene Şaban, karısına uğramış mıydı? Yoksa geç vakte kadar beraber mi kalmışlardı? Ne Şaban ne de karısı böyle şeye yanaşırdı, ama... "Yok canım. Amma da kötü kalpliyim. O, namusunu benim için taşımıyor ki. Bir gün böyle dememiş miydi? Doğru, istese benden ayrılır, istediğiyle... O, bu değil ya, en temizi İbrahim Ağa'dan avans alıp kütlüye gitmek. Gazi'ye boş ver. Sinekler arı gibi arı gibiyse ne çıkar? Yal-

nız bize değil ya. Başkaları da çalışıyor. Onlar da ana kuzusu. Yağmur yağıyorsa dizanteri olmamak insanın elinde. Korunuruz. Zaten başka çaremiz de yok. Avans almaya, borçlarımızı ödemeye mecburuz. Kulübün bulacağı iş ne olabilir? Küçük bir kâtiplik. Elime ne geçer ki? Yirmi dört, bilemedin yirmi beş lira. Borçlarımı ödeyemem. İnşallah olmaz. O zaman, kütlü toplamaya gitmek zorunda kalırız. Kütlü toplamak daha iyi. Karı da çalışır, ben de. İkimizin kazancı, yirmi beşerden olsa en az elli lira. Kim ne bilecek karımı çalıştırdığımı? Ama şu bir avuç altın dalgası olsa, tabii daha iyi..."

Pencereden çekildi.

Elleri arkasında, odanın içinde köşeden köşeye gidip gelmeye başladı.

"... Kapağı İstanbul'a attık da ikimiz iki yandan çalışmaya başladık mı... Şabanlar da gelecekti sahi. Şaban deyince... O, Aliş'in küçük kızını seviyor. Sevsin, ne çıkar bundan? Ne mi çıkar? Şu çıkar ki, sevgilisinden başkasında gözü yoktur! Sen? Sen, deli gibi sevdiğin zamanları hatırla! Eline geçen fırsatları kaçırdın mıydı? Ben başka. Ne demek? Herkes de senin gibidir. Kendini ne sanıyorsun? Hiçbir şey sandığım yok. Şaban bana karşı kötü şeyler düşünmez. Sana karşı değil, karına karşı! Hem de elinde olmayarak. Düşünmek istemediği hâlde içinden gelirse? Şu küple altını düşünmek istemediğin hâlde nasıl düşünüyorsun? Düşünmemek elinde mi?"

Kahvaltıdan sonra evden Gazi'yle birlikte çıktılar. Ayrılacakları sıra Gazi, parası olup olmadığını sordu. Yoktu, olsa belki de Gazi'yi bulmaz, geceyi otelde geçirirdi.

"Yok ama, istemem..." dedi.

Gazi kırış kırış bir iki buçukluk uzattı.

"İstemem."

"Al be. Sonra ödersin!"

"O zaman olur. Haydi eyvallah!"

"Güle güle. Neticeyi bildir olmaz mı?"

"Olur."

Umumi Kaptan'ın verdiği randevu saatine kadar şurda burda dolaştı. Kim bilir, belki de elli yahut altmış lira maaşlı bir iş uydururdu müfettiş. Koskoca bir Parti müfettişi. İstese niçin uydurmasındı? Öteki kulüplerde açıktan maaş alıp hiçbir iş görmeyen futbolcular yok muydu? Vardı. Kendine de böyle, dolgun maaşlı bir iş uydurabilirlerdi pekâlâ. Yalnız, şu, babası. Öbür taraftaki adamın oğlu olmak!

Randevu saatinden önce Umumi Kaptan'a rastladı. Kulübe gitmeye lüzum kalmadı. Parti müfettişini görmek üzere, yolu tuttular.

Müfettiş henüz gelmemişti. Umumi Kaptan bilek saatine baktı: On bire beş vardı. Tertemiz silinmiş, pırıl pırıl sofanın bir kenarındaki tahta sıraya yan yana oturdular.

Genç adam az kalsın, "Babamdan dolayı bana iş bulmak istemezse ya?" diyecekti, vazgeçti. Kapağını kaldırmaya, akıllarına iş düşürmeye lüzum yoktu.

Parti müfettişi, on biri beş geçe, hep o İngiliz centilmenini hatırlatan gıcır gıcır hâliyle kapıda görününce, Umumi Kaptan yerinden fırladı. Adamın önünden geçerken, yerlere kadar eğilerek selamladı.

Adam sordu:

"Nasılsın bakayım?"

Lacivert kostümü içinde dimdikti.

Umumi Kaptan bir şeyler mırıldanarak, odasına kadar peşinden gitti. Kapının yanında durdu. Genç adamı bekledi. Genç adam, bu işin olamayacağına birden aklı keserek, ümitsizce yaklaşmıştı. Niçin olamayacağını bilmiyor, ama, bunun böyle olması lazımmış gibi geliyordu.

Az sonra odacı dışarı çıktı:

"Buyurun!"

Önde, iki kat Umumi Kaptan, arkada genç adam, girdiler. Kapı kapandı. Lacivert kostümüyle müfettiş, ağır ceviz masası

gerisinde rahatça oturuyordu. Yumuşak bembeyaz eliyle maroken koltukları göstererek, "Buyrun!" dedi.

Kıçlarının yarısıyla iliştiler. Genç adam, Umumi Kaptan'ın söylediklerini dinlemiyordu. Bir şeyler çalınıyordu kulağına, o kadar. Anlamıyordu. Gözlerini müfettişin arkasındaki duvarda çerçevesi içinden sertçe bakan Atatürk'ün büyütülmüş portresine dikmişti. Göz gözeydiler. Acıyor gibi bir hâli vardı Ata'nın. "Sen de şu benim bugünkü durumuma düştün mü?" diye geçirdi genç adam. Sanki, "Elbette..." cevabını aldı. "Dünyanın bütün küçük adamları bu duruma düşerler. Küçük adamlık bu demektir. Ama bütün mesele, küçük adamlıktan kurtulmakta!"

"Nasıl?" diye soracaktı.

Umumi Kaptan'ın sinirli sesi:

"Sana söylüyor, baksana!"

Toparlandı:

"Buyrun efendim..."

"Kafan üstünde değil mi senin? Çok dalgın görünüyorsun... Hasta mısın?"

"Hayır efendim."

"Tahsilin ne?"

"Orta sondan ayrıldım..."

"Orta son... Hiç olmazsa bitirmeliydin. Memurin Kanunu çok açık, malum ya. En az orta tahsil diploması ister."

Umumi Kaptan söze karıştı:

"Efendim zatıâlinizden memuriyet değil de, ücretli bir şeyler rica edemez miyiz? Malumuâliniz, egzersizlere muntazaman devam etmesi lazım."

"O hâlde, hususi şirketler yahut fabrikalar..."

Genç adamın içindeki, "Olmayacak!" hissi kuvvetlendi.

"Seni M. fabrikasına yerleştirsek... Ne dersin?"

Genç adam kalkıp kaçmamak için kendini zor tuttu.

Bu fabrika, haksız yere kovulduğu fabrikaydı.

"İstemem efendim."

"İstemez misin? Niçin öyle kesinlikle reddettin?"

"Çünkü..."

Umumi Kaptan'a baktı. Adam, başıyla, "Söyle söyle..." demek istiyordu. Ne olursa olsun, ok yaydan firlamıştı. Anlattı. Müfettiş dikkatle dinledikten sonra:

"Bu izah tarzına göre haklısın ama bir tüccar hem de itibarlı bir tüccar böyle küçüklüklere tenezzül eder mi bilmem?"

Tepesi attı:

"Her şeyi size olduğu gibi anlattım efendim."

"Anlattın ama beni ikna edemedin. Bir tüccar, itibarlı bir tüccar böyle adiliğe tenezzül etmez!"

Ağzından kaçıverdi:

"O hâlde... Yalan söylüyorum!"

Müfettişin duru beyaz yüzünden korkunç bir kan dalgası geçti, yüz sonra da morardı. Umumi Kaptan'a dönerek, "Kimin nesi bu?" diye sordu.

Umumi Kaptan, baltayı taşa vurduklarını anlamıştı. Söylememezlik edemezdi. Babasından söz açtı. Müfettiş kâğıt gibi bembeyaz kesildi bu sefer de.

"Ya demek onun. O isyankâr herifin oğlu? Böyle bir insanı karşıma çıkarmaktan utanmadın mı?"

Umumi Kaptan mahvolmuşçasına ellerini ovalıyor, dudaklarını yalıyordu. Ne yapacağını, durumu nasıl kurtaracağını şaşırmıştı. Gerçekten de ne diye getirmişti sanki?

Müfettiş nefretle, "Çık!" diye bağırdı. "Çık dışarı!"

Genç adam koltuktan kalktı. Birbirine dolaşan bacaklarıyla, çıktı. İçerden müfettişin öfkeli sesi geliyor, Umumi Kaptan'ı beklemekte fayda yoktu. Basıp gitmeliydi. Huzurdan kovulmuş, haysiyetiyle oynanmıştı. Şu anda bir Mustafa Kemal olmayı, onu, o ceviz masası gerisinde cakayla oturan, adam kovan herifi ayaklarının altına alıp...

Ceketinin ilikli düğmesini çözdü, ellerini pantolon ceplerine soktu, pırıl pırıl döşemelerin üzerinden hırsla geçip isyanla dışarı çıktı. Kovulmak, tekme yemiş bir köpek gibi kovulmak, sinirlerini fena kamçılamıştı. Yakmak, dünyayı yakmak, her şeyi her şeyi yakmak geliyordu içinden. Beyni zonkluyor, gözleri kararıyordu. Bir odacı, bir kapıcı, herhangi beş paralık bir uşak gibi kovulmuştu. Kovulmuştu ha?

Durdu, geri döndü. Kovulduğu binaya doğru hırsla birkaç adım attı... Ne yapacaktı? Ne yapabilirdi? Kaldırıma oturdu, sıkılı yumruklarıyla hırslı hırslı ağlamaya başladı.

Hiçbir şey yapamamanın aczi içindeydi. Tabancası olsa, tek kelime söylemeden gider, onu, o huzurundan beş paralık biri gibi kovulduğu adamı delik deşik ederdi.

Peki ama, ne oluyordu? Ağlamak aciz insanların harcı değil miydi?

Hınçla ayağa kalktı.

Şimdi ne yapacaktı?

Kafasından karısı geçti. O da buna yakın bir hışımla suratına bağırmıştı. Ne oluyordu. Tahriklere susmaya mahkûm insanlardan, şerefsiz insanlardan mı olmuştu? Demek her önüne gelen bağırıp çağıracak, ama kendisi tek cevap veremeyecek! Niçin? Haysiyeti mi uyuşmuştu? Yoksa böylesine hor görülen yaşama mı mahkûmdu?

Hayır, hiçbir zaman zilleti kabul etmeyecekti. Öyle bir şey, öyle bir hareket, bir tepki göstermeliydi ki, herkes anlamalıydı büyük çaptaki haysiyetini!

Farkına varmadan, rasgele yürüdü. Kovulduğu binanın yanından nehir kenarına indi. Hayli çekilmiş sular ağır ağır akıyordu. Killi toprağın üzerine oturdu. Gözlerini karşılara, taa karşılara dikti. Büyük ağaçlı bahçeler boydan boya uzanıyordu. Kırmızı kiremitli binalar, bir un değirmeni fark olunuyordu.

Kovulup tekmelenen bir küçük insan olarak kalmak istemiyordu. Kurtulmalıydı bundan. Kurtulmalıydı ama, nasıl? Nasıl

kurtulabilirdi? Bir tabanca olsun satın alacak parası yoktu. Oysa bir tabancası olsa, küçücük, el kadar bir tabanca, büyük işler görebilirdi!

Önünden akan nehrin derin sularına baktı.

İntihar... Hayır. Çok önemsiz bir şey olurdu. Hıncını almadan, memlekette çok büyük, yankılar uyandırmadan ölmek istemezdi. Bu iş içinse, para lazımdı.

İkindiye kadar orda, nehrin kenarındaki killerin üzerine hep bu türlü düşünerek oturdu. Güneş karşı bahçelerin koyu yeşili gerisine ağır ağır devrilirken, rüzgâr çıktı. Sert değil, tatlı bir rüzgâr. Sonbaharın nemli, ılık rüzgârı. Bir ara, rüzgârla savrulan kirli bir gazete parçası döne döne yanına geldi. Yer yer yağ lekeleriyle kirli gazeteyi aldı, evirdi çevirdi. Şurasını burasını okudu, tam atacaktı, gözüne iri manşetli bir havadis ilişti: "FAİLİ MEÇHUL CİNAYET!"

Okumaya başladı: Yakın köylerden birinde parasına tamaen boğularak öldürülmüş bir ihtiyardan bahsediyordu. Yarım bir havadis, gerisi beşincide...

İlk önce Gazi'nin babasını, sonra da ihtiyar Hilmi Efendi'yle karısını hatırladı. Gece, zifiri karanlıklar, cami. Teraviden çıkan ihtiyar. Karanlık sokakta kesik kesik öksürerek ilerlemektedir. Peşine takılıyor. Sokağın tam ortasında yetişip...

Para için bir insanın gırtlağına sarılınır mı? Olacak şey mi? Bu kadar alçalması kabil mi? Hayır, bunu düşünmek bile ayıp!

Gazete kâğıdını tortop edip nehre fırlattı. Kâğıttan top suyun üstünde hızla uzaklaştı.

Adamı boğup yolun kenarına bıraktıktan sonra eve geliyor. Kapıyı onun gibi, boğduğu ihtiyar gibi iki sefer vuruyor. Kapı açılıyor. İhtiyarın kırış kırış karısı. Kocasından başkasıyla karşılaşışını önce yadırgıyorsa da büsbütün yabancı değil karşısındaki, tanış biri. Bir zamanlar komşuluk ettiği ailenin oğlu. Gülümsüyor. Annesine dair bir şeyler soruyor. Sonra içeri buyur ediyor. Girip kapıyı kapatıyor. Sonra da...

Havasızlıktan boğulacak gibi bir sıkıntıyla, doğruldu.

Yapamazdı, yapamazdı böyle şey, hayır. Ne diye düşünüyordu sanki? Değil bir küp, bin küp olsa, gene cana kıyamazdı!

Evet ama, başka çare de yoktu galiba. Ya bu işi kıvırıp imkânlara sahip olacak ya da tekme yiyen köpeklikten kurtulamayacaktı!

Kurtulması lazımdı. Ne pahasına olursa olsun kurtulması... Bunun için de... Küpün mutfakta olduğunu söylemişti galiba. Öyle ya, mutfakta, sarnıcın içinde. Sonra, nasıl olsa bugünlük yarınlıktılar. Hayat mıydı yaşadıkları? Dünyada ayak dolaşıklığı ediyorlardı. Kuru kalabalık. Varisleri de olmadığından, konak hazineye kalacak, hazine satacak, kim bilir kim satın alacaktı. Konağın yeni sahipleri de bir gün...

"FAİLİ MEÇHUL CİNAYET!"

Bu da, gazete parçasındaki gibi (MEÇHUL) kalabilirdi!

Koca küpü kaldırıp götürecek değildi ya. Bir avuç. Pek pek iki avuç yahut da iki cep dolusu. En azından üç beş bin lira. Basar İstanbul'a giderlerdi!

Çocukluğunun İstanbul'una ait resimler. Fatih, Saraçhane, Şehzadebaşı, Beyazıt... O zamanlar Gedikpaşa'da oturmuşlardı. Her ikindiüstü Harbiye Nezareti'ne gider, Süleymaniyelilerin futbol egzersizlerini seyrederlerdi. Bazen de Kumkapı'ya inerler, denize girerlerdi arkadaşlarıyla. Bu yüzden az mı dayak yemişti babasından!

İstanbul silindi. Kalın kaşlarıyla babası, "Yazıklar olsun," der gibiydi. "Köpek gibi kovulduğun hâlde, hazmettin değil mi?"

Sesli sesli, "Ne yapayım, tabancam yoktu!" diye söylendi.

"Bul, buluştur, yarat!"

"Nasıl?"

"Nasıl olursa, nasıl yaratmak mümkünse. Benim oğlum olduğunu ispat et. Onlar, senin şahsında bana hakaret etmiş olmanın memnunluğu içindeler. Oğlum olman sıfatıyla, benim ordaki tek temsilcim, haklarımın, haysiyet ve şerefimin tek müdafiisin!"

Kalktı. "FAİLİ MEÇHUL CİNAYET!" Elleri pantolon ceplerinde, geldiği yoldan ağır ağır döndü. "... Şerefimin tek müdafiisin! Tabancam yok. Bul buluştur, yarat. Cana mı kıyayım? Gerekirse kıy. Can dediğin de ne? Yetmişlik moruklar mı? Yani otlar. Hayatlarında hiçbir işe yaramayanlar bari son yaşlarında yahut ölümleriyle işe yarasınlar. Onlara ot olmaktan kurtulma şansı vereceksin. İyilik ediyorsun. Mustafa Kemal Paşa da senin gibi bir insandı. Vahdettin'e acısaydı, işi gevşek tutsaydı... Acımak kural değildir. Kendine acı. Aksi hâlde, önüne gelenden azar işitmeye, kovulup sürülmeye mahkûmsun."

Kuvvetli bir korna: Durdu. Az kalsın 927 model külüstür bir Ford arabasının altında kalacaktı.

Şoför sövdü. Duymadı. Karşıya geçti.

Nereye gidecekti?

Gazi'ye haber vermeye mi? Ne diyecekti? "Huzurundan kovdu" mu? Diyebilir miydi? Kabil miydi? Hayır, diyemezdi. Gitmemeliydi. Önünden geçtiği berber dükkânının duvarlarındaki saat gözüne ilişti: Öğleden sonranın biri! Akşama yıl vardı daha. Ne yapmalı, nasıl vakit geçirmeliydi? Bundan sonra iş aramaya lüzum yoktu. İş, şu işti. Başka çare yoktu. O işi becerip, iki cep dolusu altınla kapağı İstanbul'a atmalıydı. Bu da, birçokları gibi "FAİLİ MEÇHUL CİNAYETİ" olarak kalabilirdi. Ağzını sıkı tutar, hiç kimseye, ne karısı ne de Şaban'a... Şaban'a mı? Karıma uğruyor mu acaba? Uğruyorsa ne konuşuyorlar? Ondan vazgeç, maceraperestin biri. Bana var. Birlikte çalışıp istediğimiz gibi yaşayalım, onun babası malum. Bu yüzden ona hiçbir yerde iş vermezler. Ne diye onunla sefalet çekeceksin dese. Razı olur mu? Sanmıyorum. Olmaz. Benden ayrılmak istemez. Bensiz yaşamaktansa ölmeyi tercih eder! Amma da saçma. Niçin? Benim için ölmeye neden mecbur olacak? Kuruntu benimki, hüsnü kuruntu. Pekâlâ da razı olabilir. Onun için elimi çabuk tutmalıyım. Bu gece bu iş olup bitmeli. Sabaha karşı eve altınlarla dönmeliyim. Ama dur... Nasıl dönerim? Altınları nasıl

gösteririm. Olmaz. En iyisi, bu geceyi de dışarda geçirmek. Altınları, hiç kimsenin bulamayacağı bir yere gömerim. Mesela, demin oturduğum nehir kenarındaki killerin içine. Yanıma iki, pek pek üç altın alır, trene atlar, yakın kasabaya gider, bozdurur dönerim. Cebimde param var. Olmasa bile bakkaldan biraz daha borç alırım. Nasıl olsa çok param olacak, öderim. Ne kıymeti var? Bakkal, kasap, manavın borcu pek pek otuz lira. Bir kalemde veririm!

Sıkıntısı silinmişti gene. Rahattı. Bu işe, olmuş bitmiş gibi bakıyordu.

Olmayacak ne vardı? Bu gece, ihtiyarın yolunu bekleyecekti. Bütün mesele, bağırmamasını temindi. O da kolaydı. Usulünce önüne çıkar, kibrit isterdi. Adam kibriti tam çıkarırken... Nefes bile alamazdı. "FAİLİ MEÇHUL CİNAYET!" olarak kalır, sonra unutulurdu.

***

Caminin aydınlık pencereleri önünden geçerken içeriye göz attı. Kasketlerinin siperleri arkaya çevrili insanlar yatıp kalkıyorlardı. Hilmi Efendi de bunların arasında mıydı acaba? Herhalde. Gazi'nin babası öyle söylemişti. Teravih namazını kaçırmazmış...

İçinde hafiften bir heyecanın baygınlığı. Az sonra namazdan çıkıp karanlık sokağa dalacaktı. Uçurum karanlığı içinde bir, pek pek iki dakikalık bir boğuşma. Boğuşma da değil, çelik gibi parmaklarının arasında ufacık ihtiyarın ümitsiz kıvranışı... Fakat... Tabancası var mıydı acaba? Varsa ya? Ya bir aksilik olur da adam tabancasını çekip ateşlerse?

Hayır, ölmek istemiyordu. "Yoktur!" diye geçirdi. "Olsa bile, tetiği çekmesine meydan vermem!"

Teravihten çıkmaya vakit vardı henüz. Sokakta ağır ağır yürüdü. Sağlı sollu dükkânlar boydan boya kapalıydı. Zayıf elektriklerin aydınlattığı parke taşlarından başka canlı yoktu. Uzaklarda bir bekçinin öten düdüğü.

Ya tabancası varsa?

El kadar demirin korkunç ağzını hayalledi. Sırtından bir ürperti geçti. Heyecanı arttı. Tabancası var da kullanırsa... Ölmese bile, memlekete rezil rüsva olurdu. Babası, babası değilse bile annesi kahrından ölürdü. Kardeşleri kim bilir nasıl ağlaşırlardı. Ya babaannesi? "Soyumuzda böylesi yoktu. Bu kanlı katil taslağı kime çekmiş?" diye söylenir, belki de annesinin tarafına yüklerdi suçu.

Kafasında bildik gördüklerin tanış yüzleri... Hepsi, hepsi de bir ağızdan ayıplıyor, itham ediyorlardı sanki. Vaz mı geçseydi acaba?

Yere tükürdü.

Sonra? Tekmeyle kovulan köpek hayatını mı yaşayacaktı? Karısına ne yüzle gidecekti?

Geri döndü. Caminin kapısı karşısındaki koyu karanlıkta durdu.

Mustafa Kemal Paşa da kendi gibi bir insandı. Bir insanın başardığı işi bir başka insan niçin başaramasındı? Kaldı ki, onun başardığının yanında bu, çocuk oyuncağı bile değildi.

Tam bu sırada, cami kapısında bir kaynaşma başladı.

Kendine geldi.

Müslümanlar teravihten çıkıyorlardı. Heyecanı birden arttı. Köşenin karanlığına büsbütün büzüldü.

Hilmi Efendi, elinde tespih, karanlık sokağa ağır ağır girdi. Hafifçe kamburdu. Kesik kesik öksürüyordu. Kaç vakittir unuttuğu bir şey yapmış, perhizi şaşırmıştı. Şaşırmasa, o patlıcan dolmasını yemeseydi, uyku bastırmayacaktı. Teravihi zor tamamlamıştı. Kendini koyuverse, boylu boyunca serilip uyuyacaktı camide.

Birden arkasında ayak sesleri!

Döndü: Sokağın alt başındaki camiden vuran aydınlığa izdüşümü görünen uzun boylu, zayıf bir insan gölgesi!

Adımlarını açtı.

Gölgeyse, bu işten cayacak kadar heyecanlıydı. İhtiyarın işi çaktığını sanmıştı. Birden adımlarını açışına dikkat etmişti.

İhtiyar tekrar dönüp baktı. Adam da adımlarını açmıştı. Yaklaşıyordu. Az sonra sokağın zifiri karanlığına gömüleceklerdi. Belki de zararsız bir yolcu. Yahut namazdan birlikte çıktıkları bir Müslüman. Ne olursa olsun, küçük tabancasını yanına almayı ihmal etmemeliydi. Ama lüzum da yoktu. Semtte hiç kimseye zararı dokunmazdı. Herkes sever, hatırını dirhem dirhem sayardı.

Etrafına bakındı. Heyula gibi yükselen karanlık konaklar!

Ya takip ediliyorsa? Ya birden üstüne atılır da avucuyla ağzını kaparsa?

Ayak seslerinin büsbütün yaklaştığına artık şüphesi kalmamıştı. Ya bıçağını çeker de iki kuluncu arasına saplarsa?

Soğuk demirin iki kuluncu arasına saplanmasını farz etmekten gelen bir ürküntüyle yana çekilip kaldırımın önünde durdu, çakmağını çıkardı, çaktı. Hafif sarı ışık, sokağın koyu karanlığını titretti ve uzun boylu adamın ince yüzü hafifçe aydınlandı: Tanımıştı. Bir zamanlar komşuluk ettikleri adamın "öbür taraftaki adamın" oğlu!

Rahat bir nefes aldı. Aklına ne de kötü ihtimaller gelmişti!

"İlahi," dedi. "Sen miydin?"

Genç adam cevap veremedi. Buz gibiydi. Titriyordu.

"Niçin cevap vermiyorsun? Hasta mısın?"

Elini tuttu.

"Buz gibi. Neyin var? Sokakta hasta hasta gezer mi insan? Deli gençlik desene... Sana bir şey söyleyeyim mi? Benim yaşıma gelince iş işten geçer. Karıcığının dizi dibinden ayrılma!"

Sigara paketini çıkarıp uzattı:

"Yak bir tane..."

"İstemem."

"Sen bilirsin..."

Sağdaki konağın alt kat pencerelerinden birinde ışık yandı.

"... Karına git, sımsıkı sar, öp, ısır hatta... Gün gelir, dişlerin benim gibi dökülürse, istesen de ısıramazsın!"

İş işten geçmiş, kuşu kafesten uçurmuştu. Soldaki pencerelerden birinde de ışık yandı. Nezleli bir ses saati sordu. İhtiyar çıkarıp baktı.

"Dokuz buçuk," dedi.

Genç adam, ihtiyarın "Allahaısmarladık"ını duymadı bile. Geri dönüp caminin lambaları sönmüş karanlık pencereleri önünden geçti. Caddeye çıktı.

Şimdi? Şimdi ne yapacaktı? Geceyi nerede geçirecek? Gazilere gitse? Bu vakit nereden geldiği sorulunca da... "Bardayım..." dese. Eski bir arkadaşı alıp götürmüş olabilirdi pekâlâ.

Aklına yattı.

Gazilerin evi karanlık pencereleriyle uykuya geçmişlerdi. Bu vakit, bu saatte uyandırmak...

Tokmağa uzanan eli düştü.

En iyisi, bir sabahçı kahvesi bulup sabahlamak, sonra da Gazi'ye giderek elciden avans işini koparması için yardım istemekti.

Sondaki karanlık merdivenlerden aşağı indi. Zifiri karanlıklar çirkef kokuyordu. Bir başka sokağa saptı ve zınk diye durdu: Bir konağın aydınlık zemin kat penceresinde soyunan bir kadının net gölgesi!

Kafasından her şey silindi. Pencereye sinerek yaklaştı. Beyaz perde çok insafsızdı, en küçük bir aralık vermiyordu. Kadın gölgesi yaklaşıp uzaklaşıyor, arada kayboluyor, sonra tekrar çıkıyordu. Birinde iyice yaklaştı. Kalçaya kadar. Sonra perde hafifçe aralandı ve bir genç kadın çığlığı!

Ürperen karanlıklarda koşmaya başladı. Bekçi düdüğü. Sporculuk günlerinden kalma bir hızla sokakları dönüyor, nefes nefese kaçıyordu. Düdükler düdüklere cevap vererek çoğalıyordu, Sarılmış gibiydi. Bu yüzden ele geçmemeli, karakolluk olmamalıydı. Ele geçer, karakolluk olursa, mesele meydana çı-

kacak, "öyle bir adamın oğlu" için çok haysiyetsiz kaçacaktı. Gece yarıları, pencere gözetlemekten değil, fabrika yakmak, haysiyetini korumak için adam vurmak, ihtilal çıkarmaya teşebbüsten sanık olarak içeri düşebilirdi. Ama pencereden içerisini gözetlemek!..

Hâlâ kaçıyor, kaçarken, tenha sokakları ürperttiğini, işi büyüttüğünü fark etmiyordu.

Alçak bir duvarı tek eliyle dayanarak aştı.

Bir arsaydı. Hızla geçti. Evlerin aralarından hiç bilmediği, bilemeyeceği bir başka sokağa çıktı. Durdu. Bekçi düdükleri, çok gerilerde insan sesleri. Sesler yaklaşıyor gibi geldi. Düdükler de öyle. Burada durması hiç de uygun değildi. Ele geçse, burada, bu saatte ne aradığını izah edemezdi.

Yakında kuvvetli bir düdük öttü.

Yeni bir sokağa saparken bekçinin sesi:

"Hırsız kaçıyor tutun!"

Hırsız mı? Ne münasebet? Ne münasebet ama, sırası değildi münasebet aramanın! Tabanları tekrar kaldırdı. Birden yeni bir bekçiyle karşılaştı. Adam kollarını açmıştı, durdurmaya çalışıyordu. Hemen kendini topladı:

Kaçıyor yahu, hırsız kaçıyor görmedin mi?"

Bekçinin kolları düştü:

"Kaçıyor mu? Burdan mı geçti?"

"Burdan geçti ya!"

"Nereye gitti?"

"Bilmem. Sen şu sokaktan koş, ben bu sokaktan!"

Şaşkın bekçi, düdüğünü öttürerek karanlık sokakta kayboldu.

Az sonra caddeye çıkmıştı. Bardan dönen sarhoş yüklü bir fayton tıngır mıngır geçti.

Artık korkusu kalmamıştı. Bir sigara yakabilirdi.

Rasgele yürüyordu. Kaçmasına lüzum yoktu artık. Ana caddede de karışacak değillerdi ya. Çevirip sorsalar bile, "Bardan geliyorum!" der geçerdi.

Sigarasından sakin dumanlar alıyor, bundan böyle ne yapacağını kararlaştırmaya çalışıyordu: Gayet basitti... Yarın Gazi'yi bulacak, ne yapıp yapıp elciden avans koparacak, evine, karısına dönecekti! Onu öyle göresi gelmişti ki...

Beyaz perdedeki kadın gölgesini hatırladı.

Etinin içinde, derisinin altında bir karıncalanma, bir arzu. Şu anda karısının yanında olsaydı! Tıpkı perdedeki çıplak gölge gibi soyar...

Titredi.

Az kalsın bir sabahçı kahvesini geçecekti. Biraz geç farkına vararak durdu. İçeri daldı.

Tozlu küçücük bir ampulün zorla aydınlattığı kahvenin masalarına dayanarak uyuklayan serseriler...

Kenardaki boş bir masaya geçip oturdu. Ayrı ayrı insanlar değil, sanki koca kahve derin derin horluyordu.

12

Gecenin bu ileri saatinde işçi mahallesi de uyuyordu.

Genç kadın yatağında oturmuş, artık, hiçbir zaman gelmeyeceğine inandığı kocasını düşünüyordu. Günlerden beri ağlamaktan yaş kalmamıştı gözlerinde. Rengi solmuş, o her zaman cıvıl cıvıl neşesi uçup gitmişti. Ne diye, ne diye o türlü konuşmuştu sanki!

Aliş'in küçük kızı yanı başında bir yandan bir yana döndü.

Bütün dargınlıklarına rağmen Güllü, Aliş, karısı, genç kadının bu en yanık zamanında kırgınlığı filan bir kenara atıp koşmuşlardı. Adamın artık gelmeyeceğini, ağlamamasını, böyle bir vefasız için üzülmemesini defalarca söylemişler, para etmediğini görünce de üzerinde fazla durmamışlardı. Ne olursa olsun, "Bey" çocuğuydu. Sıkıyı görünce tabanları yağlamıştı. Böylele-

rinden başkası beklenemezdi. Biliyorlardı bunu. Genç kadın bilmiyorsa, henüz çocuktu. Öğrenecekti. Deli gençlik, insanı deli deli ağlatır, bir zaman sonra unutunca da deliliğine güler, "Ne aptalmışım..." dedirtirdi.

Aliş de, karısı da, küçük kızlarının genç kadınla kalmasını uygun bulmuşlardı. Evinde yiyeceği olmadığını da biliyorlardı. Un, bulgur getirmişler, gazocağına gaz, ispirtoluğuna ispirto doldurmuşlardı. Gündüzleri hemen hiç yalnız bırakmıyorlardı. Gece geç vakit evlerine dönerken de küçük kız arkadaşlık ediyordu.

Genç kadın belki de farkında değildi bütün bunların. Un, bulgur, gazyağı, ispirto, küçük kızın arkadaşlık etmesi... Hatta Şaban'ın sabah, öğle, ikindileri uğrayıp durum hakkında bilgi edinmesi de umurunda değildi. Umurunda olan tek şey, kocasıydı. O olmadıktan, gelmeyeceğine inanmaya başladıktan sonra hiçbir şeyin lüzumu yoktu.

"Acaba," diyordu. "Bir delilik edip kendini ırmağa atmasın?"

Aliş de, Güllü de, ötekiler de gülüveriyorlardı. Kızıyordu. Niçin, niçin kayıtsızdılar? Yarın, karnındaki dünyaya gelip de büyüyünce kime baba diyecekti? Ve bir gün büyüyüp aklı erdiği zaman babasının ne olduğunu sormayacak mıydı? Ne diyecekti? "Öldü," diyemezdi. "Fabrikada kayış çarptı," diyemezdi. "Askerde kaldı," diyemezdi. Dese bile eller doğrulayıp, gerçeği olduğu gibi söylemeyecekler miydi? "Başını alıp gitti. Bir daha da dönmedi!" demeyecekler miydi? O zaman ne cevap verecekti kızına? "İşinden kovulmuştu. Hiçbir yerden iş bulamıyordu. Açtık. Beni de çok sevdiği için çalıştırmak istemiyor, kıskanıyordu. Bütün gün kara kara düşünüyor, kendi kendini yiyordu. Bir gün iliğime tak dedi. İşsizliğini, açlığını, perişanlığını yüzüne vurdum. Hiç sesini çıkarmadan, tek kelime söylemeden gitti, bir daha da dönmedi!" mi diyecekti?

Yataktan kalktı. Kocasının masası başına geçip iskemleye oturdu. Kayınbabasından gelen mektubu eline aldı. Evirdi, çe-

virdi... Zarfı bile yırtmamıştı. Kocasının dönüp geleceğine olan inancını yitirmemişti. Gelecekti. Gözlerinde "yeni bir iş"in pırıl pırıl müjdesiyle gelecekti. Biliyordu bunu. Güllü'ye, Aliş'e, karısına, komşulara, bütün dünyaya karşı gelebilirdi. İstedikleri kadar, "Gelmez. Başını aldı gitti. Bey çocuğu, bundan başka türlüsü beklenmez!" desinlerdi.

Gelecekti!

Mektubu öptü, kokladı...

Uyku tutmuyordu. Günlerdir kaybetmişti uykuyu. Gözleri şöyle bir kirlenecek olsa, hemen onu görüyordu rüyasında. Hep de o günkü gibi: Bükük boynu, kocaman bir çocuk uysallığıyla dönüp giderken ki hâliyle!

Gelse, geri geliverse de evinden içeri her zamanki gibi girseydi, dünyalar onun olacaktı. Koşacak, deli gibi, çılgın gibi, koşacak, boynuna sarılıp yanaklarını öpücüğe boğacaktı!

Birden dikkat kesildi: Kapı mı tıkırdamıştı?

Kalbi gümbür gümbür atmaya başladı.

Yoksa o muydu? Gelmiş de kapının önünde miydi? Girmekten çekiniyor muydu?

Tekrar iki fiske!

Artık şüphesi kalmamıştı, o olmalıydı. Herhalde oydu. Bu saatte ondan başkası olamazdı. Mümkün değildi. Tekrar, daha kuvvetli fiskeler... Ah yarabbi, niçin kalkamıyor? Neden merdiveni bir solukta inip kapıyı açıvermiyordu? O olmayabilir miydi? Ondan başkası mı olabilirdi?

Az daha kuvvetle, tekrar iki fiske!

Ondan başkası olamazdı. Çıplak ayaklarıyla fırladı. Merdiveni bir solukta indi. Çarpan kalbi, titreyen elleriyle tahta sürgüyü çekti. Bayılacaktı. Gözleri kararıyordu. Az sonra boynuna atılıp yüzünü gözünü öpücüklere boğacaktı...

Kanadı yavaşça araladı: A... İki yabancı! Dikkat etti, ellerinde paketler. Kasapla bakkal!

"Ne var?" dedi. "Ne istiyorsunuz?"

İriyarı kasap az daha sokuldu. İçerden vuran kısılı idare lambasının hafif ışığı ablak yüzünü, gümrah kara bıyığını aydınlatıyordu.

"Şunları al!" dedi.

"Nedir onlar?"

"Et, yeyinti, ufak tefek..."

Bakkal söze karıştı:

"Kocan seni bırakıp kaçmış diye işittik de..."

Nefesleri leş gibi rakı kokuyordu.

Sinirli sinirli, "Hayır," dedi. "Kocam beni bırakıp kaçmadı. Onu söyleyen halt etmiş. Yarın, yarın değilse öbür gün gelecek. Hem de çok parayla gelecek. Bütün borçlarımızı ödeyeceğiz. Getirdiğiniz öteberilere teşekkür ederim. Yeyintim var!"

İki adam sallandılar. Çekilip gitmiyorlar, tek kelime de söylemiyorlardı. Genç kadın, "Haydi," dedi. "İyi geceler!"

Kapıyı yüzlerine örtüp tahta sürgüsünü sürdü.

Ölmüş, bitmişti. Kapıya sırtıyla dayanmasa düşebilirdi. Erkeksizliğin korkunç yalnızlığını duyuyordu. Demek bundan böyle kapısına dayanan dayanana olacak, kim bilir belki de içeri girmek yahut alıp götürmek için zorlayacaklardı!

Merdiven basamağına oturdu, başını avuçları içine aldı, yalnızlığına, kimsesizliğine ağlamaya başladı.

Odanın penceresindeki perde ışıyıncaya kadar öylece kaldı.

Sonra yukarı çıktı. Aliş'in kızının yanına sokuldu.

Genç kız uyanmak üzereydi. Sidik tutmuştu. Yanına sokulan birinden huylanarak, gözlerini açtı. Dikkatle baktı. Sonra tanıyarak seslendi:

"Abla!"

"Söyle canım..."

"Sen miydin?"

İçini çekti. Başkası da olabilir miydi? Kim belledin diye şaka yapabilir, hatta onu bir erkek gibi sarabilirdi ama, içinden gelmiyordu.

İsteksizce, "Benim," dedi.

Genç kız sesteki hüzünden mana çıkarmıştı:

"Uyumuyor muydun?"

"Uyuyamıyordum..."

Sebebini sormadı. Biliyordu. Çok konuşmuşlardı. Şaban'la evlense bir gün. Şaban onu böyle bırakıp gitse... Genç kadın, "Gelecek değil mi?" diye sordu. "Bir gün evine dönecek değil mi?"

Genç kız pek de ummamakla beraber, "Tabii!" dedi.

"Gelmezse ya?"

"Gelmez olur mu abla?"

Boşandı:

"Beni elde etmek için kapıma dayanırlar değil mi? Elde edince de kötü olur, ortalara düşerim değil mi? Cevap versene! Otomobile atar atar götürür, oynatır, rakı içirir, tokatlarlar beni değil mi?"

Genç kız apteshaneye filan gitmeyi unutmuştu. Genç kadının boynuna sarılmış, içini çeke çeke ağlıyordu.

"Ama ben, hiçbir zaman fena olmayacağım. Beni hiç kimse baştan çıkaramayacak. Tekrardan fabrikaya girip çalışacağım. Evlenmeyeceğim bir daha. İsterse zengin, hatta fabrika sahibi olsun, onun üstüne hiç kimseyle evlenmeyeceğim!"

Islak kirpikleri yaş yaş parlıyordu.

"Şu, karnımdaki olmasaydı, ah bu talihsiz olmasaydı... Yarın doğacak. Ellerinki gibi büyüyecek. Baba baba diye dolaşacak. Sonra aklı erince babasını soracak benden. Ne cevap vereceğim? Sen olsan ne cevap verirdin? İşsizdi, açtık. Dertliydi. Ben, kahpe ben, kaltak ben, adamı yüzledim. İşsizliğini yüzüne vurdum mu derdim? Gücendirdim. Başını alıp gitti, bir daha da dönmedi mi derdim?"

Beyaz perdeye sabah güneşi vuruncaya kadar deli deli söylendi. İçi kabarıyor, kabaran yüreği taşmak istiyordu. Solmuş yüzü, çökmüş avurtlarıyla sanki otuzunda gibi gösteriyordu.

Kapı vurulunca kendilerine geldiler.

Genç kız gitti kapıyı açtı. Güllü'ydü, is tutmuş kocaman çinko çaydanlıkla çay, peynir, ekmek getirmişti.

"Bu vakte kadar yatıyor muydunuz kız? Aşkolsun! Herifin gitmesi işine yaradı. Tembel tembel yatıyorsun değil mi?"

Genç kadın hâlâ yatakta, başını Güllü'ye çevirmişti.

"Güllü," dedi.

"Ne var?"

"Gelecek değil mi?"

Güllü alt eve girmeden önce çıkıştı:

"Başladın mı gene?"

Yalvarmaya başladı:

"Kızma Güllü kızma bana, ne olursun kızma. Ciğerim yanıyor. Karnımdakinin babası. Elimde değil, aklımdan çıkarıp atamıyorum. Gelecek değil mi? Bir gün pişman olup dönecek değil mi? Beni değilse bile, çocuğu için dönecek değil mi Güllü?"

Güllü yaşaran gözlerini göstermemek için, alt eve hızla daldı. Elindekileri yere bırakıp, başını avuçları içine aldı, başladı sessiz sessiz ağlamaya. Onun da karnında keşke böyle bir çocuk olsaydı da, kocası bırakıp gitseydi. Çocuğu için, çocuğunun babası için, gece uykularını yitirseydi. İçini çekti.

Kapı tekrar vurulmuş, Aliş'le karısı gelmişlerdi. Az sonra da Şaban. Hepsinde de kahvaltılık, öteberi. Genç kadın hâlâ yataktaydı. Ne gelenler ne de getirdikleri... Çayın kaynaması, sofra bezinin serilip ekmeğin dilimlenmesi... Hiçbir şeyin farkında değildi.

Aliş, "Seni döveceğim artık," dedi.

Başını hazin hazin çevirdi:

"Dövmek değil, öldür beni Aliş Amca. Etlerimi lokma lokma doğra. Beni kıyma makinesinden geçir. Bu candan bıktım ben Aliş Amca!"

Şen Aliş, dünyaya kahkaha atmak için geldiğine inanan Aliş bile eskisi gibi gülemiyor, hatta elini ne armoniğe sürüyordu ne de guslisine.

İçini çekti:

"Bu kadar merak iyi değil yavrum. İnsanı hasta eder!"

"Verem mi eder Aliş Amca?"

"Allah göstermesin..."

"Göstersin Aliş Amca. Keşke verem olsam da, karnımdakini doğurmadan..."

Aliş'in karısı kızdı:

"Şimdi çarparım ha!"

"Çarp abla, vallahi billahi çarp. Öldürün beni. Sizden davacı olmam. Senet vereyim isterseniz. Vallahi davacı olmam!"

Şaban merdivene ilişmişti. İçi kaynıyordu. Dişlerini sıkmış, yumruklarını sıkmış, gözlerini kısmıştı. Beethoven olsa, şimdi kim bilir ne müthiş, ne taşlara işleyen bir senfoni yazardı!

Ortaya fırlayıp, yumruğuyla boşluğu döverekten bas bas bağırmak, gücünün yettiği kadar bağırmak, şu anda duyduklarını seslerle anlatmak istiyordu.

Usullacık döndü, baktı. Kahvaltı başlamak üzereydi. Merdivenden kalktı. Aliş'in gözünden kaçmadı bu:

"Nereye?" dedi.

Şaban sertçe cevapladı:

"Gidiyorum!"

Çıktı gitti.

Genç kız arkasından hasretle baktı. Babası da annesi de bu bakışı yakalamışlardı. Göz göze geldiler. Sonra başlarını anlayışlı anlayışlı salladılar. Bu da genç kızın gözünden kaçmamıştı. Bir alev gibi parladı:

"Seviyorum, evet, seviyorum!"

Şaşılacak bir çeviklikle merdiveni indi, koşarak Şaban'ın peşinden gitti.

Donmuşlardı. Aliş de, karısı da, genç kadın da donmuşlardı. Ne demekti bu? Ne demek oluyordu? Görülmüş şey miydi? Kendilerini tefe koydurmak için bundan daha kuvvetli vesile mi olurdu?

Aliş kulakmemelerine kadar kıpkırmızı kesildi.

Sonra başını karısına kaldırdı:

"Benim öyle kızım yok," dedi.

Kadın acı acı gülümseyerek, "Ben," dedi, "tıpkı ben. Nasıl unutursun sana kaçışımı?"

Ne olursa olsun, Aliş bu işe hemen razı olmayacaktı. Ama karısının kaçtığı zaman başkaydı. O memlekette böyle şeyler hoş karşılanırdı. Burası orası değildi. Razı olmaya olacaktı sonunda ama, hele şimdilik yüz vermemeliydiler.

Karısıyla genç kadının evinden çıktı.

Genç kadın dikkat bile etmedi. Pencere önüne yanlamış, sokağa bakıyordu. Karnındakiyse, babası gitti gideli işi azıtmış, tekmeleri artırmıştı. Babasının gittiğini, babasız bir dünyaya doğacağını anlamış mıydı yoksa?

Kafasından doğumevi geçti: Artık ne sarı demirleri pırıl pırıl karyola, ne mavi ipek yüzlü yorgan, ne de evinde, kocasının yanı başında doğurabilmek saadeti! Orada, doğumevinde, asık yüzlü hemşirelerin arasında doğuracaktı. Kim bilir, belki de doğururken ölecek, çocuğunu karnından parça parça alacaklardı!

Birden avluda irili ufaklı mahalle çocuklarının yaygarası!

"Cemile Abla! Cemile Ablaaa!!!"

Sıçradı. Yalınayaklı çocuklar kapıya nefes nefese dolmuşlardı bile:

"Geliyor, kocan geliyor Cemile Abla!"

"Kocam mı? Kocam mı?"

Ona bir an önce ulaşmak istiyordu. Merdivenin başından kendini kaldırdı attı. Uçacaktı sanki. Rüzgârın savurduğu kocaman bir paçavra gibi, kapıya çarpıldı. Sonra oraya, hemen oracığa düştü, bayıldı kaldı.

Gözlerini kocasının kollarında açtı. Yukarıda, yatağındaydı. Aliş, Aliş'in karısı, Güllü, hatta Şaban'la sevgilisi, Seyran, avlunun öteki kiracıları çevresine toplanmışlardı. Hiç kimseyi gözü

görmüyordu. Ondan başka hiç kimse yoktu dünyada. Oysa geri gelmişti işte. Nasıl? Demiyor muydu? Kim ne derse desin evine döner demiyor muydu?

Belinin, bacaklarının sızısına aldırış etmeden kocasının boynuna sarıldı. Sonra başını, adamın hızlı hızlı çarpan göğsüne dayadı, başladı hıçkırmaya.

Çocuğu artık babasız değildi.

Toplumu en iyi anlatan yazarlarımızdan olan Orhan Kemal, kitaplarında bireyin yaşamını da hiçbir zaman gözden kaçırmamıştır. **Baba Evi** ve **Avare Yıllar**'ın devamı niteliğinde olan **Dünya Evi** de, kimi zaman çelişkilere düşse de her zaman toplumsal olanla biçimlenen, ancak bireysel olanı göz ardı etmeyen, insanı yaşamın gerçekliği içinde ele alan bir roman. Usta bir yazarın kaleminden, umuttan ve aydınlıktan asla vazgeçmeyen bir roman...

Orhan Kemal'in kitapları bir okurun hayatta rastlayabileceği o çok nadir hazineler arasında yer alır. Çok az yazar okurunun dünyasında onun kadar iz bırakır, okurunu onun kadar biçimlendirir. Orhan Kemal umudu ve iyimserliği yeniden kazanmamız için yol gösterir bize. Edebiyatımızın en değerli ustalarından biri olan Orhan Kemal'in kitaplarını yayımlamaktan onur duyuyoruz.

EVEREST

